

Bibliotéka povídek

vydávaná

Dědictvím ss. Cyrilla a Methodia.

Číslo I.

FABIOLA

čili

Církev v katakombách.

V BRNĚ 1857.

V komisi u Nitsche a Grosse.

Tiskem dědicův Rudolfa Rohrera v Brně.

FABIOLA

čili

Církev v katakombách.

Od Jeho Eminenci

NIKULÁŠE KARDINÁLA WISEMANA,
arcibiskupa Westminsterského.

S povolením Jeho Eminenci
pro Dědictví ss. Cyrilla a Methodia

přeložil

VÁCLAV NOVOTNÝ,

učitel a pěstoun v mor. slez. ochranné pro mládež mravně zanedbalou.

Nákladem Dědictví ss. Cyrilla a Methodia
pro rok 1857.

Cena 1 zl. 30 kr. stříbra.

V BRNĚ 1857.

V komisi u Nitsche a Grosse.

Tiskem dědicův Rudolfa Rohrerů.

Haec, sub altari sita sempiterno,
Lapsibus nostris veniam precatur
Turba, quam servat procerum creatrix
Purpureorum.

Prudentius.

Ten pod oltářem věčným umístěn
Zbor svatý vzývá o milost pro lidské
Hříchy, již knížeť nachových všemocná
Tvůrkyně pěstí.

Úvod spisovatelův.

Když se byl návrh „katolické národní bibliotéky“ činil, dotazováno o věci té i spisovatele tohoto díla. On netoliko schválil záměr, než i dovolil sobě mimo jiné navrhnouti, aby se do sbírky přijala řada povídek vhodných vylíčiti stav Církve v rozličných dobách minulosti. Jedno takové vylíčení mohlo by se na příklad pojmenovati: „Církev v katakombách“, jiné: „Církev v basilikách“; každé z nich mělo by za předmět dobu tří set roků. Třetí vypsání mohlo by o „Církvi v klášteřích“ pojednati, a snad by se dalo také ještě čtvrté vyobrazení připojiti o „Církvi ve školách.“

Spisovatel věc tu navrhuující doložil — čtenáři snad se to bude zdáti nepříliš skromným — žeby byl napolo nakloněn, k osvětlení dotčeného návrhu první vylíčení sám přejmouti. Vzali jej za slovo a vyzývali jej dolehavě, aby práci tu započal. Porozmysliv se svolil, a však s tou výhradou, že práci tu nemůže považovati za povinné zaměstnání, nébrž toliko za zábavu v hodinách volných. S tou výminkou dílo to na začátku letošního roku započal, a tím způsobem je vesměs vypracoval.

Tudýž spisovatel o něm v nejrozličnějších dobách a na nejrozličnějších místech pracoval,

VIII

zrána i pozdě na večer, nedoléhala-li nížádná povinnost, po kouscích a po zlomcích v hodinách, kdy tělo příliš vysíláno nebo duch příliš unaven byl k zaměstnání namáhavějšímu; v hostincích na silnicích venkovských, o zástavkách na cestách, v cizích domích ve všelikých poměrech a okolnostech. Tak psal knihu svou po kusích, v částkách od desíti řádkův až nejvýše k půl tuctu stran; pravidelně míval při tom málo kněh a pomůcek po ruce. An pak knihu tu započal, stala se skutečně tím, čím býti měla — otavou, a začasťe útěchou i upokojidlem; neboť tím staré úpomínky opět se probouzely a staré svazky se nově používaly; použito při tom roztroušených a rozdrobených zbytkův ze starých studií a dříve čtených kněh, a spisovatel při tom v duchu postavil se do lepších dob a do lepších poměrův, nežli kterými za našich časů obdání jsme.

Proč ale spisovatel všechno to čtenáři rozkládá? Ze dvou důvodů.

Zajedno snad tento způsob vypravování neostal beze vplyvu na dílo to. Čtenář je snad shledá býti zlomkovitým a nedookrouhlým, aneb v porůzných částích jeho nedobře souvislým. Je-li tomu tak, dopátrá se z pověděných věcí příčiny.

Za druhé poukazuje co praveno bylo, že čtenář nesmí očekávati soustavného pojednání a učeného díla o církevních starožitnostech. Nebylo by nic snadnějšího bývalo, nežli knihu tuto učeně vyšperkovati a polovici každé strany

poznámkami a dokladky naplniti; toho však spisovatel nikdy nezamýšlel. Snahou jeho raději bylo, čtenáře seznámiti s mravy, s obyčeji, s poměry, s náhledy, se smýšlením a s duchem prvních křesťanských věků. K tomu bylo mu potřebí poněkudní známosti míst a předmětův s touto dobou ve spojení jsoucích, a více zobyčejně než učené znalosti starých zpráv o době této. Spisy, jako n. př. zápisky o starých mučenicích, musel spisovatel začasť čtávati, tak že v duchu jeho dojmy pozůstavily, an na obrat potřebí nebylo, je vědecky a rozsoudně jako k účelům pouze starožitnickým probadati. Taktéž méně záleželo na tom, aby byl o místech a památkách, ježto se měly opisovati, mnoho četl, než raději na tom, aby je byl často vídal, a aby mu následně živě na mysli tanuly.

Ještě jiného zdroje použilo se valně. Každý, kdož Římský breviář zná, musel zpozorovati, že v hodinkách o některých svatých zvláštní sloh panuje, vyličující nám dotyčné svaté osoby způsobem určitým a významným. To pak se nevypůsobuje souvislým vypravováním, než slovy jim v ústa kladenými, stručnými opisy udalostí z jich života, ježto se častokrát opakují v antifonách a responsoriích po lekcích, a také v samých versikulích. — ažby nám představily osobnost dokonale naznačenou, — jasný a zřejmý obraz. Toho druhu jsou hodinky o sv. Anežce, Agathè, Cecílii a Lucii, jakož i hodinky o sv. Klémentu a o sv.

Martinu. Každý z těchto svatých staví se nám před duši v určité podobě, téměř jako-bychom je byli viděli a znali.

Uvažme n. př. předně jmenované hodinky, a shledáme v nich jasně tyto tahy: Anežka se zřejmě pronásleduje uchazečem pohanským, jehož snažením opětně pomítnula. Jednou praví, že ho již jiný předešel, s nímžto zasnoubena jest; po druhé popisuje tohoto svého miláčka v rozličných obrazech a praví o něm, že se mu slunce i měsíc klanějí. Opět jindy vyličuje bohaté dary a krásné věnce z květů, jimiž ji byl ozdobil, nebo cudné lahodění, jímžto svou lásku k ní na jevo dává. Konečně jest, jakoby se uchazeč stával dotěrnějším, a nyní opovrhne láskou smrtelného člověka — „pokrmem smrti“ a jmenuje se vítězně chotí Christovou. Hrozí se jí; ona však osvědčuje, že stojí pod ochranou anjela ji strážícího.

Děj jest ve zlomcích hodin tak zřejmě opsán, jakož se slovo z jednotných písmen skládá. Při tom objevuje se ještě jiná v skutku krásná zvláštnost v obraze jejím. Světice zřejmě tak se vyličuje, že má svého neviditelného miláčka ustavičně u sebe, že jej vidí, slyší, číje, že skutečná vzájemná náklonnost mezi nimi vládne, jakéž srdce na zemi vespolně pocítují. Vidí se býti ustavičným patřením a téměř extatickým požíváním přítomnosti chotě svého oblaženou. Onť nastrčil jí prsten na prst, krev Jeho vlastních tváří tváře její zbarvila, On ji ověnil poupátky růžennými,

její oko upřeně spočívá na Něm pohledem vděčné lásky.

Který spisovatel, chtě světici tu vylíčiti, osmělil by se, její ráz měniti? Kdožby se opovážil jinak ji popisovati? Aneb kdožby doufal, žeby mohl živější a krásnější obraz vyvoditi nad ten, jež byla Církev nakreslila? Neboť nehledíce ani na ryzost zápisův mučnických, z nichžto tato místa v breviáři vyňata jsou, nehledíce také na otázku, zdali, jak se *Gueranger* domnívá, přesoudný duch dřívější doby příliš lehkovázně takýchto církevních svědectví nezavrhoval, — to jest jisto, že nám Církev ve svých hodinkách chce určitý ráz vznešené cnosti v obraze této svěťce na odiv vystaviti. Spisovatel následných listův pokládal za povinnost svou, aby ostal věren pojmu tomuto.

Dostihl-li spisovatel účelu svého, o tom ať soudí čtenář. Povážíme-li, jak mnoho poučného v díle toho způsobu a v díle pro většín obor čtenářský ustanoveném podati se může, a porovnáme-li předměty, o nichžto se v něm obšírněji pojednává, nebo příležitostně zmínka činí, s látkou, již příruční knihy o křesťanských starožitnostech skýtají, jako n. př. *Fleuryho „Mravy křesťanův“*, kterážto kniha několikero věků více obsahuje: — připustíme jistotně, že v tomto dílečku právě to o mravích a o víře oněch prvověků se nalezá, jakož obyčejně v soustavném způsobu se sděluje.

Při tom však nesmí čtenář zapomínati, že

kniha tato není dílem dějepisným. Obsahuje toliko dobu několika měsícův, jež jenom částky poslední přesahují. Jestli více řadou obrazův nežli vypravováním událostí. Tudyž jsou děje z rozličných dob a z rozličných zemí na malém prostoru shrnuty. Tomuto ohledu dal se letočet (chronologia) v oběť. Den rozkazu Diokletianova vzal se o dva měsíce spíše, mučeníctví svaté Anežky o rok, doba svatého Sebastiana, ač nejisto, později se položila. Vše, co se potahuje na místopis křesťanský, co možno věrně se podrželo. Děj jednoho mučeníctví přenesen jest z Imoly do Fondi.

Bylo potřebí, přehled mravo-uky a náhledův světa pohanského podati, jako protivu křesťanstva; a však ve své nejhorší podobě se pečlivě odstraňovala, jelikož tuto nesmělo se nic připustiti, cožby i sebe citelnější oko katolíkovo od pozorování odstrašilo.

Opravdově se přeje, aby toto malé, pro zábavu psané dílo také pro otavení po těžkých pracích se četlo, aby však čtenář spolu také ode čtení jeho s tím pocitem povstal, že času svého neztratil, a ducha svého marnými představami nezaměstnával. Spisovatel raději doufá, že se tím vstřípí obdivování a láska k oněm prvým dobám, jižto přepjaté zalíbení v pozdějších a lesklejších časech Církve až příliš snadno zlehčiti nebo zatemniti může.

Fabiola

čili

Církev v katakombách.

D Í L I.

P o k o j:

Hlava první.

Křestanský dům.

Jest odpolední doba měsíce Září roku 302, na kterouž zveme čtenáře, aby nás ulicemi Římskými provodil. Slunce skláníc se stojí ještě jen dvě hodiny od západu. Obloha jest bez mráčků, a vedro denní již poochladlo. Obyvatelstvo hrne se v celých zástupech z příbytků svých, volíc cestu buď k Caesarově, buď k Salustově zahradě, aby užilo příjemné dnešní procházky a dozvědělo se dnešních udalostí.

Onen díl města však, kam laskavého čtenáře vésti chceme, jest pod jmenem „Pole Marsovo“ (Campus Martius) znám. Zaujímá-

valť plochou, naplavenou rovinu mezi sedmi pahorky starého Říma a řekou Tiberou. Rovina tato bývala dříve k zápasnickým a jiným vojenským cvičením ponechána, před skončením republikánské doby však počalo se jí ku stavění veřejných budov používat. Pompejus postavil na ní divadlo své; brzy na to umístil zde Agrippa Pantheon (všebožiště) a s ním spojené lázně; poznenáhla však zaujaly místo to domy soukromé, ani zatím pahorků, v převější císařské době aristokratické čtvrti města, k větším budovám se používalo; tím se stalo, že po požáru Nerovu Vrch Palatinský byl skoro malý pro císařský palác, a pro vedlejší Okol-Veliký (Circus maximus). Pahorek eskvilinský zaujat byl Titovými lázněmi, které na zříceninách zlatého domu vystaveny byly, pahorek Aventinský pak lázněmi Karakallovými, a právě za času našeho vypravování vystavěl císař Diokletian na Kvirinalu, na prostoru, jenžby byl pro mnohé nádherné domy postačil, své teplice ¹⁾ nedaleko zahrad Sallustových, o nichžto jsme právě byli zmínili.

Poloha onoho místa na Poli Marsové, kam svoje čtenáře vésti chceme, jest tak označena, že ji každému, kdo s místopisem starého neb nového Říma znám jest, dokonale popsati můžeme. Za času republiky nacházela se veliká čtverečná prostora na Poli Marsové prkenným plotem obehnaná a hradbami přehražená, kdež

¹⁾ Thermae = horké lázně.

obecné shromáždění lidu zasedávalo a hlasovalo. Místo toto slulo košar em čili ovčincem,¹⁾ poněvadž se docela ovčinci podobalo. August provedl plán Ciceronem v listu k Attikovi popsany, aby tyto prosté budovy starých časů proměnil v stavbu skvostnou a pevnou. Ohrada Juliova, jakož ji později nazváno, byla nádherné podlubí (porticus) tisíc stop dlouhé a pět set široké, na sloupcích spočívající a malbami ozdobené. Zříceniny stavby této jest posud dobře znáti; stálal na tom místě, kteréž nyní palác Doria a Verospi (na nynějším Corso) pak kolleje Římské, chrám sv. Ignatia a oratorium Caravita pokrývají.

Dům, k němuž čtenáře zveme, leží právě proti východní straně tohoto stavení, kdežto nyní chrám sv. Marcella stojí, odkudž se až k patě kvirinalského pahorku táhne. Dům ten zaujímal, jak vesměs domy vzácných Římanů, značnou prostoru. Z venku vyhlíží toliko holý a mrtvý, zdě jsou jednoduché, bez krasostavitelských ozdob, nevysoké a jen zde onde okny prolomené. U prostřed jedné strany tohoto čtverhranného stavení jsou dvěře „in antis“ t. j. jenom tak zvaným tympanum čili třírohou římsou ozdobené, kteráž na dvou polosloupích spočívá. Používajíce vypravovatelův dovoleného práva neviditelné všudypřítomnosti vkročíme tam s přítelem svým čili se „stínem“, jakby ho byli za starodávna nazvali.

¹⁾ Septa čili Ovile.

Jdeme předsíní, na jejíž kamenné dlažbě s potěšením čteme pozdravení: „Salve“ t. j. „vítěz“ v mosaice, a přicházíme do atrium, neboli do prvního dvora domu, kterýž portikem čili podlubím obehnán jest.¹⁾

U prostřed mramorové dlažby vyskakuje jemně bublající proud čisté vody, veden z Tuskulánských pahorků Klaudiovým vodovodem hned výše, hned níže, a padá do zvýšené kašny z červeného mramoru, přes jejíž kraje mírně se vlnic přetéká; nežli dospěje v nižší rozsáhlejší srub, roní jemný deštíček na květinstvo vzácné a skvostné v nádherných nádobách (vasch) kolkolem stojící. — Pod podlubím vidíme skvostné, částečně vzácné nářadí, pohovky slonovou kostí ba i stříbrem vykládané, stoly z orientalského dřeva s kandelabry (dlouhoramennými svícny), s kahanci a jiným náčiním z bronzu nebo ze stříbra, poprsní sošky, vasy, třínožky a jiné umělecké předměty. Na stěnách jsou obrazové patrně ze starých časů pochodící, ale posud dobře zachovalí, ničehož neztrativše z barvitosti své. Mezi nimi stojí ve výklenkách sochy, kteréž jako malby představují báječné a dějepisné předměty; snadno však pozorovati lze, že se zraku nic nenaskytuje, cožby cit sebe čistější uraziti mohlo. Pozorujíce tu onde prázdný výklenek neb přistřenou malbu, poznáváme, že to není náhodou.

¹⁾ Dvůr Pompejův v křišťalovém paláci seznámí čtenáře se zařízením starožitných domů.

Vně sloupů jest v klenutí velký otvor, impluvium, nad nímž jest záclona z tmavého plátna natažena, kteráž hájí proti dešti a slunci. Tudyž vidíme všecko. co jsme byli popsali. v uměleckém dvojsvětle, což všechny předměty čím vzdálenější tím dojemnějšími činí. Obloukem, jenž jest naproti oblouku, jimž jsme byli vstoupili, vidíme totiž v druhý, ještě skvostnější dvůr, pokrytý pestrým mramorem, a zdobený bohatým pozlacením. Záclona nad otvorem ve stropě, jenž jest tuto tlustým sklem nebo průhledným kamenem (lapis specularis) pokryt, jest poodtáhnuta, a vpouští paprsky večerního slunce jasně, avšak mírně do dvora. Zde tepruv vidíme, že nejsme v okouzlené síni, nýbrž v domě obývaném.

V podloubí u stola z frygického mramoru sedí matrona prostředního stáří, jejíž spanilí ale jemní tahové okazují stopy utrpení dříve přestálého. Avšak mocný vplyv ututlal zpomínku na to utrpení, aneb ji s příjemnější myšlénkou sloučil, a ty obě vezdy se setkávají, a již dlouho společně v srdci jejím obývají. Jednoduchý oděv její jest učiněnou protivou nádhernosti ji obklopující. Její vlasy, z části již barvy stříbrné, jsou nepokryty a nikoliv umělecky zahaleny. Její šaty jsou zcela obyčejné barvy a látky beze všeho vyšívaní, vyjmeme-li přišitou purpurovou tkanici (segmentum), kteráž její vdovství značí. Nenosí žádných klenotů a šperků, v nichžto sobě Římské paničky tak velice libovaly. Jediné, což věci

ty poněkud připomíná, jest teničký zlatý řetěz na krku, na němž, jak se podobá, cosi visí, co se pod jejím oděvem starostlivě ukrývá.

V tu dobu, kdy ji pozorujeme, jest zaměstnána prací, anáž patrně pro ni samu určena není. Na dlouhém pásu drahocenného zlatohlavu vyšívá ještě dražšími zlatými nitmi. Chvilkami sáhá po některé skvostné skřínce na stole, z nížto bere perlu, nebo v zlatě zasazený drahý kámen, ježž ve vyšívání umísťuje. Podobá se, jakoby drahocenné ozdoby minulých časů k vyššímu účelu se upotřebovaly.

Ale jak dne ubývá, vidíme, že pokojné myšlenky její posud, jak se zdálo, zcela na práci obrácené něčím znepokojujány jsou. Obrací nyní chvílkami oči ke dvěřím, naslouchá někdy kročejům, a zdá se zklamanou býti. Pohlíží ke slunci a pak zase odvracuje zrak svůj k vodním hodinám (clepsydra), jež stojí u ní na podstavku: ale právě v tom okamžení, kdy se jí počíná pocit opravdovější starostlivosti v tváři jeviti, slyšeti jest silnou ránu na dvěře domovní, a ona obracuje zraky radostí zářící v ústrety přichozímu, jehož byla očekávala.

H l a v a d r u h á .

Syn mučeníkův.

Jestliž to chlapec krásný, živý a přímý, jenž lehkým čerstvým krokem přes a t r i u m

do vnitřního dvora přichází. Sotva budeme mít kdy jej popsati, nežli tam dojde. Jest asi čtrnácte roků stár, ale velký na své stáří, pěkně zrostlý a mužné postavy. Jeho šíje jest obnažena, a ramena tělocvikem seslenu; tahové jeho prozrazují přímé a vřelé srdce, vysoké čelo, jež hnědé vlasy v přirozených kádeřích ovinují, osvědčuje jasný rozum. Nosí obyčejný oděv Římských pacholíků, krátkou p r a e t e x t u, anáž pod kolena dosahuje, a zlatou bullu neb dutou kouli na hrdle. Svazek papírů a svinutý pergamen, jež za ním starý otrok nese, osvědčují, že právě ze školy přichází. ¹⁾ Co jsme jej takto popisovali, obejmul již máteř svou a usadil se jí k nohous. Máti jej chvíli mlčky pozoruje, jakoby z obličeje jeho čísti chtěla příčinu jeho neobyčejného opozdění; přišel o hodinu později než jindy. Avšak on se potkává s očima jejíma tak přímým pohledem a tak nevinným úsměvem, že každý mráček pochybnosti okamžitě mizí, a ona jej takto oslovuje:

„Co pak tě dnes tak dlouho zadrželo, milé dítě mé? Nepotkala tě na cestě žádná nehoda?“ — „O nikoliv, jistě nepotkala, sladká máti; ²⁾ naopak vše se utěšeně dařilo, — tak dobře, že se mohu sotva osměliti, abych ti to vypověděl.“

¹⁾ Obyčej, že otrok pěstoun (paedagogus) za Římskými pacholiky knihy nosil, vysvětluje krásnou větu sv. Augustina: „Židé jsou pěstouny křesťanstva —“ pro křesťany nosili knihy, jimžto sami nerozuměli.

²⁾ Název v katakombách velmi obyčejný.

Pohled přívětivé výčitky vybídl chlapce prostosrdečného, aby s veselým smíchem pokračoval; „Inu, již vidím, že musím. Víš, že nejsem spokojen a nemohu ani spáti, nepověděl-li jsem ti všechno, zlé i dobré, čehož jsem se za dne dožil.“ (Matka usmála se opět při té myšlence, cožby zlého vypravovati mohl.) „Nedávno jsem četl, že Skytové každého večera kladou bílý neb černý kámen do popelnice dle toho, byl-li den šťastný neb nešťastný; měl-li bych já to činiti, znamenal-bych dni bílými neb černými koulemi dle toho, měl-li jsem příležitost tobě všechno vypravovati neb nevypravovati, co jsem byl učinil. Dnes však poprvé mám pochybnost, zdali ti všechno vypravovati mám.“

Snad bylo srdce matčino mocněji než obyčejně dřívější úzkostlivostí pohnuto, aneb jemnější starostlivost jí oko zatemňovala, že chlapec ruku její uchopil a jí něžně na své rty přitiskl, nežli pokračoval:

„Neboj se, milovaná máti, syn tvůj neučinil ničeho, coby tě boleti mohlo. Rci jenom, přeješ-li si všechno zvědět, co mne dnes potkalo, aneb jen příčinu mého opozdění?“

„Vypravuj všechno, milý Pankrati, odpověděla matka; nic mi nemůže býti jednostejně, co se tebe týká.“

„Nuže tedy,“ započal, — „tento den, kdy jsem naposledy školu navštívil, zdá se mi zvláště šťastným, a přece plným podivných udalostí býti. Nejprv dostal jsem odměnu v

krasořeči, kterou nám náš dobrý učitel Kassian v ranních hodinách uložil, a to bylo původem, jak uslyšíš, několika podivných výjevů. Předmětem krasořeči bylo, že má pravý mudřec vždy býti hotov pro pravdu umříti. Nikdy ještě neslyšel jsem cosi tak chladného a tak ničemného, (naději se, že se nedopustím hříchu, povím-li to) jako spisy, kteréž moji spolužáci četli.

Ovšem to není jejich vinou; ubozí mladíci! jakouž pravdu mohou také míti, a cožby je mohlo poháněti, aby pro některou ze svých prázdných doměnek umřeli? Ale co za krásné myšlenky napadají křesťanovi samoděk při takovéto úloze! To jsem i já cítil. Srdce mé vřelo a všechny myšlenky mé zdály se hořeti, když jsem hotovil svou stať, plnou učení, jichž jsem od tebe slýchal, a příkladův, jichžto na očích mám! Syn mučovníkův nemohl jinak cítiti. Když ale přišla řada na mne, abych svou řeč četl, viděl jsem, žeby mne citové moji téměř na záhubu mou byli vyzradili.

V rozčílené řeči uklouzlo rtům mým jedenkrát slovo křesťan místo mudřec, a jednou slovo víra místo pravda. Při prvním podřeknutí viděl jsem, jak Kassian žasna pohledl, při druhém spatřil jsem, že se slza v oku jeho třpytila, když se přívětivě ke mně sklonil a šeptmo pravil: „Měj se, dítě mé, na pozor, zde naslouchají tenké uši!“

„Jak,“ skočila mu matka do řeči; „zda-li jest Kassian křesťanem? Já jsem tě do jeho

školy proto posílala, že se jako učitel a mravný člověk všeobecně chválí, a nyní Bohu děkuji, že jsem školu jeho zvolila; ale za nynějších dnů nebezpečí a strachu jsme nuceni ve vlastní zemi své jako cizinci žítí, tak že sotva známe bratří svých. Zajisté, kdyby byl Kassian víru svou veřejně vyznal, bylaby škola jeho brzy prázdná stála. Avšak vypravuj dále, dítě milé, bylo-li obávání jeho odůvodněno?“

„Toho se bojím; neboť an větší díl mých spolužáků tohoto přesazení slov nepozoroval a výmluvné krasořeči mé přitleskával, viděl jsem, kterak Korvinovo zamračené oko zasmušile na mně utkvělo, při čem sobě patrným vztěkem pysky hryzl.“

„A kdo jest tento Korvin, dítě mé, a proč se tím tak rozmrzel?“

„Jestli nejstarší a nejsilnější, ale žel také nejhloupější chlapec v celé škole. Však ale, jak dobře víš, on tím není yinen; jenom se mně zdá, a já nevím proč, že míval proti mně vždycky jakýsi odpor a jakousi zášť, čehož příčiny vypátrati nemohu.“

„Řekl-li aneb udělal-li ti něco?“

„Ano, a to bylo právě příčinou mého opozdění. Jak jsme ze školy na pole u řeky přicházeli, mluvil ke mně přede všemi spolužáky řka: „Pojď P a n k r á t i, jest to poslední-kráté, jak slyším, co jsme se z d e sešli; (slovo z d e pronesl se zvláštním důrazem) ale já mám veliký vrub, který bych ti rád sřízl. Tobě

bývalo vždy potěšením, když jsi mohl mně a jiným, jenž jsou starší a lepší nežli ty, svou výtečnost osvědčiti; viděl jsem vysokomyslné pohledy, jichžto jsi mi posílal čta dnes svou vypínavou řeč; a slyšel jsem slova v ní, jichžto snad ještě pykati budeš a to brzy; neboť víš, že otec můj jest prefektem městským, (matka se zachvěla) a cosi se naličuje, co se snad i tebe týkati bude. Nežli však odejdeš, musím se pomstiti. Jsi-li svého jména hoden a není-li u tebe jen holým slovem, ¹⁾ tedy pojď se mnou v zápas, a sice v mužnější než rafij na tabulce. ²⁾ Zápasíš se mnou, aneb se pokusíš proti mně pěstí. ³⁾ Hořím nedočkatostí, abych tě pokořil, jak toho zasluhuješ, zde před těmito svědky tvé vypínavé vítězoslávy.“

Matka skláněla se s úzkostlivým pohledem a sotva dýchajíc nad synem svým, an ho poslouchala: „A co,“ zvolala, „dal jsi mu za odpověď, milý synu můj?“

„Pravil jsem mu pokojně, že jest zcela na omylu; že jsem nikdy ničeho úmyslně nečinil; cožby jej neb některého spolužáka mého bylo mohlo rmoutiti, aniž mi kdy napadlo někou převahu nad nimi si přiosobovati. „A co mi zde navrhuješ, pravil jsem dále, věz Kor-

¹⁾ Pankratium bylo cvičení, kteréž všechny podrobné boje v sobě zaujímal, jako: šermování, boj pěstí, a. t. d.

²⁾ Nástroje psací ve školách, tabulky, bývaly voskované, na nich psalo se špicí rafije, a druhým hladkým koncem se pismo zatíralo.

³⁾ Potýkáni na pěstí jmenovalo se caestus, což znamená rukavici, jižto se při boji pěstmi obyčejně užívalo.

v í n e, tomu jsem já, jakož každé osobní hádce, povždy vyhýbal; neboť takovéto půtky na zkušenou tělesné obratnosti začínávají se sice s myslí chladnou, ale lítou hádkou, hněvem a bažením pomstě se končívají. Čím méně mohu pomysleti na to, abych v takový zápas vešel, an se sám přiznáváš, že zápas právě takovými zlými city již počítí chceš, jimiž se obyčejně boj tepruv končívá?“ Spoluzáci naši postavili se kolem nás v kruhu, a dobře jsem viděl, že byli všickni proti mně; neboť doufali, že zde nabudou potěšení v ukrutné, jim tak obvyklé hře. Proto jsem doložil přívětivě: „A nyní, spoluzáci, žijte blaze, štěstí provázej vás všechny; loučím se s vámi tak, jak jsem mezi vámi žil, totiž v pokoji.“

„Ne tak, odpíral Korvin,“ vztěkem v celém obličejí hoře, nebo —“

Chlapec se celý zarděl, tělo se mu třásl, a polotajeným hlasem vyvzlíkal: „Já nemohu dále, to ostatní nesmím říci.“

„Pro Bůh a pro tu lásku, kterou k památce otce svého máš,“ pravila matka ruku svou na hlavu synovu kladouc, „netaj ničeho. Nebudu pokoje míti, nesdělíš-li se mnou všeho. Co řekl, nebo co činil Korvin dále?“

Chlapec sebral se opět po nějaké chvílce a po tiché modlitbě, a pak pokračoval dále: „Ne tak, vykřikl Korvin, tak mi neujdeš odtud, zbabělý ctiteli oslovské hlavy. ¹⁾ Vy jste svoje útočiště před námi skryli, ale oč, že já vás

¹⁾ U pohanů nejvíce užívané pohanění křesťanů.

vynajdu? Zatím přijmi toto znamení mého pevného předsevzetí, že se budu mstítí.““ Při těch slovích dal mi náramný políček, tak že jsem se nazpět letě potácel, an zatím divý jásoť mezi ostatními chlapci vypukl.“ Pak ulehčiv sobě proudem slzí, pravil dále Pankratiúš:

„Ó jak mi tenkrátě vřela krev v těle, zdálo se, že mi srdce v těle pukne a jakýsi hlas šeptal mi potupné jméno zbabělce do uší. Jistě to byl zlý duch. Cítil jsem se dosti silným býti, — hněv ve mně se zmáhající měl mne k tomu — abych toho, jenž na mne nespravedlivě sáhl, za chrťán uchopil a jím o zem mrštíł. Zdálo se mi, že již slyším potlesk, jenžby byl vítězství mé pozdravil; a tudy byľby se list obrátil na rub. Jaktěživ neměl jsem krutějšiho boje; nikdy ještě nevřela krev ve všech žilách těla mého tak silně jako tentokrátě. Ó Bože, kéžby mi již nikdy tak strašně nebylo!“

„A co jsi činil, milý synu?“ tázala se matka hlasem se chvějícím.

Chlapec odvětil: „Dobrý můj anjel přemohl pokušitele po mém boku. Vzpoměl jsem si na Pána svého v domě Kaifášově, obklopeného hanlivými nepřátely, hanebně políčkováného, tiše stojícího, Svým nepřátelům odpouštějícího. Mohl-li jsem přátí a jednati jináče? ¹⁾ Podal jsem ruku svou Korvinovi řka: „Bůh ti rač odpustiti, jak ti já z dobré vůle a z celého srdce svého odpou-

¹⁾ Výstup ze skutečné události vzatý.

štím!“ V tom okamžení přišel právě Kassian, jenž byl prvé z pozdálí vše pozoroval a všechen zástup chlapců se rozešel. Prosil jsem pro obapolnou mezi námi teď odkrytou víru naši, aby Korvina pro to, co se bylo stalo, netrestal, a obdržel jsem od něho slib ten. A nyní, nejsladší máti,“ šeptal chlapec libým lichotivým hlasem na nadržách matky své, „myslíš-li, že mohu nazývati tento den šťastným?“

Hlava třetí.

Posvěcení.

Mezi touto zábavou se den rychle schyloval. Nepozorovaně vkročila otrokyně do síně, rozžehla lampy na svícnech mramorových a bronzových, a tiše opět se vrátila zpět. Jasný svit pohrával nad objetím matky se synem, v němž tiše byli trvali od toho okamžení, kdy máti Lucina poslední Pankratiově otázce vřelým políbením na čele byla odpověděla. Nebylať to rozčilenost mateřská, co ji nadrami pohybovala, aniž blahý cit matky, kteráž byla dítě své dle vyšších a těžších zásad vychovala, a v nejtuzší zkoušce postavené mužně státi viděla. Aniž to byla radost z toho, že měla syna v tak útlém věku tak zmužilého; neboť větším právem, nežli matka grecká syny své žasnoucím paničkám republikánského Říma co jediné klenoty ukazovala,

mohla se honositi tato křesťanská matka v Církvi svým synem, jejíž byla odchovává.

Pro ni však byla hodina ta hodinou ještě hlubších, neb raději vyšších citů. Byltě to čas, jehož mnoho roků úzkostlivě očekávala; byltě to okamžik vroucností mateřskou tak snažně vyprosený. Mnohá nábožná máti zasvětila dítě své hned od kolébky stavu nejvyššímu, jehož země chová, modlila se, toužila vidět jej zrůstati, aby nejprve co neuhonný jáhen a pak co svatý kněz u oltáře státí mohl; úzkostlivě strážila každou rostoucí náklonnost, a vši útlocitostí snažila se obracet nežnou dětskou mysl ku svatyni Páně. A byl-li on jediným dítětem, jako Samuel byl jedináčkem matky své, Anny, pak se mohlo toto obětování všeho, co srdci nejdražší bylo, právem nazývati mateřským hrdinstvím. Co ale jest říci o matkách svatých časů, o Felicitě, Symforose neb o nejmenované matce Machabejské, kteréž syny své, nikoliv jednoho, než mnoho, ba všechny vydaly čili věnovaly, aby nikoliv kněžími, — než oběti pro Boha se stali?

Asi takové myšlenky v tu dobu Lucinu naplňovaly; an oko její bylo sklopeno, pozdvíhovalo se její srdce vysoko k nebesům, prosíc vroucně o posilu. Ačkoliv k tomu jako zrozena byla, aby, co jí pod nebem nejdražším bylo, v obět přinášela, a ačkoliv to dávno předvíдалa a toužebně očekávala: cítila přece, že jí co matce nelze zásluhy té dosáhnouti

bez boje. A co se v duši chlapcově dalo, že také tak tiše stoje v myšlénkách se potápěl? Nemyslíl na vysoké povolání, jež ho očekávalo; neviděl v duchu ctihodné basiliky, kterouž ještě po rocích 1600 badatelé starožitností a posvátných věcí a mnozí poutníci navštěvovati budou, a kteráž své jmeno blízké bráně Římské propůjčiti má. ¹⁾ Netušil ničeho o chrámu, jenž v stoletích křesťanských na břehách řeky Temže vypínati se bude ke cti jemu, a jenž i po svém znesvěcení srdečně milován a co poslední odpočinek horlivě hledán bude. ²⁾

Aniž mu přišla na mysl ona stříbrná skříň oltární 287 liber těžká (ciborium), již papež Honorius I. nad červcovou (porfyrovou) popelnicí postavití dal, anáž jeho popel obsahovala. ³⁾ Nerozmýšlel o tom, že jmeno jeho v každém seznamu mučeníkův zapsáno, a obraz jeho paprsky ozářený na mnohém oltáři vystaven bude, co obraz mladistvého mučeníka staré Církve. Byl to jenom prostý křesťanský pacholík, kterýž za věc zcela přirozenou měl, že musí vždy poslušen býti zákonův Božích, a byl šťasten toliko v tom, že toho dne povinnost svou vykonal v okolnostech neobyčejně těžkých. Nevmyslíla se v tyto myšlénky jeho

¹⁾ Chrám a brána sv. Pankratia (San Pancrazio).

²⁾ Starý hřbitov sv. Pankratia oblíbené pohřebiště katolíkův, nežli vlastní hřbitov měli.

³⁾ Anastasius bibliotekar. in vita Honorii.

nižádná pýcha ani obdivování se sobě samému, sicby jednání jeho nebylo bývalo žádným hrdinstvím.

Když se byl ze svého snění probudil a zraky své ve světle novém. sň jasně ozářujícím, pozvedl, potkaly se oči jeho s očima matere, kteráž opět naň patřila a sice pohledem tak vážným a tak něžným, jakéhož u ní posud nikdy nepozoroval. Byl to pohled vyššího nadšení; obličej její podobal se obličejí prorokyně, oko její zdálo se okem anjelským býti. Mlče a skoro nevědomky změnil chlapec dosavadní postavení své a poklekl před mateří svou. A skutečně mohl před ní klečeti; nebyla-liž mu jako strážným anjelem, jej vždycky chránícím; aneb nemohl-liž zříti v ní živou světici, jejíž cnosti mu od dětinství vzorem byly? Lucina konečně přerušila ticho hlasem opravdového pohnutí.

„Konečně přišla doba, milé dítě“, pravila, „jež byla již dlouho předmětem nejvroucnější modlitby mé, po nížto jsem toužila v plnosti mateřské lásky své. Bedlivě jsem šetřila v tobě rozkvetající poupě každé křesťanské cnosti, a děkovala jsem Bohu za to, že se tak rozvíjely. Pozorovalať jsem důvtipnost tvoji, tvou jemnou mysl, tvou pilnost, nábožnost a lásku k Bohu i k lidem. S radostí viděla jsem tvoji živou víru, tvoji nevšímavost věcí pozemských a tvoji lásku k chudobným. Ale toužebně očekávala jsem té hodiny, kterážby mi rozhodně dokázala, budeš-li spokojen s chudobným dě-

dictvím slabé cnosti matky své, aneb jsi-li pravým dědicem šlechetnějších čínův otce svého, kterýž co mučeník zemřel. Hodina ta, Bohu díky, přišla dnes!“

„Což pak jsem učinil,“ tázal se Pan-krátius, „že jsi o mně jiného, vyššího mnění nabyla?“

„Poslyš mne, synu můj! Dnešním dnem jsi měl ukončiti své školní cvičení; toho dne, zdá se, chtěl náš milosrdný Spasitel tobě naučení dáti, naučení tak vzácné, jako celé školní vzdělání. Na ten den chtěl ti okázati, že jsi z věku dítěcího vystoupil, a že se s tebou jako s mužem nakládati má; neboť ty již znáš mysliti a mluvit, ba i jednati jako muž.“

„A jak to míníš, nejdraší máti?“

„Co jsi mi o své dnešní krasořeči vypravoval, svědčí zřejmě, jak velice srdce tvé šlechetnými a vznešenými city naplněno býti musilo. Prostomyslnost a přímost tvá nepřipustí, aby's byl mohl napsati a živě vysloviti, že jest povinností slavnou, pro víru umříti, kdyby's toho nebyl cítil.“

„Ano, v skutku to věřím a cítím,“ přetrhl řeč její chlapec, „může-li křesťan většího štěstí na zemi žádati a dosáhnouti?“

„Ano, dítě mé, máš pravdu,“ pokračovala Lucina dále. „Ale já bych se nebyla uspokojila pouhými slovy. Co se později událo, osvědčilo mi, že znáš neohroženě a trpělivě snášeti netoliko bolesti, nébrž, což pro tvou

mladou šlechtickou ¹⁾ krev, mnohem tíže přetrpěti jest i citelné pohanění, potupné políčky a uštěpačná slova a pohledy cituprázdného zástupu. Ba co více, ty se's okázal býti dosti silným, abys odpustil nepříteli svému a abys se za něj modlil. Dneska jsi dosáhl vyšších chodníků hory s křížem na ramenách svých; ještě krok a vztyčíš ho na vrcholu samém. Osvědčil jsi, že's pravým synem mučeníka Kvintína. Chceš-li mu rovným býti?“

„Máti, Máti! Nejdražší, nejsladší máti!“ zvolal pacholik se srdcem tlukoucím; „zdali bych mohl býti pravým jeho synem, a netoužiti, abych se mu stal rovným? Nedostalo se mi sice štěstí toho, abych jej znal osobně, avšak nevznáší-li se obraz jeho stále před duchem mým? Není-li pýchou duše mé? Každoročně, když se slavívá památka jeho, jakožto člena zástupů, kteří oděni jsouce rouchem bílým Beránka obklopují, v Jehož krvi i on roucho své zmyl: kterak jásalo srdce a tělo mé nad slávou jeho, a kterak jsem se modlíval k němu v zánětu lásky dítěcí, aby mi vyprosil nikoliv slávy, nikoliv cti, nikoliv bohatství ani radosti pozemských, nýbrž to, co nad to nade všechno výše cenil, aby to jediné, což byl na zemi zanechal, tak se vynaložilo, jakož nyní on sám — to vím — ví, že se nejužitečněji a nejušlechtileji vynaložiti dá.

¹⁾ Městanská šlechta Římská (patriciové) byli vzácní měšťané, kteříž zvláštních práv požívali.

„A co to jest, synu můj?“

„To jest krev jeho,“ odvětil chlapec, „kteráž v žilách mých se proudí a sice jenom v těchto žilách. Já vím, že sobě musí práti, aby i tato krev, rovněž jako krev v žilách jeho byvší, z lásky k Spasiteli a na vyznání Jeho víry prolita byla.“

„Dosti, dosti, dítě mé!“ zvolala matka posvátným pohybem se třesouc. „Sejmi se šíje své odznak dětinství, chci ti zaň lepší odznak dáti.“

Chlapec uposlechl a sejmul s krku zlatou bullu.

Matka pak jala se mluvit s opravdovostí ještě slavnější: „Ty jsi zdědil po otci svým šlechtické jméno, vysoký stav, veliké bohatství a rozličné výhody světské. Ale jednu vzácnost tvého dědictví uschovala jsem pro tebe, abys jí hodným se učinil. Posud jsem ji před tebou skrývala, ač ji nad zlato a nad klenoty výše cením; nyní však jest čas, abych ti ji odevzdala.“

S třesoucí se rukou snála zlatý řetěz s krku, a dnes ponejprv spatřil syn její, že na něm draze visí vyšívaný a drahými kameny posázený pytlíček. Ona ho rozevřela, a vyňala z něho houbu, kteráž sice suchá, ale silně krví zbarvená byla.

„I to jest krev otce tvého. Pankrátí,“ pravila třesoucím se hlasem a v proudu slzí. „Zachytlaf jsem ji z jeho smrtelné rány, když jsem převlečena vedle něho stála, vidouc jej umíratí na ránu, kterouž pro Christa přijal.“

Hleděla zrakem vroucím na houbu tu, a pobožně ji políbila; tekoucí její slzy padající v hojných krůpějích na ni, svažovaly ji, a barva krve tím se stala jasnou a teplou, jakoby se byla právě ze srdce mučeníkova vyprýštila. Svatá paní položila ji synovi na třesoucí se rty a ty zčervenaly svatým dotknutím. Uctil tyto ostatky svaté s hlubokým pohnutím křesťana a syna, a bylo mu, jakoby byl duch otcův sestoupil na něj, a jakoby mu byl plnou a nejhlubší nádobou jeho srdce pohnul, aby toky jeho hotovy byly se prolévati. Takto zdálo se, že celá rodina ještě jedenkrát spojena jest. Lucina vložila poklad svůj opět v jeho schránku a zavěsila jej synovi okolo hrdla řkouc: „Bude-li opět svažena houba ta, kéž se to stane ušlechtilejším proudem nad ten, jenž se řine z oka slabé ženy.“— Ale nebe nesoudilo tak, a budoucí bojovník byl pomazán, budoucí mučeník byl posvěcen krví otce svého smíšenou se slzami matere své.

III. Hlava čtvrtá.

Domácnost pohanská.

Právě v tom čase, kdy se výjevy v předešlých třech částkách popsané dály, stala se udalost druhu zcela rozdílného v jiném domě, kterýž v údolí mezi kvirinálským a eskvilinským pahorkem stál. Dům ten přiná-

ležel Fabiovi, muži stavu rytířského, jehož rodina pronajmutím daní z asiatských krajin náramného bohatství nashromáždila. Dům Fabiův byl větší a nádhernější onoho, jež jsme již byli navštívili. Obsahoval ještě třetí veliké perystilium čili dvůr, ohražený velikými jizbami, kdežto vedle mnohých uměleckých prací evropských i nejvzácnější výrobky orientálské v hojnosti viděti bylo. Perské čalouny ležely na podlaze, Čínské hedbávné tkaniny, mnohobarevné látky Babylonské, zlatohlavy Indické a Frygické kryly nábytek. Podivuhodné práce ze slonové kosti a z rozličných kovů sem tam roztroušené připisovaly se ostrovanům za indickým Ocemem meškajícím, tvarův obludných a báječného původu.

Fabius sám, majetník všech těch pokladů a velkých statků, byl živým obrazem veselého a ztravného Římana, který za úkol sobě byl položil živobyťi vezdejšího dokonale užiti. — Na jiný život skutečně nikdy nepomyslel. Nevěřil v nic, avšak předce při každé příležitosti, jakoby se to samo sebou rozumělo, obětoval bohu, na němž právě byl pořádek. Byl považován za muže jako každý jiný, a nikdo neměl práva více po něm žádati. Největší část dne trávil v některé z velikých lázní, kteréž mimo účel jmenem samým naznačený v četných svých přístavkách také naše nynější besedy, čítárny, tiskárny a rejdiště obsahovaly. Tam se koupával, hovořil, četl a vůbec trávil své hodiny; nebo si zašel na chvíli

na náměstí (Forum) poslouchat některého řečníka neb advokáta; aneb se procházel v některé z mnohých veřejných zahrad, kdežto „módní svět“ Římský se shromažďoval. Doma pak navracel se obyčejně v tu chvíli, kdy i u nás doba obědu jest, kdy pro něj tučná hostina připravena byla. Při ní mívál každodenně hosty, kteří buď již dříve pozváni bývali, aneb, které byl toho dne z fatkářův, na nějaký dobrý mls číhajících, sobě vybral.

Doma byl pánem dobrotivým a shovívavým. Domácnost jeho obstarávalo velké množství otroků; a jelikož ničeho více nenáviděl nad nepokoj, tož ponechával, pokud vedlé sebe měl pohodlí, krásu a nádheru, velmi rád všechnen svůj obchod svým propuštěncům. ¹⁾ Hlavně takovými propuštěnci, kteříž nezřídka bývali nejpoctivějšími a nejrozumnějšími jednání, dal své rozsáhlé obchody v cizině a v Římě zastávati.

Ale není to jen pouze Fabius, s kterýmž čtenáře seznámiti chceme; nýbrž více osoba jiná v jeho domě, která se s ním o nádherný přepych zdílela, a samotna bohatství jeho děditi měla. Jest to jeho dcera, která dle mravu Římského jméno svého otce nese, a sice velmi pěkně na ženské jméno proměněné — **Fabiola**. Jak jsme byli prvé učinili, učiníme i nyní a uvedeme čtenáře do příbytku jejího. Mramorové schody vedou z

¹⁾ Na svobodu propuštění otroci.

druhého dvora do něho. Po stranách tohoto dvora táhne se totiž řada pokojíků až vzhůru na náspu, kteráž krásnou studní s vodometem občerstvována a okrášlována a množstvím vzácných cizozemských rostlin pokryta jest. V pokojíkách těch nalezají se nejvybranější a nejznamenitější díla italských a cizorodých umělců; ze sbírky a jejího uspořádání lze souditi na výborný vkus majetnice, a že měla bohatých prostředků a zvláště příznivých příležitostí, aby všecko to nashromáždila. V tomto okamžení není hodina večere daleká a tu vidíme majetnici tohoto nádherného příbytku zaměstnanou přípravami, aby se v příslušném lesku u večere objevila.

Sedí na Athenské stříbrem vykládané pohovce v pokojíku Cyzicinského způsobu, to jest v takovém, jehož okna až na zem a zde tedy až na plasu květinami posetou dosahují. Na proti ní na stěně visí zrcadlo z leštěného stříbra, dosti veliké, aby se v něm celá stojící lidská postava obrazy mohla. Na stole porfyrovém ¹⁾ vedle ní jest zásoba nespočetných ličidel a voňavých vodiček, které u Římských paniček tak oblíbeny bývaly, a za něž nesmírné sumy peněz vydávaly. ²⁾ Na druhém stole z Indického sandalového dřeva leží veliká sbírka klenotů a šperků v drahocenných skřínkách na vybranou pro dnešek.

¹⁾ Červcovém.

²⁾ Jen sama Popea, choť Neronova, potřebovala na jedno takové křídlo denně mléka 500 oslic.

Nemíníme a nedovedeme popisovati osoby neb jejich tvářnosti; budeme se více s dušemi obírat. Spokojme se tedy tím, že jest Fabiola dvacet roků stará, že zevnějškem za paničkami svého stavu, stáří a jmění nestála a že se již mnozí o její ruku ucházeli. Dle své letory a povahy liší se zcela od otce. Jsouc pyšná, vypínavá, panovitá a náhlá (prchlá), opanovala jako nějaká císařovna všecky v kruhu svém jen s jednou neb s dvěma výmínkami, a vymáhala od každého, kdo se jí přiblížil, pokoru a úctu. Co jedinká dcera, již matka při porodu odumřela, byla od svého lehkomyšlného a dobrodružného otce shovívavě vychována; mělať nejlepší učitele, dosáhla uhlazeného vzdělání, a dovolovalo se jí všechno, čeho žádala; coby to bylo, odeprítí sobě nějakého přání, tomu se nikdy neučila.

Jsouc takto sama sobě ponechána, četla mnoho, jmenovitě knihy obsahu vážného. Tudyž stala se dokonalou filosofkou, začátečnicí uhlazeného, t. j. nevěřícího a rozumového epikureismu ¹⁾, který již ode dávna v Římě v obyčej byl vešel. O křesťanství nevěděla ničeho, představovala si ho však za něco velmi nízkého, surového a sprostého. Vlastně jím příliš opovrhovala, než aby jí bylo kdy na-

¹⁾ Epikureismem sloula škola čili strana pohanských filosofů čili mudrců, vyhlášujících rozkošnost za nejvyšší blaho a povolání člověka. Jmeno to měli přívrženci této školy od původce svého mudrce Epikura, kterýž žil v Athenách, v hlavním městě greckém ve IV. století před Christem.

padlo, trochu s ním se obeznámiti. Pohanstvu s jeho bůžky, nepravostmi, bájemí a modloslužbami se posmívala, ač zevně na něm lpěla. Nevěřila vůbec v nižádný život budoucí, a nemyslíla na nic, nežli na zjemnělé požívání života vezdejšího. Ale právě její pýcha byla štítem pro její cnotu; zpustlost mravů pohan-ských se jí ošklivila, a tudíž pohrdala nestydatými mladíky, jižto se jí kořili a dvořili, čehož přísně požadovala, jelikož se jejich bláznovstvím veselila. Bylať považována za chladnou a soběckou, ale v ohledu mravném byla neúhonná.

Pouštíme-li se při začátku svého vypravování do obštných popisů, doufáme, že nám čtenář uvěří, že potřebny jsou, bychom jej s hmotnými a se společenskými poměry v Římě za časů našeho vypravování seznámili, a tím naše vypravování srozumitelnějším učinili. — Domnívá-li se však, že bychom mu snad věci líčili příliš skvěle a skvostně pro dobu, v nížto všeliké umění a všechna krasochut klesaly: tedy nám budiž dovoleno připomenouti, že rok, do něhož svou návštěvu v Římě klademe, není tak daleký lepších dob Římského umění, k. p. doby Antonínův, jako náš věk od času Celliniova, Rafaelova nebo Donatellova, a přece ve mnohých italských palácích nacházíme díla velikých těchto mistrů, a vážíme si jich velice, ač jich nápodobiti nedovedeme. Rovněž tak bylo nepochybně i v domích náležících starým a bohatým rodinám Římským.

Nalezáme tedy Fabiolu na pohovce; v levici má stříbrné zrcadlo s držátkem a v pravici jakýsi stroj, který nás v ruce tak krásně musí překvapiti — dýku o hrotě nad míru ostrém, s rukověti slonovou ozdobně vyřezávanou, a se zlatým kroužkem, za nějž se drží. Bylať to Římským dámám oblíbená zbraň, jížto otroky své trestávaly aneb zlost svou pocítiti dávaly, kdykoliv sebe menší chybyčku pozorovaly, aneb se na ně rozhněvaly. Tři otrokyně zabývají se právě kolem své velitelky. Jsouť rozličných kmenů národních a za veliký peníz koupeny, nejen pro zevnějšek, nýbrž pro obzvláštní obratnost, jíž prý vynikají. Jedna jest mouřenínka, ale nikoliv z kmene nešťastných otroků, nýbrž z jednoho těch rodů, kteří jako Abyssini a Numidové rovněž tak pravidelné tahy v tvářnosti mají, jako národové asiatické. Zná prý se v bylinách a jich ozdobních a léčivých silách, snad jich umí používat k věcem horším: k připravování nápoje lásky a nápojův kouzelných, možno že i jedův. Jmenuje se podle země, jíž přináleží, prostě Afra. ¹⁾ Druhá otrokyně jest Grekyně, vážená pro svůj výborný vkus v oděvu a pro ryzost mluvy; jméno její jest Graja. Jméno třetí, Syra, osvědčuje asiatský původ; vyznačuje se velikou obratností ve vyšívání a pilností vytrvalou. Jest tichá, mlčelivá a cele v práci své pohřížená. Obě dvě

¹⁾ Afra t. j. z Afriky přišlá.

prvější jsou děvce šveholné a dryčné, každé i sebe nepatrnější službě, kterou právě konají, nemalou důležitost připisujíce. Každou chvíli lichotí mladé velitelce své s velikou přepiatostí. aneb se snaží některého z vyhýralých záletníkův jejich, kterýž je byl nejvíce neb nejposléze uplatil, podporovati.

„Já bych rozkoší oplývala, přeušlechtilá velitelko“, pravila černá otrokyně, „kdybych mohla býti přítomna, když do večeradla vstoupíš, abych spatřila, jaký dojem učiní na všechny hosty toto nové stibium.¹⁾ Mnoho přičinění mne stálo, nežli jsem ho k této dokonalosti přivedla; jsemť přesvědčena, že se posud v Římě podobného nevidělo.“

„Co se mne týká“, vskočila jí Istivá Grekyně do řeči, — „já se neosmělím tak velké cti sobě žádati. Byla bych spokojena, kdybych jen z venku skrze dvěře viděti mohla, jaký okouzlující dojem způsobí tato divuplná hedbávná tunika, která s poslední zásilkou zlata z Asie přišla. Její krása nemůže se nic vyrovnati, a její úprava — mohu směle doložiti, výsledek mé přičinlivosti, — není zajisté látky té nedůstojna.“

„A ty Syro“, — prohodila velitelka s opovržlivým úsměvem, „čeho bys ty sobě prála? a co bys ty chválila na své práci?“

„Já nemám žádného přání, šlechtná velitelko, než abys vždy šťastna byla, a nemám

¹⁾ Stibium — černá lesknoucí se masť, již se obočí černivalo.

ničehož, cobych chváliti mohla na své práci; neboť nenahlížím, žebych byla učinila více nad povinnost svou“; to bylo skromnou a upřímnou odpovědí nevolnice.

Odpověď ta se hrdě velitelce nelíbila, i pravila jí: „Mně se zdá, otrokyně, ty nejsi příliš ku chválení nakloněna; zřídka kdy slyšeti z úst tvých příjemného slovíčka.“

„A jakou cenu měla by chvála z úst ubohé otrokyně“ — odpověděla Syra, „pro tak šlechetnou dámu, kteráž uvykla slýchat každodenně chvalořeči ze rtů výmluvných a vzdělaných? Věříš-li tomu, co od nich slýcháš? Nepohrdáš-li chválou námi dávanou?“

Druhé dvě otrokyně pohledly na ni mrzutě; i Fabiola rozhorlila se nad tímto pokáním — neboť tak pojala slova ta. Kteraké to vysokoleté smýšlení v otrokyni!

„Musíš-li se tepruv učit“, pravila hrdě, „že mou jsi a že jsem tě za velikou cenu koupila, abys mi sloužila, jakkoli mi libo? Mámt já rovně tak právo na službu jazyka tvého, jako na službu tvých rukou; a zachce-li se mi, abys mne chválila, abys mi lichotila, abys mne opěvovala: tedy chtěj nechtěj to činiti musíš. Totě v skutku nová myšlenka, aby měla otrokyně vůli mimo vůli velitelky své, jižto i život otrokyně náleží!“

„Ovšem“, odpověděla otrokyně pokojně ale důstojně, „můj život, a vše, co životem tímto se končí, náleží tobě — čas, zdraví, síla, tělo i dech. Všecko to koupila jsi zlatem

svým a všechno to stalo se majetností tvou. Ale já mám ještě své vlastnictví, čehož nižádného císaře zlato koupiti nemůže, čehož nižádné otrocké řetězy spoutati nemohou, co se nekončí se životem vezdejším.“

„A co pak to jest?“

„Duše!“

„Duše!“ opětovala Fabiola žasnoucí, kteráž nikdy před tím nebyla slyšela, žeby si otrokyně takového majetku osobovati mohla.

„Dovol mi přece tu otázku, co míníš tímto slovem?“

„Já neumím v průpovědích mudrckých mluvit,“ odpověděla otrokyně; — „ale míním slovem tím vnitřní vědomí v sobě, kterýmž poznávám, že jsem a žiji s bytostmi a mezi bytostmi lepšími, jež mne obklopují, jež vědomě a jakoby pudem zničení i všeho se hrozí, což s ním úzce spojeno jest, jako nemoc se smrtí. Proto se jí oškliví každé lichocení a nenávidí všelikou lež. Pokud tento neviditelný dar mám, — a on umřítí nemůže, — jest mi obé (lichocení i lhaní) nemožné.“

Druhé dvě otrokyně z toho všeho málo rozuměly; a tudíž stály v blbém úžasu nad smělostí tovaryšky své. I Fabiola žasla; brzy však oživila opět její pýcha, i pravila s patrnou nevolí:

„Kde jsi se naučila tomuto bláznovství? Kdo tě naučil tak žvatlati? Já jsem studovala mnoho lét, a nabyla jsem toho přesvědčení, že

všecky pomysly o duchových bytostech sněním básníkův nebo zchytralostí mudrákův jsou, a proto jimi pohrdám. Chceš-li ty, nevědomá, nevzdělaná otrokyně, lépe tomu rozuměti, nežli velitelka tvá? Či se domníváš opravdu, až po smrti tělo tvé se hodí na hromadu otrokův, jenž se buď utopili, aneb do smrti umrskáni byli, aby se s nimi na jedné potupné hranici upálilo, a když se pak popel váš všech do společné jámy vsype: domníváš-li se, že potom ještě co vědomá bytost žíti a života radostného a volného doufati můžeš?“

„Non omnis moriar“, ¹⁾ jakož jeden z vašich básníků praví,“ odpověděla otrokyně skromě, ale s pohledem zaníceným, jenž velitelku k úžasu nutil; „ano já doufám, neb raději věřím, že všechno to přežiji. Ba ještě více; já věřím a vím, že s hranice, kterouž jsi tak náruživě popsala, jistá ruka všecky oudy těla mého vyhledá. Jestliť moc, kteráž čtvero větrů nebeských k ospravedlnění povolá, a od každého z nich každý prášek těla mého, kterýž byly rozptýlily, nazpět požádá; a opět vstanu v tomto těle mém, nikoliv jako tvá neb něčí nevolnice, nýbrž svobodná, blažená, oslavená — milujíc a milována jsouc na věky. Tato bezpečná nádeje spočívá v prsou mých. ²⁾

„Jaké to divé nestvůry východní obraznosti (fantasie), jenž tě každé povinnosti ne-

¹⁾ Neumru celá.

²⁾ Job 19, 27.

schopnou čini? Z těch musíš vyhojena býti. V které škole učila jsi se všem těm nesmyslům? Já jsem se v žádné grecké nebo latinské knize čehosi podobného nedočela.“

„Tomu jsem se učila ve vlasti své; ve škole, kteráž nezná nižádného rozdílu mezi Greky a cizinci, mezi svobodnými a otroky.“

„Co!“ vzkřikla divoce rozjitřená Římanka, „ty již ani nechceš čekati na svůj domělý (ideální) život po smrti; již nyní se osměluješ osobiti sobě rovnost se mnou? Ba, kdož ví, snad chceš dokonce i výše státi nade mnou? Pojď a pověz mi hned bez obalu a bez přetvářek, soudíš-li tak, čili nesoudíš?“ při tom zvědavě se vypnula. Každým slovem pokojné odpovědi zmáhala se rozjitřenost velitelky, a prudké vášně patrně zdály se v ní zápasiti, když Syra takto mluvila:

„Přešlechtilá velitelko, ty vysoko nade mnou stojíš stavem, mocí, vědomostmi, schopnostmi a vším, což život obohacuje a okrašluje; všelikou krásou postavy a tvářnosti, jakož i vnadami svých pohybův a své řeči. Ty jsi vysoko vznešena nade všechny sokyně a jistě nepřístupna závistivým myšlénkám osoby tak nízké a nepatrné, jako já jsem; mám-li však rozhodné otázce tvé pouhou pravdu za odpověď dáti,“ tu vážla a zamlčela se; ale velící pohled panin kázal jí dále mluviti, „pak můžeš sama o tom souditi, zdali bídná otrokyně, mající nezvratné přesvědčení, že má v

sobě duchovou a živoucí bytost, jejíž trvání jest věčné, jejíž jediné pravé sídlo jest nad oblohou, jejíž jediným pravým praobrazem jest božství, zdali otrokyně s tímto pevným přesvědčením může sebe v mravní důstojnosti pokládati za menší nežli dáma, která se všemi přednostmi svými připouští, že neočekává vyššího povolání a lepšího konce, nežli krásní nerozumní zpěváčkové, jenžto bez naděje volnosti do pozlacených prutů své klece křídelkoma tlukou?“¹⁾)

Fabiola vzplanuly oči vztěkem; vidělať se poprvé v živobytí svém pokáranou, pokorenou — od otrokyně. Sevřela dýku, již v pravé ruce držela, a bodla jí jako slepě po otrokyni, kteráž neustoupla. Syra vztáhla bezděky rámě své, chtě se ochrániti, a zachytila jí rānu, která s pohovky dolů namířena byvši, jí mnohem hlubší rānu zasadila, než byla kdy utrpěla. V první bolesti vstoupily jí slzy v oči, a z rāny vyskočila krev proudem. Fabiola zastyděla se hned v prvním okamžení ze svého ukrutného, ač nezamýšleného činu, a cítila se tím více pokořena vůči svých otrokyní.

„Jdi, jdi,“ pravila k Syře usilující krev šátkem zastaviti, „jdi k Eufrosyně, a dej si rānu zavázati. Nechtěla jsem tě tak tuze poraniti. Ale počkej chvílenku, musím to opět

¹⁾ Srovnej krásnou odpověď, již dal Evalpistus otrok císařův soudci, ve spisech sv. Justina, u Ruinarta Acta Martyrum sincera, Ap. Aug. 1802. tom. 1.

napraviti.“ Sáhla po šperkách na stole a pokračovala: „Vezmi si ten prsten, a dnes večer již sem nemusíš přijít.“

Fabiola tím upokojila svědomí své na čisto; myslila, že učiněné bezpráví bohatě napravila, obmyslivši sprostou otrokyni drahocenným darem. — Nejprvé příští neděli nalezen byl ve chrámě, aneb jak se tenkrát říkalo, v titulu sv. Pastora, nedaleko jejího domu, drahocenný smaragdový prsten. Dobrý kněz Polykarp domníval se, že jest darem nějaké velmi vzácné Římské dámy; avšak onen, jenž plamenným okem almužní pokladnici v Jerusalemě sřezil, a také halíř vdovin upozoroval, sám jediný viděl, když zavázaná ruka cizé otrokyně prsten do obětní pokladnice vpouštěla.

III. lva pátá.

Mezi poslední částí rozmluvy právě vypravované, a mezi udalostí, jižto rozmluva ta se skončila, vstoupil kdosi do příbytku Fabiolina. Kdyby to byla Fabiola upozorovala, byla by se tím nepochybně ona rozmluva přetrhla, udalost pak zamezila.

Vnitřní světnice v domích Římských bývaly častěji oponami, nežli dvěřmi od sebe odděleny; a tudyž bylo možno zvláště při takovém rozjitřeném výjevu, jenž se tu byl udál, nepozorovaně vkročiti. To se nyní stalo; a když Syra ze světnice odejít chtěla, téměř

se ulékla, vidouc před červenými oponami v jasném lesku státi postavu, jižto i hned poznala, a jižto krátce popíšeme.

Byla to panna, aneb vlastně dítě asi dvanácti- neb třinácti-leté, čistounkým bílým rouchem oděné, beze všech šperků. V obličeji zračila se prostota dětská, spojená s rozumem vyššímu věku přiměřeným.

V očích jí sídlila netoliko nevinnost holubičí, jižto popisuje svatý básník,¹⁾ anobrž z nich často zářila vroucnost čisté lásky, jakoby hleděly nade všecky předměty okolní a upíraly se na někoho, jenž všem ostatním neviditelným jsa, toliko jí samé skutečně přítomen a nade všecko drahý byl. Čelo její bylo pravým sídlem panenské čistoty, přímosti a nelíčené opravdivosti, přívětivý úsměv pohrával jí kolem rtů, a na svěžím mladistvém obličeji jeví se vezdy zřetelně, výmluvně a neošemetně citové vřelého a jemného srdce. Všickni, kdož ji znali, věděli, že nikdy nemyslí na sebe, ale že se o ni dělí rovnou měrou dobrota k těm, co ji obklopují, a láska k neviditelnému miláčkovi.

Syra zočivši před sebou toto krásné, jakoby anjelské vidění, zůstala na okamžik státi. Ale dítě uchopilo ji za ruku, políbilo ji uctivě a pravilo: „Všecko jsem viděla; očekávej mne v malé komnatě u schodů, až půjdu odtud.“ Pak přistoupila blíže, a když ji Fa-

¹⁾ Oči tvé jako oči holubičí. Pis. Šalom. 1, 14.

biola spatřila, zarděly se jí lice na tmavo, neboť se obávala, nebylo-li toto dítě svědkem její nehodné náruživosti. Chladným pokynutím propustila otrokyně své, pak přivítala svou příbuznou, — tou bylo ono ditko — s mnohou srdečností. Pravili jsme, že Fabiola s výbuchy svých vrtochů a své prchlivosti v ohledu na některé osoby ze svého kruhu činila výmínku. K těm náležela přede všemi její stará kojná a na svobodu propuštěná nevolnice Eufrosyna, kteráž domácnost obstarávala, a kteráž za svůj jediný článek víry měla, že jest Fabiola nejdokonalější dámou v Římě. K těm náležela dále její mladistvá příbuzná, jižto opravdově milovala, s níž vezdy co nejprívětivěji nakládala a jejíž společnost jí vezdy přijemná byla.

„Toť jest věru velmi pěkné od Tebe, drahá Anežko,“ uvítala ji Fabiola zcela upokožená, „že jsi tak ochotně vyhověla mému přání, abys dnes s námi stolovala. Otec můj dnes jednoho neb dva nové hosty pozval, a já jsem chtěla někoho u sebe mít, abych se nemusila s nimi zabývati. Avšak na jednoho z našich hostů jsem přece trochu zvědava. Jest to Fulvius, o jehož kráse, bohatství a vzdělanosti mnoho slyším, ač se podobá, jakoby nikdo nevěděl, kdo a co a odkud jest.“

„Drahá Fabiolo,“ odpověděla Anežka, „tyť víš, že tě velice ráda navštěvuji, a milí rodiči

moji mně to rádi dovolují; nemluviž tedy o tom více.“

„A ty jsi přišla dnes opět jak obyčejně v bílých šatech a beze všech skvostů (šperků),“ — žertovala Fabiola, „jakobys byla pořád nevěstou. — Toť jest jakobys věčnou svadbu slavila. Ale dobrotivé nebe, co jest to? Jsi-li poraněna? Aneb víš-li, že máš na tunice zrovna na prsou velikou červenou skvrnu — toť vy-
padá jako krev. Je-li tomu tak, hned ti dám jinou tuniku.“

„Ani za celý svět, Fabiolo! Toť jest klenot a jediný šperk, ježž dnes večer nositi chci. Jest to krev a sice krev otrokyně, ale v mých očích šlechetnější nad krev ve tvých a v mých žilách se proudící.“

Ted se Fabiola přesvědčila, že Anežka a všecko viděla, a co nejvíce pokořena pravila trochu hněvivě: „Chceš-liž celému světu oznámiti náhlost mou, v nížto jsem prostorekou otrokyni příliš přísně pokárala?“

„Nikoli, drahá tetinko; to budiž daleko ode mne. Chci toliko pro sebe zachovati příklad velkodušnosti a šlechetnosti, ježž mi otrokyně dala, a ježž nám málo který z našich vysokorodých mudrců dáti může.“

„Jaká to podivná myšlénka!“ pravila Fabiola. „Věru, Anežko, již kolikráte se mi zdálo, že tento druh lidí přeceňuješ. Čím pak konečně jsou?“

„Člověcké bytosti tak dobře, jako my; nadání tímž rozumem, tímž citem, touž

ústrojností jako my. 'Tolik mi připustíš, ne-li více. Pak jsou s námi z jedné rodiny, a je-li Bůh, od Něhož pochází náš život, proto otcem naším, tedy jest také otcem jejich a oni tudíž našimi bratřími a sestrami.“ —

„Otrok bratrem mým — otrokyně sestrou mou — Anežko! Bohové to račtež odvrátiti! Oni jsou naši majetností — a já nenahlížím, žeby se jim dovoliti mělo, aby se pohybovali, aby jednali, myslili a nebo cítili jinak, než jak se jich pánům líbí a jak toho prospěch jich majetníků žádá.“

„Pojď, pojď! pravila Anežka s největší mírností,“ nezačneme žádné prudké hádky. Ty jsi příliš upřímná a příliš šlechetná — abys necítila a ochotně neuznala, že tě dnes otrokyně převyšila všemi věcmi, jimžto se nejvíce obdivuješ: duchem, rozumem, přímostí a rekovnou statečností. Neodpovídej mi, já to vidím v této slzi. Ale předrahá tetinko, já tě chci opětne mrzutosti uchrániti. Vyplníš-li mi prosbu?“

„Každou, stojí-li v mé moci!“

„Dovol mi tedy koupiti Syru — mám za to, že jí tak říkají. Tyť ji bez pochyby nebudeš ráda okolo sebe viděti.“

„Mýlíš se Anežko. Já chci již zkrotiti hrdost svou, a přiznávám se, že si jí budu nyní vážiti, a snad téměř se jí obdivovati. Jestli to pro mne nový pocit v poměru k osobě jejího stavu.“

„Já ale myslím, Fabiolo, že bych ji mohla učinit šťastnější než-li nyní jest.“

„Nepochybně, milá Anežko; tyť jsi v stavu oblažiti každého, kdož jest okolo tebe. Nikdy ještě neviděla jsem domu takového, jaký jest váš. Zdá se, jakoby se ve svém domě onu podivnou filosofii v skutek uváděli, o nížto Syra mluvila, — kteráž nezná rozdílu mezi svobodným a otrokem. Každý ve vašem domě jest pořád vesel a stará se radostivě, aby své povinnosti plnil. A zdá se, že tam nikoho není, kdožby pomýšlel na rozkazování.“ (Anežka se usmála.) „Mám za to, malá kouzelnice, — že v tajemném onom pokojíku, jehož mi nikdy otevřít nechceš, chováš své kouzelné prostředky a nápoje, jimiž působíš, aby tě všickni milovali. Kdybys byla křesťankou a kdyby tě do amfiteatru (divadla) přivedli, jsem přesvědčena, žeby i levhardové tulili se k nohám tvým. Ale proč jsi tak zamýšlena, dítě? Vždyť víš, že toliko žertuji?“

Anežka zamyslela se skutečně; zrak její vzal na sebe onen vroucný a něžný výraz, o němžto jsme se byli zmínili, jakoby před sebou někoho viděla, ježž vřele milovala, ba jakoby jej slyšela mluvit.

To přešlo a Anežka pravila opět veselým hlasem: „Viz Fabiolo! podivné věci již se přihodily; a jistotně, kdyby se cosi tak brozného přihoditi mělo, pakby ovšem byla právě Syra osobou, již bych nejraději měla při sobě. Proto mi ji musíš skutečně přepustiti.“

„Pro Bůh, Anežko, nebež slova má tak přísně! Věř mi, to všechno bylo žertem. Jáť spoléhám příliš na zdravý rozum tvůj, a tudyž mi nelze takové neštěstí za možné pokládati. Co se však Syřiny věrnosti a oddanosti týká, máš pravdu. Když tě tu minulého léta nebylo, a já se nebezpečně na zimnici nakažlivou roz-nemohla: jen bičem bylo možno druhých otrokyní pohnouti, aby se mi přiblížily; co zatím ta ubohá ode mne se ani nehnula, u mne bděla, a dnem i nocí mne opatrovala; tak že se skutečně domnívám, že ona mnoho přispěla k uzdravení mému.“

„A nemiluješ-li ji za to?“ —

„Ji milovati! Dítě mé, co myslíš? Otrokyňi milovati? Rozumí se, že jsem ji štědře obdařila, — ale nemohu vyskoumati, co dělá s tím, co ji daruji. Ostatní praví, že sobě ničeho neukládá, a na sebe také ničeho ne-jedná. Ba zaslechla jsem, že se bláhová zdílí den co den o jídlo své s jakýmsi žebravým slepým děvčetem. Věru podivný to nápad!“

„Nejdražší Fabiolo,“ zvolala Anežka, „ona musí býti mou. Ty's mi přislíbila vyplnění prosby mé. Vysloviž cenu, a dovol, ať si ji hned dnes večer s sebou domů vezmu.“

„Nuže buď si, neodolatelná prositelko. Nebudem však spolu smlouvat. Zítra pošli někoho k správčímu mého otce; ostatek pak se vypořádá. Nyní ale, když jsme byli tuto důležitou věc ukončily, pojďme dolů k našim hostům.“

„Ale ty jsi zapoměla vzít klenoty na sebe!“

„I nechť si; mohu také jednou být bez nich; dnes právě nemám chuti je nosit.“

Hlava šestá.

Večeře.

Když přišly dolů, našly již všechny hosty ve večeradle shromážděné. Nebyla to veliká hostina, v níž měly podíl bráti, nýbrž obyčejná večeře zámožného domu, při které se vždycky pro více hostů přípravy činily. Podotknouti toliko dlužno, že bylo všecko skvostné a výborné v každém ohledu; obmezíme pak se toliko výhradně na to, cožby naše vypravování objasniti pomohlo.

Když obě dámy vstoupily do večeradla (exedra), pravil Fabius, dceru svou pozdraviv: „Jak, dítě mé, přicházíš dnes tak pozdě dolů, a přece sotva slušně ozdobena? Vždyť jsi na obvyklé šperky své zcela zapomněla.“

Fabiola byla na rozpacích. Nevěděla, kterak odpovědět; styděla se za své náruživé přenáhlení, a ještě více, jak se domnívala, za pošetilý způsob, jímžto se sama za přenáhlení své potrestati chtěla. Anežka jí z rozpaků pomohla tím, že s uzarděním pravila: „Já jsem vinna, strýče Fabie, i že Fabiola tak pozdě přichází, i že tak jednoduše oblečena jest; jáť jsem ji svým žvástáním zdržela, a nepochybně

nechce příliš ode mne se lišiti, a proto nevzala své šperky.“

„Ty, milá Anežko“ — odpověděl otec, „máš právo dělat jak ti libo. Ale opravdu myslím, že i tobě to slušelo, pokud jsi ještě dítětem byla; nyní však dospívajíc v léta, žeby se's mohla vdávati ¹⁾, musíš býti starostlivější o svůj zevnějšek, a musíš hledět dobytí sobě náklonnost nějakého hezkého, pro tebe se hodícího muže. Ku příkladu — krásná stužka na krk, jakýchž doma dostatek máte, by tě zajiště ne učinila méně vlnadnou. Ale ty si nevšímáš slov mých. Pojď, pojď, mně se zdá, že si's již někoho vyhlídla.“

Při té řeči neméně upřímně míněné, jakož veskrz světské, zdála se Anežka opět ve svém zaníceném stavu býti: její okouzlené oči, jakž je Fabiola nazývala, planuly u radostivém vytržení, jakoby se na někoho jiného upíraly. Při tom však neztratila proud rozmluvy, aniž při tom co neslušného prořekla. Odpověděla tudýž hned Fabiovi: „Ovšem že jsem si vyhlídla někoho, jenž mne k sobě svým snubným prstenem připoutal a mne ozdobil nesčetnými klenoty.“ ²⁾

„V skutku? jakými pak?“ ptal se Fabius.

„V skutku“, odvětila Anežka s převroucným pohledem a nelíčeně prostým vý-

¹⁾ Dle zákonů Římských mohlo se děvče v dvanáctém roce vdávati.

²⁾ Annulo fidei suae subarrhavit me, et immensis monilibus ornavit me,“ stojí v hodinkách sv. Anežky.

razem, „on opásal ruce mé i hrdlo mé kameny drahými, a uši mé ozdobil perlami neocenitelnými.“ ¹⁾)

„Nebesa! kdož to může býti? Pojď Anežko, ty mi musíš později někdy své tajemství svěřiti. Toť jest nepochybně tvá první láska; kéžby dlouho potrvála a tebe oblažila!“

„Navždy!“ odpověděla Anežka, obrátila se opět k Fabiole a vstoupila s ní do večeradla. Dobře bylo, že Fabiola této rozmluvy neslyšela; bylaťby se nejcitelněji zarmoutila pomyslením, žeby Anežka o záležitosti tak vážné se svou nejmilejší přítelkou nebyla mluvila.

Ale právě co Anežka Fabiolu zastávala, odvrátila se tato od otce svého, aby přítomné hosty přivítala. Jeden z nich byl neohebný zarputilý Římský mudrák ²⁾) čili vševěda, jmenem Kalpurnius; druhý, Prokulus, byl toliko milovníkem dobrých kvasův, a ten býval často v tomto domě. Ostatní dva zasluhují důkladnějšího popisu. První z nich, patrně jak od Fabioly tak od Anežky rád vidín, byl plukovníkem (tribunem) čili vyšším důstojníkem císařské čili pretoriánské tělesné stráže. Ač nebyl ještě přes třicet roků stár, byl se již udatenstvím velmi vyznačil, a požíval u císařův jak Diokletiana na vý-

¹⁾) *Dexteram meam et collum meum cinxit lapidibus pretiosis, tradidit auribus meis inestimabiles margaritas.*“ Tamtéž.

²⁾) Mudrák, mudrlant, chytromluvec čili zálužník jmenuje se řeckým slovem *sophista*.

chodě, tak i u Maximiana Herkuiea v Římě velké vážnosti. Byltě prost všeho pitvoření v jednání i v oděvu, ale velmi krásné postavy; a ač byl příjemný v zábavě, pohrdal patrně pošetilými věcmi, jimiž se tehdáž vůbec ve společnostech rádi zabývali. Slovem, byl dokonalým vzorem šlechetného mladého muže, pln poctivosti a velkodušných myšlének, zmužilý a udatný, a beze vší pýchy a marnivosti.

Jeho pravým opakem byl poslední host, o němž se byla Fabiola již zmínila, nová hvězda společnosti, Fulvius. Mladý, téměř ženského vzezření, co nejulíceněji oblečen, s lesklými prsteny na všech prstech, s klenoty na oděvu, pitvorný v řeči, v níž pozorovati lzelo cizí názvuk, nad míru zdvořilý ve svém chování, ale od pohledu dobrosrdečný; v krátkém čase věděl sobě k nejvzácnějším společenským kruhům přístup zjednati. — Podarilo se mu to z části tím, že byl začasťe vidín na dvoře cisařském, z části pak dojemným chováním. Do Říma přišel v průvodu jediného obstarožného muže, kterýž, jak se zdálo, jemu velmi oddán byl; byl-li to otrok nebo propuštěnec aneb jeho přítel, nebylo nikomu známo. Mluvili spolu vezdy cizím jazykem, a jejich tmavá pleť, bystré ohnivé oči, odporný obličej průvodčího, naplňovaly jeho podřízené bázní; neboť Fulvius najal sobě byt v tak zvaném ostrově (insula), t. j. v domě, jenž se po jednotlivých odděleních pronajímal, dal si jej skvostně připravit, a koupil si tolik otroků,

co jich v domácím hospodářství neženatého muže potřeboval. Jeho celá domácnost jevila spíše marnotratnost nežli bohatství; a ve zpustlých pokažených společnostech pohanského Říma zapomnělo se brzy na temný život a na nenadálé se objevení jeho — pro bohatství a pro zajímavost nestoudné zábavy. Kdoby jej však byl bedlivěji zkoumal, bylby brzo jeho nepokojný pohled a číhovou pozorlivost na vše, cokoliv se kolem něho dělo, zpozoroval, a v tom by byl patrně nenasytnou zvědavost poznal; v okamžicích, v nichžto se pozapomenul, lželo zřítí škaredé pohledy jeho plamenných očí, vraskující se čelo a stahování horního rtu, což probouzelo pocit nedůvěřivosti a podezření, že pod svým mírným zevnějškem kočíčí a lstivou povahu ukrývá.

Hosté byli brzy za stolem; a an paničky za stolem sedávaly, muži pak na poduškách ležávali, zaujaly Fabiola s Anežkou spolu jednu stranu stola, dva posléz popsání mladší hosté naprotější, a hospodář s oběma svými starými známými stranu prostřední, — smíme-li se takto vyjádřiti popisující kulatý stůl, — jehož tři strany pro hosty obloženy byly tak zvaným sigma ¹⁾ čili polookrouhlou pohovkou, an jedna strana pro služby otevřena ostala. Připomínáme, že ubrusy, za času Horatiových nádhera docela neznámá, nyní v obyčej všeobecný vešly.

¹⁾ Tak nazvané pro svou podobnost se starším řeckým písmenem Σ (sigma) totiž C.

Když se byly první požadavky hladu a hrůla upokojily, započala zábava živější.

„Co bylo dnes nového v lázních?“ tázal se Kalpurnius; „já sám nemám kdy, abych se o takové maličkosti staral.“

„Velmi zajímavé noviny“, odpověděl Prokulus. „Zdá se býti jistotou, že božský Diokletian již vydal rozkaz, aby se jeho teplice ve třech letech dostavěly.“

„Nemožno!“ zvolal Fabius. „Já jsem tuty dny prohlížel práce ty jda do zahrad Salustových, a shledal jsem, že se v posledním roce málo pokročilo. Jestli ještě náramně mnoho těžkých prací vykonati, jako na příklad osekávání mramorových balvámů, a zdvíhání sloupův.“

„Ovšem“, prohodil Fulvius; „já však vím, že na vše strany rozoslán jest rozkaz, aby se odeslali sem zajatí, a takové osoby, jež jsou odsouzeni k pracem v báních Španělských, Sardinských ba i také Chersonských¹⁾, všickni, bez nichžto se obejít lze, mají zde o teplicích pracovati. Postaví-li se několik tisíc křesťanův ku práci té, bude dílo to brzy hotovo.“

„A pročby měli křesťané dříve nežli jiní zločinci dílo to dohotoviti?“ tákala se Fabiola trochu zvědavě.

„Věru“, pravil Fulvius s úsměvem nepřívětivějším, „já vlastně nejsem s to, abych

¹⁾ Bány čili doly, z nichžto odsouzenci rozličné rudy a kovy dobývali.

příčinu toho udati mohl, ale jest tomu skutečně tak. Já se založím, že mezi padesáti pracujícím zlosyny jediného pracujícího křesťana vyhledám.“

„V skutku-li? a kterak to?“ zvolali mnozí najednou.

„Obyčejní zločincové“, odpověděl Fulvius, „pracují velmi nerádi, a při každém kroku potřebí jest biče; a není-li dohlížitele u nich, nepracují nic. Při tom jsou, jak se samo sebou rozumí, surovi, neohrabani, hašteřivi a vždycky nespokojeni. Když se ale křesťané odsoudí k takovýmto pracem, zdají se naopak tomu býti povděční; jsou vždycky veseli a poslušni. Viděl jsem v Asii v stavu tom i mladé šlechtice, kteříž jakživi motyky v ruce neměli, a jichž slabá ramena nikdy břemen nenosila, a přece pracovali pilně, a jak viděti lze, byli tak šťastni, jakoby doma byli. Ovšem byl za to dohlížitel bičem i holí k nim přece velmi šle-drým, a to vším právem, neboť jesti vůle božských císařův, aby se stav jejich co nej-ukrutněji zostřil; oni však přece nikdy nežalují.“

„Já nemohu říci, že bych se takové spravedlnosti obdivovala“, pravila Fabiola; „ale musí to býti zvláštní plemeno lidské. Ráda bych věděla, jakých důvodů a příčin tito křesťané k takovéto pošetilosti a nepřirozené necitelnosti míti mohou.“

Prokulus prohodil pohledem pichlavým: „To nám může nepochybně Kalpurnius zde říci: onť jest mudrc, a umí prý, jak slyším,

o každém předmětu celou hodinu řečniti; jak o vysokých horách Alpských, tak i o malém mravenisku.“

Kalpurniovi to nemálo lichotilo, a tudýž se strojil, aby vyzvání tomu zadost učinil: „Křesťané“, započal slavně mluvit, „jsou cizozemskou náboženskou stranou. jejíž zakladatel před mnohými věky v Chaldejské zemi žil. Za časů Vespasianových přinesli jeho učení do Říma dva bratři, Petr a Pavel. Někteří se domnívají, že to byli titěž bratři bliženci, jež Židé Mojžíšem a Aaronem nazývají, a z nichžto druhý svému bratru právo prvorozenství za kůzlátko prodal, z jehož kůže sobě rukavice zhotoviti chtěl. Já však tožnosti této nepřipouštím, jelikož v tajemných knihách židovských se vypravuje, že když druhý z těchto bratří viděl, že oběť bratrová došla větší věštby letem ptačím¹⁾ nežli jeho, tu prý jej vylákal na pole a zabil, jako náš Romulus Rema, ale zabil jej osličí čelistí; za to byl od macedonského krále Mardocha na prosbu sestry Judithy na šibenici padesát loket vysoké oběšen. Tedy, jak již praveno, Petr a Pavel přišli do Říma, a tu se vyradilo, že první byl uběhlým otrokem Pontského Piláta, a tudýž byl za rozkazem svého pána na hoře Janikulu ukřížován. Četní jejich přívrženci vy-

¹⁾ Mudrák ve své popletené řeči mísí s obětí židovskou obyčej pohanských Římanů, jenž obětující považovali let ptákův, z něhož soudili na budoucí buď štěstí neb neštěstí.

volili sobě kříž za svůj znak, a klanějí se mu; také si za velikou čest pokládají trýzněnou býti, ba i nejpotupnější smrt podstoupiti; neboť to považují za nejlepší prostředek rovnati se svým učitelům, a jak se domnívají, sejítí se s nimi na jakémsi místě mezi mračny.“ ¹⁾

Toto jasné vyličení původu křesťanstva s úžasem poslouchali všickni až na dvě osoby. Mladý důstojník pohledl útrpně na Anežku, jakoby chtěl říci: „Mám-liž tomu hlupáku odpověditi, aneb se mu do očí vysmáti?“ Anežka však položila usmívajíc se prst na rty své a pohledem prosebným žádala jej, aby mlčel.

„Nu dobře, to jest jisto,“ připomenul Prokulus, „že budou teplice brzy dohotoveny, a že budeme opět skvostné radovánky míti. Nepravi-li se, Fulvi, že sám božský Diokletian ku svěcení přijde?“

„Toť jest zcela jisto, a pak budou skvělé slavnosti a nádherné hry. Avšak nebudeme muset ani tak dlouho čekat; neboť se již také rozeslali rozkazové k jinému účelu do Numidie, aby se ještě do příští zimy sem odeslalo tolik lvů a levhardů, co jich bude lze dostati.“ Pak se obrátil Fulvius ke svému sousedu, a pohleděv ostře na něj, pravil: „Udatný vojin, jako ty Sebastiane, musí u vytržení býti nad ušlechtilými těmi hrami v

¹⁾ Srovnej spis Lucianův: De Morte Peregrini.

divadle, jmenovitě když čelí proti nepřátelům vznešeného císaře a státu.“

Důstojník pozvedl se na své pohovce, pohledl na Fulvia zrakem pevným a velebným a odpověděl pokojně:

„Fulvi, nezasloužil bych jména toho, jímžto mne zoveš, kdybych mohl chladně a s oblibou hleděti na boj, — pak-li se tak nazývati smí boj mezi lítým zvířetem a bezbranným dítětem aneb bezbrannou ženou — neboť takovými jsou bry, jež ušlechtilými nazýváš. Nikoliv, já milerád tasiti budu meč proti každému nepříteli knížete a státu, ale rovněž tak rád bych jej tasil proti lvu a levhartu, kterýž, i kdyby se to k rozkazu císařovu dalo, na nevinné a bezbranné dotírá.“ Fulvius vyskočil, ale Sebastian položil mu svou silnou ruku na rameno a pokračoval:

„Vyslechni mne až do konce. Nejsemť já ani prvním ani nejslechetnějším Římanem, kterýž takto smýšlí. Pomni jen na slova Ciceronova: „Velkolepé jsou hry tyto beze vší pochyby; ale jakým zalíbením může býti pro muže vzdělaného, když slabého člověka silné zvíře roztrhá, aneb když vzácné zvíře kopím se probodne?“¹⁾ Není

¹⁾ „Magnificæ nemo negat: sed quæ potest esse homini politico delectatio, quum aut homo imbecillus a valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? Ep. ad Fam. lib. VII. cap. 1.

mi hanbou, býti jednoho mínění s největším Římským řečníkem.“

„Tedy tě nikdy nebudeme v divadle viděti, Sebastianě?“ tázal se Fulvius jemným ale zlovolným hlasem.

„Uvidíš-li mne tam“, odpověděl vojín mírně, „budiž jist, že mne uvidíš na straně bezbranných, nikoliv na straně šelem zničití je chtících.“

„Sebastian má pravdu“, zvolala Fabiola rukama tleskajíc, „a já zavírám hádku tuto svým potleskem. Jáť jsem ještě neslyšela, aby byl Sebastian něco jiného než šlechtné a velkomyslné mínění pronesl.“

Fulvius uhryznul se v pysky a mlčel, a všickni vstávali.

H l a v a s e d m á .

Chudoba a bohatství.

Fabius byl při poslední části rozmluvy vypravované zcela tichým; přemýšlel o své rozprávce s Anežkou. Jak tiše podržela sama pro sebe tajemství své! Kdožby však mohl býti onen šťastný, jenž srdce její opanoval? Myslíl na mnohé, ale nemohl nalézt odpovědi otázce té. Jmenovitě činil mu dar bohatých klenotů obtíž. Neznal mezi vznešenými mladými Římany žádného, jenžby je mítí mohl; a jelikož denně do všech velkých

obchodnických skladů přichodil, byl jist, žeby byl o tom také musel slyšeti, kdyby někdo byl tak znamenitou koupi učinil. Na jednou však projela mu hlavou myšlénka: Fulvius, kterýž každodenně nové a velké kameny na odiv nosil, kteréž z ciziny přinesl, jest jediný, jenžby jí takových darů dáti mohl. K tomu pozoroval, že krásný cizinec chvílkami takové pohledy k neteri jeho posílal, že nemohlo ostatí pochybno, že musí 'notně do ní zamilován býti; a zdála-li se Anežka jeho obdivování nepozorovati, to ovšem patřilo k jich záměru. Když byl takto (sám u sebe) k tomuto důležitému přesvědčení dospěl, ustanovil si přání obou podporovati, a jedenkrátě svoji dceru bystrozrakostí svou k úžasu přivéstí.

Než opusťme své vzácné hosty, a obraťme se k výjevům pokornějším. Půjdeme za Syrou od té chvíle, kdy světlici své mladé velitelky (Fabioly) opustila. Když přišla k Eufrosyně, ulekla se tato dobrosrdečná stařenka hrozné rány a hlasitě projevila soutrpnost svou. Hned však také, poznavši, že rána tato Fabiolou učiněna byla, kolébala se mezi dvěma sobě odpornými city. „Ubožátko!“ pravila, ránu nejprv vymyvši, pak zatlačivši a zavázavši; „toť jest rána hrozná! Čím pak jsi ji zasloužila? Jak te to muselo boleti, ubohé děvče! Ale jak zlá musela jsi býti, že jsi takovou ránu sobě utržila! Jest to ukrutná rána, — ale jest ti zasazena tvorem milování nejhodnějším, — musíš býti celá sesláblá ztrátou

krve; užij tohoto nápoje, on tě posilní. — A nepochybně byla přinucena tě tak udeřiti.“

„Nepochybně“, pravila Syra usmívavě; „jest to zcela vinou mou; nemělať jsem velitelce své odmlouvati.“

„Jí odmlouvati! — odmlouvati pravíš? Bohové! kdož to jak živ slyšel, žeby otrokyně velitelce své byla odmlouvala, a k tomu ještě velitelce tak učené! Vždyť by se i sám Kalpurnius obával, s ní se hádati. Tuť ovšem není divu, že se tak — — tak rozjitřila, až ani sama nevěděla, že tě poranila. Ale to musí zůstat v tajnosti; — nikdo nesmí zvěděti, že jsi byla tak nezvedenou. Nemáš-li nějakou pásku aneb nějaký závoj, bychom jí jako pro ozdobu ruku ovinuly? Všecky ostatní, to vím, mají všelicos takového, co buď darem dostaly aneb koupily; ale ty, jak se mi zdá, málo se o takové lezké věci staráš. Pojd, podíváme se!“

Šla do ložnice otrokyn, kteráž hned vedle její světnice byla, otevřela Syřinu skříni, a nadarmo malý obsah prohledavši, vytáhla konečně na samém dně ležící čtyrrohý šátek z překrásné látky, skvostně vyšíváný a i perlami ozdobený. Syra zarděla se velmi, a úsilně Eufrosynu prosila, aby ji nenutila vzíti na sebe ozdobu tu, pro ni docela se nehodící, anaž nad to jest památkou lepších časů, již byla dlouho a pečlivě uschovávala. Eufrosyně záleželo však velice na tom, aby chybu velitelky své ukryla, a tudýž nedala se uprositi;

a tak drahý tento šat upevnil se ozdobně na ruce raněné.

Když byla tato práce ukončena, ubírala se Syra do malé světničky naproti příbytku vrátného, kdežto otroci v lásce stojící návštěvy svých známých přijímati směli. V ruce držela šátkem přikrytý košíček. Jak mile do dveří vstoupila, spěchal jí někdo lehkými kroky v ústřety. Byla to děva as šestnácti- neb sedmnáctiletá, velmi chudě ale čistě oblečená, kteráž Syru s tak veselou tváří a s takovou srdečnou radostí obejmula, žeby žádný pozorovatel nebyl se domýšlel, že slepé oči její nikdy se světem zevnějším neobcovaly.

„Posaď se, milá Cecilie“, pravila Syra nejlaskavějším hlasem, vedouc slepou k sedadlu; „dnes jsem ti výbornou večeři přinesla; pojíš jako kněžna.“

„Jak to? Myslím, že to denně činívám.“

„Nikoliv; ale dnes mi velitelka má se svého stolu zvláštní lahůdku poslala, a já jsem ji pro tebe donesla.“

„Jak dobrotivé jest od velitelky tvé, a jak mnohem dobrotivěji od tebe. sestro! Ale proč jsi to nesnědla sama? Vždyť to bylo určeno pro tebe a nikoliv pro mne?“

„Abych pravdu řekla, mně jest mnohem větší lahůdkou, vídám-li, že ti něco radost působí, jako když to sama požívám.“

„Ne, ne, drahá Syro; tak to nesmí býti. Bůh chtěl, abych byla chudou, a já se musím vynasnažiti, abych plnila vůli Jeho. Já

mohu rovněž tak málo pomýšleti na pokrmy boháčů, jako na oblékání se v jejich šaty, pokud pokrmy a šaty chudých mítí mohu. Ráda sdílím s tebou polévku tvou, věduc, že se mi dává z křesťanské lásky osobou rovněž tak chudobnou, jako jsem já sama. Tím tobě zjednávám zásluhu almužny, a ty mi skytáš potěšné vědomí, že jsem před Bohem jen nebohým slepým tvorem. Myslím, že mne takto více bude milovati, než kdybych požívala pokrmů lahodných. Raději chci býti na prahu Lazarovu, nežli za stolem bohatého hodovníka.“

„Ty's mnohem lepší a moudřejší nade mne, dítě dobré. Staniz se tedy přání tvé. Dám vzácný pokrm tento jiným otrokyním, a tobě tvou obyčejnou skromnou večeři.“

„Děkuji, děkuji milá sestro; já počkám až přijdeš nazpět.“

Syra vešla do světnice otrokyň, a podala svým revnivým soudružkám stříbrnou mísu. Jelikož velitelka jim časem takové malé důkazy své dobrotivosti dávala, posílajíc jim pokrmy se stola svého, tudíž nebyly obzvláště překvapeny, že Syra něco dostala. Ale ubohá otrokyně byla slabá dost, že se styděla okázati se před soudružkami svými s drahým obvazkem na ruce. Nežli tedy vešla, sejmula šátek; aby však Eufrosynu nepohoršila, vyšedši jak jen mohla si jej opět kolem ruky obvázala. Právě byla na dvoře, chtě se ke

své slepé přítelkyni navrátiti, když spatřila jednoho z těch vzácných hostů samotného a velmi mrzutého ku dveřím přicházeti; ustoupila za sloup, aby se vyhnula možným a nikoliv neobyčejným surovostem. Byl to Fulvius. Sotva jej spatřila, sama nepozorována jsouc, zůstala na okamžik jako přikována státi. Srdce jí v prsou prudce bilo, a tráslo se, jakoby svou službu vypovídati chtělo; kolena v sebe klesala, mráz jí přejel celé tělo, a studený pot vystoupil jí na čele. Rozevřené oči její byly jako okouzlené, jako oči ptáka naproti jedovatému hadu. Pozdvíhla však přece ruky k prsoum, poznamenala se znamením života, a hle, kouzlo bylo zničeno. Utekla spěšně, ještě nepozorována; ale sotva byla bez šustu za oponu před schodami visící vstoupila, když Fulvius se zraky sklopenými právě na ono místo přišel. Uskočil krok na zpět, jakoby se byl něčeho ulekl. Silně se trásl; avšak zmužil se rychlým namáháním podíval se kolem sebe, a viděl, že jest samotén. Nižádné oko nespočívalo na něm mimo jedno, na něž nedbal, které však v tu chvíli prohledlo jeho zlé srdce. Opět hleděl na předmět, jenž jej byl polekal. a sehnul se aby jej zdvihl; — ale opět utrlh ruku od něho, — a to vícekrát opakoval. Konečně zaslechl kroky, poznal vojenský chod Sebastianův, a spěšně popadl se země drahocenný závoj, kterýž byl Sýře s ramena spadl. Zhrozil se, když jej svinoval, a spatřiv na něm skvrny čerstvé krve, kteráž obvazkem

byla pronikla, potácel se děsem jako opilý ze dveří, a spěchal do obydlí svého.

Bledý, napolo ve mdlobách, klopýtaje vstoupil do světnice, a odmrštil nevrle činnou úslužnost svých otrokův, a pokynul toliko věrnému průvodci svému, aby za ním šel. Dal mu znamení, aby dveře uzamknul. Kahanec jasně hořel na stole, na nějž Fulvius vyšívaný šat hodil, ukazuje mlčky na krvavé skvrny. Zasmušilý průvodčí ani nečekal; ale snědý obličej jeho zbledl, an obličej pánův takměř popelavým se stal.

„Beze vší pochybnosti jest to ten samý“ — pravil konečně průvodčí cizím jazykem; „ale vždyť ona jistotně jest mrtvá.“

„Viš-li to docela bezpečně, Evroto?“ tázal, se pán s pohledem pronikavým.

„Tak bezpečně, jak člověk může to vědět, čeho sám neviděl. Kde jsi to našel? A odkud ta krev?“

„Zítřa ti všechno povím; dnes večer jsem k tomu již příliš bídny. Krev byla ještě vlhká, když jsem šátek ten našel; nevím, odkud ty skvrny jsou, nejsou-li opověděním pomsty, aneb pomstou samou, hluboko rozrývající a hroznou, jak ji jen vzteklice vymyslíti mohou¹⁾. Krev ta nebyla nyní prolita.

„Pst, pst! Nyní není doba ke snění a k

¹⁾ Vzteklice čili furie byly u pohauů smyšlené tři bohyně pomsty: Alekto, Megæra a Tisifone.

blouznění. Viděl-li tě kdo, když jsi — když jsi to zdvíhal?“

„Nikdo, nikdo, o tom jsem ubezpečen.“

„Pak jsme jisti. Lépe jestiž to v našich, než v cizích rukou. Přes noc nám lepší rada napadne.“

„Ovšem Evroto, ale zůstaniž tuto noc v mé světnici spáti.“

Obá hodili sebou na lůžko. Fulvius na skvostnou postel, Evrotas na obyčejnou podušku, odkud dlouho, podepřev hlavu v dlaň, střežil bystrým zrakem při svitu kahánce nepokojný spánek mladého muže, — jsa věrným jeho strážcem, a spolu i jeho zlým duchem. Fulvius se převaloval na lůžku a stenal ve spaní; neboť snové jeho byli úzkostliví a těžcí. Nejprv viděl před sebou krásné město v daleké zemi, jímžto se proudí křišťálová řeka. Na ní jest zakotvená loď, a s její paluby kyne mu postava jakási vyšívaným šátkem „s Bohem!“ Výjev se mění; loď jest u prostřed moře a zápasí s krutou bouří; na vršku stěžně věje opět jako praporec ten samý šat, větrem nestočený a neroztrhaný. Nyní vráží loď na skálu a s náramným křikem vše se pohřbívá v hloubi mořské. Hlavní stěžen však ční i se svou nepohnutou lesklou korouhví posud vysoko nad vlnami, až pak u prostřed mořského ptactva skuhravě obletujícího přiletí postava s černými křídly a s pochodní v ruce; šátek ten se stěžně strhne a s hrůzným pohledem jej rozvine, přichodíc

letmo k němu. Fulvius na něm čte ohnivými písmeny psáno; „Nemesis.“ ¹⁾)

Avšak jest opět čas, bychom se navrátili k osobám, jichž jsme v domě Fabiovu byli poznali.

Syra uslyševši, že se za Fulviem dvěře zavřely, čekala ještě okamžik, aby se zpatovala, říkala v srdci modlitbu, a navrátila se ke své slepé přítelce. Cecilia zatím byla svou chudobnou večeri odbyla, a očekávala trpělivě návratu otrokyně. Nyní počala Syra každodenní dílo povinné lásky k bližnímu a pohostinství; přinesla vody, a myla slepé za křesťanským obyčejem ruce a nohy, česala jí vlasy, jakoby byla vlastním dítětem. Skutečně, ač nebyla Syra o mnoho starší, byl pohled její tak laskavý a zvuk hlasu jejího, když se s nebohousměšnou přítelkyní svou obírala, tak jemný, a celé chování její tak mateřské, že ji bylo snadněji míti za matku své dítě, — nežli za otrokyni žebračku pěstující. Při tom vypadala žebračka tak šťastná, hovořila tak vesele a napovídala tak pěkných věcí, že Syra v práci své váhala, aby ji déle poslouchati a na ni se dívati mohla.

V tom okamžiku přicházela Anežka k umluvené rozmluvě se Syrou, a Fabiola nechtěla jináč, než že ji až ku dveřím doprovodí. Když však Anežka ztichounka záclonu odhrnuvši výjev ten před sebou spatřila,

¹⁾ Nemesis — u pohanů Greků bohyně trestající spravedlnosti; v našem smyslu: pomsta.

kynula Fabiole, aby se tam též podívala ale pomlčela. Slepá děva seděla jim právě naproti, její dobrovolná služebnice klečela jí po boku, netušíc, žeby byla pozorována. Fabiolino srdce bylo dojata; nemyslílať, žeby mohlo cos takového zde na zemi mezi cizinci býti; ku pojmenování jako nezištná láska pravé lásky k blížnímu neměli ani Grekové ani Římané v řeči své žádného slova. Se slzami v očích odstoupila Fabiola nazpět a pravila k Anežce s ní se loučíc:

„Musím se vzdáliti; děvče to, jak víš, osvědčilo mi dnes, že otrokyně může mít rozum, a nyní mi dokázalo, že může i srdce mít. Divila jsem se náramně, když jsi se tázala, zdali-bych otrokyni nemilovala? Nyní myslím, žebych Syru skoro milovati mohla. Nyní bych toho málem želela, že jsem svolila přenechati ji tobě.“

Fabiola se vrátila na dvůr, a Anežka vstoupivši do světnice pravila s úsměvem: „Hle Cecilie, konečně jsem vypátrala tajemství tvé. Tat jest tedy přítelkyně tvá, od nížto pokrmy, jak říkáš, mnohem lepší bývají nad pokrmy mé, tak že nikdy v domě mém jisti nechceš. Inu ovšem, není-li hostina lepší, připouštím, že hostitelka lepší jest.“

„Ó, neprav toho, sladká paničko ¹⁾ Anež-

¹⁾ Slovo „dáma“ odpovídá nejlépe latinskému slovu „domina“; v anglickém spisu stojí vezdy „Lady“, což jsme my v překladu našim slovem „panička“ vyjádřili, jelikož „panička“ jako „Lady“ (vyslov lédy) čestným názvem paní a panen jest, spolu pak i velitelku znamená

ko!“ odvětilo slepé děvče; „opravdu, hostina jest zde lepší. Ty máš hojných příležitostí bližnímu lásku prokazovati; ale ubohá otrokyně může býti dobročinnou jen tehdaž, nalezne-li někoho, kdož, jako já, ještě chudší a potřebnější jest. A tato myšlénka činí pokrmy její tak sladkými.“

„Inu, arcil máš pravdu!“ — pravila Anežka, „a já jsem tomu povděčna, že tě zde spatřuji, a že ti lze hned slyšeti dobrou novinu, jižto Syře přináším. Potěší zajisté i tebe. Fabiola mi dovolila býti tvou velitelkou, Syro, a tebe s sebou vzíti. Zítرا staneš se volnou a mou milou sestrou.“

Cecilie radostí zatleskala rukama, objala Syru okolo krku a vykřikla: „Ó jak je to dobře! Jak šťastná budeš nyní, rozmilá Syro!“

Avšak Syra celá omámená třesoucím se hlasem odpověděla: „Ó dobrá a přívětivá velitelko, tyť jsi skutečně byla dobrotivá, jsouc mne tak pamětlivá. Než odpusť mi, když tě prosím, abys mne nechala, kde jsem. Ujišťuji tě, milá Cecilie, že jsem zde úplně šťastna.“

„Ale proč si přeješ zůstatí zde?“ tázala se Anežka.

„Proto že jest největší dokonalostí“, odvětila Syra, „zůstatí s Bohem v tom stavu, ku kterémuž každý povolán jest. ¹⁾ Musím se přiznati, že to není stav, v němžto jsem se byla zrodila: jinými lidmi jsem v otroctví uvr-

¹⁾ I. Kor. 7, 24.

hnuta.“ Proud slzí zabránil jí na okamžik mluvíti; pak pokračovala dále: „Tím patrněji však nahlížím, že Bůh chtěl, abych mu v tomto stavu sloužila. Jak bych mohla tedy přáti sobě, abych stav ten opustila?“

„Budiž tedy!“ vece Anežka tím horlivěji, „to se dá snadno spraviti. Já tě nepropustím na svobodu, ale zůstaneš mou otrokyní. Pak ostaneš ve svém stavu.“

„Nikoliv, nikoliv!“ pravila usmívajíc se Syra, „To nejde. Velký náš apostol učí nás: „„Služebníci, poddáni-budte ve vší bázni pánům svým, netoliko dobrým a mírným, ale také nevhodným.““¹⁾ Budiž daleko ode mne, abych snad říci chtěla, že velitelka má k poslednějším přináleží; ale ty ušlechtilá paničko Anežko jsi příliš dobrotivá a mírná pro mne. Kdežby byl kříž můj, kdybych byla u tebe? — Ty ani nevíš, jak jsem od přirozenosti k hrdosti a svéhlavosti nakloněna; a já bych se bála sama o sebe, kdybych neměla nějakého trápení a ponížení.“

Anežka byla téměř přemožena; ale více než kdy jindy záleželo jí na tom, aby měla takovýto poklad cnosti; tudíž řekla: „Vidím, Syro, že tě nepohne poukázání na tvůj vlastní prospěch; musím tedy důvod sobecký udati. Já tě u sebe musím mít, abych se tvou radou a tvým příkladem zdokonalovala. Pojd, této prosby mi neodepřeš!“

¹⁾ I. Petr. 2, 18.

„Ty nemůžeš nikdy soběckou býti,“ odpověděla otrokyně — „a proto odvolávám se od tvé prosby na tebe samu. Znáš Fabiolu a miluješ ji. Jak má šlechtitou duši a jak skvělého ducha! Takové výtečné vlastnosti a krásné vědomosti, — kdyby jen byly ozářovány světlem pravdy! A jak řevnivě ostrhá v sobě perlu cností, jichžto jenom my vážiti sobě známe! Jak opravdu výborná křesťanka mohla by z ní býti!“

„Pokračuj pro Boha, milá Syro!“ zvolala Anežka zcela pohnutá; „naděješ-li se toho?“

„Alespoň se za to dnem i nocí modlím; jestiž to mou nejdůležitější myšlénkou, a mou nejvyšší snahou, jestiž to úlohou mého života. Pčiním se, abych ji získala trpělivostí, pilností ano i takovými neobyčejnými rozprávkami, jakovou jsme dnes spolu měly. A kdyby se všechny prostředky vyčerpaly, zbude mi ještě jeden.“

„Který?“ tázaly se obě.

„Život svůj položím za její obrácení! Vím, že chudá otrokyně, jako já, nemá mnoho čáky na mučeníctví. Avšak blíží prý se nám pronásledování krutější předešlých, a to snad nebude zhrdati tak nepatrnými oběťmi. To však nechat se stane, jak Bůh chce; já jsem život svůj za duši její do rukou Božích odevzdala. A nyní, nejdražší, nejlepší velitelko“, zvolala Syra před Anežkou pokleknuvši a ruku její slzami smáčeje, „nestav se mezi mne a cenu mou!“

„Zvítězila's, sestro Syro! Ach nejmenuj mne nikdy více velitelkou“, pravila Anežka. Zůstaň na stanovisku svém. Takováto nevidaná, velkoduchá cnost musí konečně vítězství slaviti. Onať jest příliš vznešená pro obor tak obyčejný, jakovýmž jest dům můj.“

„A co se mne týká“, doložila Cecilia s ozvláště vážnou tvář — „Syrá prořekla dnes večer velmi zlé slovo a napověděla podivnou pohádku.“

„Co jest to, můj poklade?“ tázala se Syra s úsměvem.

„Nu, ty jsi pravila, že jsem lepší a moudřejší nad tebe, proto že jsem nechtěla jisti bídné lahůdky, kterážby několik okamžiků mému hrdlu byla lichotila s tím nebezpečenstvím, že bych se snad byla mlsností prohřešila; ty pak pomítnula jsi svobodou a štěstím, a volným konáním náboženství svého, ba i život svůj jsi obětovala za spásu paničky, kteráž tě trýzní a trápí. Ó styď se, jak jsi mohla co's takového říci!“

V tom hlásila služebnice, že Anežčiny nosítka čekají u dveří. Kdoby byl viděl láskyplné loučení těchto tří panen, — vznešené šlechticky, otrokyně a žebračky, — bylby mohl zvolati, jakož se začasť před tím volávalo: „Hle, kterak se křesťané vespolek milují!“

Hlava osmá.

Závěrek prvního dne.

Napřed ostaňme ještě několik okamžiků u dveří a pozorujme Anežku, jak do nosítek vstupá a poslyšme její veselou rozmluvu s Cecilii. Anežka ji žádá, aby svolila, by ji jeden z jejích služebníků domů doprovodil, an se již bylo setmelo. Cecilia se tomu směje, že Anežka zapomíná, že jí v noci jako ve dne, a právě proto, že jest ustanovena za průvodkyni v bludištích, v katakombách, kteréž jí tak povědomy jsou, jako ulice Římské, jimiž každou hodinu bezpečně prochodí. — Navrátíme-li se po této malé zastávce do domu, bychom se podívali, kterak sobě velitelka po dnešních udalostech počíná, spatříme všecko v největším zmatku. Otroci s pochodněmi a s kahaníci přebíhají a hledají cosi ztraceného na každém možném i nemožném místě. Eufrosyna stojí na tom, že se to musí nalézt, až pak konečně od beznadějného hledání upustila. Čtenář sobě snadno tuto hádku rozřeší. Syra za daným rozkazem přišla, aby si dala opět ránu převázati, ale závoje, jímž rámě její ovinuto bylo, již nebylo více. Nemohla nic o tom jiného říci, než že ho odvázala a opět přivázala, ovšem nikoliv tak dobře, jakož byla Eufrosyna učinila; neznajíc lháti, udala i příčinu, proč tak učinila. Skutečně také posud nepohřešila šatu toho. Dobromyslná na svobodu propuštěná stařenka byla velice roz-

mrzena nad ztrátou, kteráž, jak se domnívala, pro chudou otrokyni bolestnou býti musí, poněvadž šátek ten jistě proto uschovala, aby cenu jeho na zakoupení volnosti obrátila. I Syra byla nad tím zarmoucená, avšak z důvodů, jichžby dobré hospodyně nebyla mohla pochopitelnými učiniti.

Eufrosyna vyptávala se všech sloužících, a k největší nevoli Syřině mnohé z nich prohledávala; pak nařídila velkou všeobecnou prohlídku ve všech částích domu, kde Syra byla prodlévala. Kdožby byl mohl na tu myšlenku přijíti, žeby vzácný host domácího pána mohl něco drahého neb nedrahého odnésti? Stařenka tudíž nabyla přesvědčení, že ten šat musel se nějak odčarovati, a měla velmi v podezření černou otrokyni Afru, kteráž, jakož jí známo bylo, Syru vystáti nemohla, a nějaké čáry nastrojila, aby ubohé děvče trápila. Mělať ubohou mouřenínku za pravou Kandii, ¹⁾ poněvadž jí musela dovoliti, aby směla v noci samotná vycházeti pod zámínkou, že sbírá při plném měsíci byliny na svá krasidla a vonidla, jakoby v jinou dobu trhané neměly téže síly. Eufrosyna měla ji v podezření, že o těchto nočních vycházkách připravuje jed; skutečně však užívala jich jen k tomu, aby s jinými soukmenovci svými podílu brala na ohavných hodech (orgiích) svého

¹⁾ Kandia byla rozhlášena čarodějnice za času císaře Augusta — známá z Horáciových básní.

fetismu ¹⁾, aneb by se scházela s těmi, kdož s ní, jako s čarodějnicí, radu brávali. — Tepru když se hledání ukončilo, a Syra o samotě byla a pokojněji o udalostech dnešních přemýšlela, napadlo ji, že Fulvius jda po dvoře, právě na tom místě, kde ona prv byla stála, státi zůstal, a pak spěšnými kroky ke dveřím se hnal. Tu se jí najednou vyjasnilo, že tam musela šátek upustiti a že on jej zvedl; žeby ho byl nevšimavě pominul, zdálo se jí býti nemožným; byla tedy přesvědčena, že on ho má. Když byla hezky dlouho přemýšlela o možných následcích této nešťastné příhody a nemohla k uspokojujícímu konci s věcí tou přijíti, uzavřela u sebe, že všechno to Bohu odporučí a ohledla se po odpočinku, ježž jí pokojné svědomí zajisté sladkým a občerstvujícím činilo.

Fabiola, rozloučivši se s Anežkou, vrátila se do své komnaty; a když jí byly obě dvě druhé otrokyně a Eufrosyna obvyklé služby prokázaly, propustila je přívětivěji než kdy jindy. Jak mile se tyto oddálily, posadila se na pohovku, kdežto jsme ji byli prv zastali. K veliké mrzutosti své uviděla na ní ležeti dyku, jížto byla Syru rani-la. Otevřela skříni a s hrůzou vložila ji tam. Nikdy více neupotřebila takovéto zbraně.

Vzala knihu do ruky, v nížto byla po-

¹⁾ Fetism čili Fetisism, byla nejpodlejší a nejsurovější modloslužba.

sléze s velikou oblibou četla; ale zdála se jí býti nyní docela pošetilou a nestoudnou. Odložila ji opět a oddala se volnému přemýšlení o všech věcech, jež se byly přihodily. Nejprvé ji napadlo, jak podivným dítětem jest její neteř Anežka, tak prosta všeho sobectví, tak čista, tak prostomyslna, tak rozumná, ba tak moudrá! Předevzala sobě býti jí ochránitelkou a jakoby starší sestrou vždy a ve všech záležitostech. I ona tak dobře jako otec její upozorovala, že hledy Fulviovy často na Anežce spočívaly, ale nikoliv hledy žádostivé, jakých ona sama začasť s odporem byla snesla, nébrž hledy zlomyslné, lakotné, jenž, dle jejího zdání, nějaký bezbožný, lstivý záměr proti Anežce prozrazovaly. Předevzala si tento záměr, ať je jaký je, zmařit; výsledek jejího pozorování byl tedy s výsledkem otcovým velmi nestejný. Umínala si, že se přičiní, aby se Fulvius Anežce nepřibližoval, aspoň nikdy v jejím domě, a činila sobě předházky, že tak mladé děvče uvedla v tuto podivnou společnost, která se často u stolu otcova scházívala, zvláště an byla poznala, že to učinila pouze z důvodův sobeckých. Téměř tou samou dobou dospěl Fulvius, na svém loži nepokojně se převaluje, k tomu předsevzetí, že, pokud možno. Fabiův dům nebude nikdy více navštěvovati, že se bude pozvání jeho vyhýbati, aneb že je odmítne.

Fabiola prohlédla povahu jeho. Poznala

pronikavým okem svým přetvařování a zlobu, již pohled jeho vyzrazoval, a mimovolně porovnávala jej s upřímným a velkoduchým Sebastianem: „Co to za šlechtetného člověka ten Sebastian!“ myslila si. „Kterak se liší ode všech ostatních mladíků k nám přichodících! Nikdy nevychází daremné slovo přes rty jeho, nikdy zlý pohled z jeho jasných a veselých očí. Jak střídmý jest, jak se na vojína sluší u stola; jak skromný jest, jak se na hrdinu sluší, stranu své slly a svých udaností, o nichžto jiní tak mnoho mluví! Ó, kdyby cítil pro mne tak, jak jiní cítiti se tváří“ — Neukončila větu tu; než zdálo se, že hluboká trudnomyslnost se jí v srdce vdírá.

Pak si opět myslila na slova Syřina a na to, co následovalo; myšlénka ta byla pro ni tak trapná, a přece musela v ní prodléti. Bylo jí, jakoby tento den byl dnem rozhodným v životě jejím. Hrdost její byla pokořena otrokyní, a útrobnost její stala se jemnější, aniž sama věděla jak. Kdyby se jí byly v hodině té oči otevřely, kdyby byla mohla přezíráti přes vezdejší svět, — bylaby spatřila, kterak hebounký mráček jak kadidlový kouř, ale načervenalý, — modlitba a dobrovolná obět života spolu, — vystoupal z jízby, v nížto otrokyně klečela, — kterak mráček ten až ke křišťalové podnoži trůnu v nebi došel a pak jako rosa milosti na její srdce padal.

Ona toho ovšem neviděla: ale bylo tomu

přece tak. Unavená — konečně hledala spánek. Avšak i ona měla sen úzkostlivý. Vidělať ve spanilé zahradě překrásný prostor, slavně osvětlený krásným a jasným světlem jako o polednách, ale nevyslovně půvabným, an všudy kol kolem tma byla. Krásné květiny pokrývaly drn, pnoucí se rostliny s nejbohatšími květy táhly se jako věnec ode stromu ke stromu, a na stromích plálo zlaté ovoce. U prostřed této prostory spatřila chudobné slepé děvče sedící na zemi s obličejem veselým a spokojeným; po jednom boku stála Anežka se svými nejsladšími nevinnými pohledy, po druhé Syra s pokojným trpělivým úsměvem; obě shýbaly se k slepé děvce a milouškovaly ji. Fabiola cítila neodolatelnou touhu býti u nich; zdálo se jí, jakoby požívaly blaha, jakéhož ona sama nikdy nepoznala a neviděla; také se domýšlela, jakoby jí kynuly, aby k nim přišla.

I spěchala k nim, přišla však k úleku svému k veliké černé a hluboké propasti, v jejíž hlubině divoký proud hučel. Znenáhla voda jeho rostla, až horní okraj propasti dosahovala, a nyní tekla, ač náramně hluboce, — jasně, leskle a velmi příjemně. Ó, kéžby byla měla zmužilosti, aby se v proud ten byla uvrhla, jimžto samojediným přes propast na druhou stranu dostat se mohla. Děvy na ni pořád kývaly, aby se jen odvážila. An však zoufale rukama lomíc na břehu stála, viděla Kalpurnia z temna vystupovati, a hustou

záclonou, na níž přepodivné nestvůry a ohyzdné přeludy namalovány byly, jsouce podivinsky dohromady zmateny a v sebe spleteny; tato temná záclona rostla a rostla, až jí ten krásný obraz zahalila. Byla nepotěšitelná; tu spatřila jak zářící duch, — tak nazývala ono vidění, jehož tahové dle jejího mínění tahům Sebastianovým se podobali, ale nejvýš zdokonalení (idealisovaní), jež smutnými zraky vzdáleného státi viděla, nyní se jí blížil, a usmívaje se svými zlatými a nachovými křídly jí ve tváře zimničným zápalom planoucí ochlazení přivíval. Nyní ukaz ten zmizel, a Fabiola ponořila se v tichý a občerstvující spánek.

Hlava devátá.

Schůzky.

Mezi všemi Římskými pahorky představuje se beze vší pochyby pahorek Palatinský ¹⁾ se všech stran divákovi v nejkrásnějších rysech. August zvolil tamto sídlo své, několik císařův nastupujících následovalo jeho příkladu; proměnili však znenáhla jeho skromný dům v palác, kterýž celý pahorek pokrýval. Nero, nejsa spokojen s rozsáhlostí jeho, zapálil tuto čtvrt města, a pak rozšířil své císařské sídlo až ku blízkému pahorku Eskvilinskému, tak že zaujímalou celou prostoru mezi oběma pahorky,

¹⁾ Slovo „palác“ pochází ode jména pahorku toho.

kde nynější koliseum stojí. Vespasian zbořil tento „Zlatý dům“ Neronův, jehož skvostné a krásnými malbami pokryté klenby posud pozůstaly — a stavivem z něho nabytým vystavěl právě zmíněné divadlo (koliseum) a jiné budovy. Vchod k tomuto paláci byl nedlouho po tomto čase se „Svaté cesty“ — (Via Sacra) nedaleko Titova sloupu vítězného. Velikou předstíni přišlo se na krásný dvůr, jehož polohu podnes dobře poznati lze. Odtud se přišlo v levo na veliké čtverhranné prostranství, jež Domitianem založeno, Adonidovi zasvěceno ¹⁾ a celé stromy, křovím a květinami posázeno bylo.

Dále v levo přišlo se k pořadí komnat, jež Alexander Severus pro svou matěř Mammæa vystavěti dal, a jež se dle ní „Mammæa“ nazývalo. Z těchto komnat byla krásná vyhlídka na naprotější pahorek Colinský a sice zrovna na roh jeho, kterýž s pozdějším vítězným sloupem Konstantinovým a s vodometem pod jmenem „Meta Sudans“ ²⁾ známým hraničí. Zde měl Sebastian, jakožto zástupník čili setník císařské tělesné

¹⁾ Adonis byl dle bájesloví Římského krásný mladík, miláček Venušin čili Ladin, ježž prý divoký vepř usmrtil. Z jeho krve prý vyrostla květina Adonium, hlaváček, polní růžička čili slepý mák.

²⁾ „Meta sudans“ t. j. znojný čili potící se sloup, byl obelisk z cihel (posud stojí) mramorem vykládaný, z jehož vrcholu proudila se voda, kolkolem po obelisku jako povlak sklený stékající a dole v kotlině se shromažďující.

stráze, svůj byt, pozůstávající z několika světnic jednoduše uspořádaných — jakož se na vojína a na křesťana slušelo. Služebnictvem jeho bylo několik na svobodu propuštěných otroků a ctihodná žena, kteráž jeho kojnou bývala a jej jako své dítě milovala. Tito, jakož i všickni vojáci jeho zástupu, byli křesťané buď na křesťanskou víru obrácení, buď již co křesťané vstoupivší, jelikož Sebastian při odvodu k tomu přihlížel.

Za několik večerů po udalostech v posledních částích vypravovaných kráčel Sebastian několik hodin po setmění po schodech k předsíni právě opsané v průvodu nám již povědomého mladíka vzhůru. Pankrát miloval Sebastiana a obdivoval se jemu takovou příchylností, jakouž horlivý mladý důstojník pro staršího udatného vojína cítí, jenž jej svého přátelství hodným býti uzná; avšak nikoliv vojína císařova, než bojovníka Christova ctil mládenec (Pankrát) v mladém zástupníku, jehož velikomyslnost, šlechetnost a udatnost v tak mírném a prostém chování jakoby se zahalovaly, a s takovou opatrností a obezřetností sdruženy byly, že každého, kdož s ním v užší poměr vstoupil, důvěrou a láskou k sobě naplňoval. Nicméně miloval Sebastian Pankratia pro vzácnou horlivost a pro nevinnou a upřímnou mysl jeho; ale znal také dobře nebezpečnosti, jichž mu mladistvá horoucnost a náhlost způsobiti mohla: a tudíž mu bylo milo, že mladík tento tak vřele k

němu přilnul, aby jej vésti, a časem snad i zdržovati mohl.

Když došli onoho oddílu paláce císařského, kde Sebastianův zástup stráž míval, pravil k průvodci svému: „Pokaždé, kdykoliv na toto místo přicházím, musím si vzpomenouti, jak krásně to pozřetelnost Božská zřídila, že téměř u samé brány paláce císařského onen vítězný oblouk stojí, kterýž spolu připomíná i pád první veliké, křesťanství nepřítelné soustavy, i vyplnění největšího předpovězení evangelického: „vyvrácení Jerusalema od Římanů.“¹⁾ Nemohu se nikdy ubrániti myšlénky, že se zde vypínati bude také ještě jiný oblouk vítězný, na památku vítězství nemenšího nad druhým nepřítelem náboženství našeho, nad samým pohanským Římem.“

„Jak? Pokládáš-li pád náramné této říše za prostředek kutvrzení křesťantsva?“

„Uchovejž Bůh! Jáť jsem hotov pro její zachování poslední krůpěj krve své prolíti, jakož jsem byl první prolil. Ale věř mi, obrátí-li se říše tato, obrácení to nebude se dít tak znenáhla jako nyní, nýbrž způsobem tak nadpřirozeným, tak Božským, jakož toho ani ve svých nejvřeřejších nadějích netušíme; tak že všickni zvolají: „Tento obrat způsobila pravice Nejvyššího!“²⁾

¹⁾ Vítězný oblouk Titův, který se postavil na památku přemožení Židův, na němžto také posvátné náradí v chrámě Jerusalemském nakotistěné vypodobněno bylo.

²⁾ Žalm 76, 11.

„Bezpochyby; myslíš-li ale na vítězný oblouk křesťanstva, musíš nějaký lidský nástroj předpokládati; kde si myslíš nástroj ten?“

„Přiznávám se, Pankráti, myslím na rodinu jednoho z císařův, v němžto malý zárodek lepšího smýšlení zřítí se domnívám; míním Konstantina Chlora.“

„Ale, Sebastiane, jak mnozí z našich nejučenějších a nejvýbornějších mužů, slyšíce tě takto mluvit, řekli-by, aneb říkají skutečně, že se již podobná naděje kojila hned za panování Alexandra, Gordiana a Aureliana, ale posud že naděje ta se neuskutečnila. Jakých důvodů, budou se tázati, máme nyní, bychom se něčeho lepšího nadáli?“

„Příliš dobře to vím, milý Pankráti, a želel jsem již mnohdykrátě trpce tohoto zarmucujícího mínění, jež naši zmužilost tak tutlá; želel jsem náhledu, na kterém se ono mínění zakládá, jakoby byla msta věčná, milost však jen kratičkého trvání; jakoby krev mučedníků a modlitby panen neměly nižádné moci do sebe, aby doby navštívení ukrátily a hodiny milosti urychlily.“

Zatím dostali se až do příbytku Sebastianova. Jeho největší světnice byla jasně osvětlena a patrně k nějakému shromáždění uchystána. Proti dveřím bylo okno až na zem dosahující otevřeno, jež vedlo na náspu podél této strany budovy se táhnoucí. Oknem tím pohlížela noc tak přívětivě do světnice, že obá, mimovolně světnici prošedše, na náspu vy-

stoupili. Spanilý a velebný pohled se jim poskytal. Měsíc stál, neboli ráději plul, jak to měsíc v Italii dělává, vysoko na obloze nebeské, podobaje se okrouhlé plné kouli, (nikoliv pak kruhu plochému) kolkolem skoupané ve vlastním lesklém vzduchu. Činili ovšem hvězdy na blízku neviditelnými; podobalo se však, jako-by ve skupeních tím plnějších a jasnějších do vzdálenějších uhlů lazurového nebe byly ustoupily. Byl to večer, jakéhož o mnoho let později požívali Monika a Augustin, sedíce u okna v (městě) Ostii a rozmlouvající o věcech nebeských.

Pod nimi a kolem nich bylo všecko krásné a velkolepé. Koliseum čili divadlo Flaviovo vypínalo se po jedné straně v celé velebnosti své a stěže strany bylo slyšeti jemné šplechotání vodometu, jehož voda třpytila se jako sloup stříbrný, podobající se mořské vlně, kteráž se šikmé skály zpátky do moře sjíždí; na druhé straně spatřovalo se stavení vysoké, tak zvané Severovo Septikonium ¹⁾ a přímo před sebou na pahorku Coelském nádherné lázně Karakallov y, na jichžto mramorových zděch a skvostných pilířích se podzimní měsíc zrcadlil. Ale všechny tyto velkolepé pomníky pozemské slávy vznášely se nepozorovány oběma křesťanskými jinochy. Stáli tu obá mlčíce; starší ovinul pravou ruku svou o šíji mladšího, a položil ji na jeho ra-

¹⁾ Septiconium nepochybně od sedmera poschodí neboli oddílů.

meno. Po dlouhém mlčení započal opět poslední rozmluvu a pravil hlasem jemným: „Chtěl jsem ti, když jsme sem přišli, ukázati toto místo pod námi, o němžto jsem mnohdykrát se domníval, žeby tu onen vítězný oblouk státi musel, o kterém jsem právě mluvil. ¹⁾ Ale kdožby mohl na takovéto malichernosti vezdejší mysliti, vida tam nahoře velebné klenutí nebeské tak lesklé, ozářené, jakoby k tomu bylo, aby oči i srdce vzhůru táhlo?“

„Ovšem, Sebastiane; mně časem napadla myšlénka, je-li již dolejšek klenutí nebeského, na nějž oko každého člověka, i sebe bidnějšího a hříšnějšího pohlížeti smí, tak krásný a velebný: jak krásný musí býti hořejšek, na nějž oko neskončené Velebnosti patřiti ráčí! Já si ho představuji jako bohatě vyšíváný závoj, jehož tkaninou malounké zlaté nitky probleskují, a ty jenom možno jest viděti nám. Jak převelebný musí hořejšek ten býti, po němžto útlé nohy anjelův a dokonalých bytostí kráčeji?“

„Myšlénka ta jest krásná, a také nicméně pravdivá. Takto se nám také vidí, že ona záclona, dělící nás, jenž tuto bojujeme, od Církve vítězné tam nahoře, jest teničká a snadno proniknutelná.“

„A odpusť mi, Sebastiane,“ pravil jinoch pohleděv na přítele svého tímž pohle-

¹⁾ Vítězný oblouk Konstantínův stojí právě na místě tuto uvedeném.

dem, jímžto před několika večery v nadšený obličej materi své pohlížel, „odpusť mi, když, an myslíš na oblouk, kterýž v budoucnosti připomínati má vítězství křesťanstva, já oblouk ten již dohotovený a otevřený vidím, jímžto my, ač jsme slabí, Církev rychle k vítězné slávě vedeme, a sami do blaženosti vjítí můžeme.“

„Kde pak, hochu milý?“

Pankrát ukázav rukou v levo pravil: „Tamto, šlechtný Sebastian; každý z těchto otevřených obloukův Flaviova divadla vede do areny (zápasiště) a nad ní jest závoj, o kterém jsi právě mluvil, o nic tlustší než plátno, jež rozepruto jest, aby diváky zastíňovalo. — Ale poslyš!“

„To bylo řvání lva pod Coelským pahorkem“, zvolal Sebastian překvapený. Dnes musila dravá zvířata do vivaria ¹⁾ v divadle přivedena býti; včera tu ještě žádných nebylo.“

„Ano, poslyš!“ pokračoval Pankrát, nedada pozor na přerušení řeči své, „toť jsou zvukové trub, volajících nás; totě hudba nás k vítězství doprovodící.“

Obá chvíli mlčeli; pak mluvil opět Pankrát: „To mně připomíná věc, po nížto jsem se tě otázei chtěl, věrný rádce můj. Sejde-li se brzy společnost, již očekáváš?“

„Nesejde se ještě hned; přijdou pak ji-

¹⁾ Vivarium bylo místo, kdežto divoká zvířata ke hrám v divadle se chovala; tudíž jakoby zvířetník aneb obora.

stotně druh za druhem; nežli přijdou, pojd' do mé ložnice, kdežto nás žádný vytrhováti nebude.“

Šli podél náspy a vstoupili do poslední světničky. Byla v rohu pahorka, zrovna proti vodometu; toliko paprskové měsíce osvětlovali ji se strany protější otevřeným oknem vpadající.

Vojín postavil se u okna a Pankrát usadil se na jeho polní lůžko.

„Co máš tedy tak důležitého Pankráti“, tázal se důstojník usmívavě, „v čem sobě přejíš moudré rady mé slyšeti?“

„Ó — jest to vlastně jen něco malicherného pro muže odvážlivého a velkodušného, jako ty jsi;“ odpověděl mladík ostýchavě; „něco důležitého však pro chlapce nezkušeného a slabého, jako jsem já.“

„Že to jest cosi dobrého a cnostného, o tom nepochybuji. Pověz mi to, a já ti slibuji všelikou pomoc.“

„Nuže tedy, Sebastiane! — neměj mne za pošetilce“, pokračoval Pankrát, za každým slovem váhaje a se rdě, „víš, že mám doma množství drahocenných stříbrných věcí; — při našem obcování jsou pro nás zholá neužitečny; a matka má, pokud vím, nebude si z toho nic dělati, ztratí-li skvosty starodávni, jež uzaniknuty jsouce nikomu neprospívají. Nemám nikoho, komubych to dědictví odkázal. Jsem poslední z rodu našeho. Ty jsi mi nejednou řekl, že v takovémto případě jsou vdovy a sirotci, chudí a nuzní přirozenými

dědici křesťana. Pročby tito měli čekati na mou smrt, aby dostali, co jim náleží? A nastane-li pronásledování, jsme v nebezpečení, že se věci ty buď úředně odejmou, buď loupeživými liktory ¹⁾ vydrancují, a tudíž budou pro pravé dědice ztraceny.“

„Pankráti“, pravil Sebastian, „vyslechl jsem tvůj krásný úmysl, aniž jsem tě vytrhl. Chtěl jsem ti celou zásluhu jeho vyslovení ponechat. Ale nyní mi řekni — proč ještě váháš v tom, což, jak vidím, učiniti chceš?“

„Nuže, abych pravdu řekl, obával jsem se, žeby to snad bylo dotěrné a neslušné v mém stáří k něčemu se nabízet, což lidé jistotně za něco velkého a šlechtného pokládali budou, an to přec, — o tom tě ujistuji Sebastiane, nic velkého není. Nebo já těchto věcí ani nepohřeším; jsou pro mne zcela beze vsí ceny. Ale pro chudobné budou jistě ceny msti, jmenovitě v těžkých časích, jenžto se blíží.“

„Lucina jest ovšem srozuměna?“

„O to se nestarej! Bez její vůle bych se ani prášku zlata nedotekl. Ale přispění tvého zapotřebí mám v tom. Nebylbych nikdy v stavu snést to, kdyby ve známost přišlo, že mi napadlo něco učiniti, coby se jmenovitě u chlapce za něco neobyčejného a zvláštního

¹⁾ Liktozem nazýval se u Římanů úřední sluha, šerha, pochop, čili biřič, nesoucí před soudcem čili úředníkem otypečku holi svázaných se sekyrou, na znamení právo-moci úřední.

pokládati mohlo. Rozumíš mi? Chtěl jsem tě tedy žádati, aby se's postaral, by se rozdělení to v jiném domě předsevzít mohlo, a aby se jen řeklo, že dary ty pochodí od někoho, kdož modlitby věřících, zvláště chudých, potřeben jest, avšak neznámým ostatí žádá.“

„S radostí se o to postarám, šlechetný hochu!“ —

„Slyš! neslyšel-li jsi právě vysloviti jméno Fabiola? Hle, slyším jméno to opět a sice s jakýmsi přídavkem, — kterýž nevyzrazuje dobrých záměrů.“

Pankrát přistoupil k oknu. Bylo slyšet dvě osoby tak blízko pod nimi mluvit, že je pro římsu viděti možno nebylo. Byl to však patrně muž a ženština. Za několik okamžení povystoupili na světlo měsíčné, jež bylo jasné jako den.

„Tu mouřenínku znám,“ — pravil Sebastian; — „jestiž to černá otrokyně Fabiolina — Afra.“

„A ten muž,“ — připojil Pankrát, „jest můj bývalý spolužák Korvin.“

Měli to za povinnost svou, aby pokud možno, pásma spiknutí se uchopili; — zdálo se, že se tu o spiknutí jednalo; — ješto pak ty dvě osoby rozmlouvající přecházely, mohli toliko jen některou větu rozuměti. — My však nechceme se jen těmito zlomky spokojiti, nýbrž rozmluvu celou sděliti. Dříve však slovíčko o rozmlouvajících osobách.

O otrokyni víme prozatím již dosti. Kor-

vin, jak již povědino, byl syn Tertulla, bývalého předsedy soudního.¹⁾ V úřadě tomto, jehož za času republiky (Římské) ještě nebylo, a jenž tepruv od císařův utvořen byl, spojila se od panování císaře Tiberia znenáhla téměř všecka občanská i vojenská moc, a zastavatel úřadu toho konával nezřídka úlohu nejvyššího hrdelního soudce v Římě. Byloť k tomu zapotřebí silných čiv, aby se úřad ten zastával ke spokojenosti despotických a ukrutných panovníků. Po celý den seděti na soudné stolici, obklopenu býti ohyzdnými mučidly, nepohnutým zůstatí při vzdychání a nářku starcův, mládencův nebo paniček, u kterých se nástrojů těch potřebovalo, — pokojně a chladně vyslýchati jednoho, jenž v levo na skřipci rozepiatý byl a ve smrtelných úzkostech se trásl, an v pravo na jiném soud se vykonával, jenž měl na smrt ubíčován býti, — po takových výjevech pokojně spáti, aby se druhý den před ním opakovaly: k tomu neměl každý právník chuti a vloh. Tertullus byl k tomuto úřadu ze Sicilie do Říma povolán, nikoliv proto že byl ukrutným, nýbrž proto, že byl chladnokrevným a ani k útrpnosti, ani k stranosti nakloněným mužem. Jeho soudnice byla Korvinovi první školou; tento mohl již jako chlapec kolik hodin u nohou otce svého proseděti, kdežto si v ukrutných divadlech liboval

¹⁾ Předsedou soudním čili předním soudcem nazýváme „*præfektum prætorii*“ an *prætorium* bylo domem, čili dvorem soudním.

a se zlobíval, byl-li kdo na svobodu propuštěn. Tak zrůstal tupý, surový a zhovadilý, a nežli ještě v muže dospěl, prozrazoval již šeredný a opuchlý jeho obličej a kalné oči, z nichžto jedno polozavřené měl, člověka zpustlého a zhovadilého. Jsa bez vkusu pro něco vznešenějšího, beze vloh k učení, spojoval v sobě jistou mnohost zvířecí zmužilosti a síly a značnou míru sprosté úskočnosti. Šlechetného citu nikdy neokusil. Ještě nikdo jej neurazil, ježby nebyl nenáviděl a mstivě pronásledoval. Dvěma lidem však přede vším přísahal věčnou nenávisť: učitelovi, kterýž jej byl často pro jeho lenost trestal, a svému spolužáku, kterýž mu byl za hrubou potupu dobrořečil. Spravedlnost a láska, dosažená dobrodiní a urážky byly u něho v stejné nenávisti. Tertullus nemohl mu žádného jmění zanechat, a on sám, jak se zdálo, měl málo obratnosti, aby sobě jakého vydobyl. Přece však bylo jeho nejsnážnějším přáním, aby zbohatnul; neboť bohatství, prostředek, jímžto své žádosti ukojiti může, znamenalo u něho totéž, co nejvyšší blaženost. Bohatá dědicka, aneb raději věno její zdálo se mu býti nejprirozenějším úkolem jeho snahy. Jsa však příliš surovým, příliš bojácným a příliš hloupým, aby sobě přístupu do vzácných společností zaopatřil, hledal jiných, duchu svému přiměřenějších prostředků, aby uskutečnil své ctižádostivé a lakotné zámysly. Co to byly za prostředky, ukáže nám nejlíp jeho rozmluva s černou otrokyní.

„Nyní již jsem po čtvrté k tomuto znojnému sloupu (meta sudans) přišel, abych tě tu zastal. Jakých zpráv neseš?“

„Žádných, leč že velitelka má pozejtří pojedje na svůj statek do Kajety ¹⁾ a já ovšem pojedu s ní. Mám peněz zapotřebí, abych ve své práci k prospěchu tvému pokračovati mohla.“

„Ještě více? vždyť jsi již dostala všecko, co jsem od kolika měsícův od otce svého dostával.“

„Co že, — viš-li pak, co Fabiola jest?“

„Ano — nejbohatší nevěsta v Římě.“ —

„Hrdou a chladnou Fabiolu není tak snadno získati.“

„Ty jsi mi však slíbila, že mi tvé kouzelné nápoje její ruku, aneb její jmění zaoptří. Co tě mohou tyto věci státí?“

„Přemnoho. K tomu mám zapotřebí nejdražších přísad, a ty se musejí zaplatiti. Či myslíš-li, že ti budu bez řádné náhrady v tuto hodinu choditi mezi hroby u silnice Appiovy, abych jednodušších přísad hledala? Jak mne podporuješ v přičinění mém? Vždyť jsem ti řekla, že to výsledek jeho urychlí.“

„Kterak to mohu? Víš, že nejsem od přirozenosti velice uhlazeným, aniž mám toho daru, abych sobě něčí lásku získal. Raději bych důvěřoval v čarodějné umění tvé.“

¹⁾ Nyní Gaeta.

„Tedy slyš, co ti poradím. Nemáš-li ani darův ani vlastností, aby's srdce Fabiolino získal.“ —

„Míníš Fabioliny peníze.“

„Obé se nedá rozlučovati; — spoléhej na to, že jednu věc přinesti můžeš, jížto nelze odolat.“

„A ta jest?“

„Zlato.“

„A kde ho mám vzíti? Tohoť právě hledám!“

Černá otrokyně usmívala se zlomyslně a pravila: „Proč by's nemohl také tak peněz nabyti, jakož jich Fulvius nabývá?“

„Kterak jich nabývá?“

„Krví!“

„Jak to víš?“

„Poznala jsem jeho starého průvodčího; není-li kůže jeho docela tak černá, jako ta má, srdce jeho jest černější; — řeč jeho s řečí mou jsou si dosti podobny, že se můžeme spolu bavit. Vypyť se mne bedlivě na jedy, a mluvil o tom, že mne vykoupí a jako ženu svou do své vlasti vezme; já si však myslím, že mám lepší vyhlídky nad tyto. Dozvěděla jsem se však od něho všeho, co jsem věděti chtěla.“

„A co to bylo?“

„Inu, — že Fulvius veliké spiknutí proti Diokletianu odkryl, a z pohledu strašných očí starce toho mohla jsem uhodnouti, že se spiknutí to napřed v něm samém vylihlo.

Potom pak byl s odporoučejícími listy do Říma poslán, aby zde v podobných záležitostech upotřeben byl.“

„Já však nemám ani schopnosti k tomu, abych spiknutí kul, ani abych je odkryl — snad bych je spíše potrestati mohl.“

„Jedním způsobem jest to však přece snadné.“

„A kterým?“

„Ve vlasti mé jsou velicí ptáci, které by's nadarmo s nejrychlejším koněm honil, — jenžto se však, jde-li se pokojně po nich, prozradí nejspíše sami; neboť skrývají toliko hlavu.“ —

„A koho míníš tímto podobenstvím?“

„Křesťany. — Nemá-liž brzy pronásledování jich nastati?“

„Ano, — a sice velmi hrozné — jakéhož ještě nikdy nebylo.“

„Tedy uposlechni rady mé. Nenamáhej se lovením křesťanův, aby's konečně přece jenom nepatrné zvěři uhonil; — mějž oči otevřené, a vyhledej si jeden nebo dva tučné kusy na polo se skrýti hledící; chopiž se jich pevně, zaopatř si notný díl jich úředně odňatého jmění — a přijď s plnou hrstí zlata, aby's za ni dvě hrsti obdržel.“

„Díky tobě, díky! již ti rozumím. Tyť tedy nemiluješ křesťany?“

„Křesťany milovati? Nenávidím celé to plemeno. Duchové, jež já ctím, jsou úhlavními nepřátely i pouhého jich jména.“ A s od-

porným úšklebným smíchem doložila: „Domnívám se, že jedna z mých spoluotrokyň také k nim náleží. — Hu, jak ji nenávidím!“

„Proč se toho domýšlíš?“

„Za jedno by neselhala za celý svět, — a svou ničemnou pravdomluvností přivodí nás často do strašných rozpaků.“

„Dobře. A co více?“

„Pak si nic nevšímá peněz a darů, a tak jest příčinou, že se ani nám ničeho nepodává.“

„Ještě líp!“

„A pak jest —“ poslední slovo šeptala Korvinovi do ucha, a on odpověděl:

„Překrásně, opravdu! Dnes jsem také stál před branou, chtěje spatřiti karavanu tvých krajanů, jež ty všecky převyšuješ.“

„V skutku!“ zvolala Afra u vytržení. — „Kdopak to byl?“

„Inu Afrikáni“¹⁾, odpovídal Korvín se smíchem: „lvové, pardalové, levhardi.“

„Padouchu! Tak-li ty mne tupíš?“

„Pojdiž, pojd, upokoj se! Vždyť jsou právě proto přivedeni, by se's sprostila svých nenáviděných křesťanů. Rozejdeme se co přátelé. Tu máš pentze; ale ať jsou to poslední, a dejž mi vědět, až počnou nápojové čarodějní působiti. Tvého pokynutí stranu křesťanských peněz nezapomenu; jestiž zcela dle mé chuti.“

¹⁾ Tak se nazívala ona zvířata, kteráž z onoho dílu světa přichodila, — na rozdíl od medvědů a jiných od severu přichodících.

Odešel po silnici posvátné. Otrokyne se stavěla, jakoby šla přes Kariny ¹⁾ po silnici mezi pahorkem Pallantovým a Cøelským; pak se obrátila, hlídala za ním a pravila: „Bloude, ty myslíš, že se pro tebe odvážím na osobu, jakouž jest Fabiola?“

Šla pozdálí za ním, vstoupila však potom, jakož Sebastian k úžasu svému pozorovati se domýšlel, do předsíně palácové. I hned si přede vzal, že dá Fabiole výstrahu; to však nemohlo se dříve státi. než ažby se z venkova navrátila.

Hlava desátá.

Jiné schůzky.

Když se byli oba mladí lidé navrátili do světnice, do nížto byli z prvu přišli, našli očekávanou společnost pohromadě. Skromná večere stála na stole — nejvíce pro zámínku. kdyby snad nezvaný z nenadání vstoupil. Shromáždění bylo četné a velmi rozmanité; kněží a laikové, muži a ženy. Sešli se, aby se uradili, coby se mělo činiti ohledem na to, co se před nedávnem v paláci přihodilo. O tom musíme napřed krátce promluvit.

Sebastian požíval neobmezené důvěry císařovy, a zužitkoval všechn vplyv svůj k

¹⁾ Kariny (Carinae) východní část čtvrté třídy města Římského, kde palácové bohatých Římanů stáli; tudíž třída čili náměstí boháčův.

tomu, aby víru Christovu v paláci rozšířil. Před ním a za ním stávala se četná obrácení jednotlivců; ale nedávno před dobou touto obrátil se větší počet pohanů najednou. Příběh obrácení toho vypravuje se obšírně v pravých spisech téhož slavného mučeníka. — Mocí dřívějších zákonů byli mnozí křesťané jati, uvězněni a na soud přivedeni, a někteří z nich na smrt odsouzeni. Tímto způsobem byli také dva bratři, Markus a Marcellian obžalováni, a očekávali odpravení svého. Příbuzní jejich, jimžto se dovolilo je navštěvovati, prosili je s pláčem, aby odpadnutím od víry životy své zachránili. Zdálo se, že se vrtkají, a slibili, že si to považí. Slyšev o tom Sebastian spěchal tam, aby je uchránil. Byl pak příliš známý, než aby se mu byl přístup odepřel; i vešel jako anjel světla do jejich tmavého vězení. Bylať to velmi ohražená světnice v domě úředníka, jemuž strážení jich svěřeno bylo. Ponechávánof obyčejně úředníkovi tomuto, kde chtěl vězny ubytovati. Trankvillin, otec obou mládenců, vymohl jim třicetidenní lhůtu, aby se ještě pokusil, zdaližby stálost jejich zvrátil; aby mu to usnadnil, zavřel je úředník Nikostrat ve svém vlastním domě. Sebastian se tedy odvážil kroku smělého a nebezpečného. Mimo ty dva křesťanské vězny bylo v žaláři tom šestnácte pohanských věznů; byli tam také rodiči obou mladíků, plačíce a přimlouvající jim, aby je k odpadnutí od víry pohrnuli; konečně žalářník Klaudius a úředník

Nikostrat se svou paní Zoe, jižto tam přivedlo soutřpné přání, aby oba jinochy zachráněné spatřila. Směl-li Sebastian se nadíti, žeby mezi všemi těmito lidmi nikoho nebylo, kdožby ohlédaje se na svou povinnost, nebo v naději svého omilostnění, nebo z nenávisti křesťanstva jej vyzradil, kdyby se zde co křesťan poznati dal? A nevěděl-li, že jej zrada ta o život připraviti musí?

Vědět předobře; ale což mu na tom záleželo? Kdyby se místo dvou obětí měly Bohu tři přinést, tím líp; obával se jen, žeby tu žádné nebylo. Vězením bylo večeřadlo, jehož se však za dne zřídka užívalo, a proto málo světlé bylo. Světlo vpadalo jako v pantheonu ¹⁾ toliko otvorem ve stropě, a Sebastian postavil se, aby ode všech viděn byl, právě do paprskův slunečných, v tu dobu vnikajících a malé místečko jasně osvěcujících, an ostatní část večeřadla téměř tmavá ostávala. Světlo se odráželo zlatem a drahými kameny krásného brnění plukovníkova ²⁾, a sršelo jiskry lesklých barev do nejtmařejších koutův jizby při každém pohnutí jeho, an mu vesele a pokojně ozářovalo obnaženou hlavu, tak že zřetelně znáti bylo šlechetné tahy jeho obličejce, jichžto přísná vážnost výrazem láskyplné starostlivosti se mírnila, když pohlížel na oba vykla-

¹⁾ Pantheon byl chrám Jupiterův (Jovisův) v starém Římě, jež Agrippa všem bohům ke ctí vystavěti dal na poli Marsovu, tudyž všebožiště.

²⁾ Sebastian byl plukovníkem, tribunus militum.

jící se vyznavače. Trvalo to několik okamžiků, nežli pro hlubokou bolest svou slov naleztí mohl, až pak se bolest ta konečně trpkým nářkem projevila.

„Svatí a ctihodní bratři“, zvolal, „kteříž jste byli svědectví vydali pro Christa, kteříž pro Něj uvěznění jste, jichžto údové posud okazují známky po řetězích, jež jste pro Něho nosili, kteříž jste s Ním bolesti zakusili, — já bych vám měl k nohous padnouti, vás uctiti, a o vaši přimluvu vzývati, nikoliv však před vámi státi a vás napomínati, aneb dokonce káratí. Může-li to pravdou býti, co jsem slyšel, že jste anjelům poslední kvítka věnci vašemu přidělávajícím kázali, aby ustáli — ba že jste pomýšleli jim říci, aby věnec ten opět rozvázali a květiny z něho na vítr rozhodili? Smím-liž věriti, že vy postavivše již nohu na prah ráje míníte couvati, byste zase v slzavém údolí vyhnanství obcovali?“

Obá mládenci sklopili hlavu a vyznali slzami pokorně slabotu svou. Sebastian pokračoval:

„Vy nemůžete snést pohledu ubohého vojína jako já jsem, nejmenšího mezi služebníky Christovými: kterak snesete potom hněvivý pohled Páně, Ježž před lidmi zapřítí mínite, — v srdci Jej zapřítí nemůžete — v onen hrozný den, kdy On vás také zapře před anjely Svými? Zítřa byste mohli směle před Něj předstoupiti jako dobří a věrní služebníci — a vy chcete místo toho před Něj předstoupiti,

ažbyste ještě několik roků plných hanby životem se plazili, vyvrženi z Církve, opovrženi od jejich nepřátel, a co jest horší, trýznění červem neumírajícím, neustálým hryznutím svědomí?“

„Ustaň, zaříkám tě, ustaň, mladý muži, kdožkoliv jsi!“ zvolal Trankvillin, otec mladíkův těch. „Nemluv tak přísně synům svým; neboť slzám matky své a prosbám svým počali ustupovati, nikoliv skřipcům, jež tak rekovně přetrpěli. Pročby své nebohé rodiče v bídu a v nouzi uvrhovali? Zdali to nazýváš svatostí?“

„Posečkej v trpělivosti, dobrý starče,“ pravil Sebastian s nejlaskavějším pohledem a výrazem, „a dej mi napřed se syny svými mluvit. Oni mi rozumějí; ty mi posud rozuměti nemůžeš, ale s milostí Boží mi porozumíš. — Otec váš má skutečně pravdu, že jste se jemu k vůli a k vůli své matce rozmýšleli, máte-li jim přednost dáti před Tím, kterýž pravil: „Kdo otce svého a matku svou více miluje nežli mne, není mne hoden.“ Nemůžete doufati, že těmto svým ubohým rodičům život věčný zakoupíte tím, že ho sami ztratíte. Zdaliž je tím křesťany učiniti chcete, an sami od křesťanství odpadnete? Zdaliž je tím vojny kříže učiniti chcete, an sami praporec jeho opustíte? Zdaliž je tím poučiti chcete, že učení Christovo jest nad život dražší, an životu před učením tím přednost dáváte? Nechcete-liž pro ně smr-

telný život pomíjivého těla, nébrž věčný život duše získati, pak pospěšte — složte k nohous Spasitele svého koruny, kteréž obdržíte, a prostě za vykoupení rodičů svých.“

„Dosti, dosti. Sebastianě; my jsme odhodláni;“ zvolali obá bratří spolu.

„Klaudie,“ pravil jeden z nich, „připevni mi opět okovy, které jsi mi byl sejmul.“

„Nikostrate“, doložil druhý, „dej rozkaz, aby se vykonal soud.“

Avšak ani Klaudius ani Nikostrat se nehnul.

„S Bohem, milý otče! s Bohem, nejdražší matko!“ pravili objímající rodiče své.

„Nikoliv,“ odpověděl otec, „my se již nerozloučíme. Nikostrate, jdi, řekni Chromatiovi, že i já jsem nyní křesťanem, jako synové moji; já chci s nimi umřítí za náboženství, jež takto z chlapců reky učiniti s to jest.“

„A já,“ doložila matka, „nedám se odloučiti od manžela svého a od dítek svých.“

Výjev, kterýž nyní následoval, nedá se popsati. Všickni byli pohnuti, všickni plakali, i ostatní věznové; a Sebastian viděl se obklopena skupením mužův a žen milostí podjatých, jejím působením pohnutých a její mocí přemožených. Ale všecko mohlo býti ztraceno, kdyby jeden byl pozadu ostal. Sebastian viděl to nebezpečství; nikoliv nebezpečství hroící sobě, než nebezpečství hroící Církvi a těmto duším, jež stály na pokraji života, vy-

zradí-li se, co se bylo stalo. Jedni zavěsili se mu na rámě; jiní mu objímali kolena; jiní líbali nohy jeho, jakoby byl duchem pokoje, podobným tomu, jenž byl Petra v žaláři Jerusalemském navštívil.

Jenom dva mlčeli. Nikostrat byl pohnut, ale ještě nezískán; jeho srdce bylo zkorouceno, ale přesvědčenost neoblomena. Jeho choť Zoe klečela před Sebastianem s prosícími pohledy a s roztaženými rukama, ale nemluvila ani slova.

„Pojď Sebastiane,“ pravil písař; neboť písařství bylo úřadem Nikostratovým; jest čas, aby's šel. Já ovšem musím se obdivovati pevné víře a velkoduchosti, jižto jsi byl při tomto činu osvědčil, a jež tyto mladé muže nutí, aby šli na smrt. Avšak povinnost má jde před mými city.“

„A ty-li nevěříš jako ostatní?“

„Nevěřím, Sebastiane; jáť se nedám tak snadno přemluvit, já musím silnějších důvodů míti — silnějších i nad cnost tvou.“

„Ó mluv tedy ty k němu“, pravil Sebastian; „mluv ženo víry; mluv k srdci manžela svého; neboť bych se musel velice mýlit, kdyby mi tyto pohledy tvoje nehlásaly, že aspoň ty věříš!“

Zoe zakryla zraky své rukama a vypukla v proud slzí.

„Ty's ji citelně poranil, Sebastiane,“ pravil manžel její; „nevíš-li, že jest nemá?“

„To jsem nevěděl, šlechtný Nikostrate;

neboť když jsem ji posledně v Asii viděl, mluvila.“

„Od šesti roků,“ odpověděl onen hlasem se třesoucím, „jest její ondy výmluvný jazyk raněn, tak že od té doby ani slova více nepromluvila.“

Sebastian na chvílku se zamlčel; pak vztáhl rychle rukou svých — jakož křesťané vždy při modlitbě činívali, — pozdvíhl oči svých k nebesům a mluvil v tato slova:

„Ó Bože, Otče Pána našeho Ježíše Christa! Tvůj jest počátek díla tohoto, kéžby i jeho dokončení Tvým bylo. Osvědčiž moc Svou, neboť jest ji zapotřebí. Svěřiž ji jedenkráte nejslabšímu a nejbídnějšímu nástroji Svému. Dejž ať mohu navzdor nehodnosti své tak mečem vítězného kříže Tvého máchnouti, aby před ním duchové temnosti utíkali, a nechat spasení Tvé nás všechny obejmě! — Zoe, pohledniž na mne ještě jedenkrát!“

Všickni s dechem zatajeným poslouchali, když jí Sebastian po kratičké tiché modlitbě svou pravicí ústa znamením kříže znamenal a pravil: „Zoe, rci, věříš-li?“

„Věřím v Pána Ježíše Christa“ — odpověděla zřetelným a pevným hlasem a padla Sebastianovi k nohám. Nikostrat hlasitě vykřikl, vrhnul se na kolena a smáčel Sebastianovi pravici slzami.

Vítězství bylo úplné. Všickni byli ziskáni, a hned se činily přípravy, aby se veliké vyzrazení zamezilo. Úředník za vězny

odpovědný mohl je, jak již povědino bylo, uvězniti kde chtěl. Nikostrat vzal je tedy všechny mimo Trankvillina a jeho choť do příbytku svého. Sebastian nemeškal je odevzdati správě svatého kněze Polykarpa z okresu sv. Pastora. Bylať to udalost tak obzvláštní, záleželoť tak na utajení věci této, okolnosti byly tak hroživé, a každému novému podráždění pohanů musilo se tak starostlivě vyhýbati, že cvičení se urychlilo, dnem i noci se udělovalo, a nově obráceným křest již brzy se udělil.

Novým divem byli tito novoobrázcenci povzbuzeni a potěšeni. Trankvillin, jenž byl silně na pakostnici trpěl, křestem nenadále a úplně se vyhojil. Chromatius byl městským prefektem, jemuž Nikostrat za své vězny odpovědným byl, a před ním nedala se udalost ta dlouho tajiti. Šlo jim tedy všem o život; ale nyní posílnění vírou byli ke všemu odhodláni. Chromatius byl muž upřímné povahy, nemající v pronásledování zalíbení. Vyslechl zprávu o tom, co se bylo událo, s podílností; když pak o uzdravení Trankvillovu slyšel, velice žasnul. Trpěl i on na tuto nemoc, a snášel hrozných bolestí. „Pak-li tomu tak, co zde vypravujete“, pravil, „a zakusím-li účinku této moci léčivé na sobě, pak jistotně nebudu odporovati takovému důkazu náboženství vašeho.“

Sebastian byl povolán. Udělení křestu bez předcházející víry pro osvědčení moci lé-

čivé byloby pověrou bývalo. Sebastian zvolil cestu jinou, jak později se vysvětlí, a Chromatius byl docela vyléčen. Brzy na to přijal křest on i jeho syn Tiburtius. Chromatius ovšem nemohl déle úřad svůj zastávat a tudíž jej složil. Císař jmenoval Tertulla, otce nadějného Korvína, předsedu soudního, za jeho nástupce.

Čtenář vidí, že udalosti, jež jsme tuto dle spisův o sv. Sebastianovi vypravovali, přihodily se o něco před tou dobou, v nížto naše vypravování počíná; neboť v jedné z předšlých částí zmínili jsme se již o Korvinovu otci, co o prefektovi městském.

Vraťme se nyní k onomu večeru, kdy Sebastian a Pankrát téměř všechny z osob právě jmenovaných v příbytku důstojníkově pohromadě našli. Mnozí z nich bydleli v paláci aneb blízko něho; krom nich byl i Kastul přítomen, kterýž u dvora vysoký úřad zastával¹⁾ a manželka jeho Irena. Již dříve odbývalo se několik schůzek, v nichžto se v poradu bralo, jakby se novoobrázcům úplného poučení zjednat i spolu tolik osob pozornosti obecnstva ukryti mohlo, jichžto změněné obcování a ustraněnost zajisté podivení a poptávky vzbuditi musí. Sebastian vymohl Chromatiovu u císaře dovolení, aby se na svůj statek do Kampanie odebrati směl; a ujednalo se, aby značný počet nováčků

¹⁾ Úřad ten zřejměji se neudává.

tamtéž s ním se odebral, a jako jedna rodina u vyučování pokračoval a v pobožnostech společně se cvičil. Právě nastala doba výroční, kdy se každý na venek ubíral; i císař hodlal do pomorí Neapolského jíti, a odtud cestu jižní Itálií nastoupiti. Tudyž bylo příznivé okamžení k uskutečnění záměru stanoveného.

V neděli po tomto obrácení, jak se vypravuje, slavil papež Božská tajemství ¹⁾ v domě Nikostratovu, a navrhl tento odchod z města. Ve schůzce u Sebastiana bylo vyvedení toho určitěji umluveno. Během příštích tří dnův měli porůzní oddílové rozličnými cestami odejíti; jedni přímo po silnici Appiově, jiní po silnici Latinské, a opět jiní přes Tibur ²⁾ a cestou horskou na Arpinum. ³⁾ Všickni však sejíti se měli na statku venkovském nedaleko Kapuy.

Mezi rozmluvami o podrobnostech cesty určené, jež se byly trochu prodloužily, choval se Torkvat, jeden z dřívějších vězňů návštěvou Sebastianovou na víru obrácených, příliš prostorečně, netrpělivě a bouřlivě. Na každém návrhu měl něco vystavovati, zdál se býti s rozkazy jemu danými nespokojen, mluvil téměř potupně o tomto útěku před nebezpečenstvím, jakož to byl nazýval, a honosil

¹⁾ Rozuměj „mši svatoú.“

²⁾ Tibur bylo město v zemi Latinské, nyní Tivoli.

³⁾ Arpinum, rovněž město v zemi Latinské, rodiště Ciceronovo.

se, že on sám, co se jej týče, jest hotov zítra na náměstí jíti, a některý z pohan-ských oltářů roztlouci, aneb se některému soudci jako křesťan sám představití. Hleděli jej všemožně upokojiti a zadržovati, naznáva-jíce, že na tom záleží, aby s ostatními z města na venkov odešel. On však setrval v úmyslu, že půjde sám svou vlastní cestou.

Zbývalo toliko ještě, aby se v jedné věci shodli; totiž v otázce, kdoby měl v čele této malé osady státi a ji vésti. Přišlo k la-skavé hádce mezi svatým knězem Polykar-pem a Sebastianem; každý z nich chtěl v Římě ostati, a nejbližší vyhlídku na mučeníctví míti. Hádku ta však se ukončila přineseným listem papežovým „na milého syna Polykarpa, kněze okresu sv. Pastora“, v němžto tento dostal rozkaz, že má novoobrácence doprovo-diti a Sebastiana v Římě zůstaviti, aby vyznavače povzbuzoval, a křesťany v Římě hájil. Ovšem se nyní kněz ihned podrobil, a schůzka se důtklivým ukončila.

Sebastian rozloučiv se s přátely svými stál na tom, že Pankratia doprovodí domů. Když ze světnice vycházeli, pravil Pankrát: „Sebastiane, ten Torkvat se mi nelíbí; obávám se, že nám ještě mrzutost způsobí.“

„Abych pravdu řekl“, odpověděl vojín, „já bych si také přál, aby byl jinakým; ale musíme povážiti, že jest nováček a že časem a s milostí Boží může se napravit.“

Vstoupivše do nejpřednějšího dvora pa-

láco, slyšeli pravou babylonskou směsicí hrubých hlasů, mezi nimi surový smích a někdy hlasitý křik; hluk ten přicházel z vedlejšího dvora, kdežto mouřenínští lukostřelci své byty měli. V prostředku zdálo se, jakoby plápolal oheň; neboť kouř a jiskry vystupovaly přes podlubí, jímž dvůr ten obehnan byl.

Sebastian přistoupil k vojákovu na stráž stojícímu na dvoře, jímžto šli, a tázal se ho: „Příteli, co se to děje tuhle u našich sousedů?“

„Černá otrokyně“, odpověděl voják, „jejich kněžka, jež se chce za vůdce lukostřelců provdati, pakli sobě svobodu zakoupiti může, přišla mezi ně k jakýmsi půlnočním náboženským obřadům. Tento strašný hluk jest pokaždé slyšeti, je-li ona zde.“

„Tak!“ pravil Pankrát, „a můžeš-li mi říci, jakého náboženství jsou tito Afrikáni?“

„To nevím“ — odpověděl voják, „nenáleží-li snad k tak zvaným křesťanům.“

„Z čeho to soudíš?“

„Inu já jsem slyšel, že se křesťané v noci scházejí, ohyždné písně zpívají a rozličné nepravosti páchají; že prý vaří a jedí maso z dítěte ¹⁾ k tomu konci zabitého — a cosi takového děje se myslím tuto.“

„Dobrou noc příteli“, pravil Sebastian,

¹⁾ Také doměnky o křesťanských službách Božích byly v lidu pohanském velice rozšířeny; povstaly pak z nedorozumění slyševších o živém těle a krvi Christově v nejsvětější svátosti oltářní, kteréžto největší tajemství pohanům se v první církvi písně ukrývalo, aby jímíně-jakého znesvěcení nedošlo.

a když byli vyšli z předsíně, pravil Pankrátiovi: „Není-li to nápadné, že na vzdor všemu přičinění nás, jenž víme, že se jen jedinému živému Bohu v duchu a v pravdě klaníme, jenž víme, jak bedlivě se musíme každé skvrny hříchu vystříhati, — jenžbychom raději zemřeli, nežbychom jediného nečistého slova promluvili: že nás vzdor tomu ještě po třech stoletích lid ku přívržencům nejstrašnější pověry připočítá, a že naše služby Boží sestavují se právě s modloslužbou, jižto přede vším v ošklivosti máme? Dlouho-li ještě, o Pane, dlouho-li?“

„Potud,“ pravil Pankrát, ostav na schodech v předsíni státi a zíraje k měsíci k západu se klonícímu, „potud, pokud nám bude choditi v tomto matném světle, a až vzejde slunce spravedlnosti v celé kráse své nad zemí touto, a ji osvítlí leskem svým. — Sebastiane, pověz mi, odkud vidíváš nejraději slunce vycházeti?“

„Nejkrásnější východ slunce, jehož jsem kdy viděl“, odpověděl vojín, jakoby podivnou tu otázku rozmarně odbyti chtěl, „spatřil jsem na vrchu Latinské Hory vedlé chrámu Jupiterova.¹⁾ — Slunce za horou vycházelo, a ohromný stín její metalo jako jehlanec (pyramidu) na celou rovinu a daleko přes moře. Čím více slunce vystupovalo, tím menší byl stín a každým okamžením byl nový předmět

¹⁾ Nyní Monte Kavo u Albana.

osvětlován: nejprv koráby a čluny na vodě, pak pomorí s pohyblivými vlnami, a znenáhla zaskvívalo se bílé stavení za stavením v bujarých paprscích, až konečně velebný Řím sám se svými vysokými cimbuřími sluncem uchvácen byl. Byl to pohled věru překrásný, z něhož ničeho nemohli viděti a tušiti ti, jenž dole byli.“

„Tak, zcela tak, Sebastiane“, prohodil Pankrát, „tak také bude, až ono mnohem velebnější slunce nad touto zastíněnou zemí vzejde. Jak krásné bude podívání, až stínové budou mizeti, až v každém okamženi nová, nyní skrytá krása naší svaté víry a bohoslužby na světlo vystoupí, až se zaskvěje samo císařské město, jako svatá podobizna města Božího! Budou-liž moci ti, jenž v těchto částech žijí, na tyto krásy patřiti, a je náležitě oceňovati? Anebo budou-li patřiti jen na malý kruh kolem sebe, a zakrývati sobě rukou oči, aby náhlým leskem snad neoslepli? Nevím, Sebastiane, ale doufám, že ty i já budeme hleděti na toto velkolepé divadlo se stanoviska, odkud jedině dokonale se oceniti může, s hory, vyšší nad horu Jupiterovu, nad horu Albanskou a nad Olymp, s hory svaté, na níž Beránek stojí, pod Jehož nohami pramenové života se prýštějí.“ ¹⁾

¹⁾ Vidi supra montem Agnum stantem, de sub cujus pede fons vivus emanat. (Viděl jsem na hoře Beránka stojícího, zpod jehož nohou živý pramen se prýští) čte se v hodinách sv. Klémenta.

Šli mlčky dále svou cestou po ulicích jasně osvětlených ¹⁾, a když byli přišli k domu Luciny a sobě laskavě dobrou noc přáli, zdálo se, že Pankrát na okamžení váhá; pak pravil: „Sebastiane, ty jsi dnes večer cosi napověděl, co bych rád lépe vysvětlené měl.“

„A co to bylo?“

„Když jste se s Polykarpem přeli, kdoby do Kampanie jíti a kdo v Římě zůstatí měl, tu jsi slíbil, ostaneš-li zde, že budeš zcela prozřetelným, a že se nevydáš v nižádné nepotřebné nebezpečství. Pak jsi také doložil, že máš ještě jeden úkol na mysli, kterýž tě v mezích udržuje; a však dosáhneš-li ho, žeby ti bylo za těžké, odpírati žádosti své, aby's za Christa život položil.“

„A proč si, Pankráti, tak příliš přeješ, tyto pošetilé myšlenky zvěděti?“

„Proto, že — přiznávám se — skutečně jsem zvědav slyšeti, kteraký úkol by tak vznešeným býti mohl, aby v tobě touhu po tom krotil, což ty, jakož vím, za nejvyšší záměr křesťana považuješ.“

„Jest mi líto, milý mladíku, že nejsem s to, říci to tobě. Kdysi však o tom zvíš.“

„Slibuješ-li mi to?“

„Ano, budiž ujištěn. Bůh tě opatruj!“

¹⁾ Ammian Marcellin vypravuje, že za posledních časů císařství ulice v noci jasně osvětleny byly. — „Et haec confidenter agebat (Gallus), ubi pernoctantium luminum claritudo dierum solet imitari fulgorem.“ I. 14. c. 1. T. j. A to směle činil (Gallus), kde celonočních světél jasnost napodobňuje blesky denní.

Hlava jedenáctá.

Slovo k čtenáři.

Použijeme prázdnin, jichžto Řím mívá, když byl odeslal všecky své obyvatele na blízké pahorky, nebo na pomoří Genevské až k Paestum¹⁾, aby se zotavili na zemi i na vodě. Použijeme jich k tomu, bychom čtenáři pověděli, což objasniti může věci již napsané, a jej připravuje na věci následné.

Velmi stručný způsob, jimžto obyčejně poznáváme nejstarší dějiny církevní a nepravý letočetný pořádek životů svatých, jakož je obyčejně čtáváme, může snadno mylné náhledy o stavu našich prvých praotců křesťanských vypůsobiti, a sice dvojím směrem.

Můžemeť dospěti k doměnce, žeby Církev v trojím prvním století neustálé kruté pronásledování byla trpěla; žeby věřící v strachu a bázni své služby Boží v katakombách byli odbývali a v nich téměř život svůj ztrávil; žeby náboženství jen s tíží se bylo mohlo udržeti, majíc sotva příležitosti, aby se zevně rozšířilo aneb uvnitř uspořádalo, neřku-li aby se nějak slavně osvědčovalo; — zkrátka, že to byla doba bojův a útiskův, beze dnův pokoje a útěchy. — S druhé strany mohloby se mysliti, že toto trojí století rozděleno bylo v doby desaterým určitým pronásledováním, z nichžto některá kratšího, jiná delšího trvání

¹⁾ Paestum město v Lukánii, proslulé pro své rúže.

byla, a však od sebe přísně oddělena dobami, v nichž úplný pokoj panoval.

Obě doměňky jsou mylné; a my chceme pravý stav Církve křesťanské v rozličných poměrách této udalostí plné doby jejich dějin důkladněji vylíčiti.

Jak mile pronásledování proti Církvi vypuklo, nikdy zcela nepřestalo, až jí konečně pod Konstantinem mír opět zjedнан byl. Vydal-li některý císař rozkaz k pronásledování, zřídka se rozkaz ten odvolal; a bytby i jeho přísné vykonávání znenáhla bylo ocha- bovalo a přestávalo nastoupením mírnějšího panovníka na trůn, přece nikdy se nestával mrtvým písmenem, než ostával vždy nebez- pečnou zbraní v rukou ukrutných a nesnášeli- vých místodržitelů v krajích nebo v městech. Proto nalazáme i v létách mezi většími a vše- obecnými pronásledováními novým nálezem nařízenými mnoho mučeníků, kteříž mučnickou korunu svou huď vztěku lidu, aneb nenávisti jednotlivých úředníků proti křesťanstvu děkovati měli. Tudyž také čteme, že v jedné části říše trpké pronásledování pořád ještě zuřilo, an jiné části úplného pokoje požívaly.

Několik příkladů rozličných dob proná- sledování povysvětlí snad lépe pravý poměr staré Církve k státu, nežli pouhý popis. Učený čtenář může úchylek ten přemítnouti, aneb musí za vděk vzíti, bude-li slyšeti opakování věcí tak povědomých, že se mu obecnou větou býti objeví.

Trajan nepřináležel nižádným způsobem k císařům ukrutným, naopak — on byl celkem spravedlivý a mírný. A přece, ač nových nálezů proti křesťanům neuveřejnil, za jeho vlády oslavilo Pána mnoho věhlasných mučeníků, mezi nimi svatý Ignác, biskup Antiochenský v Římě, a sv. Simeon v Jerusalemě. Když se jej Plinius mladší, co místodržitel v Bythinii tázal, co by měl počít s křesťany jemu předvedenými, dal mu císař pravidlo, jimžby se řídit měl, jež velmi malý stupeň spravedlnosti prozrazuje, totiž — aby se křesťané nevyhledávali, ale obžalováni byvše aby se potrestali. — Hadrian, kterýž též žádného rozkazu k pronásledování nevydal, podobné otázce Asiatského prokonsula Serenia Graniana dal podobnou odpověď. A i za něho, ba k jeho rozkazu, podstoupili křesťané, jmenovitě Symfórosa se sedmi syny v Tiburu čili v Tivoli ukrutnou mučnickou smrt. Krásný nápis v katakombách nalezený připomíná Mária, mladého důstojníka, jenž byl též za panování tohoto císaře pro Christa svou krev vycedil ¹⁾. A svatý Justin mučeník, veliký obrance křesťanstva, vypravuje, že obrácení své stálosti mučeníkův za tohoto císaře děkuje.

Tak též utrpěli za času Septimia Severa mnozí křesťané muky a smrt, dříve ještě nežli byl své rozkazy k pronásledování

¹⁾ Roma subterranea (Řím podzemní) Svazek 3. kap. 22.

uveřejnil; jako: slovutní mučeníci ze Scillity v Africe a svatá Perpetua a Felicitas se soudruhy. Spisy o mučnictví těchto posledních světic obsahují denník svaté Perpetuy, ušlechtilé dvacetileté paní, jež ona sama až na den před svou smrtí vlastnoručně vedla. Jestli to jeden z nejpohnutlivějších a nejkrásnějších pomníků, jichžto se nám ze staré Církve dochovalo.

Z těchto dějepisných udalostí vysvítá: čas po čase bývalo pronásledování křesťanstva činnější a všeobecnější po celé říši; byly však také doby, kdy částečně a na některých místech pronásledování ocháblo, a časem úplně zastaveno bylo. Takováto případnost byla příčinou, že se nám velmi zajímavých zpráv zachovalo, jež se našeho předmětu týkají.

Když totiž Severem prohlášené pronásledování bylo poochablo, pokračoval v něm Skapula, prokonsul v Africe, v provincii své, s nesmírnou ukrutností. Mezi jinými odsoudil Mavila Adrumetského, aby dravou zvěř roztrhán byl, -- an jej právě těžká nemoc zachvátila. Tertullian, nejstarší latinský spisovatel církevní, odeslal mu list, v němžto jej žádal, aby uznal toto navštívení za výstrahu, a litoval provinění svých. Připomíná mu při tom mnohé hrozné tresty, jimiž ukrutní soudcové křesťanův v rozličných dílech světa zastihnuti byli. -- A při tom byla přece láska a smířlivost těchto svatých mužů tak veliká, že, jakož se Tertullian zmiňuje, za

ozdravení svého nepřítele vroucně se modlili. Dále praví Tertullian ve svém listu pro-konsulovi, žeby mohl zcela dobře povinností svých zastávati, anižby musel býti ukrutným, kdyby tak jednati chtěl, jako jiní úředníci jednají. Tak na příklad Cincius Severus dával obžalovaným sám na ruku, co by měli odpovídati, aby propuštěni byli. Vesprius Kandidus propustil křesťana z té příčiny, žeby odsouzení jeho mohlo povstání způsobiti. Asper nechtěl na křesťana, jenž volil po malých mukách od víry odpadnouti, dále dotírat, a litoval, že mu takový křesťan představen byl. Pudens čta žalobu vyjádřil se, že jest v nápisu chyba ve slohu, jelikož jest utrhačný — a pak ji roztrhl.

Vidíme tedy, jak mnoho záleželo na povaze místodržitelův a soudcův u vyplňování císařských nálezův ku pronásledování křesťanstva; a sv. Ambrož vypravuje, že se honosili někteří místodržitelové, že meče své z provincií krví neposkvrněné nazpět přinesli. Také se snadno vysvětliti dá, že v některých časech v Gallii, v Africe, nebo v Asii kruté zurilo pronásledování, an hlavní část Církve pokoje požívala. Řím pak byl bez odporu místem, kdež výbuchy nepřítzně nejčastěji se udávaly, tak žeby se v prvních třech stoletích jeho arcipastýřům za výhradní právo naznačiti mohlo, aby víře, jižto vyučovali, svou krví svědectví dávali. Vyvolenu býti za papeže, bylo totožné s povýšením za mučeníka.

Naše vypravování padá právě do jedné z těch delších dob, v nichžto Církev poměrně pokoje požívajíc svobodněji se vyvinovati mohla. Od smrti Valerianovy roku 268. nebylo žádného veřejného pronásledování, ačkoliv i tato mezidoba mnohým vzácným mučenicstvím oslavěna jest. V takovýchto dobách lželo křesťanům náboženství své dokonale, ano i skvěle vykonávati. Město bylo rozděleno v okresy čili fary, z nichžto každá měla svůj titul, t. j. svůj farní chrám, obsluhovaný svými kněžími, jáhny a nižšími duchovníky. I podporováno chudé, navštěvováno nemocné, vyučováno čekance křestu, udělováno svátosti; konaly se služby Boží, v každé farnosti se kající zákonové prováděli, a činily se sbírky k těmto i jiným účelům vztahujícím se na křesťanskou dobročinnost a pohostinnost. Vypravuje se, že v roce 250 za panování papeže Kornelia bylo v Římě 46 kněží, a 108 nižších duchovníků, kteříž mimo 1500 chudých z almužny věřících živi byli ¹⁾.

¹⁾ Euseb. hist. eccl. 6, 43.

V překladu J. Ev. Krbce v Praze 1855, čteme na straně 329 a 330 v listu papeže Kornelia proti Novacianovi takto: „Tomu milému evangelického učení obhajující vypadlo z paměti, že v katolické církvi (dioecesi čili biskupství) jediný toliko biskup býti má. A přece ho nemohlo tajno býti, aby toho nebyl povědom, že jest v ní presbyterů (kněží) 46, diaconů (jáhnů) 7, subdiaconů (podjáhnů) taky 7, akolutů 42, oxorcistů (zažehnavců) a lektorů (čtenářů) spolu s vrátnými 52; vdov a jiných nemocmi a chudobou soužených a nuzných lidí půl druhého tisíce, kteréžto všechny štědrá milost a dobrota Páně s dostatkem krmí a vychovává.“

Počet kněží právě se shoduje s počtem farností, jakož jich svatý Optat udává.

Ač hrobové mučeníkův v katakombách v pokojných časích ostávali předměty úcty, a ač tato útočištná místa pronásledovaných v pořádku se chovala a vždy opravována bývala: nicméně přece nebyla obyčejnými místy pro služby Boží. Chrámové, o nichžto jsme se již byli zmínili, bývali často veřejni, prostranni a téměř skvostni, a pohané bývali přítomni kázáním a těm částím obřadů církevních, k nimžto čekancové křestu se připouštěvali. Obyčejně však bývaly chrámy v soukromých domích; nepochybně byly k tomu uspořádány veliké síně čili večeřadla (triclinia), jichžto ve vzácnějších domích bývalo; aspoň nám známo, že mnohé z Římských farností původně toho druhu byly. Tertullian připomíná také křesťanských hřbitovů takovým názvem a způsobem, že jest patrné, že musily na povrchu země bývati; neboť je připodobňuje mlatům jistotně pod širým nebem se nacházejším.

Starý mrav Římský vyvrací námitku, kteroužby snad někdo činiti mohl, — žeby nelzelo většímu počtu lidu na takovýchto místech se shromáždit, aby tím nebyla všeobecná pozornost vzbuzena — a tudýž i pronásledování způsobeno. Byl totiž způsob, že velmoži přijímali ranní návštěvy (Levee), při nichžto se lidé od nich závislí, jako: chránníci a poslové jich přátel, otroci nebo pro-

puštěnci dostavovali. Jedni z nich bývali až do vnitřního dvora, kdežto pán obýval, připuštění; jiní toliko se ohlašovali a propouštění bývali. Mohloť tedy mimo otroky domácí, obchodníky a podobné lidi, ještě na sta jiných, buď hlavním vchodem, buď zadními dveřmi vchoditi a vychoditi, aniž se nad tím kdo pozastavoval. Nachází se v pospolitém životě starých křesťanů ještě jiný úkaz, jemuž bychom sotva uvěřili, kdyby nebylo důkazův v nejspolehlivějších spisech mučenických a v dějepisu církevním; míním totiž tajemí víry. Není pochybnosti, že osoby v nejvzácnějších společnostech se pohybující, vysoké státní úřady zastávající a samého císaře obklopující byly křesťany, aniž o tom jich nejdůvěrnější přátelé pohanští věděli. Ano stávalo se, že i nejbližší příbuzní ničeho nezvěděli. Nedovolovali si ovšem nižádné lži, nižádné přetvářky, ježby byla křesťanské cnotě nebo křesťanské víře odporovala, aby tajemství toho zachovali; avšak vynakládala se všemožná opatrnost s úplnou opravdivostí se shodující, aby se křesťanství všem zrakům obecenstva ukrylo ¹⁾).

¹⁾ Zajisté nebylo nic obtížnějšího, než když manželka před manželem náboženství své utajiti chtěla. A přece předpokládá Tertullian, že to nebylo nic neobyčejného; neboť mluvě o jedné manželce, která sobě sama doma svátost oltářní podávala, jakož v těchto časech pronásledování obyčejem bývalo, praví: „Ať nezví muž tvůj, co tajně přede vším jiným pokrmem požíváš; a dozví-li se o chlebě, nedej mu zvěděti, jak se nazývá.“ *Ad Uxor. Lib. 2. c. 5.* Jinde pak zmiňuje se o muži a ženě katolické, jež sobě vzájemně tělo Páně podávali. *De Monogamia c. II.*

Jakkoli potřebna byla obezřetnost tato, aby se pronásledování uvarovalo, mívala za-
časté zlých následků pro ty, kdož jí užívali.

Pohanský svět, jsa světem moci, vplyvu a státu, onen svět, kterýž po libosti zákony dával a vykonával, onen svět, kterýž pozemské štěstí miloval a víru nenáviděl, viděl se obklopena, naplněna, proniknuta tajemnou soustavou, ježto se rozšiřovala — žádný nevěděl jak — a jež působila, — a žádný nevěděl — čím. Rodiny žasly vidouce, že syn neb dcera se byli přidali k novému učení, ani netušivše, žeby se mu kde byli přiblížili, a ježto ve své rozpálené obraznosti a v předsudcích rozšířených za pošetilé, za snižující a protispolečenské považovali. Tudyž byla nenávisť proti křesťanstvu jak politická tak i náboženská; soustava ta pokládala se za neřímskou; myslilo se, žeby měla nějakých záměrů odporných zrůstu a blahobytu říše, a žeby křesťané jakési neviditelné duchové moci poslušni byli. Křesťané se vyhlašovali za „*irreligiosi in caesares*“, t. j. „za nevěrné císařům“, a to bylo dostatečné. — Tudyž bezpečnost a pokoj závisel valně od lidu; podařilo-li se některému buřiči lidu nebo ztřeštěnci lid popuditi: tu nespomohlo ani dotvrzování křesťanů, že jsou žaloby proti nim činěné křivé, ani jejich pokojný život, ani pravidla vzdělanosti, aby byli zachráněni od pronásledování, jehož tito zbouřenci vymohli.

Po tomto úchylku opět pokročíme u vypravování svém.

Hlava dvanáctá.

Vlk a liška.

Poukázky afrikánské otrokyně nezůstaly bez účinku ve špinavé mysli Korvinově. Její nenávisť proti křesťanstvu pocházela odtud, že jedna z jejich předešlých velitelek, stavši se křesťankou, všechny ostatní otrokyně své na svobodu propustila, Afru však, čili vlastně Jubalu (jakož se jmenovala) jinému pánu odevzdala, jelikož neuznávala za dobré, osobě tak nebezpečné povahy svobodu dáti.

Korvin vidíval Fulvia často v lázních a na jiných veřejných zábavných místech, a obdivoval se jeho zevnějšku, jeho šatstvu a jeho zábavnosti, i záviděl mu. Ale pro svou nejapnost, ostýchavost a nevlídnost nebylby se nikdy odvážil jej osloviti, kdyby se nebyl nyní dozvěděl, že jest učiněný padouch, ač mnohem prohnanější. Ve Fulviovu vtipu a jeho obratnosti viděl vítané docelení vlastní neohrabanosti, an se mu těchto vlastností zcela nedostávalo; s druhé strany však, myslil sobě, mohlaby jeho zvířecí síla a bezcitná odvážlivost vitaným společníkem býti těmto vyšším darům.

Prohlednuv takto pravý ráz mladého cizince, měl jej v moci své. Umínil si, že se pokusí o spolčení se s mužem, jenžby mu jinak nebezpečným sokem býti mohl. —

Asi za deset dní po výjevu poslední

vypsaném, procházel se Korvin v Pompejových zahradách. Zahrady ty rozkládaly se kolem Pompejova divadla, blíže nynější „Piazza Farnese.“ Za panování Karinova ztrávil toto stavení požár, a Diokletian dal ho opět skvostně vystaviti. Zahrady tyto lišily se od jiných řadami vodoklenů ¹⁾ tvořících příjemné stinné procházky. Mimo to byly též mnohými sochami divokých zvířat, vodomety a uměleckými vodovody okrášleny.

Procházeje se Korvin, zahledl Fulvia a šel přímo k němu.

„Co chceš?“ tázal se cizinec s žasnoucím a opovrhujícím pohledem na zpustlý a chudobný oblek Korvinův.

„Rozmluvu s tebou, jež může prospěti tobě i mně.“

„O poslednějším nepochybuji; ale cožby jsi mohl říci, coby mně užitečným býti mohlo?“

„Fulvi, já jsem člověk, jenž, co myslí, bez okolků řekne. Nechci sobě přiosobovati tvé vzdělanosti a uhlazenosti; ale my oba provozujeme jedno a též řemeslo a tudýž jsme také stejného smýšlení.“

Fulvius se zarazil a zarděl až po uši; potom pravil opovrženlivě: „Co myslíš, človče?“

„Zatínáš-li pěst,“ odpověděl Korvin, „aby's mi krásné prsteny na svých hebounkých

1) Vodoklen, strom platanus, Platan-Baum.

prstech okázal, pak jest to zcela hezké; chceš-li mi však pěstí tou vyhrožovati, pak ji můžeš opět do záhybův togy své zastrčiti. ¹⁾ To ti mnohem krásněji sluší.“

„Dělej zkrátka, člověče. Ještě jednou se tě táži, co míníš?“

„Míním, Fulvi,“ šeptal mu Korvin do ucha, „že jsi vyzvědačem a udavačem.“

Fulvius se ulekl, zpamatoval se však brzy a pravil: „Jakého práva ty máš, mne tak hanebně nařknouti?“

„Ty jsi vyrazil,“ pravil Korvin klada na slovo to zvláštní důraz, „ty jsi vyrazil spiknutí na východě, a Diokletian“ —

Fulvius mu pokynul, aby mlčel, a ptal se ho: „Jak se jmenuješ a kdo jsi?“

„Já jsem Korvin, syn městského prefekta Tertulla.“

Tim zdálo se již býti vše vysvětleno, a Fulvius pravil utajeným hlasem: „Nemluv tuto ničeho více o tom; vidím přicházeti známé. Zítra na úsvitě vyhledej mne přestrojen v panské ulici (Vicus Patricius) v podlubí lázní Novatových. Tam se dá o tom dále mluvit.“

Korvin obrátil se k domovu nenespokojen s prvním svým pokusem v diplomacii. ²⁾ Zaopatřil sobě od jednoho z otcových otroků oděv ještě špatnější nežli sám nosíval, a za

¹⁾ Toga byla vlněným bílým šatem 'svrchním,' jež Římané jako plášť v čas míru nosívali.

²⁾ Diplomacii sluje učení o pokojném řízení poměrův státních.

nejrannějšího šera příštího dne byl již na místě stanoveném.

Dlouho musel čekati, a již skoro trpělivost tratil, an viděl svého nového přítele se blížit.

Fulvius byl ve svrchník zahalen, jež přes obličej stáhnutý měl. Tak pozdravil Korvina.

„Dobré jitro, příteli; bojím se, že jsem tě zde v chladném ranním vzduchu dlouho čekati nechal, a k tomu jsi tak lehce oblečen.“

„Přiznávám se“, odpověděl Korvin, „žeby se mi tu bylo stýskalo, kdybych se byl nesmírně nevyrážel a přece také se neobdivoval něčemu, nač jsem se zatím díval.“

„A co to jest?“

„Inu, již od milého šera, — myslím že již velmi dlouho, nežli jsem já sem přišel — přichází se všech stran nejvzácnější sbírka bídáckých osob, jakýchž kdy viděti lze, — slepí, chromí, mrzáci, starci a šeredy všelikých podob; všickni vcházejí zadními dveřmi do tohoto domu v úzké ulici. Předními dveřmi pak vešlo více osob, jež patrně k jiné třídě lidu náležejí.“

„Kdo bydlí v tom domě? Zdá se to býti dům veliký a starý, ale trochu zanedbalý.“

„Náleží velmi bohatému, a jak se praví, velmi lakomému starému šlechtici (patriciovi). Hle, již opět někteří přicházejí.“

V okamžení tom šel kmet stářím shrbený, veden jsa mladým bohrým děvčátkem, anož přívětivě a vesele s ním rozmlouvalo.

„Již tam hned budeme“, pravilo k němu, „ještě několik kroků, a budeš si moci sednouti.“

„Děkuji ti, dítě mé“, odpovídal ubohý stařec, „jak dobré jsi, že jsi tak záhy ke mně přišlo!“

„Já jsem věděla, že mé pomoci potřebuješ“, pravilo děvče, „a jelikož jsem v domě nejvíce zbytečna, myslila jsem si, že se pro tebe zastavím.“

„Slýchával jsem vždycky, že jsou slepí lidé samozištní. a to by se dalo snadno vysvětliti; ale ty, Cecilie, jistotně děláš výmínku.“

„Ó nikoliv; sobectví, toť jest mým druhem.“

„Jak to míníš?“

„Inu, za jedno používám tvých očí, a za druhé mám radost, že tě vedu. „„Já jsem okem slepých“,“ tím jsi ty — „a nohou chromých,““ to jsem já.“¹⁾

Při těchto slovích došli ke dveřím.

„To děvče jest slepé,“ pravil Fulvius Korvinovi. „Nevidíš-li, jak přímo jde, nehlídá ani v pravo ani v levo?“

„Ano,“ odpověděl Korvin. „Ale to přece snad není to místo, o kterém se tak často mluvívá, kdežto se žebráci shromáždují, a slepí vidí, a kulhaví chodí a všickni ve spolek hodují? Zdát se mi, že tito lidé zcela jinak vyhlížejí, nežli žebráci na mostě Aricinském.“²⁾ Vypadají zcela slušně, ba ve-

¹⁾ Job. 29, 15.

²⁾ Jmenované místo bylo co sídlo bédujících a dotěrných žebráků Římských rozkřičeno. — Aricia bylo město latinské s lesem, v němžto Diana (Lovéná) měla chrám, kde se ondy lidé obětovali.

sele, a žádný, jda okolo, mne o almužnu nepožádal.“

„Toť jest věc podivná. Rád bych tajemství to vypátral. Snad by tu byla příležitost k dobrému lovu. Praviš, že ten starý velmož jest velmi bohatý?“

„Nesmírně bohatý!“

„Hm! Kterak se tam dostati?“

„Již to mám! Vyzuji střevíce, budu o jedné noze kulhati jako mrzák, připojím se k nejbližší tlupě těchto podivných lidí a vejdu s nimi; a co budou dělati oni, budu dělati též.“

„To sotva půjde; věř, ti lidé jsou všickni v tom domě známi.“

„Jistotně nejsou; neboť se mne mnozí z nich tázali, je-li to dům Anežčin.“

„Či dům?“ tázal se Fulvius udivený.

„Což tak podivně na mne hledíš?“ ptal se Korvin. „Jestli to dům jejich rodičů; ale Anežka jest lépe známa než oni, protože jest bohatá dědicka, téměř tak bohatá, jako její tetička Fabiola.“

Fulvius chvíli přemýšlel. Velké podezření přišlo mu na mysl, ježto však bylo příliš lstivé a příliš důležité, než aby je byl svému surovému soudruhu sdělití mohl. Pravil tedy Korvinovi:

„Jsi-li jist, že lidé ti v tom domě známi nejsou, pokus se o úmysl svůj. Paničku tu jsem již jedenkrát viděl, a pokusím se o to předními dvéřmi.“

„Tak máme dvojí cestu, bychom cíle svého došli. Viš-li, co myslím?“

„Nepochybně něco velmi krásného.“

„Myslím, sjednotíme-li se my oba k jednomu podniku, že budeme mítí vezdy dvě cesty k cíli.“

„Které pak?“

„Cestu lišky a cestu vlka, když se zapřísahnou v jedno stádo se vedrati.“

Fulvius s nevolí na něj pohlednul, a Korvin pohled ten ohyzdným šilháním opětoval. Rozešli se, a každý se odebral na své místo.

Hlava třináctá.

Dobročinnost.

Nechtíce ani s vlkem ani s liškou do domu Anežčina vstoupiti, vstupmež raději v duchu hned v nitro jeho.

Anežčiny rodiči náleželi ke starému vzácnému rodu; rodina jejich také nebyla tepruv nedávno na křesťanství obrácena, nébrž již v kolikátém koleně přiznávala se k víře. Jakož sobě v rodinách pohanských mnoho zakládali na památce předkův, jenž byli vítězství nějaké slavili, nebo vysoké státní úřady zastávali: tak i v tomto a v jiných křesťanských domích světivala se s nábožnou úctou a s laskavou hrdostí památka příbuzných, jižto byli v posledních sto padesáti a více létech buď palmu mučeníctví dosáhli, buď vysoké církevní úřady zastávali. Takto byla rodina ta zušlechtěna,

a nepřetržený proud krve pro Christa vylité tekli vedlé živoucích ratolestí rodokmene tohoto. Kmen však nikdy se nepodřel, než přestál opětné bouře. Mohloby se to nápadným pozdávati; ale povážíme-li, že mnohý vojín celou válečnou výpravu s mnohými bitvami prodělal, anižby byl poraněn, aneb že mnohá rodina nezmenšena přežije mor: nemůžeme se tomu diviti, když Božská prozřetelnost, kteráž bděla nad Církví, v ní rodinami starými dlouhé nepřetržené řetězy ústního podání zachovala, tak že věřící říci mohli: „By byl Hospodin zastupů nepozůstavil nám semene, byli bychom jako Sodoma, a jako Gomorrha podobni bychom byli!“¹⁾

Všecka čest a všecka naděje rodiny této spojila se nyní v jedné osobě, jejíž jméno našim čtenářům již známo jest, v Anežce, jediném dítěti tohoto starého domu. Ona byla darována rodičům svým v době, kdy již počínala mizeti naděje na další trvání rodu. Od svého dětinství jevila tak útlou mysl, tak učlivého a rozumného ducha, tak prostinkou a nevinou duši: že jako předmět lásky a téměř obdivu celého domu vzrůstala, od rodičův počínajíc až k nejmenšímu otroku. A přece zdálo se, že nic její hluboce zbožnou povahu neposkvrnilo nebo nepokazilo; nébrž dobré vlastnosti její vyvínovaly se v krásné rovnomíře, a vzkvetly v mladistvém jejím věku, v

¹⁾ Isai. I. 9.

němžto jsme ji seznali, v utěšený celek přívětivosti a moudrosti. Zdílelať úplně s rodiči svými nábožnou mysl, a dbala rovně tak málo o svět, jako oni. Žila s nimi v malém oddílu domu, jenž byl krásně, avšak nikoliv nádherně uspořádán; a nářadí vyhovělo všem jejich potřebám. Zde přijímávali své přátely, s nimiž byli v důvěrných poměrech zůstali; počet těchto přátel byl malý, jelikož hostiny nestrojili, aniž na ně chodili. Fabiola přicházívala někdy do domu, ač ji Anežka raději v příbytku jejím navštěvovala. Častokráte projevovala Fabiola své mladistvé přítelkyni, jak se na ten den těšívá, v němžby Anežka v příhodný sňatek vstoupila, a pak opět celý dům okrášlila a otevřela. Neboť navzdor zákonu Vokoniovu proti dědictví ženských ¹⁾, jenž byl nyní již dokonce zastaral, zdědila Anežka po jiných příbuzných ještě ke svým statkům otcovským a mateřským značné jmění.

Ovšem připočítávali pohanští navštěvovatelé tohoto domu prosté nářadí a obcování majetníkův jich lakomosti, a vypočítali, jak velmi musili lakomí rodiči jmění své zvětšiti. Domnívali se, že za druhou příhrádkou, kteráž druhý dvůr zatarasovala, jest celý dům nepotřeben a rozpadlý. Tomu však nebylo tak. Vnitřní část domu, kteráž pozůstávala z pro-

¹⁾ Ne quis hæredem virginem neque mulierem faceret. Žádný neustanovíž pannu nebo ženu za dědickou. Cic. in Verrem 1. (Vokonius, po němžto zákon dotýčný pojmenován jest, byl zástupce lidu, tribunus populi.)

stranného dvora a zahrady s večeřadlem vedlejším, obklopovala chrám, a hořejší část domu, ku kteréž se odtud přicházelo, věnována byla skutkům dobročinným, ježto Církev za podstatnou stránku své činnosti považovala. Tato část domu byla pod dozorstvím a řízením jáhna Reparata a jeho zažehnavče Sekunda, na něž papežem pečování o nemocné, chudé a cizince v tomto okrese úředně vnešeno bylo. Pět roků před tím byl totiž papež Kajus k tomu konci město v sedm okresů rozdělil, a každý z nich jednomu ze sedmi jáhnů církve Římské odkázal.

Několik světnic bylo ustanoveno pro cizince přichodící z daleka s doporučnými listy jiných církví (biskupství) do Říma; a ti tamto hostěni bývali. Na hoře byly nemocnice pro churavce, věkoslabce a nemocné, pěstované jáhenkami a věřícími, jižto se takovýchto skutků křestanské lásky k bližnímu zúčastniti chtěli. Tamto mělo i slepé děvče svůj příbytek, ačkoli, jak nám již známo, doma jídati nechtělo. Tablinum čili listovna (archiv), ježto se obyčejně v Římských domích u prostřed ve spojující chodbě mezi vnitřními dvory nalezala, sloužila za písárnu k vedení tohoto dobročinného ústavu a k uschránění listin, jako: spisů mučenických, jež se zaznamenávaly notářem (písařem) pro ten okres ustanoveným. Takových notářů zřídil sv. Klément I. sedm pro sedmero okresů města.

Dvěře spojovaly příbytek rodiny Anež-

činy s těmito dobročinnými ústavy, a Anežka byla uvykla již od svého dětinství kolikrát za den vycházeti a vcházeti, a tam celé hodiny trávit; jako anjel světla šířila mezi nemocnými a trpícími radost a útěchu, kdekoliv se byla octnula. Vším právem mohl se dům tento nazývati domem chudých a nemocných okresu čili oddílu dobročinnosti a hostinnosti, v němžto stál.

K tomu cíli byl přístupným zadními dveřmi (posticum), vedoucími do úzké málo lidnaté ulice. Není divu, že při tomto pořádku majetníci domu nebyli v nesnázích, coby se svým jménem započali.

Slyšeli jsme, kterak Pankrát Sebastiana žádal, aby rozdělení jeho stříbra a klenotů mezi chudé tak obstaral, coby se nikdo nedověděl, komu přináležely. Sebastian, pamětliv jsa tohoto nařízení, vyhlídl dům Anežčin za nejpríhodnější k účelu tomuto.

Onoho jitra, jež jsme byli popsali, mělo se dělení předsevzíti; ostatní okresy doposlaly své chudé provázené svými jáhny, an Sebastian, Pankrát a jiné osoby vyššího stavu vstoupili předními dveřmi, aby byli při dělení.

Některé z nich byl Korvin vcházeti viděl.

III. Hlava čtrnáctá.

Krajnosti (extremy) se stýkají.

Právě přicházelo skupení chudých, ku kterým se Korvin přidal. — Vyjmeme-li jejich skromné chování, dělal všechno s největší obratností po nich. Držel se tak blízko u nich, že mohl snadno slyšeti, kterak každý při vkročení „Deo gratias“ — „Bohu díky“ — řekl. Pozdravení toto nebylo pouze heslem křesťanským než katolickým; neboť vypravuje svatý Augustin, že se kacíři katolíkům pro užívání těchto slov posmívali, jakoby to nebylo pozdravením, nýbrž spíše odpovědí; že však katolíci slov těchto co slov nábožným obyčejem posvěcených přece podrželi. Při podobných příležitostech lze slov těchto posud v Italii slyšeti.

Korvin vyřknul toto tajuplné slovo a vkročil bez překážky. Šel za druhými nápodobě dokonale jich chování a pohybování, až přišel do vnitřního dvora, jenž byl již chudáky a neduživci naplněn. Po jedné straně stáli mužové, po druhé ženy. Pod podloubím na konci dvora stály stoly plné drahých stříbrných nádob, a vedle nich jiný stůl s krásnými klenoty. Dva zlatníci vážili a cenili pečlivě skvosty tyto; vedle věcí těch ležely peníze, jež za ně dáti chtěli, a jež se mezi chudé rozdělití měly.

Korvin hltal všechno to chtivými zraky svými. Bylby rád všechno dostal a cítil se

téměř pokoušena, aby přiskočil, něco popadl a utekl. Ale hned viděl, žeby to byl hrozný nesmysl; a tudíž sobě umínil čekati, ažby svůj díl dostal, a zatím na všecko pro Fulvia dobře pozoroval. Brzy však seznal, žeby mohlo postavení jeho nebezpečné býti. Všickni chudí, procházejíce se rozmlouvali důvěrně vespolek, jeho však si žádný nevšímal. Brzy spatřil několik mladých lidí, jižto velmi přívětivě, ale velmi činně obcházeli, patrně nějaký úřad zastávající. Měli oděv, kterýž mu byl znám pod názvem „dalmatika“ — nazýval se tak dle svého původu z Dalmacie — měli totiž přes tuniku ¹⁾ místo togy ²⁾ těsně přiléhající kratší tuniku, se širokými, nepřilíši dlouhými vydmutými rukávy. Byl to oděv, kterýž jáhnové nosívali netoliko při slavných službách v chrámě, nýbrž i při vykonávání svých ostatních povinností, — při ošetřování nemocných a chudých. Tito úředníci stavěli lid do pořádku. Každý z nich patrně znal všechny ty, jižto k jeho okresu přináleželi, a zavedl je na zvláštní místo v podlubi.

¹⁾ Tunika byla u Římanů oděv spodní jako u nás kabátek čili kordulka, anáž se pod šatem svrchním nosila. Mužové ji mívali kratší a těsnější nežli ženské. Tunika neměla rukávů.

²⁾ Toga byla u Římanů svrchník vlněný a bílý bez rukávů; Římané se do něho zahalovali jako u nás se děje pláštěm; pravá ruka však pod togou volně vykukala. Oděv ten nosíval se v čas pokoje.

An však K o r v i n a žádný za svého svě-
řence neuznával, ostal konečně samojediný u
prostřed dvora státi. I tak tupý duch, jakýmž
byl duch jeho, musel naznati podivný stav. do
něhož se byl postavil. Tuto stál syn prefekta
městského, — jemuž bylo povinností, rušitele
máčího práva trestati, — jako vedralec do
nejvniternějších částí vzácného domu; podvo-
dem zjednal sobě přístup, byl přestrojen za
žebráka, a přidružil se k lidem podobným.

Hádalo se tudyž u něho na účel zlý, neb
aspoň protizákonný. Ohledl se po dveřích a
myslil na útěk; ale spatřil, že je strážil starý
muž, jemuž bylo jméno D i o g e n e s, a jeho
dvá silní synové, kteříž hněv svůj nad touto
opovážlivostí sotva utajiti mohli, ač jej toliko
zamračeným pohledem a hryzením pysků na
jevo dávali.

Viděl, že mladí jáhnové o něm vespolek
mluvili, a chvílemi se po něm ohlíželi. Zdálo
se mu, že i slepí naň hledí a že mrzáci se
hotoví, aby své berly jako burdyře proti němu
pozdvíhli¹⁾. Zbývala mu ještě jediná útěcha;
byloť patrné, že jej nikdo nezná, i doufal, že
si ještě nějakou výmluvu vymyslí, jižto by
sobě z pasti pomohl.

Konečně blížil se k němu jáhen R e p a -
r a t a promluvil naň zdvořile: „Příteli, tyť
nepochybně nepřináležíš k žádnému z okresů
dnes sem pozvaných. Kde bydlíš?“

1) Burdýt, končíť čili sudlice byla špičatá zbraň.

„V okrese Vysoké ulice“¹⁾)

Odpověď touto bylo udáno rozdělení občanské, nikoli však církevní; Reparát však pokračoval dále:

„Vysoká ulice náleží do mého okresu; já však nepamatuji se, že bych tě byl kdy viděl.“

Slova ta mluvě viděl k úžasu svému, kterak cizinec na smrt bledl a se potácel, div že nesklusl, maje oči své upřeny na dveře, jež ze dvora k příbytku rodičů Anežčiných vedly.

Reparát pohlednuv v tutéž stranu spatřil Pankrátia právě vstupujícího a Sekunda čerstvě po něm se tážajícího.

Korvinovi zmizela poslední naděje. V nejbližším okamžení stál mládenec ten před ním, žádaje Reparata aby poodstoupil. Oba stáli podobným způsobem proti sobě, jako posledně, kdy spolu byli mluvili; jen že se Korvin tentokráte neviděl obsypána tlupou kluků, jižto mu druhdy své zalíbení provolávali, nýbrž množstvím lidí, kteříž na něj — na patrného soka svého, přívětivým zrakem hleděli.

Neušlo též Korvinovi, jak krásně se jeho bývalý spolužák za několik neděl vyvinul, a jak mužnou postavu na se přijal. Očekával proud předhůzek a snad pokárání, jakéhožby on sám v podobných okolnostech jistě

¹⁾ Vysoká ulice = alta semita, jest horní část Kvirinalu, vedoucí k Nomentánské bráně, Porta pia.

byl udělil. Kteraký však byl úžas jeho, když jej Pankrát hlasem nejprůvětivějším takto oslovil:

„Korvine, skutečně-li jsi zchudnul a zchroml? Či-li jsi snad dům otce svého opustil?“

„Tak daleko to přece ještě nedošlo,“ odpověděl nestydatec, nabyv jeho mírným oslovením smělosti — „ačkoliv by tě to bez pochyby srdečně těšilo.“

„Nikoliv, věř mi! Nemámť proti tobě žádného záští. Potřebuješ-li tedy skutečně podpory, řekni to; a ač není po právu, že zde jsi, mohu přece s tebou do jiné jizby jítí a tam tobě tajmo něco dátí.“

„Tedy ti povím pravdu; přišel jsem pouze žertem sem, a byl bych rád, kdyby's mi odtud opět v pokoji pomohl.“

„Korvine,“ — pravil mladík poněkud přísně — „tím jsi veliké bezpráví spáchal. Cožby řekl otec tvůj, kdybych nařídil těmto mladým mužům, jižto by neodkladně uposlechli, aby tě, jak jsi, bosého, za otroka přestrojeného a jako mrzák se stavícího na náměstí před jeho soudnou stolicí vedli a veřejně tě z přestupku obžalovali, — kterýžby každý Říman trestal, — že jsi násilně se vetřel v nitro domu šlechtického?“

„Pro bohy, dobrý Pankráti, netrestejž mne tak hrozně!“

„Víš, Korvine, žeby tvůj vlastní otec musel jako Junius Brutus s tebou nakládati, aneb svůj úřad ztratiti.“

„Pro vše, co miluješ, tě prosím, pro vše, co ti svatého jest, nechtějž mne a moje domácí tak ukrutně znechtiti. Otec můj a jeho dům, nikoliv já, bylby zničen na všechny časy. Na kolenách chci tě odprositi za své dřívější urážky, budeš-li míti se mnou útrpnost.“

„Ticho, ticho, Korvine, vždyť pak jsem ti řekl, že všechno to již dávno jest zapomenuto. Ale nyní mne slyš. Všickni krom slepých kolem nás byli svědky přestupku tvého; mohlbych to stonásobně dovoditi. Budeš-li kdy o tomto shromáždění mluvit, aneb opovážíš-li se dokonce, někoho proto obtěžovati, budeme vezdy ještě moci tebe před soudnou stolicí tvého vlastního otce pohnati. Rozumíš-li mi, Korvine?“

„Ó rozumím,“ odpověděl vězeň plaktivým hlasem. „Nikdy v životě svém nechci smrtelníku říci o tom, že jsem na tomto hrozném místě byl. Přisahám u —“

„Pst, pst! my zde nepotřebujem takových přísah. Podej my ruku svou a pojď se mnou.“ Pak obrátiv se k ostatním pokračoval mluvit: „Znám člověka tohoto; omylem sem přišel.“

Diváci, pokládající prosebné posunky a slova padouchova za prosby o podporu hlasitě volali: „Pankráti, snad jej nechceš propustiti hladového a bez almužny?“

„Ponechejtež mně věc tu,“ byla odpověď. Mužové, jižto byli převzali úřad vrátných, ustoupili Pankratiovi, kterýž Korvina pořád ještě kulhavým se stavícího na ulici vy-

vedl a propustil těmi slovy: „Korvine, nyní jsme spraveni; ale buď pamětliv slibu svého.“

Fulvius chtěl, jakož jsme byli viděli, štěstí svého předními dveřmi zkusiti. Nalezl je za obyčejem Římským nezavřené; nemohl se také nikdo nadáti, žeby cizinec v takovou hodinu vstoupil.

Místo vrátného nalezl u dveří prostě vy-
padající děvčátko asi 12—13 leté, v šatech
venkovanky. Krom ní nebylo nikoho na blízku,
a on se domníval, že došel výborné příležitosti,
aby nabyl jistoty o silném podezření, jež v
něm bylo povstalo. Tudyž se ptal malé vrátné:
„Jak ti říkáš, dítě, a kdo jsi?“

„Já jsem Emerenciana,“ odpovědělo
děvče, „spolukojenka paničky Anežky.“

„Jsi-li křesťankou?“ tázal se ostře.

Ubohé venkovské děvče vyvalovalo oči
a odpovědělo: „Nikoliv, Pane.“ Její upří-
mnost a nevědomost nemohla se neuznati, a
Fulvius byl přesvědčen, že se byl mýlil.
S věcí tou však bylo takto: Emerenciana
byla dcera sedlky, jež byla kójnou Anež-
činou. Její matka nedávno umřela, a
Anežka povolala k sobě osiřelé děvče, aby
se vyučilo a pokřestilo. Bylať tepruv před
dvěmi, třemi dny přišla, a skutečně ještě o
křesťanství ničeho nevěděla.

Fulvius stál zmámený a rozvažoval,
coby činiti měl. Cítil v samotě rovné ne-
pohodlí, jako Korvin v zástupech chudých.

Pomýšlel na zpáteční cestu; tím však bylby všecky svoje naděje zničil; chtěl ku předu jít, a však byl na rozpacích, nepříjde-li tím v nepříjemnosti. V tomto povážlivém okamžení viděl lehounkými kroky přes dvůr přicházeti — nikoho jiného, než mladistvou paní domácí radostí a veselostí zářící, jako samé jaro a jasno slunečné.

Jak mile jej zahlédla, zastavila se, jakoby se ho chtěla po jeho žádosti tázati, on pak šel jí s nepřítivějším úsměvem a s nejzdvořilejším chováním v ústrety a promluvil k ní:

„Přišel jsem dříve, nežli obyčejně navštěvovatelé přicházejí, a bojím se, že budu za vedralce považován, šlechtná Anežko; a však byl jsem netrpěliv ohlásiti se co pokorný chráněnc (klient) vašeho šlechtického domu.“

„Náš dům,“ odpověděla Anežka usmívajíc se, „nemá žádných chráněnců, a my jich nehledáme; neboť sobě neosobujeme vplyvu a moci.“

„Odpustiž mi; dům mající takového pána, má největší vplyv a největší moc, vplyv a moc, jež bez namáhání panuje nad útroby jakoby nad volnými poddanými.“

Anežce nepřišla ani možnost na mysl, žeby ji samu těmi slovy mínil; a tudíž odpověděla v nelíbené bezelstnosti: „Ó, jak pravdivá jsou slova tvá! Pán domu toho jestiť ovšem panovníkem nad útroby všech v něm obývajících!“

„Ale já míním,“ vskočil jí Fulvius do řeči. „jemné a útlejší panování, jež v nadná

krása provoditi může nad těmi, jižto na ni z blízka hledí.“

Anežka byla jako u vytržení; oči její viděly obraz zcela jiný před sebou, nežli byl bídácký pochlebník, a tudýž zvolala s pohledem hlubokomyslným k nebi:

„Ano, Jehož kráse slunce i měsíc (na vysoké obloze) se obdivují, Jemu samému jest služba i láska má věnována.“¹⁾

Fulvius se pomátl a zarazil. Zbožný pohled, vytržený obličej, hudba zvučného hlasu, jimžto slova ta mluvila, tajemný smysl jejich, půvabnost celého výjevu, poutaly jej k zemi a zapečetily jeho rty. Zatím však se brzy zpamatoval, žeby nejpriznivější příležitost, jižto kdy očekávati může, promeškal, aby Anežce smýšlení své (láskou se to nemohlo nazývati) vyslovil; a tudýž pravil drze:

„O tobě samé mluvím a prosím tě, věř výrazu mého nejupřímnějšího obdivu a mé nesmírné lásky k tobě.“

Při těchto slovích sklonil koleno své, chtě se ruky její uchopiti; ale panna ustoupila s hrůzou nazpět a odvrátila zarděný obličej.

Fulvius se ihned vzchopil; neboť zočil Sebastiana, kterýž přicházel s očima zamračenýma, aby Anežku k čekajícím chudým zavolal.

¹⁾ „Cujus pulchritudinem sol et luna mirantur, ipsi solo servo ſidem.“ Hodinky sv. Anežky v breviáři.

„Sebastiane“ — pravila Anežka k přicházejícímu, „nechtěj se horšiti; tento člověk sem přišel nepochybně omylem nezamýšleným, a jistotně se v pokoji odebeře.“ —

Po těch slovích se vzdálila.

Sebastian oslovil vedralce, kterémuž se zdálo, že pomine před jeho přísným pohledem, dle svého pokojného ale rázného způsobu takto:

„Fulvi, co zde děláš? co tě sem přivedlo?“

„Myslím,“ odpověděl tento, dodav si myslí — „an jsem velitelku tohoto domu nalezl na tomtéž místě jako ty, — totiž za stolem šlechtěného strýce, že mám rovně tolik práva jí poklonu svou složit, jako každý jiný dobrovolný chráněnc.“

„Přece však nikoliv v tak nepřiměřenou hodinu, jako jest tato?“

„Hodina, kteráž není mladému důstojníku nepřiměřena,“ odpověděl Fulvius směle, „tutším není také i pro jiné nepřiměřena.“

Sebastian musel všecku svou zapíravost sebrati, aby svou nevoli přemohl, když pravil: „Fulvi, nemluv tak nepředloženě, ale považ, že mohou dvě osoby k jednomu domu v poměru zcela rozdílném státi. Však ani sebe delší známost, nerci-li jediné sejít se při večeři, nemůže ospravedlniti opovážlivost

takového výstupu, jakéhož jsi ty sobě před několika okamžikmi k veliteli tohoto domu dovolil.“

„Ó, ty jsi tuším žárliv, udatný setník!“ odpověděl Fulvius s nejtrpčím úštěpkem. „Vždyť jde pověst, že jsi oblíbencem ne-li uznáním uchazečem o ruku Fabiolinu. Ona jest nyní na venkově, a ty chceš nepochybně jmění buď jedné buď druhé z nejbohatších dědicek Římských sobě pojistiti. Není lépe, než mítí dvě tětivy (struny) na luku svém.“

Tento hrubý a trpký úštipek urazil šlechtého Sebastiana co nejcitlivěji; a kdyby si nebyl již dávno křesťanské trpělivosti přivykl, bylaby jej nevole přemohla.

„Není dobře ani pro tebe, Fulvi, ani pro mne, aby's tu déle ostal. Šlechtná dáma, jižto jsi zde urazil, zdvořile tě odkázala, to však nepostačilo; musím tedy já méně jemným způsobem rozkaz její vykonati.“ To řekna uchopil svou mohutnou rukou nevítaného hosta za rameno, a vedl jej ke dveřím. Když jej byl vystrčil, připojil pořád ještě jej drže: „Nyní jdi, Fulvi, v pokoji, a pomni, že jsi se dnes svým nedůstojným chováním proti zákonným zemským provinil. Chci tě však ušetřiti, pak-li se na pozoru mítí budeš; nebude však škoditi, povím-li ti, že vím, co v Římě provozuješ. Tvoje opovážlivost dnešního jitra má mi býti rukojemstvím, že se na pozoru mítí budeš. Nuže ještě jedenkrát, — jdi v pokoji.“

Ještě však jej nebyl ani zcela pustil, an se nepřitelem, jehož neviděl, jenžto však patrně obrovskou měl sílu, od zadu uchopena cítil. Byl to Evrotas, jemuž Fulvius ničehož zamlčeti se neosmělil, a jemuž byl o své zamýšlené schůzce s Korvinem řekl, kterýž za ním šel a jej pozoroval. Černou otrokyní dozvěděl se již dříve o sprosté a surové povaze tohoto chráněnce jejich kouzlů, i obával se nějakých osidel. Vida ve dveřích zdánlivý boj, vkradl se za Sebastiana, ježž za onoho nového spojence Fulviova měl, a chopil se ho s vztěkem medvědí. Nebylo mu však zápasiti s obyčejným sokem. Nadarmo se snažil vojína k zemi svrhnouti, ač jej Fulvius podporoval; konečně pak zoufaje o zdaření svého pokusu, vytáhl ze svého opasku malou ale smrtící zbraň, totiž dýku výborné syrské práce, a právě napřáhal ji nad šíji Sebastianovou, an mu ji mžiknutím kdosi z ruky vyrval, jím pak samým dvakrát i třikrát kolem zatočiv, jako železným svěrákem na prostřed ulice mrštil.

„Bojím se, že jsi nebohého chlapa strašně porouchal, Kvadráte,“ pravil Sebastian svému setníkovi, neboť on to byl, muž síly Herkulovy ¹⁾, jenž právě přicházel, aby shro-

¹⁾ Herkules v pohanském bájesloví Římanův byl polobůh, syn Joviův a Alemany, pokud na světě žil, nejsilnějším byl člověkem, a nalezl prý smrt v zapálené hranici, na nižto se samovolně vrhnul.

máždění křesťanskému v domě Anežčině přítomen byl.

„Však toho vrchovatě zasloužil za svůj zbabělý útok, plukovníku,“ odpověděl tento, když se do domu navracovali.

Obá cizinci tihli jako opaření z jeviska své porážky; přišedše za roh ulice, spatřili Korvina, kterýž nyní již nekulhal, nýbrž co mu nohy stačily utíkal. Kdykoliv od té doby dohromady přišli, nikdy se o udalostech dnešního jitra nezmínili. Věděli druh o druhu, že každý jen s potupou a hanbou odešel, a obá nabyli toho přesvědčení, že jest aspoň jeden ovčinec v Římě, na nějž i vlku i lišce marně jest činiti útok.

Hlava patnáctá.

Rozdávání almužny.

Když se bylo po této dvojí závadě opět všechno utišilo, pokračovalo se v dílu toho dne bez překážky. Mimo rozdávání větších almužen od církve, jakovéž byl svatý Vavřinec podnikl, nebylo nic neobyčejného v prvních stoletích, že ti, jižto se světa vzdáti chtěli, jmění své na jedenkrát rozdali.¹⁾ Skutečně jestli také zcela přirozenou věcí, že veliko-

¹⁾ Vypravuje se o Nepociánu, že při svém obrácení celé své jmění mezi chudé rozdělil. Totéž učinil sv. Pavlin Nolanský.

myslný příklad apostolské církve Jerusalemské v církvi Římské neostal bez následovníků. Takovéto kromobyčejné rozdávání almužen stávalo se ale ovšem obzvláště v dobách, když církvi pronásledování hrozilo, a křesťané, jižto pro své postavení a poměry na mučeníctví připraveni býti musili, hotovili srdce i domy své takořka k boji, odstraňující z obou, coby je na zem poutati, a coby kořistí bohaprázdňích žoldněřů státi se mohlo, majíc býti dědictvím chudobných. ¹⁾

Při tom se nezapomínalo na křesťanskou zásadu, že má světlo dobrých skutků svítiti před lidmi, an ruka lampu naplňující oleje ve skrytě nalévati musí, kdeby ji viděl jen Ten, kterýž ve skrytosti vidí.

Když se veřejně cenívalo a prodávalo stříbro a klenoty rodiny vzácné, a výtěžek mezi chudé podělen býval, musil to býti lesklý příklad dobročinnosti, kterýž církev potěšoval, dobročinné povzbuzoval, lakomé zahanboval, srdcem čekancův křestu hýbal a způsobil, že se žehnání i modlitby proudily ze rtů chudých. A přece ostávala pravice dary ty dávající pečlivě zahalena před levicí, a pokora i skromnost šlechetného dárce ostala v lůně Božím, v němžto se tito pozemští statkové ukládali,

¹⁾ „Budeš musel dáti bohaprázdnému žoldněti,“ praví sv. Augustin, „čeho dáti nechceš knězovi, a státní zástupce vezme, čeho nedostane Christus.“ — Dabis impio militi, quod non vis dare sacerdoti, et hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus. — St. Aug.

aby s neskončenými a věčnými úroky zplá-
ceni byli.

Tak se dalo i v případě tomto. Když již všechno připraveno bylo, vystoupil kněz Dionysius, jenž byl spolu lékařem, jemuž ošetřování nemocných přináleželo, a jenž byl nástupcem Polykarpovým ve farnosti sv. Pastora, posadil se na stoličku na jednom konci dvora a mluvil k shromáždění takto:

„Milovaní bratři! Milosrdný Bůh náš pohнул srdcem dobročinného bratra, aby se, maje útrpnost s bratry chudšími, mnohých pozemských statků pro Christa vzdal. Kdo jest, nevím, aniž po tom pátrati chci. Jestli to někdo, kdož nechce pokladů svých míti tam, kdež je rez kaziti a zloději vykopávají a krásti mohou, nýbrž raději žádá jako blahoslavený Vavřinec, aby rukami chudých Christových vynešeny byly do klenotnice nebeské. Vezměte tedy darem Božím, Jenž byl dárci myšlénku tu vnuknul, co se nyní rozdělovati bude, a co vám snad ve dnech soužení, jenž nás očekávají, k prospěchu bude. Jediný dík, kterýž se po vás požaduje, jest, abyste všickni souhlasili v modlitbě, jižto každodenně vykonáváme za ty, kteříž nám dobře činí.“

Mezi touto krátkou řečí nevěděl ubohý Pankrát, kamby oči své obrátiti měl. Postavil se do kouta za služebníky, a Sebastian sotrpně stál před ním co nejšfřeji mohl. Málem však bylaby jej jeho rozčilenost a pohnutost vyzradila, když bylo celé shromáždění

s rozpiatými rukami a s pozdvíženými zraky pokleklo a vroucím hlasem jako jedněmi ústy takto se modlilo:

„Retribuere dignare Domine, omnibus nobis bona facientibus, propter nomen tuum vitam æternam. Amen.“ ¹⁾

Pak se almužny rozdávaly; byly hojnější než se bylo očekávalo. I potravý rozdávalo se hojně všem; bodrá hostina ukončila poučný výjev ten. Byloť ještě časně, a mnozí nepožívali ničeho; neboť jim chystal blízký farní chrám ještě příjemnější hostinu duchovní.

Když bylo vše ukončeno, nechtěla Cecilie jinak, než opět svého ubohého starého mrzáka domů vésti a jemu i jeho těžký lněný pytlík nesti. Švitořila s ním tak přívětivě, že se podivil, vida se již u dveří svého chudického ale čistotného příbytku.

Slepá průvodkyně doručila mu teď kvapně pytlík do ruky, přála mu spěšně dobrý den, brala se lehkým krokem odtud, a zmizela brzy jeho zrakům. Pytlík zdál se mu však nápadně těžkým býti; tudýž počítal pozorně obsah jeho, a k svému užasnutí shledal, že má dvojnásobný podíl. Čítal ještě jednou, ale bylo tomu skutečně tak. Při první příležitosti tázal se Reparata na to, neobdržel však žádného vysvětlení. Kdyby byl viděl, kterak Cecilie, přišedši k rohu ulice hlasitě se zasmála, ja-

¹⁾ Odplatiti račiž, Pane, všem nám dobře činícím, pro jméno Svě životem věčným. Amen.

koby byla někomu nějaký kousek vyvedla, a tak rychle ubíhala, jakoby nic těžkého nenesla, bylby snad pohádku o svém bohatství rozřešenou měl.

Hlava šestnáctá.

Měsíc Říjen.

Měsíc Říjen jest v Italii dobou překrásnou. Slunko potratilo z části palčivost svou, ničeho však neztratilo z lesku svého; není již více tak žhoucí, ale tak zářivé jako v létě. Vycházejíc z rána rozsívá třpytící se jiskry na přírodu procitující, jako indické kněze, když do dvorany k výslechu vstupuje, a plnými rukami drahokamy a zlato mezi lid hází; tu se zdá, jakoby hory své skalnaté hlavy pozdvíhovaly, a lesy svá ramena vztahovaly, aby darův jeho knížecí štědrosti přijaly. Slunce běře se dráhou svojí po obloze jasné, a dosáhnuvši úkolu svého, nalezá lůžko své na západním moři, jež jest rozpuštěným zlatem poseté. Purpurové oblaky visí nad ním jako baldachin, obroubené širokým ale hebounkým střepením, skvostnějším, než jich Ofír¹⁾ na lůžko Šalomounovo skýtal; pak se táhne u veliký přívětivě se zářící kruh, jakoby své vykonané dráze

¹⁾ Ofír a Saba byly země sousední v tak zvané „šťastné Arabii“ na červeném moři. (Viz I. Mojž. 10. 28. 29. I. Král. 10, 1—10. II. Chron. 9, 1.

„s Bohem“ dáti chtělo. A však sotva že bylo zašlo, vysílá nám z onoho světa, ježž nyní navštěvuje, zářivé posly, aby nám věstili, že se brzy navrátiti a nás opět obradovati chce. Jsou-li pak nyní papryskové sluneční méně palčivi, jsou za to mnohem bohatší a účinnější. Slunce potřebovalo kolik měsícův, aby ze suchých, bezšťávných kmenů nejprvé zelené lupeny, pak něžné kadeřavé úponky a konečně maličké chomáčky kyselých jahůdek vyvábilo, a zrůst byl až k netrpělivosti zdlouhavý. Nyni však jsou lupeny velké, a zahalují révu jako pláštěm, — v krajinách úrodných jako v Itálii. uznává se vinné listí za hodné, aby zvláštního jména mělo ¹⁾ — a malé chomáčky zrněk nalily se v krásné hrozny, a některé z nich již berou na sebe lesklou ambrovou barvu, an ty, jež mají bohatým královským nachem (červcem) plápolati, již předchodící barvu, totiž neméně krásný opál na odiv staví.

Za takovéhoho počasí jest rozkoší, seděti pod stinným stromem na svahu stráně, a chvílkami od knihy pozírati na pestrou měnící se krajinu. Neboť an něžný větýrek olivami na pahorku vlaje a listy jejich obraceje, vystupuje světlo a stín, ukazuje-li se buď líc buď rub listův oku našemu; a jsou-li vinice buď jasně sluncem ozářeny — buď mráčkem zastíněny, jeví se na krásném koberci vinného listu buď žlutší, buď hnědší stín jeho skvostné

¹⁾ Latinsky: Pampinus, italsky pampino.

zeleni. Přidej k tomu nesčetné jiné barvy onoho obrazu, tmavý cypřiš, mohutný skalní dub, bujný kaštan, rdící se jabloň, spálená strniska, zádumčivou sosnu — v Itálii totéž co na východě palma — která se vysoko nad zimostráz vypíná, a tolokněnky (čili ježovky vlaské) a vavříny kolem letníkův, a letníky samy všude po kopcích, po pahorcích a po rovinách roztroušené s vodomety vysoko dosahujícími a s vodopady zvolna tekoucími, s podlubími z lesklého mramoru a se sochami zpěžovými (bronzovými) a kamennými, strakaté průčelí sedlských domův a nesčetné květiny a hezká drniska — představ sobě všechno to, a máš slabý pojem o tom, co v tom krásném podzimním měsíci, jak v našem věku tak i tehdy, Římské patricie (šlechtice) a rytíře z Říma a z jeho hluku i kouře, jak Horáci, vylákalo, aby zraky své na tichých krásách venkova pásli.

Bylo viděti, když přišel tento krásný měsíc, jak se letníky otvíraly, aby se vzduch do nich vproudil, a jak nesčetní otroci zaměstnání byli oprašováním a čištěním, ostřihováním křovin v podoby fantastické, vymetáním žlabů a průlivů, uměleckých vodotoků, a vytrháváním plevelů v zahradách, na cestách pískem posypaných. Villikus čili správčí statku dohlíká a dohání je ostrými slovy nebo ještě ostřejšími ranami — tak musejí mnozí trpěti, aby snad jednomu jedinému radost se připravila.

Konečně se naplňují prašnaté silnice po-

vozy všeho druhu, od velikého, voly zdlouha tahnutého vozu s nábytkem domácím až k lehoučkému kočárku, s kterým bujní koňové utíkají; a jelikož i sebe lepší silnice byly úzké, a vozkové za starých časů váhavěji jazyků svých neužívali než za dnů našich, můžeme sobě pomyslit, jaký zmatek, jaký hluk a lomoz na venkovských silnicích panoval. A to neplatí snad jen o jedné silnici.

Sabínské a Tuskulanské i Albanské pahorky byly jako poseté vzácnými letníky, jakých měl Mácenas, a skromnějšími venkovskými domy, jakýž Horác mlti mohl; i Římsko - kampaňská rovina pokryta jest zříceninami velikých venkovských sídel a od ústí Tibery podél břehu mořského přes Laurentum, Lanuvium a Antium až ke Kajetě, k Bájám a k ostatním oblíbeným lázním kolem Vesuvu táhla se, můžeme říci, silnice krásných letníků. Ba i tyto hranice byly ještě úzké pro periodickou zimnici obývání na venkově; břehy na Benaku (Lago Maggiore severně od Milána), a jezera Komského a příjemné pobřeží (řeky) Brenty nebyly toliko z měst sousedních, tím méně od cestovatelův germanského rodu, nébrž popředně od obyvatelův hlavního města celého světa (t. Říma) navštěvovány.

Do jednoho takového „očka Italie“, ¹⁾ jak Plinius letníky jmenuje, jelikož byly nej-

¹⁾ Ocelli Italiae. . .

pěknější okrasou země — odebrala se Fabiola druhého dne po tom, když se byla její černá otrokyně s Korvinem setkala. Tento její letník byl na svahu onoho pahorku, jenž se dotýkal zátoky Gaëtské; on se vyznačoval, jako její byt v Římě dobrým vkusem, jímžto všechno, což k pohodlí náleželo, zřízeno bylo; všecko bylo drahocenné a skvostné, ale nikoliv marnotratné a přecpané. S náspy před krásným letníkem bylo vidět tichý azurový chobot mořský, bohatým pobřežím obroubený, jako zrcadlo v řezaném a vykládaném rámci — oživený bílými ve světle slunečném se lesknoucími plachtami lodí, člunkův veslovatých, (galejí) kocábek a rybařských barek. S některých zazníval veselý smích cestovatelů, s jiných zpěv a zvuky harfové společnosti kratochvíli hledající, s jiných hlasitě tvrdé a nepřilíš příjemné písně lodníků a veslařů. Krásochodba mřežová pnoucími se rostlinami potáčená vedla k lázním na břehu, a v půlceste mezi letníkem a pobřežím byly z chodby dvěře na divokrásnou zelenou prostoru, která se vezdy zelenou chovala pramenem co křišťál čistým, s vystupující skály padajícími. Na okamžení v samotvořeném vodojemu se zdržujícím, pryskajícím a se vlnícím, pak přes jeho kraj se proudícím a vesele podél mřežení v moře spěchajícím. Dva obrovské javory metaly stín na tuto klassickou půdu, jako na nejmilejší místa filosofických rozmluv Platonových a Ciceronových. Nejkrásnější květiny a rostliny

z dalekých pásem země naučily se toto místo za svou otčinu považovati, kteréž také stejně chráněno bylo před suchem a před mrazem.

Z příčin, jež později poznáme, málo kdy se zdržel Fabius několik dní v tomto letním sídlu, a i tenkrát vezdy toliko na cestě do oživenějšího, panstvem navštěvovaného místa zábavného, kdežto práci měl aneb míti předstíral. Jeho dcera bývala tudýž ponejvíce sama, a byla v této samotě velmi šťastná. V letniku byla dobře opatřená knihárna, mající nejvíc knihy o orbě aneb o místních důležitostech; krom toho přinášely se knihy každoročně z Říma do jejího letníka, dílem staří miláckové, dílem lehčí nově vyšší spisové, jichžto opis sobě Fabiola obyčejně za velikou cenu obstarávala. Bylo tam též něco menších uměleckých věcí po rozličných pokojích rozestavených, by tam velitelka byla úplně jako doma. Hodiny ranní trávila ponejvíce na zamilovaném místěčku právě popsaném, majíc skříňku s knihami u sebe, z nichžto napřed jednu a pak jinou vyjímala.

Kdoby ji však letos byl navštívil, bylby s úžasem pozoroval, že mívá téměř pořád někoho u sebe, a sice — otrokyni.

Můžeme si pomyslit, kterak užasla, dostavši v den po hostině ve svém domě od Anežky zprávu, že Syra nechce službu svou opustiti, ač se jí svoboda podávala; ještě více divila se slyšíc, že příčinou toho jest

přichylnost otrokyně k ní. Nemohlať sobě dáti příjemné svědectví, žeby lásku tu byla zasloužila dobrotivým chováním aneb jen slušnou vděčností za obsluhu, kterouž jí byla otrokyně v její nemoci skýtala. Tudyž chtěla zprvu Syru za bláznivou považovati. Avšak v myšlence té nemohla setrvati. Četla a slyšela sice mnohdykráté o příkladech věrnosti a přichylnosti otrokův i ke tvrdým pánům; ¹⁾ to však byly přece jen vždy výmínky pravidla všeobecného; což pak bylo také i několik tuctů případův lásky ve mnohých stoletích u porovnání k desíti tisícům případův nenávisti, jež deně vůkol sebe vídala. Tu však měla jasný a hmatný pád takové přichylnosti před sebou, a ten na ni hluboce působil. Čekala po nějaký čas a přísně pozorovala otrokyni, aby viděla, zdali nevypátrá v jejím chování něčeho, cožby prozradilo její vědomí, že vykonala věc velikou, a že to její velitelka musí ctíti. Nic podobného. Syra obstarávala všechny práce své s obvyklou tichou bedlivostí, a neprojevila ničím mínění, jakoby nyní byla méně otrokyní nežli dříve. Fabio-lino srdce měklo a měklo, a počínalo jí přece nebýti tak těžkou věcí, co v rozmluvě s Anežkou za nemožnost prohlásila — aby otrokyni milovala. Nalezlať nyní druhý důkaz, že přece jest ve světě skutečně něco takového

¹⁾ Makrobius v první knize Saturnalií a Valerius Maximus uvodí takové příklady.

jako nezištná láska — příchynost, kteráž nečeká odměny a opětování.

Zábavy, jež mívala s otrokyní po památné rozmluvě spíše uvedené, přesvědčily ji, že dostala dobrého vychování. Byla příliš citlivá a proto se jí nechtěla tázati po jejich dřívějších osudech, jelikož pánové nezřídka mladé otroky své vychovati dávali, aby je tím draž prodati mohli. Fabiola brzy shledala, že Syra řecké i latinské klasiky snadně četla, jim rozuměla a v obou jazycích dobře psáti znala. Znenáhla dávala Syře větší a větší přednost k mrzutosti ostatních otrokyní; kázalať Eufrosyně, aby jí dala zláštní světnici, což bylo ubohému děvčeti velikým dobrodiním, a ustanovila ji za svou písarku a čtenářku. Přece však nezpozorovala žádné změny v jejím chování, žádné pýchy, žádné vypínavosti; nebo jak mile jí nějaká sprostší práce připadla, jižto v dřívějším postavení svém obstarávala, nezdálo se jí ani na mysl přichoditi, aby ji někomu jinému přiřkla, než vykonala ji hned s úplnou veselostí, a jakoby se to samo rozumělo.

Fabiola četávala, jakož jsme se byli zmínili, s ozvláštní oblibou filosofické spisy. Ke svému úžasu však shledala, že její otrokyně začasté prostičkou poznámkou zdánlivě pevně stojící zásadu zvrátila, dutost vypínavé řeči mravokarné dokázala, aneb vyšší pojmů mravné pravdy nebo pro život vhodnější pravidlo napověděla, nežli spisovatelové, jimžto

se již dávno byla obdivovala, ve spisech svých byli vyslovili. Nestavěla však při tom zvláštní ostrovtip a vhodnou rozsoudnost svou na odiv; také se nepodobalo, jakoby ji mnohé čtení, hluboké přemýšlení, nebo výtečná vzdělanost k tomu byla schopnou učinila; nebo ač stopy všeho toho v Syřiných slovích a náhledech a v jejím chování zpozorovati lze, přece jí byly knihy a učení, jež nyní četla, patrně nové. Duch otrokyně zdál se míti tajné ale neklamné měřítko pravdy, jistý hlavní klíč, jenž všecky uzavřené schránky mravního poznání otevíral, dobře naladěnou strunu, kteráž v nezměnném souzvuku s právem a dobrem zněla, k nížto však křiklavou nezvučností bylo všecko, což liché, nemravné aneb i jen nedokonalé bylo.

Tajemství to bylaby Fabiola ráda zvéděla; zdálo se to býti více bezprostředním duchovým zíráním, nežli schopností dříve poznanou. Nebyla ještě s to poznati, že nejnížší a nejmenší v království nebeském (a což bylo nižšího pod otrokyní?) větším jest v duchové moudrosti, bohatším ve světle pro duši a v dařích milosti nebeské nad samého předchůdce Jana ¹⁾).

Za krásného jitra říjnového obíraly se velitelka i otrokyně čtením sedíce u studánky. Vážnou knihou, z nížto Syra četla, nuděna jsouc ohlíдела se Fabiola po knize novější a zábavnější; vyňala rukopis ze skříně a pra-

¹⁾ Math., 12, 11.

vila: „Syro, odlož tu hloupou knihu. Tu jest cosi, což má velmi zábavné býti a tepru nedávno vyšlo. Bude nám to oběma nové.“

Otrokyně učinila, co se jí kázalo, pohledla na nápis knihy jí podané a zarděla se. Popatřila na první řádky a obávání její se ztvdilo. Bylať to jedna z oněch špatných kněh, jež, jak praví sv. Justin, bez překážky se šířiti mohly, ač byly hrubě nemravné všelikou cnost podrývající, an všickni křesťanští spisové potlačováni byli aneb se s rozličnými těžkostmi potkávali. Syra odložila knihu tu s pokojnou odhodlaností a pravila: „Nežádejž po mně, dobrotivá velitelko, abych ti četla z knihy této. Neslušíť se to ani pro mne, abych ji četla, ani pro tebe, abys ji poslouchala.“

Fabiola žasla. Nikdy o tom neslyšela, aniž kdy na to pomyslíla, žeby pro její studium bylo jakých mezí. Coby se za dnů našich za nehodící považovalo, aby se to bez rozdílu četlo, to náleželo tehdaž k obyčejnému a oblíbenému čtení. To viděti lze ze všech klasických spisovatelů od Horáce ¹⁾ až k Ausoniovi ²⁾.

A dle které zásady by se bylo smělo čtení kněh za neslušné pokládati, v nichžto jen slovy vyjádřena byla tatáž mravouka: jížto byly štětcem a dlátem oči všech zcela uvykly?

¹⁾ Horacius Flakkus známý latinský básník.

²⁾ Ausonius byl básník ve IV. století.

Fabiola neměla vyššího pojmu o právu a bezpráví, nežli jí mohla dáti soustava, pod nížto vychována byla.

„Jakby mohla kniha ta tobě neb mně škoditi?“ tázala se s úsměvem. „Nepochybuji, že mnohé ohavné nepravosti a zlí činové v ní se opisují; proto však čtení knihy té nebude příčinou, bychom se i my jich dopustily. A při tom jest zábavno podobné knihy před jinými čisti.“

„Zda-li by's sobě pod jakýmikoliv výminkami takových činů dovolila?“

„Ani za všecken svět!“

„A přece musí, an o tom čteš, představa jejich ducha tvého zaměstnávati; a baví-li tě, musejí myšlenky tvé s oblibou u nich setrvati.“

„Ovšem. Ale k čemu to?“

„Taková představa jest zlá; takové myšlenky jsou hříšné.“

„Kterak to možno? Zda-li nutně není potřebí činu k tomu, bychom o hříchu mluviti mohli?“

„Ovšem, velitelko má; ale což jiného jest čin ducha, aneb jak já ho jmenuji, duše, než myšlenka? Hněv, kterýž někomu smrt přeje, jest činnost této neviditelné bytosti — činnost neviditelná, jako ona bytost sama; rána, kteráž smrt působí, jest toliko mechanická činnost těla zevně se jevící, jako se tělo zevně jeví. Ale kdo z obou poroučí, zda-li duše či tělo, a kdo poslouchá? A na kom z obou spočívá odpovědnost za čin?“

„Rozumím ti,“ pravila Fabiola, když byla po několik okamžiků mrzutě mlčela. „A však dá se proti náhledu tvému ještě znamenitá námítka učiniti. Ty dovozuješ, že jsme i za vnitřní i za vnější činy odpovědni. Ale komu pak? Přidá-li se k činu vnitřnímu čin zevnější, jsme za oba pospolu společnosti, zákonům, zásadám spravedlnosti, sobě samým odpovědni; neboť mohou špatné následky z toho povstati. Je-li však pouze jen vnitřní čin, komuž můžeme zaň odpovědni býti? Kdož ho vidí? Kdož může o něm souditi? Kdož o něm rozhodovati?“

„Bůh!“ odpověděla Syra prostomyslně a vážně.

Fabiola nebyla spokojena. Očekávalať, že Syra vysloví nějakou novou větu, nějakou překvapující zásadu; místo toho však sklesla ona k tomu, co Fabiola za pouhou pověru míti volila, ač již tak nevázně jako dříve o tom nesoudila. „Jak že, Syro,“ tázala se, „zda-li skutečně věříš v Joviše (Peruna) a v Junu aneb snad v Minervu, kteráž ještě nejhodnější osobou jest v rodině olympické? ¹⁾ Věříš-li, žeby těmto bylo činiti v našich záležitostech?“

„To mne budiž daleké; již i pouhá jména jejich se mi protiví, a já v ošklivosti mám

¹⁾ Olymp v bájesloví greckém znamenalo nebe; rodina olympická tudíž jest rodina smýšlených bohův a bohů pohanských.

bezbožnosti, jež se v přibězích a bájkách jejich zobrazují. Nikoliv, já jsem nemluvila o bozích a bohyních, nébrž o jednom jediném Bohu!“

„A kterak ho nazýváš v soustavě své?“

„Nemá jiného jména než „Bůh;“ a jméno to dali jen lidé, aby o Něm mluvit mohli; jméno to nevypisuje Jeho bytost, Jeho původ, Jeho dokonalosti.“

„A jaké jsou to?“ ptala se Fabiola, jejíž zvědavost nyní opět obživla.

„Jednoduchá, jako světlo. jest bytost Jeho; jedna a tatáž všude, nerozdílná, nezměnná, všecko pronikající ale neobsáhlá, všudy přítomná a neobmezená. Bůh byl, nežli jaký počátek byl; On bude po každém konci. Moc, moudrost, dobrota, láska, také spravedlnost a neklamný soud patří k bytosti Jeho a jsou nekonečné a neobmezené jako bytost Jeho sama. On sám toliko může stvořiti, On sám zachovati, On sám zničiti.“

Fabiola začasté čtávala o nadšených zracích Sibylliných¹⁾ nebo nějaké věštné kněžky; ale nyní poprvé uviděla takové zraky. Pohled otrokyně byl žhavý, v očích jí svítil pokojný lesk, celé její tělo bylo nepohnuté; ze rtů jí plynula slova, ústo její bylo jako otvorem fletny, z nížto dech někoho jiného zvuky vyvozuje. Výraz i postava její upamatovaly Fabiolu živě na zrak nadšený a

¹⁾ Sibylla pověstná grecká věstkyně, kteráž po sobě zanechala rozličné spisy o budoucnosti věšticí.

tajemný, jež tak často u Anežky byla spatřovala; a byl-li pohled takový u onoho dítky něžnější a příjemnější, zdál se jí býti u této panny vroucnější a bohověstnější. „Jak zaníitelná a popudlivá jest letora východní!“ — myslila si Fabiola pozorujíc otrokyni. „Což divu, že jest východ sídlem básnictví a nadšenosti.“ Vidouc, že se obyčejný klid Syřin opět navrátil, pravila co možná nejchladněji:

„Ale, Syro, myslíš-li, žeby taková bytost, jižto jsi popsala, mnohem vznešenější nežli ji kterákolivě stará bájka zná, mohla se zaměstnávatí pozorováním skutkův aneb dokonce pošetilých myšlének tolika millionův tvorů?“

„Toť není žádným zaměstnáním velitelko, ba ani předmětem svobodného chlevení. Jmenoval jsem bytost tu světlem. Zda-li jest slunci zaměstnáním, neboli práci, že paprsky své kryštalem této studnice až ke kaménkům na dně vysílá? Patř, kterak paprsky jeho samy od sebe, nejen co krásného, než i co ohyzdného jest, viditelným činí; netoliko třpytící se spadající kapky, netoliko vystupující perlové bublinky, ježto se na okamžení lesknou a pak se rozpadávají, netoliko zlaté rybičky, ježto se v jeho světle sluní — nébrž i černé a ohyzdné červy, jenž do temných skrýší tam dole zalezajíce ukrýti se hodlají, avšak toho dovésti nemohou, poněvadž je světlo pronásleduje. Zda-li jest to zaměstnáním slunci všecko navštěvujícímu?“ Spíše zdálo by se nám býti namáháním, kdybychom sble-

dali, že slunce paprysky své na ploše živlu průhledného zadržuje a jej neosvětluje. A co zde činí, činí i nejbližšímu proudu, jakož i proudům na tisíc mil odtud vzdáleným stejnou snadností; a kdyby se počet a objem proudů sebe více rozmnožil, víme přece, žeby mu nescházelo ani paprysků ani světla, by je všecky proniknulo.“

„Tvoje propověděné věty jsou vezdy krásné, Syro; a jsou-li pravdivé, pak i nejvyšší podivu hodné,“ podotkla Fabiola po malé přestávce, v nížto byla bedlivě zraky svými vodomět pozorovala, jakoby chtěla pravdivost Syřiných slov zkusiti. — „A znějí jako pravda“, doložila; „neboť zdali-by mohla nepravda býti krásnější nad pravdu? Ale jaká to velikolepá myšlénka, že jsme nikdy nebyly samotny, že jsme nikdy žádného přání toliko pro sebe, nikdy žádné myšlénky skrytě neměly, že jsme nikdy ani sebe pošetilejší doměnky hrdého neb dětinského srdce nemohly ukrýti před zraky bytosti, jež nižádné nemá nedokonalosti! Hrozné pomyšlení, pakli slova tvá pravdivá jsou, že ustavičně žijeme pod bystrým hledem oka, proti němuž slunce pouhým jest jen stínem, — vždyť pak slunce v duši nevniká. To by mohlo každého večera člověka svést, aby sám sebe zničil, aby této traplivé dohlídce ušel. A přece to zní tak pravdivě!“

Fabiolin pohled nabyt téměř divého výrazu, an to pravila. Hrdost jejího pohanského srdce přičila se při pomyšlení, žeby nikdy více

se svými myšlenkami samotna býti nemohla, aneb žeby měla býti moc, ježby její nejtajnější tužby, představy nebo vrtochy pozorovala. Avšak myšlenka ta vracela se jí opět: „A přece to zní tak pravdivě!“

Šlechetný duch její zápasil s přičicími se náruživostmi, jako zápasí s hadem orel více okem nežli zobákem a drápy nesmělého nepřítelě přemáhající. Po boji, kterýž se v obličejích a v pohledech zřetelně jevil, upokojila se. Zdálo se, že ponejprv cítila přítomnost bytosti větší nad sebe; bytosti, jižto se bála, ale jižto i milovati sobě přála. Ponížila ducha svého, pokořila rozum svůj k nohous bytosti té a i její srdce uznalo poprvé, že má Pána a Velitele svého.

Syra pozorovala mlčky s napnutou, ale pokojnou pozorností vnitřní boj velitelky své. Vědělať, co záleželo na výsledku jeho, jaký to veliký krok učiněn jest v náboženském vzdělání u té, ježto se nevědomky její učenicí stala, uzuá-li pravdu jí přednešenou; modlila se vroucně o milost tu.

Konečně pozdvíhla Fabiola hlavu, jižto (jak se zdálo) s duchem svým byla uklonila a pravila mírně a laskavě:

„Syro, jsem přesvědčena, že jsem ještě hlubiny tvého umění nedosáhla; musíš mít ještě mnohem více, co mi zdělití můžeš.“ (Slza a zardění přispěly skromné otrokyni v její nesnázi ku pomoci.) „Dnes však jsi otevřela mysli mé nový svět a nový život. Obor

cnosti, vyvýšený nad doměnký a usudky lidské, uznání moci bdělí a spolu též moci odplacující — není-liž pravda?“ (Syrá přisvědčovala) „moci, ježto jest při nás, když nás ni žádné oko viděti. zastrašiti nebo povzbuzovati nemůže; pocit, že bychom přece vezdy těmi samými ostali, byť bychom i na vždy v samotě pohřbeni byli, jelikož nás onen vplyv, jenž na nás působí, mnohem silněji vésti musí, nežli vplyv všech lidských zásad, a jelikož mu nelze nás opustiti; — toť jest ono vznešené mravné postavení, ježto věta tvá, pak-li jsem jí dobře rozuměla, jednomu každému člověku vykazuje. Sešinouiti se pod toto postavení, i při obcování zevně cnostném, jest toliko pokrytstvím a rozhodnou hříšností. Je-liž tomu tak?“

„Ó milá velitelko má,“ zvolala Syra, „jak mnohem krásněji umíš ty všecko vyjádřiti nežli já!“

„Ty jsi mi až posud nikdy nelichotívala; Syro“, odpověděla Fabiola, „nezačinej nyní. Ty jsi mi však vylila nové světlo i na jiné stránky, jež mi doposud temnými bývaly. Řekni mi teď, nemyslila-li si na to tenkrát, když jsi mi pravila, že dle tvé věrouky není žádného rozdílu mezi velitelkou a otrokyní? Nechtěla-li jsi tím říci, že rozdíl mezi oběma jest toliko zevnější, tělesný a společenský, a že tudýž se ani porovnati nedá s rovností obou před tvou nejvyšší bytostí. a s vyšší mravnou dokonalostí, jižto ona nejvyšší bytost

snad na těch nalezati může, ježto jsou dle svého zevnějška menšími?“

„Ovšem jsem na to myslela, šlechetná velitelko, ačkoliv jsem při tom ještě cosi jiného na zřeteli měla, cožby tě nyní sotva zajímalo?“

„A přece, když jsi onu výpověď učinila, viděla se mi býti tak dobrodružnou, tak ztřeštěnou, že mne hrdost a zlost překonala. Pamatuješ-li se ještě, S y r o?“

„Ó, nikoliv, nikoliv!“ odvětila otrokyně jemně; „nemluviž o tom, prosím tě!“

„Odpustila jsi mi onoho dne, S y r o?“ pravila F a b i o l a s pohnutím, jež jí zcela nové bylo. Toť bylo příliš mnoho pro ubohou Syru. I povstala a vrhla se před velitelkou svou na kolena a hleděla se chopiti ruky její. Ona toho však nedopustila, a poprvé za živobytí svého objala F a b i o l a plačíc šíjí otrokyně.

Slzy její kanuly dlouho a hojně. Srdce zvítězilo nad rozumem; a to se jen tehdy může státi, stalo-li se měkčím a jemnějším. Konečně se upokojila a Syru vypustivši pravila:

„Ještě něco, S y r o! Smíme-liž vzývající onu bytost, jižto jsi mi vyličovala, k ní mluvíti? Není-li na to příliš veliká, příliš vznešená, příliš vzdálená?“

„Ó, nikoliv, ušlechtilá velitelko,“ odpověděla otrokyně. „Není od nás vzdálen; neboť jako ve světle slunečném, tak žijeme a hýbáme se a jsme v lesku Jeho moci, Jeho dobroty a Jeho moudrosti. Tudyž smíme mluvíti s Ním, ale nikoliv jako s někým, jenž nás da-

leký, nébrž jako s Tím, jenž vůkol nás a v nás jest, rovněž tak jako my v Něm jsme; a On neslyší nás uchem, nébrž slova naše vnikají ihned v útroby Jeho, a přání srdce našeho jdou přímo v bezednost Božského srdce Jeho.“

„Ale“ — pokračovala Fabiola jaksi nesměle, „není-liž nižádného slavného úkonu toho druhu, jakýmž dle mínění lidského jest obět, jímžto bychom Jej veřejně uznávati a Jemu se klaněti mohli?“

Syra váhala s odpovědí; neboť se zdálo, že zábava přechází do stránky tajemné a svaté, na nižto Církev nikdy nechtěla připouštěti nohou nezasvěcených. Odpověděla však jednoduše a neurčitě: „Ano!“

„A nemohlali-hych“ — tázala se velitelka ještě ostýchavěji a pokorněji, — „tak hluboko v naukách školy tvé vyučena býti, až bych byla s to, Jemu tuto vznešenou úctu složiti?“

„Obávám se, že nemůžeš, šlechtná Fabiolo! Jestli k tomu nutně obětovnosti potřebí, ježby byla Božství hodna.“

„Inu ovšem, zajisté“ — odpověděla Fabiola. Pro Jupitera ¹⁾ může býti býk dosti dobrý, a koza pro Bachusa ²⁾; ale

¹⁾ Jupiter v Římském bájesloví nejvyšší a nejmocnější bůh smýšlený, jenž dle domění jejich vládl hromem, jako u našich pohanských předků slovanských Perun čili Parom, jemuž Grekové Zeus říkali.

²⁾ Bachus byl u Greků syn Zeusa a Semelin; bůh a vynálezce vína, jemuž ke cti slavily se radovánky hlučné a nestřídmé.

kdeže lze nalézt obět, coby hodna byla Toho, Ježž jsi mne znáti naučila?“

„Skutečně musí býti obět Jeho v každém ohledu důstojná, neposkvrněně čistá, nepřirovnatelně veliká, nekonečně drahocenná.“

„A coby to bylo, Syro?“

„Jenom On sám.“

Fabiola si zastřela obličej rukami; pak pravila přísně na Syru hledíc:

„Jsemť přesvědčena, an jsi mi tak jasné své hluboké uvědomění odpovědnosti vylíčila, pod nížto vezdy i mluvit i jednati musíš, že s těmito strašnými slovy skutečnou myšlenku spojuješ, ač ti nerozumím.“

„Jako jest jistotně každé slovo mé slyšeno, a jak jistotně každá myšlenka má vidína, tak jistě jest všecko, co jsem řekla, pravdou.“

„Necítím se dosti silnou, abych nyní děle u předmětu toho setrvala; duch můj má zapotřebí pokoje.“

Hlava sedmnáctá.

Křesťanská obec.

Po této rozmluvě odešla Fabiola, a po ostatní dobu onoho dne byla mysl její hned rozjařena, hned pokojna. Pohlédla-li pevně na velkolepé pojmutí mravního života, ježto se nyní znáti naučila, nalezla v nazírání tom

poklid neobyčejný; byloť jí, jakoby byla velký vynález učinila, jímžto by vedena byla v nový vznešený obor, odkudž se bludům a pošetilstem lidským usmívati může. Když však uvážila povinnosti, jichžto nové toto světlo ukládá, střežení sebe, jehož požaduje, neviděné a neodmèněné boje vnitřní, ku kterýmž vybízí, opuštěnost a takořka cnost bez obdivu, ano bez soucitu lidského, — pak se hrozila života, jenž před ní byl a jejž prožítí měla beze vší podpory a pomoci, jižto byla poznala. Nejsouc vědoma pravé příčiny uznávala, že se jí nedostává síly a prostředkův, aby toto krásné učení provedla. Učení to zdálo se jí býti jakoby kahanec u prostřed veliké, pusté a holé slně, pustinu osvěcující. Nač tolik světla mrhati?

Příští jitro bylo ustanoveno k návštěvě, jakýchž se obyčejně každoročně na venkově v sousedstvu činívalo; tato byla věnována bývalému městskému předsedovi Chromátiovi. Čtenář se upomene, že tento, stav se křesťanem a složiv svůj úřad, na svůj venkovský statek v Kampanii se odebral a několik Sebastianem na víru obrácených, jakož i svatého kněze Polykarpa tamto s sebou vzal, aby od něho dále vyučování byli. O tom všem Fabiola ničeho nezvěděla; přece jí však mnoho podivných pověstí o Chromatiovu letníku k uším přišlo. Vypravovalo se, že má mnoho hostů, jichž před tím v jeho domě nikdy viděti nebývalo; že nedává žádných hostin,

že všechny své otroky na venkovském statku na svobodu propustil, mnozí pak z nich že zde dobrovolně zůstali; — četní obyvatelé zámečku zdáli se všickni velmi šťastnými býti, ač o hlučných radovánkách ničeho pozorovati nebývalo. Všecko to vzbudilo zvědavost Fabiolinu; k tomu byla jí návštěva ta příjemnou povinností zdvořilosti k muži, jenž jí byl od dětinství mnoho přízně prokazoval; a konečně toužila na vlastní oči viděti tento (dle jejího zdání) platonický pokus ¹⁾ — my bychom řekli zemiráj. ²⁾

V lehoučkém voze s rychlými koňmi vyjela Fabiola záhy ráno a ujížděla rychle po rovné silnici „šťastnou Kampaní.“ Podzimní přehánka skropila prach a posela lesklými drahokamy věnce révové, jenžto se stromu na strom taženy jsouce místo plotů silnice ohražovaly. Netrvalo dlouho a již se octnula na utěšeném návrší — pahorkem to sotva mohlo slouiti — pokrytém zimostrozy, tolokněnky a vavříny smýšenými se štíhlými zašpi-

¹⁾ Plato čili Platon byl slavný mudrlec a učeník Sokratuv, jehož učení mezi jiným schvalovalo a odporučelo čistou, nezištnou lásku, jakoby jakési tušení lásky k bližnímu, již člověčenstvu zákonem učinil Vykupitel náš.

²⁾ Zemirajem jmenujeme v původním spisu užitě slovo „utopia,“ jelikož slovo i s náležitě dopadajícím významem v národě našem žije. (Viz: „Moravské národní pohádky a pověsti z okolí Rožnovského na straně 494). Utopia čili zemiráj značí zemi úplně šťastnou, jakáž v tomto slzavém údolí toliko v myšlénkách šlechtetného státníka Tomáše Mora povstati mohla, kterýž ji jakožto vzor nejdo-
konalejší státní soustavy vylíčil ve své básni roku 1816.

čatělými cipřišemi, jimiž bílé zdi velikého venkovského domu prokoukaly.

Zpozorovala hned, že něco změněno bylo, nemohla se však rozpomenouti — co; když však jela branou, upamatovaly ji četné prázdné podstavky a výklenky, že letník ten svou nejdůležitější a nejvýznačnější okrasu pozbyl, — totiž četné krásné sochy, jež zdobně před keři vždy zelenými stávaly, a od nichž letník ten své nyní zcela nevýznamné jméno „Ad statuas“ — „Letník u soch“ — obdržel.

Chromátius, jež byla posledně pakostnicí sklíčeného viděla, přijal ji nyní co zdravý a posud čilý stařec zdvořile, a dotazoval se soucitně po jejím otci, vyptává se, je-li tomu v skutku tak, co se vypravuje, že zamýšlí v krátce do Asie se odebrati. Zdálo se, že věc ta Fabiolu rozmrzela; neboť otec jí ničehož o tomto úmyslu svém neřekl. Chromátius projevil naději, že to snad jest zpráva nepravdivá, a pozval ji na procházku po zahradách. Spatřilat je obyčejnou pečlivostí pěstované, a jako vezdy, plné krásných rostlin; staré sochy však pohřešovala velice. Konečně přišli k jeskyni s vodometem, kteráž dříve rusalkami ¹⁾ a mořskými bůžky zdobená, nyní ale zcela prázdná a bez okras byla. Déle se již Fabiola udržeti nemohla a pravila Chromátiovi: „Což pak jsi u všech všudy

¹⁾ Rusalkami a vilami nazývali pohanští Slované vodní a lesní bohyně nižšího druhu, jež Římané nymfami jmenovali.

Chromátí učinil, že jsi všechny své sochy odstranil a tak hlavní odznak svého letníka zrušil? Což tě k tomu pohnulo?“

„Má milá mladá paničko,“ odpověděl dobrosrdečný starý pán, „jenom se tak nehorši. Což pak prospějí tyto postavy?“

„Myslí-li jsi ty tak,“ odpověděla Fabiola, „jiní snad tak nemyslí. Ale pověz mi přece, kdež pak všechny ostaly?“

„Inu, abych ti pověděl pravdu, dal jsem je pod kladivo zanést.“

„Jak že? a ty jsi mi nedal o tom ničeho vědět? Vždyť víš, že mezi nimi bylo několik kusů, jež bych byla ráda koupila.“

Chromátius se hlasitě zasmál a pravil hlasem důvěrným, jakýmž s Fabiolou, již byl od dětinství znal, vždycky mluvit směl: „Aj, aj, jak ubíhá mladistvá obraznost tvá příliš rychle, než aby jí můj starý jazyk stačiti mohl. Nemínímť já kladivo provolávače ¹⁾, nébrž kladivo kovářské. Bohové i bohyně, všickni jsou roztlučeni a v prášek obrázeni. Chceš-li míti z nich nějakou pozůstalou nohu, nebo ruku, u níž několik prstů schází, snad bych ji přece ještě našel. Ale obličeje, jenžby měl ještě nos aneb lebku bez díry, nemohu ti slíbiti.“

Fabiola nad míru užaslá zvolala: „Jak ukrutným tyranem jsi se stal, můj moudrý starý soudci! Jaký stín důvodu můžeš udati k ospravedlnění tak surového skutku svého?“

¹⁾ Provolávač při veřejném prodeji, kterýž kladivem označuje kup ukončený.

„Inu, vidíš, jak jsem sestárnul; a tak jsem i také nahlédl, že pan Jupiter a paní Juno jsou rovněž tak málo bohové jako ty a já; a proto jsem je tak zkrátka odbyl.“

„Ano to může být; a já ačkoliv ani stará ani moudrá nejsem, byla jsem již dávno téhož mínění. Ale proč jsi je nezachoval co dila umělecká?“

„Protože zde nestáli k účelu tomu, než co bohové. Byliť zde jako podvodníci pod lichou zámínkou; a jako by's ty každou hlavatiznu a každý obraz z domu svého odstranil, kterýžby se mezi obrazy tvých předků nalezal, ale jiné rodině náležel: tak jsem to učinil i já s těmito obrazy, jenžto sobě vyššího spojení se mnou přisobovaly, jak mile jsem osobování to za nedůvodné poznal. Proto jsem je také prodati nesměl; bylyť by mohly jinde ve svém podvodu pokračovati.“

„Ale, nejsvědomitější starý příteli! není-liž to podvodem, když nepřestáváš nazývati letník svůj „letníkem u soch,“ an jsi byl všechny sochy odstranil?“

„Zajisté“ — odpověděl Chromatius ostrovtipu jejímu se usmívaje, „uvidíš, že jsem kolkolem palmy nasázel; a jak mile tyto hlavy své nad zimostráz vyzdvihnou, dostane letník můj jmeno „Ad palmas“ — „u palm.“

„Tot jest hezké jméno,“ pravila Fabiola, nemyslíc ani v nejmenším na hlubší význam jména toho. Nepředvídalť ovšem, že byl letník nyní školou, v nížto mnozí jako

bojovníci a šermíři ve svých uměních k velikému boji víry, k mučnickému přípravě byli. Ti, jižto tam vstupovali, a ti, jižto odtud vystupovali, mohli rovně směle říci, že jsou na cestě, na níž palmovou ratolest vítězovu sobě vydobudou, by ji co znamení svého vítězství nad svět před soudnou stolicí Boží nesli. A počet ratolestí palmových, jež se měly brzy potom na místě tomto lámati, byl veliký. Než ale, musíme tuto příběh ztroskotání Chromatiových soch vložiti. Činů obzvláštní záběhu ve spisech o sv. Sebastianovi.

Když byl Nikostrat Chromatioví jakožto Římskému prefektovi propuštění svých vězňů a ozdravení Trankvillovo následkem křestu oznámil, dal tento po důkladném vyšetření věci Sebastiana k sobě povolati, a vyjádřil se, že chce též křesťanem se státi, aby rovněž pakostnice zbaven byl. Toť ovšem nešlo; navrhl se mu však prostředek jiný, jímžby nového osobního důkazu o pravdě křesťanství nabyti mohl, anižby se obávil bylo, žeby se mu křest bez pravé přípravy udělil. Chromatius byl známý co majetník nesporného množství model, a Sebastian jej ujišťoval, dá-li je všechny roztlouci, že zdraví nabude. Toť byla tuhá výmínka; přece však přivolí. Jeho syn Tiburtius pak zůřil a hrozil, pakli se toto příslibené uzdravení nevyplní, že dá Sebastiana do ohnivé peci uvrhnouti, — cožby synu prefektovu snad skutečně těžkou věcí nebylo bývalo.

Jednoho dne se tedy dvě stě pohanských soch na kousky roztlouklo, jak na statku venkovském, tak i v Římě v jeho příbytku. Modly byly roztlučeny; Chromatius však neozdravěl. Sebastian byl povolán, a domlouváno mu přisně. On však ostal zcela pokojným a neohroženým.

„Jsemť pevně přesvědčen,“ pravil Sebastian, „že nejsou všechny modly zrušeny. Něco zničeno nebylo.“ —

Okázalo se, že měl pravdu. Několik malých obrazů považováno více za díla umělecká nežli za předměty náboženské, a ty se jako kořist Achanova ukryly.¹⁾ Byly hned přinešeny a roztlučeny a Chromatius na místě ozdravěl.

Nyní se netoliko sám obrátil, nébrž i syn jeho Tiburtius stal se nejhrošlivějším křesťanem. Zemřel co mučeník a jedna katakomba obdržela po něm jméno své. Žádal o dovolení, by v Římě zůstatí směl, aby ostatní křesťany v nastávajícím pronásledování silil a podporoval, k čemuž jej jeho poměr k císařskému paláci, jakož i jeho činnost a odhodlanost obzvláště oprávněovaly. Tím se tedy ovšem se Sebastianem a Polykarpem co nejvroucněji spřátelil a sdůvěřil.

Po tomto malém úchylku budeme opět pokračovati v rozmluvě Chromatia s Fabiolou. Tato vedla svou dále: „Ale Chro-

¹⁾ Jos. 7.

ma ti, — posadme se zde na tomto přemilém místě, kdežto dříve krásný B a c h u s stával — tyť víš, že se roztrušují podivné pověsti o tom, co zde provozuješ.“

„Opravdu? — A jaké? Pověz mi jich!“

„Inu, povídá se, že máš mnoho lidí v domě, kterých nikdo nezná, že nepřijímáš žádných návštěv, že nikdy nikam nevycházíš a že tu vedete zcela filosofický život, tvoříce platonskou republiku.“

„Toť jest pro mne příliš lichotivé,“ odvětil C h r o m a t i u s usmívaje a kloně se.

„To však není všechno,“ pokračovala F a b i o l a. „Také se mluví, že neobyčejně časně vstáváte, že sobě žádných radostí nestrojíte, a že co nejstřídměji žijete, ba že prý se hladem až na umrtí moříte.“

„Já však doufám, že jest přec dosti spravedливо, aby se doložilo, že při tom nikdo nemusí trpěti,“ podotknul C h r o m a t i u s. „Čili snad se také mluví, že máme dlouho nezaplacených účtů u pekaře a u kramáře?“

„O nikoliv,“ odvětila F a b i o l a usmívavě.

„Toť jest od těch lidí velmi laskavé!“ pokračoval starý sudí v dobré chuti. „Zdát se, jakoby se obecnstvo o naše věci velice staralo. Ale divno, milé dítě, pokud na statku mém bylo veselo a pokud nestoudné tlachání a ožralství pozdě do noci, a někdy i výbuchy mladistvé svévole a pošetilé kousky k znepokojování sousedstva tuto, rovněž jako

na jiných statcích venkovských, se provádily, — prosím za odpuštění, že takových věcí připomínám, ale jest tomu v skutku tak — pokud jsme, já a moji přátelé, ani střídými ani bezúhonnými nebyli: nikdo se ani sebe méně o nás nestaral. Jak mile však několik lidí se straní, aby v pokoji žijíce střídými a pilnými byli, všech veřejných záležitostí se vzdalovali, o politice a o denních novinkách ani nemluvili, — i hned jest každý zvědav všeho, co tropí, a v každém se budí chuť do věcí jejich se míchat; a tudíž musejí liché pověsti a hanebné pomluvy o jejich smýšlení a obcování u velikém množství kolovati. Není-li to podivný úkaz?“

„Zajisté; ale jak jej vysvětlíš?“

„Mohu si jej toliko z povahy malých duchů vysvětliti, pro nižto vždy řevní na všecky snahy, ježto jsou vyšší nad snahy jejich vlastní; proto zlehčují téměř nevědomky všecko, co za dobré uznávají, místo coby po tom toužiti měli.“

„Ale co jest vlastně zde účelem a obcováním vaším, dobrý příteli můj?“

„Vynakládáme čas svůj ku vzdělávání svých vyšších schopností. Vstáváme hrozně časně — až se ti bojím říci, jak časně; několik hodin pak věnujeme náboženskému cvičení a potom se zaměstnáváme rozličným způsobem; jedni čtou, jedni píší, jiní pracují v zahradách, a já tě mohu ujistiti, že žádný najatý nádeník nepracoval úsilněji a lépe, nežli tito

dobrovolní zahradníci. V rozličných dobách scházíme se a pějeme krásné písně, ale jen zbožné a cudné; čítáme v knihách velmi do-
brých a býváme výmluvnými učiteli vyučování. Náš oběd bývá skutečně jednoduchý; požívámeť toliko pokrmy rostlinné; ale již jsem toho zkusil, že se smích dobře srovnává s luskovinou, a že k veselé mysli není dobrého oběda nevyhnutelně potřebí.“

„Vyť jste dokonalí Pythagorovci¹⁾. Já jsem se domnívala, že škola ta již vyšla z mody. A však obcování to musí laciné býti,“ doložila Fabiola uštipačně.

„I ty zpropadená liško!“ odpověděl soudce, „myslíš-li tedy skutečně, že se hledí na šetření? Mýlíš se; neboť jsme velmi odvážlivé předse-
vzeti učinili.“

„A jaké, pro všechen svět?“ tázala se mladá panička.

„Nic menšího než toto: Usnesli jsme se, aby mezi námi nebylo žádných chudých. Přítští zimu vynasnažíme se, aby všickni nazi v našem okolí se ošatili, lační nakrmili a nemocní ošetřovali. Na to padne celé naše uspořádání.“

„Totě opravdu velkodušná, ač pro naši dobu velmi nová myšlénka; bez pochyby se

¹⁾ Pythagoras byl slovuťným mudrcem greckým před Sokratem, rodilý Samosán. Odstěhoval se do Italie, obýval v Krotoně a stal se původem mudrcké školy italské. Učil o putování duší lidských po smrti, zapovídal žákům svým luštiny jísti. Žáci jeho, po něm Pythagorovci zvaní, museli u něho pětileté mlčení zachovávat.

vám a vašim snahám srdečně vysmějí a vás se všech stran potupí. Ba ještě horší věci by se o vás vypravovaly, nežli se již nyní vypravují, — kdyby možno bylo; avšak to jest nemožno!“

„Jak to?“

„Nehněvej se, když ti to povím; ale v skutku lidé již tak daleko dospěli, že vyslovili podezření, jakobyste byli snad křesťany. Tomuto osočování však odporovala jsem se vši rozhorleností.“

Chromatius usmívaje se pravil: „Proč pak jsi odporovala s rozhorleností, dítě rozmilé?“

„Protože tebe a Tiburtia i Nikostrata a dobrou němou Zoe příliš dobře znám, než abych jen okamžení na to mysliti mohla, že byste se byli přiznali k oné slatanině z hloupostí a bezbožností, ježto se jménem tím označuje.“

„Dovol mi jednu otázku. Zdali již jsi vzala sobě tu práci, aby's četla některý křesťanský spis, z něhož by's poznati mohla, co tito opovržení lidé v pravdě věří a činí?“

„O nikoli; té práce jsem sobě nevzala; nechci svůj čas tím mrhati; nechci o nich ani věděti. Příliš jimi pohrdám, jako nepřátely duševního pokroku, jako podezřelými občany, jako nejvýše lehkověrnými lidmi, jižto všecky ohavné nepravosti za dovolené považují, než abych se je blíže znáti učila.“

„Inu ano, drahá Fabiolo, jáť jsem měl dříve o nich to samé mínění; ale v posledním čase jsem náhledy své velmi zjinačil.“

„Tot jest opravdu velice nápadné, an jsi přece co městský prefekt mnoho z těchto bládků pro neustálé přestupování zákona trestati musil.“

Mráček potáhl jasný obličej starého muže a slza vstoupila mu v oči. Zpoměť si na sv. Pavla, kterýž byl ondy Církev Boží pronásledoval. Fabiola vidouc tuto proměnu v jeho tvářích, byla v nesnázích. I pravila k němu výrazem nejprívětivějším: „Obávám se, že jsem beze vší rozvahy mluvila, aneb v tobě úpomínky vzbudila, což dobrému srdci tvému velmi bolestné býti musí. Opuť, drahý Chromati, a mluvmě o věcech jiných. Účelem mé návštěvy bylo otázati se tebe, nevíš-li o někom, coby brzy do Říma šel. Slyšela jsem s mnohých stran o zamýšlené cestě svého otce, a ráda bych mu psala,¹⁾ aby to opět tak neučinil jako dříve; myslím, aby neodjel se mnou se nerozloučiv, by mne bolu ušetřil.“

„Ano,“ odpověděl Chromatius, „zítra ráno půjde odtud mladý muž do Říma. Pojď do mé knihovny a napiš si psaní; posel jest nepochybně tam.“

¹⁾ Tenkrát nebylo ještě žádných pošt. Kdo psaní odeslati chtěl, musel zvláštního posla vypraviti aneb nějaké příležitosti použiti.

I vešli do domu a vkročili do světnice přízemní, kteráž byla plna listů knihových. Za stolem u prostřed seděl mladý muž a opisoval z veliké knihy, jižto, uzřev cizinku vstupovati, zavřel a stranou odložil.

„Torkvate,“ pravil Chromatius k němu, „tato panička chce poslati list svému otci do Říma.“

„Bude mi vždy velikou radosti,“ odpověděl mladý muž, „budu-li moci šlechtné Fabiole nebo slovutnému otci jejímu sloužiti.“

„Jak, ty ji tedy znáš?“ tázal se soudce poněkud udivený.

„Když jsem ještě mladý byl, měl jsem já, jako přede mnou můj otec, čest, v Asii u šlechtného Fabia v službě státi. Churavost mne přinutila jej opustiti.“

Na stole leželo několik krásných listů pergamenových stejné velikosti, ježto nepochybně k opisování knihy určeny byly. Jeden z nich předložil dobrý stařec Fabiole, vedlé něho inkoust a psací třtinu, a ona psala několik srdečných řádků svému otci. Svinula list ten, obtočila jej nití, na níž kousek vosku přiložila a vytiskla pak v něm svou pečeť, jižto z vyšívaného sáčka vyňala. Aby pak později posla odměniti mohla, ažby lépe zvěděla, jakby to nejslušněji učiniti mohla, vzala jiný kus pergamenu, napsala naň jeho jméno a byt a schovala jej za nádry. Když byla nějakého poobčerstvení požila, vstoupila opět do vozu svého, a rozloučila se s Chroma-

tie m. způsobem srdečným. Spočívalot cosi pohnutlivè otcovského v obličejí jeho, jakoby se domýšlel, že jí nikdy více nespatri. Tak se zdálo jí; však zcela jiný cit to byl, jenž srdcem jeho pohýbal. Měla-liby vezdy tak ostati? Musel-li jí v tvrdošijné nevědomosti zahynout nechati? Mělo-liby šlechetné její srdce a její jasný rozum v bahnè trpkého pohanství vèzet zůstati, an přece každý její cit, i každá její myšlénka ze silných a při tom jemných nitek utvořeny se býti zdály, jimiž by pravda nejskvostnější tkaninu proplétati mohla? Nemožno; a přece jej zdržovaly tisícové ohledy. by jí ihned pravdu povèdèl. Nahlízelt předobře, žeby se jí tím nyní jen překáželo přiblížiti se k víře.

„Měj se dobře, dítě mé,“ pravil k ní, „budiž stonásobně žehnána požehnáním, jehož nyní ještě neznáš.“ Když ruku její vypustil, odvrátil obličej svůj a kvapně odešel.

I F a b i o l a byla těmito, jak tajuplnými, tak milostnými slovy dojata; bylať nepřijemně překvapena, když T o r k v a t, dříve než byla brány dojela, vůz její zastavil.

Protiva mezi lehkým, příliš důvěrným, byt i uctivým chováním mladého muže, a mezi mírnou s veselostí smíšenou opravdovostí starého bývalého prefekta, dotkla se jí nemile.

„Odpust, že tě zastavuji, vzácná paničko,“ pravil T o r k v a t. Záleží-li ti na tom, aby list tento brzy odevzdán byl?“

„Zajisté mi záleží na tom velice, aby co možno nejdříve otci mému odevzdán byl.“

„Pak se obávám, že budu sotva s to, posloužiti tobě. Musím jíti pěšky, nenahodí-li se mi nějaká příležitost, bych lacině rychleji se pohyboval, a tak budu muset několik dní na cestě ztráviti.“

Fabiola pravila ostýchavě: „Smím-li se nabídnouti, že ti výlohy rychlejší cesty nahradím?“

„Ó ano,“ odpověděl kvapně Torkvat, „pak-libych tím vašemu vzácnému domu lépe posloužiti mohl.“

Fabiola mu podala toboleku, jejíž obsah stačil netoliko výlohy cesty zapraviti, nýbrž i jej za jeho přičinění štědře odměniti. On ji přijal s přívětivým úsměvem a hbitě, a zmizel v pobočném stromoradí. V chování jeho spočívalo cosi, což na Fabiolu nepříjemně působilo; i myslila si, že se špatně hodí k jejímu starému příteli.

Kdyby byl Chromatius tuto příhodu viděl, byloby jej ono lakotné sáhnutí po penězích na Jidáše upamatovalo. Fabiola však byla ráda, že se tímto způsobem sumou peněz všech povinností k onomu mladému muži sprostila. Vytáhla tedy list, nyní již nepotřebný, na němž si byla jmeno jeho poznamenala, aby ho roztrhala; tu však zpozorovala, že jest druhá strana toho pergamenu popsána. Opisatel oné velké knihy, kteráž při jejím vkročení odložena byla, právě začal na tom listu psáti; bylo na něm tepruv několik vět napsáno.

Tudyž čtla nyní po prvé následující slova z knihy jí neznámé:

„Ale já pravím vám: Milujte nepřátely své, dobře číňte těm, kteříž vás nenávidí, a modlete se za ty, kteříž vám protivenství činí a utrhaří vám, abyste byli synové Otce svého, jenž jest v nebesích; jenž slunci svému velí vcházeti na dobré i na zlé, a dešť dává na spravedlivé i na nespravedlivé.“¹⁾

Můžeme si představití rozpačitost indiického sedláka, jenž v potoce bílý průhledný kámen našel, kterýž ač jinak hrubý a nepatrný na roztlučené straně světlé jiskry vydává. Nevít, našel-li drahý diamant, nebo bezcenný křemen, našel-li něco, co se na korunu královskou hodí, nebo něco, co žebráci nohama šlapati mohou. Má-li učiniti rozpakům svým konec tím, že kámen zahodí, aneb má-li jíti ke klenotníkovi, aby se ho otázal a snad připustil, by se mu vysmál? — Podobné city střídaly se také ve Fabiole na cestě k domovu. „Čí výroky mohou to býti? Žádného greckého ani římského mudrce. Jsou buď velice lživé aneb velice pravdivé, buď převznešená mravo-uka, aneb nízká bezráznost. Zachovávali-li kdo učení to, aneb jest-li snad toliko lesklou, obecnému mínění odpornou větou? Nebudu se tím déle znepokojovali. Anebo mohla bych se po věci té zeptati Syry; věty tyto znějí právě jako její krásné ale nepro-

¹⁾ Matth. 5. 44.

vodné nauky. Nikoli; bude lépe, nezeptám-li se jí. Onať mne snižuje svým vznešeným učením, jehož já nikdy následovati nemohu, bytby se jí snadným býti zdálo. Duch můj potřebuje pokoje. Nejsnadnějším prostředkem bude, zbavím-li se příčiny svého nepokoje a zapomenu-li tato podivná slova. Nuže, pryč s nimi! Nechat větrové list ten zanesou, aneb nechat někoho jiného pomate, kdo ho snad na cestě nalezne. — Stůj Formio! zastav vůz a zdvihni mi opět ten pergamen, který jsem upustila.“

Otrok uposlechl; myslil však, že list ten schválně zahozen byl. Fabiola jej opět zaňadry uschovala, i byl jako pečeť na jejím srdci; neboť srdce bylo nyní tiché až domu přišla.

Hlava osmnáctá.

Pokušení.

Druhého dne velmi záhy přišel mezek a průvodčí ku dveřím letníka Chromatiova. Na mezku byl naplněný malý sedlový vak, kterýž všecku Torkvátovu majetnost, o níž se vědělo, obsahoval. Mnozí přátelé již i povstali, by jej odjížděti viděli a od něho políbení na rozloučenou přijali. Kéžby to nebylo políbením jako v zahradě Getsemanské! Někteří šeptali mu laskavé, něžné slovo do ucha, a napomínali jej, aby věrně ostržihal milost, jižto byl přijal, a on to přislíbil slavně, a tuším upřímně. Jiní, jimžto

jeho chudoba známa byla, vtiskli mu malý dárek do ruky, prosíce jej, aby se varoval svých starých cest a známých. Polykarp však, duchovní vůdce této obce, povolal jej stranou, a zapřisáhal jej slovy důtklivými a s mnohými slzami, aby napravoval všechny snad nepatrné, ale přece nebezpečné poklésky, jichžto se v chování svém byl dopustil; aby svou náklonnost k lehkomyšlnosti potlačoval, a všech křesťanských cností pilen byl. Torkvat přisliboval také v slzích poslušensství, poklekl, políbil dobrému knězi ruku a přijal požehnání jeho. Pak obdržel od něho listy doporuční na cestu a něco peněz na zapravení výloh.

Konečně bylo vše hotovo; poslední „s Bohem“ a poslední žehnání bylo vyřknuto a Torkvat jel na svém mezku, an zatím jeho vůdce po straně kráčel, zvolna rovným stromořadím k bráně vedoucím. Když byli všickni již dávno do domu se navrátili, stál Chromatius ještě ve dveřích a hleděl zamyšlen za odchodícím očima zaslzenýma — pohledem, jakovýmž druhdy otec, loučiv se se svým marnotratným synem, za ním se díval.

Jelikož letník na hlavní silnici neležel, proto se najal mezek, aby donesl Torkvata do Fundi (nyní Fondi) co do místa nejblížešho, odkud by na hlavní silnici přijíti mohl. Tamto se měl sám poohlednouti, jakby svou cestu nejlépe dále konati mohl. Tobolka Fabiolina jej však v ohledu tom všelikých starostí zbavila.

Cesta, po nížto cestoval, vedla jej kraji-

nou mnohostranně krásnou. Po delší dobu jel podél břehu řeky Liris, ¹⁾ kterýž letníky a chýžemi bohatě poset byl. Pak přišel do úžlabin výběžkův apenninských, ježto obklopeny byly skálami myrtou, sokotrynem (aloe) a planou révou pokrytými, mezi nimiž pásly se kozy bílé, v dálce jako sníh vypadající. Vedle chodníka šuměl a se proudil potůček, jenž se domýšleti zdál, jakoby byl skalním proudem — tak veliký byl hluk a šumot, s nímžto ubíhal; při tom se snažil pěníti se a zdálo se, jakoby sám sobě hlasitě k tomu štěstí přál, že způsobil vodopád, an přes dva kameny najednou dolů poskakoval a v propast se válel, jižto veliký list paznehticový ²⁾ přikrýval. Z úžlabiny vedl chodník opět pod širé nebe, kdežto se daleká výhlídka na velikou zahradu Kampanie rozprostírala; v pozadí bylo vidět modrou zátoku Gaetskou, posetou bílými korábními plachtami, ježto v této vzdálenosti jako křídla jasnobarevného vodního ptactva vypadaly, ježto se na slunci hřeje a třepetá.

Co si myslel náš cestovatel u prostřed těchto střídajících se výjevů nového jednání v činohře života svého? Zdali jej těšily? Zdali jimi byl nadšen? Zdali jej učinily veselým či

¹⁾ Liris řeka v Itálii mezi Latinskou a Kampanskou zemí.

²⁾ Paznehtice, rostlina velkolistá, lat. *acanthus*, něm. *Bärenklau*. Podoba rostliny této obyčejně ryla se v ohlavi sloupův korintských, a na nádobách vypouchlé práce na okrasu: vyšívala se také na kobercích.

smutným? Oko jeho jich sotva pozorovalo; zalétalo daleko ve stinná podlubí a ve hlučné ulice sídelního města. Zaprášená zahrada a umělecký vodomět, mramorové lázně a malované klenutí byly krásnější v očích jeho, nežli podzimní vinice, čistí proudové, purpurové moře a lazurová obloha. Ovšemť se nekochala mysl jeho v nestoudných činech a v bohaprázdných obyčejích Římských, v jeho bujnostech, v jeho rozmařilostech, v jeho bezbožnosti a nemravnosti; v jeho pomluvách, v jeho zradách a v jeho nestydatostech; ó, nikoliv! Jakby byl mohl on, křesťan, opět na tyto věci mysliti? Několikrát však, když byl obraznosti své uzdu pustil, viděl v temném koutě některého podlubí v teplicích stůl, kolem něhož mrzutí, ale horliví hráči seděli kostkami házejíce. I cítil, kterak se v něm rozčilenost probouzela, již byl dlouho potlačoval; ale dvě jemných očí, podobných očím Polykarpovým, pohledlo naň a obudilo jej. Pak opět viděl v duchu před sebou stůl javorový se zlatou číší, jež byla naplněna červeným Falernským vínem, ¹⁾ a nenucená veselá zábava kolovala s číší touto; ale na druhé straně stolu objevil se vážný obličej Chromátiův a zapovídal mu přísně, aby se nepřibližoval.

Skutečně obíraly se myšlenky jeho nevinnými radovánkami sídelního města, jeho procházkami, jeho hudbou, jeho malbami, jeho

¹⁾ Pověstné víno Falernské roste v Kampanii.

nádherností, jeho krásou. Zapomělt, že všechno to bylo pouze jen oblohou živého a proudícího se množství lidských bytostí, jichžto náruživosti věci tyto podněcovaly, jichžto zlé tužby podpalovaly, jichžto ctižádost pobádala, jichžto dobré úmysly roztrásaly, a jichžto myslí vysílávaly.

Nebohý jinoch! Domníval se, že může jíti ohněm tímto a se nepopáliti! Ubohý mol, jenž se domnívá, že může proletěti plamenem, anižby sobě popálil křídélka! —

V okamžení, an byl v takovýchto myšlénkách zabrán, spatřil se z nenadání na konci hlubokého úvozu, jímžto byl jel, a uviděl blízko před sebou záliv mořský, a v něm osamělou nepohnutě stojící skálu. Pohled ten mimovolně jej upamatoval na příběh, jenž se mu co dítěti vypravoval, pravdivý-li neb nepravdivý, na tom nezáleželo; ale zdálo se mu, jakoby výjev příběhu toho před sebou viděl.

Byl mladý odvážlivý rybář, kterýž na pomoří jižní Italie přebýval. V noci bouřlivé a tmavé nechtěli se ani jeho bratři ani otec na své silné a pevné lodi na moře odvážiti; on však se odhodlal na vzdor všelikým výstrahám na malé kocábce sám se vydati. Bouře zuřila, ale jeho nepatrná a zmltaná loďička zápasila s ní, až slunce vzešlo, a jasné i teple tiché a pokojné moře ozařovalo. Unavením a horkem přemožen usnul. Po nějaké chvíli však byl hlasitým křikem z pozdálí probuzen. Ohlednuv se spatřil větší loď, jejíž

plavci hlasitě volali a jemu kynuli, aby se navrátil, při tom však se nepřičíňovali jej dosáhnouti. Co pak asi chtěli? Uchopiv se vesla, vesloval mocně k nim; ale brzy spatřil s velikým úžasem, že loď, k níž byl předeek člunu svého obrátil, za ním jest; a hned zas byla, ačkoliv se přičinil přímo k ní veslovati, na protější straně. Nyní mu bylo zřejmo, že se otočil v kruhu, ale tak, že konec kruhu učiněného byl blíže středu, než začátek jeho — jako v kotoučnici — a nyní započal druhý a užší kruh.

Strašné tušení vtíralo se mu v duši; i odhodil tuniku a vesloval jako zběsilý. Ale ač zde onde kruh trochu prorazil, nicméně točil se přece stále do kola, a přibližoval se po každé více a více středu, v němžto syčící a pěnící se vír zahledl. Tu odhodil zoufale veslo a jako smyslů zbavený rukama lomil. Mořský pták, jenž skuhraje mimo letěl, slyšel jej hlasitě zvolati: „Charybdis!“ ¹⁾ A nyní již byl kruh, v němž se člun otáčel, jen ještě několikráte větší nežli člun sám; i hodil sebou do čluna, zavřel oči, uši si přikryl rukama a tajil dech, až ctil, že se vlny nad ním zavřely a on v propasti utonul.

„Zdali pak kdo skutečně takovým způsobem zahynul?“ pravil Torkvat sám u sebe; „či-li jest to pouhým toliko podobenstvím?“ ²⁾ A je-li tomu tak, co to má zna-

¹⁾ Mořský vír mezi Itálií a Sicílií.

²⁾ Klademe zde slovo „podobenství“ pro čtenáře méně zvěhlé místo slova: „jinotaj, allegoria.“

menati? Může-li někdo tímto způsobem znenáhla v záhubu duševní strhnut býti? Jsou-li nyníjší myšlenky mé snad prvním podobným kruhem, a — “

„Fundí!“ zvolal průvodčí, ukazuje na městečko před nimi ležící; a nedlouho na to dostihli ho.

Torkvat prohlédl své listy a vyňal z nich ten, jenž se tuto odevzdati měl. Průvodčí jej zavedl do malé hospody nejnižšího druhu, obdržel slušnou mzdu a odešel reptaje a kleje na skoupost pocestného. Torkvat se nyní poptával po domě učitele Kassiana a nalezna ho, list svůj odevzdal. Bylť jest tak přívětivě přijat, jakoby byl domů přišel. Kassian jej pozval, aby s ním skrovný oběd sdílel, a vypravoval mu mezi jídlem příhody své. Pocházelť rodem z Fundí, řídíval však v Římě s výtečným výsledkem školu, již jsme byli s počátku našeho vypravování seznali. Vida však, že se pronásledování blíží, a že co křesťan znám jest, vzdal se školy své a ušel do svého rodného města. Zde hodlal založiti školu, a nejvzácnější obyvatelé městečka toho slibovali, že mu po prázdninách dítky své odešlou. V každém křesťanu viděl toliko bratra, a tudýž s ním rozmlouval zcela důvěrně o příhodách a zámyslech svých. Torkvatovi však projela podivná myšlenka hlavou, žeby se snad novinky tyto jednou zpeněžiti daly.

Bylo ještě brzy z rána, an se Torkvat odebral. Pod zámínkou, že má ještě ledaco

v městě pohledávati, nepřijal doprovod hostitele svého. Koupil sobě pěknější oblek, šel do nejlepšího hostince a objednal si spřežení koňů a průvodčího; vždyť musil, aby Fabiolino nařízení obstaral, spěchati, na každé zastávce koně přepřahati a celou noc jeti. Cestoval bez ustání, až dorazil do Bovillae na svahu Albanských pahorků. Tam sobě odpočinul, vyměnil své cestovní šaty, a pak jel vesele prostředkem řadů hrobových, vedoucích jej až ku bráně města, jehož zdi uzavíraly v sobě více dobrého a více zlého, než kterákoliv krajina v říši.

Hlava devatenáctá.

Pád.

Torkvat ubíral se pěkně oblečen přímo do domu Fabiova, odevzdal svůj list, odpovídal všem doptávkám, a nedaje se dlouho nutiti, přijal pozvání k večeři. Pak hledal a našel snadno slušný byt, který se k nynějšímu stavu jeho měšce hodil.

Fabius, jakož jsme již byli podotkli, neprovázel dceru svou na venek, a navštěvoval ji tam zřídka kdy. Neměl totiž zálibu v zelených polích a v klokotavých potůčkách; jeho chuti přiměřenější byly zábavy a společnosti v Římě. Po celý rok bývala mu přítomnost dceřina poněkudní uzdou; když však se služebnictvem svým do Kampanie odjíž-

dívala, udávaly se v domě jeho výjevy, a mívali tam přístup lidé, ježby s ní nebyl chtěl sblížit. Nemravní mužové zasedali s ním u stola, a pitky pozdě do noci s hrami a s prostopášnými zábavami následovaly pravidelně po jeho tučných hostinách.

Když byl Torkvata k večeři pozval, vyšel, aby ještě několik hostů vyhledal. Nalezl brzy několik klevetníků na místech, kam obvykle přicházel, se potloukajících a na pozvání čekajících. Jda však od Titových lázní domů spatřil dva muže v malém háji u chrámu horlivě rozmlouvající. Když je byl chvílku pozoroval, šel k nim blíže, čekal však nedaleko na přestávku v hovoru, jenž byl asi tohoto obsahu:

„Není tedy žádné pochybnosti o těchto novinách?“

„Zcela žádné. Jisto jest, že se lid v Nikomedii zbouřil a tak řečený chrám křesťanův na blízku a zrovna proti paláci spálil. Otec můj to slyšel dnes ráno od samého tajemníka císařova.“

„Což pak také těm bláznům vlezlo do hlavy, že tam šli, a v jednom z nejživějších oddílů sídelního města chrám vystavěli! Toť museli přec věděti, že dřív neb později náboženské smýšlení národa se proti nim zpříčí a ztroskotá chrám, jenž mu jistě musil býti solí v očích, jako každé objevení se cizího náboženství.“

„Ovšemť, jakož i můj otec říkává, kdyby ti křesťané jen dost málo rozumu měli, ukrývali-by hlav svých, a zalézali-by do koutů, když po nějaký čas od dobrotivých knížat tak sklonně trpíni bývají. Jelikož toho však nechť, nýbrž veřejně chrámy staví, místo coby se měli v pozadních uličkách schovávat, jakož dříve činívali — inu, já se pro svou částku nad tím nermoutím. Dát se snad nějaká slovuťnost a nějaký prospěch vyzískati utiskováním, a možno-li zahlazováním těchto nenáviděných lidí.“

„Možno; ale abychom přišli k věci. Mezi námi jest umluveno, že se budeme poctivě dělit, vyzvíme-li, kteří z boháčů jsou křesťany a pro začátek nepřiliš mocnými. Budeme se vzájemně podporovati. Ty učiníš smělé a statné návrhy, a já si návrhy své rozmyslím. Každý pak měj všecken zisk z těch, jež odkryje, a slušný podíl z těch, o nichžto se společně dovíme. Není-li pravda?“

„Ano!“

Nyní vystoupil Fabius a pravil hlasitě a srdečně: „Jak se daří, Fulvi? Již dlouho jsem tě neviděl. Přijdiž dnes ke mně a večeriž se mnou; pozval jsem přátely; a i tvůj přítel Korvin, nemýlím-li se“ (tento se nemotorně uklonil) „nás doprovodí, jak se na-
ději.“

„Děkuji“ — odpověděl Fulvius; „ale li-
tuji, že jsem již zadán.“

„Totě nesmysl,“ pravil dobrosrdečný ry-

tíř; vždyť pak v celém městě mimo mne nezůstalo človíčka, u něhož by's večeřeti mohl. Čili snad jest dům můj morem nakažen, že jsi do něho nevšel od té doby, co jsi se Sebastianem u mne stoloval. a s ním se hádal? Aneb-li jsi nějakým kouzlem tam odtud vypovězen?"

Fulvius zbledl, a táhna Fabia stranou pravil: „Abych ti pravdu řekl, jest tomu skutečně tak.“

„Notroufám,“ odpověděl Fabius trochu udivený, „žeby ti černá otrokyně nějaký kousek byla vyvedla; byl bych od srdce rád, kdyby byla z domu. Ale pojď,“ pokračoval vesele, „domnívám se, že jsi byl onoho večera lepším kouzlem zaklen. Mámať oči zdravé a dobře jsem viděl, že jsi své srdce u mé neteře Anežky ztratil.“

Fulvius hleděl s podivením naň, a odpověděl po přestávce: „Bylo-li tomu skutečně tak, pak jsem také zpozoroval, že tvá dcera sobě umínila, aby z toho nikdy nic dobrého nepošlo.“

„Myslíš-li? Inu pak jest ovšem pochopitelné, proč jsi mne navštívit nechtěl. Avšak Fabiola jest filosofkou a takovýto věcem pranic nerozumí. Věru bych si přál, aby nechala svých kněh ležeti a pomýšlela na své zasnoubení místo překázení v tom jiném. Já ovšem mohu ti lepších zpráv zdělit. Anežka jest ti tak nakloněna, jak ty jí nakloněn býti můžeš.“

„Je-li možno? A jak to můžeš vědět?“

„Inu, dávno již byl bych ti to mohl říci, kdyby jsi mi nebyl vždy tak ostýchavě vyhýbal; onať mi to sama svěřila onoho dne.“

„Tobě?“

„Ovšemž-že mně; tvé klenoty získaly ti zcela srdce její. Così takového mi řekla. Srozuměl jsem, že tím jen tebe míniti mohla. Ano, jsem úplně přesvědčen, že mínila tebe.“

Fulvius vykládal si slova ta na drahokamy, jež na sobě měl, an rytíř o klenotech mluvil, jichžto, jak se domníval, Anežka od něho obdržela. Fulvius si myslel, žeby ji takto lželo na vzdor vši upýpavosti přece za levnou cenu získati, a již viděl před sebou jmění i hodnost, provede-li obratně záležitost tu. Fabius přetrhl jeho snění těmi slovy: „Budiž vytrvalým a zvítězíš — spo-lehej na to; ať si Fabiola myslí co chce. Ty však se jí nyní nemáš co báti; neboť se všemi otrokyněmi odcestovala; část domu, jižto obývá, jest uzamčena, a my půjdeme zadními dveřmi do příjemnějšího oddělení jeho.“

„Přijdu jistě“ — odpověděl Fulvius.

„A Korvin s tebou,“ připojil Fabius odcházeje.

Nechceme večeri tu popisovati, a zmínijeme se toliko, že se vzácná drahá vína v takovém množství pila, až všickni hosté více méně rozpaření a rozjitřeni byli. Fulvius však měl se na pozoru.

Rozmluva přišla na noviny od východu.

Po ztroskotání chrámu v Nikomedii následovaly pokusy založení ohně v císařském paláci. Nebylo důvodné pochybnosti, že byl původcem toho císař Galerius; on však obviňoval z toho křesťany a popouzel takto Diokletiana se zdráhajícího, aby je pronásledoval. Očekávalo se všeobecně, že císařský rozkaz, aby pronásledování započalo, v několika měsících do Říma přijde, a v Maximianu ochotného plnitele nalezne.

Hosté byli napořád hotovi po raněné zvěři bodati; neboť velkodušnost k těm, jichžto křik lidu a veřejné mínění pronásleduje, požaduje znužilost hrdinskou a tudíž neobyčejnou. I sebe volnomyslnější mužové nacházeli nějaký důvod, aby křesťanům všeliký dobromyslný ohled upírali. Jeden nemohl vystáti jejich tajemné jednání, jiného znepokojovaly jejich domnělé pokroky; ten se domníval, že jsou překážkou u pravé slávy říše, onen je považoval za cizí živé, kterýž se musí z říše vyplniti; jeden vydával jich učení za ohyzdné, jiný jich mravy za hanebné.

Mezi touto rozpravou — může-li se o rozpravě mluvit, kde se na obou stranách k témuž výsledku dospívalo — upřel Fulvius, prohlednuv hosta za hostem, nešlechtné oko své na Torkvata.

Mladý ten muž mlčel; ale obličej jeho byl hned bledý, hned červený. Víno jej rozjítřilo; ale posud hleděl se přemáhati. Brzy zatínal pěst a tiskl ji na prsa, brzy kousal si pysky;

nyní rozdroboval chléb v prstech, pak zase vyprázdnil v myšlénkách koflík vína.

„Křesťané nás nenávidí, a kdyby mohli, všecky by nás zničili,“ pravil kdosi. Torkvat se nahnul ku předu, otevřel ústa, neřekl však ničeho.

„Arcit! vždyť zapálili za Nerona Řím; a nechtěli-li právě nyní opět v Asii císaři palác nad hlavou zapáliti?“ tázal se jiný. Torkvat se vztýčil na podušce své, napřáhl ruku, jakoby chtěl odpověditi, vtáhl ji však zase nazpět.

„Avšak co ještě horšího, jejich učení podkopávají základy společenské, a při tom páší tak hrozných nepravostí, a klesají až ke hnušnému klanění se oslovské hlavě“ — pokračoval třetí. — Torkvat se nyní třásl vztekem; i vztýčil se a pozvedl rámě. Tu doložil Fulvius s chladnokrevným uvážením doby a slov trpkým jizlivým hlasem: „Ano, a při každé schůzce zabíjí dítě a požívají maso a krev jeho.“¹⁾

Rámě padlo na stůl s takovou mocí, že koflíky poskočily a zařinčely, a Torkvat vzkřikl hlasem, jež vztek dusil: „Totè lež, proklatá lež!“

„Kterak ty to můžeš vědět?“ tázal se Fulvius, co možno pokojně a chladně.

„Protože já sám jsem křesťanem, jenž jest hotov, pro víru svou umřít,“ odpověděl Torkvat u veliké rozčilenosti.

¹⁾ Tak sobě pohané na mnoze představovali sv. přijímání.

Kdyby byla krásná úbělová ¹⁾ socha s hlavou zpěžovou, ²⁾ stojící ve výklenku vedlé stola na mramorovou podlahu spadla a se na kusy roztřískala: nebylo-by to mohlo více poděsiti, nežli toto nenadálé vyznání. Všickni sebou trhli; pak nastalo dlouhé mlčení, a po něm počal každý své pocity ve tvářnosti ukazovati. Fabius vyhlížel náramně rozpačitý, jakoby se cítil vinným, že hosty své ve špatnou společnost uvedl. Kalpurnius founěl; cítil se zjevně uražena býti tím, že s ním stoloval host, jemužby se snad pošetilým způsobem mohla přičítati dokonalejší známost křesťanův, nežli jemu. Jistý mladý muž hlídal na Torkvata s otevřenou hubou, a mrzutý starý pán patrně se rozmýšlel, nemá-li někým, a to kýmkoliv, o zem udeřiti. Korvin hleděl na ubohého křesťana s polohloupým a polodivným úšklebkem, s jakýmž snad rolník na krtka pohlíží, ježž byl z rána v pasti své našel; bylo na něm znáti, že jest hotov, na skřípec natahovati neb na rožeň klásti, jak mile by kdo chtěl. Fulviova tvářnost však předčila všecky ostatní. Měl-li kdy pozorovatel se zvětšujícím sklem příležitost, viděti výraz v obličejí pavouka, vidoucího po dlouhém postu do tenat svých přichodící mouchu krví jiných zvířat dobře vykrmenou, a bystře pozorujícího každé hnutí křídélek, jakby nejprvé jen jednu nit kolem ní obtočil, jistě, aby

¹⁾ Úbělová — alabastrová.

²⁾ Zpěžová — bronzová.

pak všechno jeho bylo — myslím, žeby to bylo nejlepším obrazem jeho citův. Dopřít se křesťana, jenžby se chtěl zrádcem stát, bylo dávným jeho přáním a dávnou jeho snahou. Nyní měl jednoho; to věděl; kdyby jen též věděl, jak s ním nakládati. Kterak to věděl? Znalť křesťany předobře, tak že byl přesvědčen, že pravý křesťan by za jedno mnoho nepil, a za druhé, žeby se nehonosil svou ochotou, že chce co mučeník umřít.

Společnost povstala. Všickni štili se prozrazeného křesťana jako 'morem nakaženého. Tento se cítil býti opuštěným a potupeným, an Fulvius pošeptav Fabiovi a Korvinovi několik slov k němu přistoupil, a za ruku jej uchopiv zdvořile pravil: „Obávám se, že jsem neprozřetelně mluvil, an jsem ti byl příčinou vyznání, ježby ti mohlo záhubným býti.“

„Ničeho se nebojím,“ odvětil Torkvat zpuřně; „ostanu práporu svému věren až do smrti.“

„Ticho, ticho!“ vpadl mu Fulvius do řeči; „otroci by tě mohli vyzraditi. Pojď se mnou do jiné světnice, kde můžeme v pokoji spolu mluvit.“

To řka vedl jej do krásné světnice, kamž byl Fabius číše a láhve s nejlepším Falernským vínem dal přinésti pro ty, jižto dle Římského obyčeje pitku s ním dodržovati chtěli. A však jen Korvin šel za nimi na pokynutí Fulviovo.

Na krásně vykládaném stole ležely kostky.

Fulvius, přiměv Torkvata k tomu, aby několik číší vypil, vzal je chladně do ruky, pohazoval jimi hravě, mluvě při tom o věcech ledabylých. „Hle, hle!“ zvolal konečně, „jak nešťastně dnes házím! Dobře, že se žádným nehraji, sic bych byl zničen. Zkus toho ty, Torkvate!“

Hra byla, jak jsme již prvé slyšeli, Torkvatovi zkázou; pro spor ze hry povstálý byl ve vězení. kdežto jej Sebastian na víru obrátil. Když bral kostky do ruky, — jak se domníval, beze všeho pomyslu na hraní — pozoroval jej Fulvius jako rys kořist svou. Torkvatovi hořely oči, rtové a ruce se mu třáslly, Fulvius poznal ve všem tom, jakož i ve způsobu držení ruky, z obratnosti v pohybování kloubův ručních a z bystrých zraků, jimiž na padající kostky pohlížel — prudkost prvního pokusení, aby se znova oddal nepravosti odložené.

„Zdá se mi, že nemáš většího štěstí při tomto hloupém zaměstnání, nežli já, pravil Fulvius chladně; „ale Korvin snad by se o to s tebou pokusil, kdyby se hrálo toliko o maličkou sázku.“

„Musí však býti velmi skrovná sázka, bychom jen pro vyražení hráli; neboť jsem si umínil, že nebudu nikdy více hráti. Jednou však, — což na tom.“

„Pojď sem,“ pravil Korvin, jemuž byl Fulvius znamení dal.

Počali hráti o nejmenší sázku a Torkvat

nejvíce vyhrával. Fulvius jej po chvílích nutil, aby pil, a on se stával velmi hovorným.

„Korvin, Korvin“, pravil konečně, jakoby na něco vzpomínal, — „nebylo-liž to ono jméno, o kterém se Kassian zmínil?“

„Kdo že?“ tázalse Korvin udivený.

„Ano, ano, bylo to ono,“ pokračoval Torkvat, sám k sobě mluvè, „ten křikloun, ten tlustý mamlas.“ — „Byl-li jsi ty člověk ten,“ tázal se pak na Korvina se dívaje, jenž byl sličného křesťanského chlapce Pan-krátia bil?“

Korvin chtěl vyskočiti, ale Fulvius zadržel jej pokynutím a předešel ho otázkou: „Tento Kassian, o němžto jsi se nyní zmínil, jest výtečný učitel; kde pak teď bydlí?“

O tom by se byl Korvin rád dozvěděl, jakž Fulvius tušil, a tudyž jej otázkou touto upokojil. Torkvat odpověděl:

„On bydlí — počkej, — ne, ne; nechci býti zrádcem. O nikoliv, hotov jsem dáti se mučiti, nebo upáliti, nebo pro svou víru umříti, ale nezradím žádného — ó ne, toho neučiním!“

„Nech ať místo tvé zastoupnu, Korvine,“ pravil Fulvius, vida, že Torkvat pořád opatrně a horlivě hrá. I házel velmi obratně, aby soka svého ještě pozornějším učinil. Pak vhodil něco větší sázku. Torkvat se okamžení rozmyšlel, a pak vsadil též. Vyhrál. Fulvius stavěl se mrzutým; Torkvat dal celou výhru v sázku. Fulvius váhal, vsadil pak též tolik k tomu, a prohrál opět. Teď se hrálo

mlčky dále. Hned vyhrál ten, hned onen; nejvíce však byl Fulvius v prospěchu; byl také ještě sám sebe více mocen, nežli Torkvat.

Jednu chvíli pohledl Torkvat vzhůru a trhl sebou. Zdálo se mu, že vidí dobrého Polykarpa za soupeřem svým státi. Mnul si oči a spatřil, že to byl Korvin, jenž naň upřeně hleděl.

Ted' vynaložil všecku svou obratnost. Svědomí svému přikázal mlčeti; víra jeho se viklala; milost od něho odstoupila; dábel lakoty, nepoctivosti a odvážlivosti se navrátil a vzal s sebou sedmero duchův horších nad sebe do přibytku toho vyčištěného, ale špatně střeženého; a jak mile vešli, ustoupilo všecko, což tam bylo svatého a dobrého.

Opětovanými prohrami a častým pitím až ku vzteklosti rozjitřen, hodil konečně, když již byl vícekrátě sáhnul do těžké tobolky, již mu Fabiola darovala, celou tobolku na stůl. Fulvius ji pokojně otevřel, vyprázdnil, peníze přepočítal a přiložil příslušnou sázku k nim. Obá hotovili se k poslednímu vrhu. Kostky padly, obá hleděli mlčky na ně. Fulvius shrábnul peníze k sobě, Torkvat sklesl na stůl a pohrobil obličej svůj v dlaně. Fulvius pokynul Korvinovi, aby odešel ze svět-nice.

Torkvat dupal nohama na zemi; pak vzdychal; pak skřípě zubami stenal, a konečně vjel si prsty svými do vlasů a počal si je cuchati a rváti. Jakýsi hlas šeptal mu do ucha; „Jsi-li

ty křesťan?“ Který z těch sedmi duchů to byl? Jistě ten nejhorší. „Není pro tebe žádné naděje více“ — pokračoval hlas ten — „ty jsi náboženství své zhanobil, a k tomu ještě jsi ho zradil.“

„Ne, ne,“ stenal bídák zoufající.

„Ano — v opilství svém jsi dosti pověděl, — dosti, že ti nemožno jest navrátiti se kdy k těm, ježto jsi byl zradil.“

„Pryč, pryč,“ zvolal mučený hříšník žalostně. — „Ještě mi odpustí — B o ž e!“

„Ticho; nejmenuj jména J e h o; ty jsi se učinil bezecným; ty jsi se stal křivopřísežným; ty jsi beznadějně ztracen. Ty jsi žebrákem; zítra musíš sobě chleba svého vyžebrávat. Ty jsi opovrženým člověkem, zničeným mrhačem a karbaníkem. Kdo se tě ujme? — Zdali tvoji křesťanští přátelé? A přece jsi křesťanem; budeš pro křesťanství na kusy roztrhán, oni však tě proto přece nebudou ctíti co mučeníka. Ty jsi rouhačem, T o r k v a t e, a ničím jiným.“

„Kdo pak jest to, jenž mne mučí?“ — zvolal a pohledl vzhůru. Fulvius stál mu po boku, maje ruce křížem založené. „A je-li všechno to pravdou, co jest tobě po tom? Co mi máš ještě více říci?“ — pravil dále.

„Myslím více nežli se domníváš. Ty jsi zcela v rukou mých. Já jsem pánem tvých peněz (držel mu tobolek Fabiolinu před očima), pánem tvé pověsti, tvého pokoje, tvého života. Jest mi třeba jen ostatním křesťanům na vě-

domost dáti, co jsi učinil, co jsi řekl, čím jsi dnes byl — a nesmíš jim nikdy více na oči přijíti. Mohu toliko onoho křiklouna a tlustého mamlasa, jak jsi byl syna prefektova nazval, na tebe pustiti, (a mimo mne, an jsi ho tak popudil, žádný není v stavu jej zadržeti) a stojíš zítra před soudnou stolicí jeho otce, aby's umřel pro náboženství, ježto jsi byl zradil a zhanobil. Jsi-li hotov nyní co ožralý hráč potáceti se tam, aby's co vyznavač svého křesťanství na náměstí před soudnou stolicí stál?“

Neměť padlec zmužilosti, aby následoval marnotratného syna v pokání, následovav ho v hříchu. Nádeje v něm vymřela; neboť sklesnul v nejhlavnější hřích svůj a sotva cítil výčitky svědomí. Mlčel, až jej Fulvius obudil otázkou: „Nuže, jsi-li odhodlán? Chceš-li se hned navrátiti ku křesťanům se hříchy tohoto večera na hlavě své, aneb chceš-li zítra na náměstí jíti? Co z obého volíš?“

Torkvat otevřel oči, hleděl naň zrakem otupělým a odpověděl slabým hlasem: „Ani jedno, ani druhé.“

„Nuže, co tedy hodláš činiti?“ tázal se Fulvius, sokolím okem svým jej pronikaje.

„Co ty chceš“ — pravil Torkvat, „mimo toto dvě.“

Fulvius posadiv se konečně k němu, pravil hlasem mírným a přívětivým: „Slyš mne tedy, Torkvate, učin, co ti povím, a všechno se ještě může dobře dařiti. Budeš

míti byt, stravu a oděv, ano i peníze do hry, poslechněš-li mne.“

„Co tedy mám činiti?“

„Zítra vstaneš jak obyčejně, vezmeš na sebe svou křesťanskou tvář; budeš obcovati se svými křesťanskými přátely, a budeš jednati, jakoby se bylo nic nepříhodilo, ale všem otázkám mým budeš odpovídati a všechno mi řekneš.“

T o r k v a t zastenal: „Tedy přece zrada!“

„Jmenuj to jak chceš; to učiníš — nebo zemřeš po kousku. Slyším Korvina na dvoře netrpělivě přecházeti. Rychle, co chceš?“

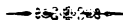
„Umřítí nechci! Ó nikoliv, raději vše jiné!“

Fulvius vyšel a našel přítele svého vztekem a vínem hořícího; bylo veliké práce třeba, aby jej ukrotil. Korvin pro jiné věci na Kassiana téměř zapoměl; nyní však procitla celá jeho bývalá nenávisť, i hořel chtivostí pomsty. Fulvius přislíbil, že vyzví, kde se Kassian zdržuje, a tak Korvina prozatím od násilí odvrátil.

Když se byl Korvin rozzloben a mrzut domů odebral, navrátil se Fulvius k Torkvatovi, ježž chtěl doprovoditi, aby věděl, kde přebývá. Jak mile byl Fulvius světlici opustil, povstal onen bídák a chtěl přecházením trochu vystřízlivěti a opět sám sebe opanovati. To však bylo nadarmo; v hlavě mu zbouřilo opilství závrať a napnutí. Zdálo

se mu, že se světnice s ním točí a zhůru dolů kolébá; cítil se býti zcela nemocným a srdce jeho bylo téměř slyšet tlouci. Stud, hřizení svědomí, opovržení sebou samým, nenávisť svůdníkův a sebe samého, bezútěšnost vyloučence, černá zoufalost zatracence zmítaly se mu jako tmavé vlny v duši, tak že hned ta, hned ona na hoře byla. Nemoha se déle na nohou držeti, vrhl se obličejem na hedbávnou podušku, sklopil své planoucí čelo do dlaní jako led studených a stenal. Neustále ještě zdálo se mu, jakoby se s ním všechno točilo a neustálé hučení znělo mu v uších.

Takto jej našel Fulvius, a dotekl se jeho ramena, aby jej obudil. Torkvat vyskočil a potácel se, pak zvolal: „Má-li to snad býti Charybdis?“

D Í L II.

B o j.

Hlava první.

Diogenes.

Výjevy, jimiž jsme byli posud čtenáře vodili, připadají do doby pokoje, aneb lépe řečeno, do doby příměří, jakýchž začasté mezi

Poznamenání. Nápis na hrobním kameně, kterýž na vrchu vyobrazen jest, pochází z pohřebiska sv. Sebastiana a zní: „Diogenes, hrobař, v pokoji pochován osmého dne před prvním Říjnem.“ — Viz: Boldetti I. 15, p. 60.

dvojím pronásledováním bývalo. A však již jsme na cestě své zřetelně zaslechli zprávy válečné a bití na poplach. Řvání lvů blíže divadla, ježto Sebastiana překvapilo ale nepolekalo, zprávy z východu, Fulviovy nárážky a Korvinovy hrozby — všecko to nás připravovalo na to, že se brzy opět strašlivé pronásledování přiblíží, a že musí krev křesťanská téci proudem hojnějším a ušlechtilejším nad ten, jenžto byl doposud ráj Nového Zákona svlažoval. Církev v neustálé tiché pečlivosti své nemůže tak četné známky hrozícího boje nečině přehlednouti a přípravy k němu opominouti. Od toho okamžiku, kdy se horlivě zbíjiti počíná, počínáme druhou dobu vypravování svého. Jestli to počátek boje.

Bylo ku konci Října, když mladý muž, kterýž nám není nepovědomý, jsa pevně ve svůj plášť zahalen — neboť bylo tma a notně zima — úzkými ulicemi Římského okresu, kterýž Suburra sloul, se ubíral. O rozsáhlosti a pravé poloze tohoto oddílu města není za našeho času mínění usjednoceno; každým způsobem však byl nedaleko samého náměstí. Jelikož nepravost bohužel častokráte s chudobou spojena bývá, tudýž zde našly obě dvě společného útočiště, Pankrat nezdál se býti v tomto oddílu města velmi zdomácnělým; vícekrát dával se na pravou cestou, až pak konečně našel ulici, jižto byl hledal. Nyní byl ovšem, an na dveřích nebylo žádných čísel, hledaný dům ještě hádanou nerozřešenou a však nikoliv nerozřešitelnou.

Oblízel se po domě nejněžnějším v ulici té, a an se jeden z nich čistotou a pěknou výstavností od jiných patrně lišil, zaklepal bez rozpaků na jeho dvéře. Starý muž, jehož jméno jsme již také poznali — Diogenes — otevřel. Byl veliký a složitý; bylo na něm viděti, že byl zvyklý nositi břemena na ramenou svých, a následkem toho chodil trochu shrbený. Vlasy jeho stříbrobílé visely po stranách veliké kostnaté hlavy dolů. Tvářnost jeho měla silně zádušný výraz, tichý sice, ale vážně trudný; vyhlížel jako člověk, jenž byl na mnoze mezi mrtvými žil, v jichžto společnosti se nejšťastnějším býti cítí. Jeho dva synové, Május a Severus, krásní obrovští mladíci, byli u něho.

Prvější z nich zaměstnával se rytím aneb raději vškrabováním hrobního nápisu na kuse starého mramoru; na druhé straně té mramorové plosky bylo ještě znáti stopy pohanského hrobního nápisu, ježto byl nynější majetník vyškrabal. P a n k r á t dívaje se na tu práci smál se; bylot sotva jediné slovo právě psáno. Nápis totiž zněl:

DE BIANOBA

POLLECLA QVE ORDEV BENDET DE BIANOBA. ¹⁾

¹⁾ De via nova-Polleccla, quae hordeum vendit, de via nova. — „Od Nové Silnice; Pollekla, ježto ječmen prodává na Nové Silnici.“ — Nápis ten nalezen jest v pohřebisku Kallistově.

Druhý syn hotovil hrubý výkres, v němžto Jonáše od ryby pohlcovaného, a Lazara z mrtvých povstalého rozeznati lzelo. Obá byli uhlem na prkně vykresleni, — měloť to patrně býti nákresem obrazu, jenž se měl jinde trvalejším způsobem vyhotoviti. Starý Diogenes byl, když se na dvěře klepalo, zaměstnán děláním nového topora ku staré sekyře. Tato rozličná zaměstnání v jedné rodině snad by nás překvapila; onoho mladého hosta však zhola nepřekvapila; neboť věděl, že rodina tato náleží k počestnému a zbožnému stavu hrobníkův (fossore) na křesťanských hřbitovech (coemeterium). Diogenes byl představeným toho bratrstva. Odvolávajíce se na ujišťování jistého nejmenovaného spisovatele, kterýž jest žil za času sv. Hieronyma, domnívají se někteří starožitníci¹⁾, že hrobníci ve staré Církvi náleželi k nižšímu duchovenstvu jako čtenáři (lektorové). Jakkoliv pak mínění toto nedůvodné jest, přece pravdě se podobá, že úřad ten zastával se osobami, ježto církevními úřady se volávaly a potvrzovaly. Usjednocená soustava, dle nížto se vykopávání, nařizování a vyplňování četných hřbitovů kolem Říma dělo, soustava, ježto jest hned od samého počátku tak dokonalá, že nenalézáme nižádných jistých známek, jakoby snad během časů opravy a proměny se byly činily, — opravňuje nás míti za to, že tato

¹⁾ Starožitníkem jest, kdož starozitnosti vyhledává a zkoumá.

podivuhodná a velebná díla sjednoceným řízením a nepochybně sborem k tomu konci ustanoveným vyvedena byla. Nebyl to však spolek pohřební a hřbitovní, jaký jest nyní v Anglicku, kterýž pochovávání mrtvých pro zisk podniká, nébrž bratrstvo zbožné a církevně uznané, ježto se k tomuto konci utvořilo.

Množství zajímavých nápisů, ježto se na hřbitově sv. Anežky našly, dosvědčuje, že zaměstnání to v jistých rodinách vždy bývalo dědičné, a že se dědem, otcem a syny na tom samém místě obstarávalo¹⁾.

Tudýž lze si také vysvětliti velikou obratnost a vždy stejnou výkonnost, jižto v katakombách spatřujeme. Hrobníci však měli zajisté v tomto podzemním světě také ještě vyšší úlohu, aneb raději pravomocnost. Mělat sice Církev hroby pro všechny své dítky; ale bylo věcí přirozenou, že někteří za své pohřební místa něco platívali, chtěli-li ho míti na místě zvláště oblíbeném, jako n. p. blízko hrobu některého mučeníka. Tito hrobníci obstarávali takovéto zakupy, jakýchž se ve starých hřbitovech začasť připomíná. Následující nápis k. p. chová se na kapitoliiu.

**EMPTV LOCVM AB ARTEMISIVM VISOMVM HOC BST
ET PRAETIVM DATVM FOSSORI MILARO IDEST
FOLNOOD PRAESENTIA SEVERI FOSS ET LAVRENTI.²⁾**

¹⁾ Viz dílo patera Marcha o „Stavatelství podzemního křesťanského Říma,“ vydané roku 1844, kteréhož tuto na mnoze použito.

²⁾ Má státi: *Emptus locus ab Artemisio bisomus hic est, et*

To jest: „Totot jest místo pro dvě těla, kteréž Artemisius zakoupil, a cenu vyplatil hrobníku Hilariovi, totiž . . . ¹⁾ měsce, u přítomnosti hrobníka Severa a Vavřince.“—

Posledně jmenovaný byl nepochybně svědkem kupce, Severus pak svědkem prodávče. Nechtě tomu však jest jak jest, domníváme se, že jsme čtenáři předložili všecko, což o zaměstnání Diogena a jeho synův známo jest.

Zanechali jsme Pankrátia, jak se z hrubých pokusů Majových v umění kamenickém veselil. Pak se ho tázal: „Děláváš-li vždy ty sám tyto nápisy?“

„Ó nikoliv,“ odpověděl umělec s úsměvem naň pohledna; „já dělám toliko nápisy pro chudobné lidi, kteří schopnější ruky zaplatiti nemohou. Tato byla dobrá paní, kteráž měla na Nové Silnici krámeček, a můžeš si mysliti, že jím velmi nezbohatla, an byla velmi poctiva. A přece mi vjela podivná myšlenka do hlavy, když jsem její nápis dělal.“

„Jaká pak, Máji?“

„Myslí jsem si: po tisíci aneb po více létech budou snad křesťané můj naškrabaný nápis o chudé staré Pollekle a o jejím ječmeném prodeji s uctivostí čísti, kdy snad ani

pretium datum fossori Hilario, id est folles . . . in praesentia Severi fossoris et Laurenti. —

¹⁾ Počet měsíců bohužel není srozumitelný, neboť jest neznámými číslicemi vyznačen.

jediný nápis některého císaře, jenž Církev pronásledoval, ani čísti, ani poznati se nebude moci.“

„Ó nikoliv. já sobě nemohu dobře představit, žeby mohly nádherné mohyly knížat zcela zmizeti a památka chudé prodavačky žeby měla až na pozdní století přejíti. Ale proč ty si to myslíš?“

„Jedině proto, žebych potomstvu raději dochoval památku nábožného chudáka, nežli bezbožného boháče. Můj jednoduchý nápis bude se moci asnad čísti, kdy vítězní obloukové ztroskotání budou. Jest pak ale přece jen strašně napsán, není-liž pravda?“

„Na tom nic nezáleží; jest j e d n o d u š e a to jest tak dobře, jakby byl k r á s n ě napsán. Co to zde za ploska o zeď podepřená?“

„Ano — toť jest opravdu krásný nápis, jenž nám byl donešen, bychom jej postavili; uvidíš, že jej jiný sestavil a jiný ryl. Přijde do pohřebiska na venkovském statku paničky A n e ž k y na Silnici Nomentánské. Myslí, že se vztahuje na dítě, jehož ztrátu cnostní rodiči hluboce oplakávají.“

P a n k r á t vzal světlo a četl jak následuje:

„Dionysius chlapec nevinný leží tuto mezi svatými. Budtež však pamětlivi i nás na svých svatých modlitbách, toho, jenž to psal, a toho, jenž to ryl.“

„Milé, šťastné dítě!“ pokračoval Pankrát, když byl nápis přečetl; „budiž i mne pamětlivo, jenž tento nápis čte, jako toho, jenž ho psal, a toho, jenž ho ryl, na svatých modlitbách svých!“

„Amen,“ odpověděla zbožná rodina.

„Pankratiovi byl však nápadný dušený hlas Diogenův, kterým to slovo byl pronesl. Obrátil se, a viděl starého muže

1) Διονύσιος νήπιος ἀκάκος ἐνθάδε κεῖται μετὰ τῶν ἁγίων μνήσκεσθε δὲ καὶ ἡμῶν ἐν ταῖς ἁγίαις ὑμῶν προσευχαῖς καὶ τοῦ γλύψαντος καὶ γραψαντος.

horlivě se obíratí špičatěním malého klínu, jímž sekýru svou zaklínovati chtěl, aby mu s topora nespádávala, — při čem si však v každém okamžení tvrdou rukou oči přetíral, jakoby dobře neviděl.

„Co pak je ti, můj starý dobrý příteli?“ tázal se mladík přívětivě. „Proč tě tento nápis mladého Dionysia tak obměkčil?“

„Není to pouze jen nápis sám; ale on mně připomíná mnohé věci, ježto se staly, a mnohé, co se snad brzy stanou, tak že se až třesu, pomyslím-li na to, nebo na to.“

„Co pak máš za trudné myšlenky, Dionogene?“

„Hle, toť jest velmi jednoduché, vzíti dobré dítko, jako byl Dionys, do náručí, a je zaobalené v plátno kořením vonící v jeho hrob položiti. Nechat si rodičové jeho pláč, ono však mělo lehký přechod od bolesti k radosti. Ale něco jiného jest a zapotřebí k tomu srdce, ježto zvykem utvrdlo tak, jako srdce moje, (opět si přejel oči rukou) když se musí roztrhané maso a polámané oudy jiného chlapce spěšně sesbírati, rychle do prostěradla zavinouti, a pak do jiného, místo balsámu vápnem naplněného plátna zavinouti a honem do jeho hrobu všoupnouti.¹⁾ Jak rádi

¹⁾ Ve hřbitvech sv. Anežky nalezly se v hrobích kusy vápna, v nichžto rozliční oudové těla dokonale vytlačeny jsou, s otisky tenčího plátna u vnitr, a hrubšího zevně. O vonném koření a o balsámu podotýká Tertullian:—„Věděli dobře Arabové a Sabeové, že jich spotře-

bychom jináč zacházeli s tělem mučeníkovým!“

„Ovšem, Diogene; ale udatný důstojník dává přednost jednoduchému vojenskému hrobu na bojišti před vyřezávanou hřbiletí (rakví) na Silnici Appiově. A však přibázejí se takové výjevy, jaké jsi nyní popisoval, v čas pronásledování častěji?“

„Ba nezřídka, můj dobrý mladý pane. Přesvědčen jsem, že zbožný mládenec, jako ty jsi, musil již jistě jednou na výroční den navštívit hrob Restitutův v Hermově hřbitově.“

„To jsem učinil; a skoro jsem mu záviděl tak brzkého mučeníctví. Pochovával jsi-li ty ho?“

„Ano, a rodičové jeho dali vyhotoviti krásný hrob, a tenť jest arkosolium jeho hrobky ¹⁾).

Můj otec a já udělali jsme hrob ten ze šesti kvapně shledaných mramorových plosek, a já jsem ryl nápis, kterýž jest až posud. Myslím, že jsem lépe psával, nežli tuto Május,“ připojil starý muž opět zcela veselý.

„Tím se mnoho nepraví, otče,“ odvětil syn též tak vesele; „a však tuto jest opis onoho nápisu, jež jsi byl zhotovil,“ pravil syn dále, a vytáhl pergamenový list z několika listův takových.

bovali křesťané více do roka na své mrtvé, nežli pohané pro své bohy.“

¹⁾ Tyto významy se později vysvětlí.

„Pamatuji posud dokonale na ten nápis,“ pravil Pankrát, list ten prohlížeje a čta, při čemž pravopisné, nikoliv pak mluvnické chyby opravoval:

AELIO FABIO RESTVTO
 FILIO PISSIMO PARI N
 TES FECERVNT QVIVI
 XIT ANNI. S XVIII MENS
 VII INIRENE.

1)

„Aeliovi Fabiovi Restitutovi, synu velenábožnému rodičové vystavěli. Kterýž žil osmnácte let a sedm měsíců. V pokoji.“

Pankrát pokračoval dále: „Jaký to slavný mládenec, že již v takovémto věku Christa vyznal!“

„Opravdu,“ odvětil stařec; „ale ty jsi tuším vezdy myslíval, že jeho svaté tělo samotno odpočívá v jeho hrobě. Dle nápisu musí tak každý se domýšleti.“

„Ovšem! jsem tak vždy myslíval. Není-liž tomu tak?“

„Není, milý Pankráti; ležít někdo s ním v tomže lůžku, jenž jest mladší nežli on. Když jsme hrob Restitutův zavírali, přinešeno jest nám bylo tělo chlapce nejvýš dvanáct neb třináct let starého. Ó, na toto okamžení co živ nezapomenu! Byl nad ohněm pověšen, a jeho hlava, trup a oudy téměř po kolena byly

²⁾ Aelio Fabio Restituto, filio piissimo, parentes fecerunt. Qui vixit annis XVIII., mensibus VII. In irene.

až do kostí spáleny; i byl tak zohaven, že mu ani jediného tahu ve tváři znáti nebylo. Ubohý chlapec, co musel vytrpěti! Ale proč bych ho litoval? — Měli jsme tenkrát velmi na pilno, a domnívali jsme se, že osmnáctiletý mládenec nebude toho místa záviděti svému dvanáctiletému spolubojovníku, ba že ho spíše uzná za svého mladšího bratra; a tak jsme jej položili k nohoun Aelia Fabia. Neměli jsme však druhé láhvičky s krví, již bychom mu byli přidali na znamení, že tam i druhý mučeník odpočívá; neboť oheň byl všechnu krev v jeho žilách vysušil. ¹⁾

„Co to za šlechetného hoch! Byl-li prvý starší, byl tedy druhý mladší než já. Co myslíš, Diogene, nemohlo-liby se státi, že by's mi ve dnech těchto podobnou službu prokázati měl?“

„O nikoliv, toho nedoufám,“ pravil starý hrobník a hlas jeho byl opět temnější. „Prosím tě, nemluv o tom. Zajisté přijde hodina má dříve. Proč pak se šetří stromův starých a mladé ratolesti se odřezávají?“

„Pojď, pojď, dobrý příteli můj; nechtěl jsem tě zarmoutiti. Ale málem bych byl na své vyřízení zapoměl. Zítra na usvítě máš

¹⁾ Dne 22. dubna 1823 nalezen jest hrob tento (v katakombách) neporušený. Když ho byli otevřeli, našli kosti bílé, lesklé a hladké, jako jest slonová kost. Nad hlavou ležela láhvička s krví. U nohou byla kostra chlapce 12 nebo 13 letého, černá a zuhlovatěná, jmenovitě na hlavě a na horních částech až do prostřed stehů dolů, odkud až k nohoun kosti znenáhla bělejšími byly. Obě těla odpočívají nyní v bohaté obálce pod oltářem koleje Jesuitské v Loreté.

přijítí do domu matky mé, abyste se uhlavili o přípravách ve hřbitovech pro nastávající pronásledování. Náš svatý papež bude přítomen s kněžími farskými, s jáhny okresními a s notáry, jichž počet nyní opět doplněn jest, a ty jakožto nejpřednější hrobník máš také s nimi býti, aby se mohlo všechno uspořádati.

„Já přijdu jistotně, Pankráti!“

„A teď mám ještě jednu prosbu na tebe,“ doložil mládenec.

„Prosbu — na mne?“ tázal se stařec s po-divením.

„Ano; ty budeš nepochybně muset práci svou neodkladně začít. Já jsem sice již častěji z pobožnosti naše posvátné hřbitovy navštívil, ale ještě nikdy jsem jich vlastně důkladně neohlédal, a to bych rád učinil s tebou, an jich tak zevrubně znáš.“

„To mi způsobí velmi velikou radost“ — odvětil Diogenes, an mu jednak lichotila ta poklona, jednak ale těšilo jej, že Pankrátiiovi záleží na tom, což jemu tak drahé bylo. „Obdržev rozkazy půjdu i hned na hřbitov Kallistův. Očekávej mne u brány Kapenské půl hodiny před polednem, a půjdeme spolu.“

„Já však nepřijdu sám,“ — pokračoval Pankráti; dva mladí lidé, kteříž nedávno pokřtěni byli, velmi sobě přejí, aby poznali naše hřbitovy, o nichžto ještě mnoho nevědí, a žádali mne, abych je s sebou vzal.“

„Každý, kdožkoliv jest přítelem tvým,

jest mi vítán. Jak se jmenuji — aby se nestal omyl?“

„Jeden z nich jest Tiburtius, syn bývalého prefekta Chromatia, a druhý jest mladý muž jmenem Torkvat.“

Severus se trochu pozastavil a pravil: „Jsi-li také přesvědčen, Pankráti, že tomuto poslednějšmu hodno jest věřiti?“

Diogenes pokáral tuto otázku synovňka: „Přichází-li ve společnosti s Pankrátiem k nám, jest jistoty dosti.“

„Přiznávám se,“ vskočil mu do řeči Pankrát, „že jej tak zevrubně neznám jako Tiburtia, kterýž jistotně jest zbožným a šlechetným mladým mužem. Zatím však Torkvat si dává všemožnou práci, aby všecko důkladně seznal, a zdá se, že to míní opravdu. Což tě, Severe, stranu něho nepokojí?“

„Jest to ovšem jenom věc nepatrná. Jda dnes ráno na hřbitov, vešel jsem do lázní Antoniových.“ ¹⁾

„Jakže,“ vpadl mu Pankrát do řeči se smíchem, „navštěvuješ-li ty tak vzácné a zábavné místnosti?“

„Inu nikoliv“, odpověděl počestný umělec; „ale tys snad nevíš, že Kukumio, hlídač šatů (capsarius) ²⁾ a jeho choť křesťany jsou?“

¹⁾ Lázně Antoniovy jsou více známy pod jménem „lázně Karakallových.“

²⁾ „Capsarius“ nazýval se v lázních onen muž, kterýž šaty koupajících se ochraňoval; od slova capsa = skříně.

„Možno-li? Kde pak již všudy křesťanův lze nalézt!“

„Ano, jest tomu tak; oni pak dali sobě založiti hrob na hřbitově Kallistovu, a já jsem jim měl okázati nápis, kterýž Majus na hrob tento zhotovil.“

„Zde jest“ — pravil tento a četl následovně :

**CVCVMIO ET VICTORIA
SE VIVOS FECERVNT
CAPSARARIIS DE ANTONINIANAS. ¹⁾**

„Výborně!“ zvolal Pankrát chybami nápisu rozveselený; „ale na Torkvata zapomínáme.“

„Když jsem tedy vešel do stavení,“ pokračoval Severus — „nalezl jsem k nemalému úžasu svému tohoto Torkvata v onu jitřní hodinu v koutě v horlivé rozmluvě s Korvinem, synem nynějšího prefekta, domnělým mrzákem, který se do domu Anežčina byl vloudil — víš-li tenkrát — když nejmenovaný dobrodinec (Bůh mu račiž žehnati!) tamto bohaté almužny chudým rozdati dal. To není dobrá společnost pro křesťana, myslil jsem si, a k tomu ještě v takovou hodinu.“

„Totě pravda, Severe,“ odpověděl Pankrát hluboce zardělý; „on však jest ještě

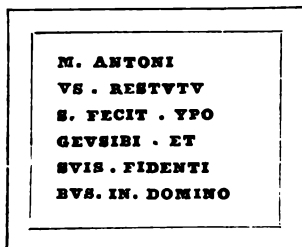
¹⁾ „Kukumio a Viktoria za živa zhotovili (tento hrob) pro sebe. (Byl) hlídačem šatů v lázních Antoniových.“ Nápis tento nalezl se na hřbitově Kallistovu a nejprvé se knězem Marchem uveřejnil, kterýž však mylně udává, jakoby se byl nalezl na hřbitově Praetextatově.

mladý u víře, a nepochybně nevědí ještě jeho bývalí soudruzi o jeho obrácení. Doufejmež co nejlepšího jest.“

Obá mladí mužové nabídli se, že doprovodí Pankrátia k odchodu se strojícího chudým a rozkřičeným sousedstvem. Přijali jejich nabídnutí ochotně a přál starému hrobníku převětivě dobrou noc.

Hlava druhá.

Hřbitovy.

¹⁾

Podobá se nám téměř, jakobychem byli jednu osobu zanedbali, jejíž povahu a smýšlení jsme na začátku naší povídky popsali, totiž

¹⁾ „M. Antonius Restitutus fecit hypogeum sibi et suis, fidentibus in Domino.“ — „Markus Antonius Restitutus učinil podzemní hrob tento pro sebe a pro svoje, důvěřující se v Pána.“ — Nápis tento nalezl se nedávno na hřbitově ss. Nerea a Achillea. Jestli v tom cosi zvláštního, že v nápisu v předešlé části uvedeném a v tomto zase ve jméně mučenika Restituta slabika jest vynechána. Jestli to slabika, ježto se u vyslovení snadno pohlcovala.

nábožnou Lucinu. Její cnosti náležely ovšem ku cnostem tichým a skromným, ježto nesnadno na veřejnost přicházejí aneb zevně vynikají. — Dům její, kterýž byl titulem čili farním chrámem, aneb lépe řečeno, kterýž farní chrám v sobě uzavíral, byl nyní také obydlím papežovým. Blížící-se kruté pronásledování, — v němžto panovníci duchovního království Christova jistě očekávati mohli, že se po nich, jakožto po nepřátelích císařových, nejdříve slídití bude, — požadovalo, aby nejvyšší pastýř Církve svůj obyčejný byt za sídlo jistější vyměnil. K tomu se vyvolil dům Lucinin. a k její veliké radosti zůstal obydlím papežovým za toho i za následujícího papežství, za něhož tam přivedena byla dravá zvířata, aby je papež Marcell ve svém vlastním obydlí krmil. Tento odporný trest měl brzy jeho smrt za následek.

Lucina byla ve svém čtyřicátém roce ¹⁾ mezi jáhenky přijata a nalézala dosti zaměstnání v povinnostech tohoto úřadu. Dozorství nad ženami v chrámě, ošetřování nemocných a nuzných jejího pohlaví, zhotovování a opatrování posvátných rouch a prostěradel oltářních, a vyučování dítek a ženštin ku křestu připravovaných, jakož i přisluhování při křestu jejich — to všecko bylo povinností jáhenek a zaměstnávalo je dostatečně mimo jejich domácí práce. Plněním obou těchto druhů povinností

¹⁾ Šedesátý rok byl stanoveným věkem; někdy však i čtyřicetileté osoby se přijímaly.

trávila Lucina pokojně život svůj. Hlavní úkol života jejího zdál se dosaženým býti; syn její zasvětil se Bohu a byl hotov, krev svou pro víru vycediti. Jej střeziti a zaň se modliti bylo jí více radostí nežli dalším zaneprázdněním.

Časně z rána v ustanovený den odbývalo se shromáždění v předešlé části zmíněné. Postačí, zmíníme-li se, že se v něm dávaly určité rozkazy o sbírání almužen, aby se hřbitovy rozšiřovati a mrtví pochovávatí mohli; aby se podporovali ti, jižto se museli v čas pronásledování skrývati; aby se mohli zajatí živiti a přístup k nim aby se mohl zjednávatí; a konečně, aby se těla mučovníkův mohla vykupovati. Dále se pro každý okres ustanovil notář, aby spisy mučnické sbíral a důležité udalosti zaznamenával.

Kardinálové neboli titulní kněží obdrželi nařízení k rozdávání svátostí, jmenovitě svatého přijímání v čas pronásledování, a každému z nich odkázán byl jeden i více hřbitovů, aby tam v podzemních chrámech svatá tajemství slavil. Papež vyvolil pro sebe hřbitov Kallistův, což Diogena, jakožto prvního hrobníka v tomto hřbitově, ovšem nevinným způsobem nemálo hrdým činilo.

Dobrý stařec ten zdál se býti spíše veselým nežli smutným při ohromujících znamkách nastávajícího pronásledování. Žádný velící zeměměřický důstojník nemohl by při hájení obleženého města v ochranu jeho obrat-

nosti svěřeného rázněji a určitěji své rozkazy dávati, jako Diogenes byl nařízení svá zděloval svým podržným dohlížitelům rozličných hřbitovů, jež byl do domu svého obeslal, aby zvěděli rozkazy zmíněného shromáždění.

Stín rafije na slunečních hodinách na bráně Kapenské ukazoval poledne, když Diogenes s oběma svými syny tam přicházel; všechny tři mladíky již tam nalezl. Šli dva a dva Appiovou silnicí dolů, a asi dvě míle za bránou ¹⁾ šli po rozličných cestách ploužíce se podél silnice mezi rozmanitými hroby, do téhož venkovského statku v pravo u silnice. Tuto našli všecko, čehož při sestoupání do podzemních hřbitovů zapotřebí měli, jako: svíce, svítilny a křesadlo. Severus navrhl, poněvadž i vůdců i cizinců stejně bylo, aby se po dvou oddělili; při tomto dělení zvolil sobě Torkvata provázeti; proč — snadno se můžeme domyslit.

Zajisté by unavilo naše čtenáře, kdyby všichni zábavu společnosti této sledovali. Diogenes netoliko odpovídal všem dávaným otázkám, nébrž činil po chvílkách malé zcela pochopitelné přednášky o předmětech, ježto byl za zvláště zajímavé považoval. My však domníváme se, že bude pro naše přátely zábavnějším a po-učnějším, představíme-li celou

¹⁾ Nyní brána sv. Sebastiana. Starší „brána Kapenská“ (nazvaná od Kapeny, města v Etrurii) byla asi o 1 (anglickou) míli blíže k městu jako nynější brána sv. Sebastiana.

stať čili látku souvisle; při tom budou chtítí též něčeho z pozdějších dějin těchto podivuhodných budov zvědětí, do nichžto jsme své mladé poutníky uvedli.

Dějiny starých křesťanských hřbitovů čili pohřebišť, totiž *katakomb*, jakož se obyčejně nazývají, dají se ve tři částky rozdělití; od svého počátku až do času našeho vypravování, aneb o několik roků později; od této doby až do osmého století; konečně pak odtud až na náš věk, kdy máme příčiny nadíti se, že doba nová započíná.

Napopřed jsme se vystříhali užívati jména „*katakomby*“, ješto by to bylo mohlo čtenáře naše k bludné doměnce svéstí, žeby to bylo původním aneb všeobecným jménem těchto starých křesťanských hřbitovů. Tomu není tak. Řím jest obklopen kruhem asi šedesáti hřbitovů, z nichžto nejmnožší známy jsou pod jménem jednoho neb více svatých, jejichž těla tamto odpočívala; tak máme hřbitovy ss. *Nerea* a *Achillea*, sv. *Anežky*, sv. *Pankrátia*, sv. *Prätextata*, sv. *Priscilly*, sv. *Herma* atd. Časem jmenovaly se hřbitovy také dle místa, kdežto byly. ¹⁾ Hřbitov sv. *Sebastiana* měl mimo rozličná jiná jména také název „*ad Katakumbas*.“ ²⁾ Význam slova

¹⁾ K. p. *Ad Nymphas*; *Ad Ursum pileatum*; *Inter duas lauros*; *Ad Sextum Philippi* atd.

²⁾ Nepochybně složeno z grecké předložky *κατά*, a z latinského slovesa *cumbere*, ležeti; (aneb z greckého *κατά* a *κοινα* = odpočívadlo, což tentýž význam tvoří.)

toho jest zcela nepovědomý; potahuje se snad na okolnost, že ostatkové sv. Petra a Pavla uloženi byli po nějaký čas v jedné poblízké hrobce téhož hřbitova, a naž posud jest. Jméno „katakomba“ měl tudýž nejprvé toliko tento jeden hřbitov; později nabylo jméno to rozsáhlejšího významu, a nyní obyčejně nazýváme veškeren obor těchto podzemních místností „katakomby.“

O jejich povstání v předešlém století mnoho se dohadovali. Dvěma neb třemi neurčitými a dvojsmyslnými místy svedení zastávali někteří učení starožitníci, že byly katakomby původně pohanské výmoly k tomu konci, aby se v nich kopal písek ku stavbám v městě. Takovéto písečné doly jmenovaly se *Arenaria*, a taktéž se nazývají zde onde křesťanské hřbitovy. Avšak vědecké a důkladnější proskoumání, jakéhož byl jmenovitě pečlivý kněz *Marchi* podnikl, podvrátila úplně toto mínění. Katakomby mívaly začasťe, jakož posud viděti lze, svůj vchod z těchto písečných jam, ježto samy jsouce podzemní nepochybně výborně se hodily k tomu, aby hřbitov ukryly; mnohé okolnosti však dokazují, že se jam těch nikdy ku křesťanským pohřbům neuzívalo, a že se nikdy v křesťanské hřbitovy neproměňovaly.

Kdož písek ze země dobývati chce, založí jámu svou co možná nejbližše pod povrchem, učiní sobě co nejpohodlnější přístup, aby mohl látku vydobývati, a konečně udělá si

jámu tak prostrannou, jak toho bezpečnost klenutí a mnohost toho, co hledá, připouští. Všecko to skutečně nalazáme v jamách pískových, jichžto kol Říma mnoho jest. Katakomby však jsou dle zásad právě opačných zakládány.

Katakomba jde obyčejně hned po příkrých schodech pod vrstvy sypkého a drobivého písku ¹⁾ dolů do oné vrstvy, kdežto písek v měkky ale pevný kámen stvrdnul, na jehož povrchu posud každou ránu sekýrou zřetelně slyšeti lze. Dostihnuvše tuto hloubku, nacházíme se v prvním patře hřbitova; neboť schody vedou hlouběji k druhému a k třetímu patru; a všecky jsou dle téže soustavy zakládány.

Můžeme katakombu ve tři rozdělit; v chodby čili silnice, v komory čili prostory a v chrámy. Chodby jsou dlouhá, úzká podlubi, dosti pravidelně vytesaná, tak že podlaha a strop s pobočnými stěnami prostý čili rovný uhel tvoří; začasť jsou tak úzké, že sotva dvě osoby vedle sebe jíti mohou. Někdy se táhnou daleko přímým směrem, bývají však jinými překřížovány, a tyto opět jinými, tak že působí dokonalé bludiště čili síť podzemních mezisíní. Poblouzení v nich mohloby snadno zkázou býti.

Tyto chodby však nemají, jakož bychom se z jejich názvů snadno domýšleti mohli, je-

¹⁾ Jestli to červený vulkánský písek, nazvaný „puzzolana“, jehož se k hotovení tak zvané Římské malty s prospěchem užívá. (Vulkánský čili sopečný písek jest ten, kterýž se v zemi nahromadil, převratem způsobeným sopkou.)

nom ten účel, aby někam jinam vedly. Ony samy jsou katakomby čili hřbitovy. Jejich stěny, jakož i pobočné stěny u schodů jsou plny hrobů, to jest, jsou v nich řady velkých i malých výklenků dosti dlouhých, aby obsáhly tělo lidské od dítky až k dospělému muži; tělo leží bokem k chodbě. Někudy jest i čtrnáctero, někudy pak jen dvě neb čtvero takovýchto řad nad sebou. Velikost hrobů jest tak dokonale odměřena, že nepochybně tělo podle hrobu leželo, když se hrob vytesával.

Když se bylo tělo v plátno zavinulo, jakož jsme byli od Diogena slyšeli, a když se do úzkého výklenku bylo vložilo, výklenek se neprůdýšně (hermeticky) uzavřel buď mramorovou ploškou, aneb obyčejněji několika širokými cihlami, ježto se hranou do žlabinky zvláště k tomu konci ve skále vytesané zasazovaly a kolkolem maltou zamazaly. Nápis se do mramoru ryl, aneb se do vlhké malty psával. Tisíce nápisův prvního druhu jest nashromážděno, a ty se chovají v musejích a ve chrámech; mnoho nápisů druhého druhu se opsalo a uveřejnilo. Nejvíce hrobův pak jest bez nápisův. — Čtenář by se však mohl nyní ještě tázati, do které doby pochovávání v katakombách padá, a jak se počátek a konec této doby určuje. Pokusíme se, bychom otázce té co možno krátce odpověděli.

Není žádného důkazu, žeby křesťané před založením katakomb byli jiného hřbitova měli.

Dvě zásady, tak staré jako křesťanství

samo, vedly k tomuto způsobu pochovávání. Prvá zásada jest ve způsobu, jímžto Christus pochován byl; položili Jej do hrobu v jeskyni, v plátno zavinutého a mastmi pomazaného; a kámen zapečetěný uzavřel hrob Jeho. An pak svatý Pavel Christa Pána tak často za vzor našeho vzkříšení představuje a o tom mluví, že s Ním na křestu svatém pohřbeny býváme: tudýž bylo věcí přirozenou, že učenci Jeho za Jeho příkladem pohřbeni býti sobě žádali, aby takto připraveni byli, s Ním opět povstati.

Toto očekávané vzkříšení bylo druhou myšlénkou, kteráž k zakládání těchto hřbitovů vedla. Všecky výrazy na hřbitov se vztahující ukazují na vzkříšení. Slovo „pohřben“ nenalezá se na křesťanských nápisech. „Pochován v pokoji“ (tolik jako uschován ku vzkříšení.) „Uložení (depositio) N. N.“ — jsou nejobyčejnější výrazy; mrtví se toliko na čas, až do požádání, hrobu svěřují, jakož se nějaký závdavek nebo klenot k jistému ale toliko časnému uschování ukládá.

Již i jméno cœmeterium ukazuje, že jest hřbitov toliko místem, kde mnozí odpočívají, jako ve spárně na čas dřímající, až se ranní červánky ukáží a hlas trouby je zbudí. Proto se také hrob prostě „místem.“ aneb ještě obyčejněji „místěčkem“ v Christu zemřelých nazývá. ¹⁾

¹⁾ Locus, locus.

Tyto obě myšlenky, ježto při zakládání katakomb působily, se však nepodstrčily tepruv později do soustavy křesťanské, nébrž musily v nejstarších dobách zvláště živé býti.

Proto byl v ošklivosti pohanský obyčej upalování mrtvol; a nižádná věc neukazuje na to, žeby obyčej ten byli křesťané kdy přijali.

Ale i v katakombách samých nalezáme mnoho důvodů pro jejich brzké povstání. Jejich malby posud zachované svědčí o době, kdy umění ještě kvetlo. Jejich znaky a jejich podobiznový (simbolický) ráz jsou značitou známkou velmi dávné doby; neboť zalíbení v podobiznovém zobrazování během času hynulo. Jakkoli pořídci jsou nápisové s udaným dnem, nicméně přece mezi 10.000 nápisův, kteréž učený a domyslný rytíř de Rossi nashromáždil a vydati chce, ve 300 udán jest čas dle konsulův, a sice ze všech dob od prvních císařův až do polovice čtvrtého století (350 po Christu. Jiný zvláštní a zajímavý obyčej poskytuje nám dalších vědomostí o hrobích. Při zavírání hrobů vtlačovávali příbuzní nebo přátelé často, aby sobě hrob poznamenali, do vlhké malty jeho buď nějaký peníz, nebo vypouklý obraz, nebo vytesaný kámen; někdy také lasturu nebo i kamínek, nepochybně aby hrob naleztí mohli, i kdyby žádného nápisu neměl. Takovýchto předmětů se neustále mnoho nalézá, a již ode dávna se jich mnohosbíralo.

Nežrídka však peníz odpadl, ale ostavil v maltě zřetelný a jasný otisk, na kterémž

posud den znáti jest. Tito dnové sáhají do času Domitianova aneb některého jiného z prvních císařův.

Mohlby se někdo tázati, proč křesťané na to váhu kladli, aby hrob opět jistě našli? Mimo pohnutky přirozené úcty k zemřelým příčina pravidelně v nápisech se uvodí. Kdyby nám nyní nedostatek místa zabraňoval čas úmrtí nějaké osoby úplně udati, raději bychom den nežli rok vypustili. Tot jest pro dějepis důležitější, a nikomu na tom nezáleží, aby věděl den, kdy někdo umřel, neví-li rok; rok však i bez dne jest vždy důležité návěští. A přece nám jen málo které křesťanské nápisy udávají úmrtní rok, tisíce však zevrubně den, na kterýž někdo byl umřel buď v naději věřících na věčný život, buď co mučeník. To se snadno vysvětlí; u obou tříd zemřelých (u mučenků i u jiných věřících) slavívala se v den jejich úmrtí výroční památka; proto musel den úmrtní dokonale znám býti, a proto se také jenom úmrtní den znameňoval.

V jednom hřbitově, na blízku onoho hřbitova, v němžto jsme tré svých mladých přátel s Diogenem a s jeho syny zanechali, ¹⁾ našly se nedávno vedlé sebe nápisy prohlédající k oběma třídám zemřelých. Jeden v řeči grecké činí zmínku o „pochování Augendy dne třináctého před kalendami (t. j. před pr-

¹⁾ Na hřbitově ss. Nerea a Achillea.

vním dnem) Června“ a připojen mu následující proslov :

**ZHCAIC ENK^ω KAI
EP^ωTA YΠEPHM^ωN ¹⁾**

„Žij v Pánu a pros za nás.“

Jiný zlomek zní následovně :

‘ N. IVN-
. IVIBAS-
IN PACE ET PETE
PRO NOBIS ^{†2)}

„ . . . Nonas Června . . . Žij v pokoji a pros za nás.“ ³⁾

Třetí nápis jest :

**VICTORIA . REFRIGERER [ET]
ISSPIRITVS . TVS IN BONO ⁴⁾**

„Viktoria, občerstvena budiž a duch tvůj budiž v blahu.“

Tento poslední nápis připomíná nám jiný ozvláštní nápis, jenž se byl na hřbitově Prætextata (nedaleko hřbitova Kallistova) u jednoho hroba v maltě veškrabán nalezl. Jestli předně tím znamenitý, že jest v latinské řeči složen, ale greckými písmeny napsán; pak tím, že obsahuje svědectví o Božství Christovu,

¹⁾ Ζήσεις ἐν κυρίῳ καὶ ἐρώτα ὑπὲρ ἡμῶν.

²⁾ . . . Nonas Jun. . . . Vivas in pace et pete pro nobis.

³⁾ Nonas znamená v měsících Dubnu, Červnu, Srpnu, Září až do Unora pátý den, v měsících Březnu, Květnu a Červenci sedmý den po kalendách (t. j. po prvním dni) v kalendáři Římském.

⁴⁾ Victoria refrigereris (et) spiritus tuus in bono.

a konečně tím, že v něm vyslovena jest prosba, aby Bůh zesnulé občerstviti ráčil. Mezery, ježto v nápisu tom povstaly vypadáním kouškův malty, vyplníme.

BENE MEPENTI SOPOPI BON	
VIII KAL NOB	
ΔΕ	ΧΗ
ΟΥC	ΠΙΤ ουμ
ΧΡΙC	ΤΟΥ ουμ
ΤΟΥC	ΡΕ ρ
ΟΝΝ	ΙΤΕΡΕ ε
ΙΝΟ	ΙΝ Ρ
ΤΕC	Χ 1)

„Dobře zasloužilé sestře Bon . . . osmého dne před kalendami Listopada. Bůh, Christus, Všemohoucí račiž občerstviti ducha tvého v Christu.“

Na vzdor této odchylce o modlitbách na hrobích čtenář tuším nezapoměl, že jsme se zabývali důkazem, že křesťanské hřbitovy Římské měly počátek svůj v nejdávnějších částech. Máme toliko ještě otázce odpověděti, až do kterého času se jich užívalo. Když se byl Církvi mír (pokoj) opět navrátil, přimělo nábožné smýšlení mnohého křesťana k tomu přání, aby byl u mučovníků a u nábožných z prvnějších věků pochován; a však obyčejně spokojili se pohřbením pod podlahou. Proto

1) Bene merenti sorori Bon . . . VIII. Kal. Nov. Deus Christus Omnipotens spiritum tuum refrigeret in Christo.

jsou hrobní kameny, jichžto se začasté v rumě katakomb a někdy ještě na svém místě nalézá, a jenžto konsuly ze čtvrtého století jmenují, tlustší a větší, a nápisy na nich lépe ryté a méně jednoduše skládané, jako na kamenech z prvéjších věků, jenž v pobočných stěnách zazděny jsou. Ale již před ukončením čtvrtého století ředli tito pomníkové, a nejdéle v pátém století přestalo se v katakombách pochovávat. Papež Damasus, kterýž roku 384 umřel, ostýchal se, jakož nám ve svém hrobním nápisu praví, ve společnost svatých se vtíratí.

Restitut, jehožto hrobní nápis jsme neprostředně pod nápisem této části zdělili, může považovati se za mluvčího starých křesťanů vůbec. Jakož on byl pravil, že pro sebe a pro své hrob podzemní založil: tak mohou sobě staří křesťané podzemní město (katakomby) za své výhradní dílo a majetství přisobovati, jehožto silnice dohromady tisíc (anglických) mil dlouhé jsou, a ježto má šest millionův v Pánu spících obyvatelův, kteříž v Hospodina doufají a Jím vzkříšení svého očekávají. ¹⁾

¹⁾ Tyto počty udává kněz Marchi jako výsledek bedlivého skoumání. Budiž tuto ještě podotknuto, že při zakládání těchto hřbitovů písek, který se měl z jedné chodby vyvážeti, do jiné již vykopané (a mrtvými těly ve hrobích naplněné) chodby se převážel; proto nalezáme nyní některé zcela zasypané.

Hlava třetí.

Co Diogenes o katakombách vypravovati nemohl.

Diogenes žil v první době dějin těchto hřbitovů, ač nedlouho před jejím ukončením; kdyby byl mohl pohlednouti v budoucnost jejich, bylby spatřil blízkí se dobu, ježby mu byla srdce potěšila, ale také jinou dobu po ní následující, kterážby jej byla hluboce zarmoutila. Jakkoliv se tedy předmět této části bezprostředně k našemu vypravování nepotahuje, přece podstatně poslouží k tomu, aby vypravování s nynější polohou svého výjevu ve spojení přivedl.

Kdykoliv se Církvi pokoj a volnost navrátily, bývaly hřbitovy nábožnými křesťany hojně navštěvovány. Každý z nich obdržel jméno své po jednom nebo po více v něm pohřbených mučenicích, a na výroční dny těchto mučeníků tlačili se zástupové měšťanův a poutníkův k jejich hrobům, kdežto se Božská tajemství slavívala a řeči k jejich chvále se činívaly. Z toho povstaly první seznamy mučeníkův (martyrologia) čili kalendáře dnův mučeníkův, z nichžto věřící se dovídali, kamžby jíti měli. „V Římě na Silnici Solné, nebo Appiově, nebo Ardejské,“ — takové jsou po-ukázky, ježto čteme téměř na každý den v Římském seznamu mu-

čeníkův, kterýž nyní ovšem přídavky z pozdějších časů mnohem větší rozsáhlosti nabyl.¹⁾)

Obyčejní čtenářové seznamu mučenického sotva znali důležitost těchto zápisův; zápisové ti však sloužili k tomu, aby některé jinak pochybne hřbitovy objasnili. Při tom nám přispívá ještě jiný druh vzácných spisů; nežli se však o nich zmíníme, uvážíme změny, jichžto tato pobožnost na hřbitovích za sebou měla. — Nejdrívě zakládaly se prostranné vchody a pohodlnější schody; pak se stavěly zdi, aby podpíraly hroutící se chodby, a zde onde prolámaly se v klenutí nálevkovité otvory, aby se mohlo světlo a vzduch do nich prouditi. Konečně pak zakládaly se nad vchody basiliky čili chrámy, obyčejně bezprostředně k nejhlavnějšímu hrobu vedoucí; toto místo nazývalo se „Confessio ecclesiae“ (vyznání

¹⁾ Některé věty ze starého Římského kalendáře mohou za příklad sloužiti:

III. Non. Mart. Lucii in Callisti.

VI. Id. Dec. Eutichiani in Callisti.

XIII. Kal. Feb. Fabiani in Callisti, et Sebastiani ad Catacumbas.

VIII. Id. Aug. Systi in Callisti.

Zvolili jsme právě místa potahující se na hřbitov Kallistův, ješto jsme, obírajíce se sepsáním této části, právě dostali zprávu, že se našli hrobové a hrobní nápisové jmenovaných čtyř papežů a sv. Anthera v jedné kaple hřbitova Kallistova s nápisem veršovaným od sv. papeže Damasa. Některé jiné příklady ze starého kalendáře jsou:

Prid. Kal. Jan. Sylvestri in Priscillae.

IV. Id. (Aug.) Laurentii in Tiburtina.

III. Kal. Dec. Saturnini in Thrasonis.

Tento kalendář jest u Ruinarta, Acta Mart. t. 3.

chrámu). Poutník přišedší do města svatého navštívil pak — jakož posud obyčejem jest — všecky tyto chrámy, sestoupil dolů do konfessí, a přišel bez dlouhého cesty hledání do bře zachovalými chodbami přímo ku hrobu nejslavnějšího mučeníka, a odtud zase k jiným, jenž snad také byly předmětem úcty.

V době, o nížto vypravujeme, nebylo dovoleno některý hrob otevřítí a tělo z něho vyzdvihnouti. Otvory v pobočných stěnách hrobu udělanými strkaly se šátky neb závoje, tak zvaná brandea, do hrobů, aby se dotýkaly ostatkův mučeníkův; šátky ty přinášely se do dalekých krajin a chovaly se u veliké uctivosti. Není tedy divu, že bylo sv. Ambroži, sv. Gaudentiovi a jiným biskupům těžko těla aneb větší mučenické ostatky pro své chrámy dostatí. — Jiný druh ostatků pozůstával v tak zvaném mučenickém oleji. Byltě to olej (začasté s balsámem smíšený), kterýž v kahanci u hrobu mučeníka hořival. Častěji stává kulatý kamenný pilíř, asi tři stře- více vysoký a na hoře vyhloubený. vedlé ná- hrobků; na něm býval nepochybně kahanec, aneb sloužil k tomu, aby se na něm samém olej rozprostíral.

Svatý Řehoř Veliký psal královně Theodelindě, že jí posílá sbírku olejův oněch papežů, kteříž mučeníky byli; připojenou listinu opsal Mabillon v klenotnici Monzejské; — jestiž u Ruinarta ¹⁾ otištěna; —

¹⁾ Acta Mart. t. 3.

nachází se tam posavad i s láhvičkami, jež oleje v kovových rourkách zapečetěné obsahují.

Tato ostýchavost, aby se hrobový pokoj svatých nerušil, jeví se překrásně v udalosti, jižto svatý Řehoř Tourský vypravuje. K oněm mučenkám, jižto se ve staré Římské církvi nejvýše ctili, náleží svatý Chrisant a Daria. Jejich hrobové častým uzdravováním nemocných, ježto se tam stávalo, tak se oslavili, že křesťané nad nimi stánek s klenutím překrásně pracovaným zbudovali, t. j. ve skále vytesali, kdežto se zástupové pobožných shromáždovali. Pohané to vypátrali. Císař tam dal modlíci se křesťany zavřítí, vchod zazdítí a s hůry, nepochybně otvorem pro světlo nebo průduchem zem a kamení dolů hrnouti a shromážděné za živa pohřbiti, tak že podobným způsobem zemřeli, jako svatí před nimi. Ono místo bylo neznámo v tu dobu, když se Církvi opět pokoj navrátil, až pak dopuštěním Božím opět objeveno bylo. Nyní však se již více poutníkům nedovolovalo, aby na toto svaté místo vstupovali, nébrž toliko, aby se naň okénkem ve zdi utvořeným dívali; takto bylo viděti nejen hroby mučenkův, než i těla oněch, kteříž tam za živa pochováni byli. A jelikož se toto ukrutné zasypání událo, an se právě přípravy konaly ku slavení mše svaté, bylo ještě viděti různě ležící stříbrné nádoby, v nichžto se víno k nejsvětější oběti přineslo. ¹⁾

¹⁾ S. Greg. Touron. de gloria mart. l. 1. c. 28, u Marcha str. 81.

Patrně jest, že poutníci do Říma přišedší příruční knihy o hřbitovech zapotřebí měli, aby věděli, coby měli navštívit. Taktéž jest věcí docela přirozenou, že poutníci domů se navrátilvší své méně šťastné známé poučovati hleděli vypravováním toho, co byli viděli. Zachovalo se doposud několik takovýchto zpráv čili cestopisů, anyž jsou pro nás neméně zajímavé, jako pro necestovavší známé oněch spisovatelů. ¹⁾

První místo mezi nimi zaujímají zápisy ze čtvrtého století; v jednom jsou udána pohřební místa Římských papežů, v druhém pak pohřební místa mučovníků. ²⁾ K nim se přidružují tři rozliční ukazatelé v katakombách, ježto jsou tím zajímavější, poněvadž majíce jiný pořádek posloupnosti v udáních svých úplně souhlasí.

Abychom cenu těchto spisů ukázali, a spolu i proměny popsali, které se v katakombách během druhé doby jejich dějin udály, podáme stručnou zprávu o nálezu, kterýž se stal na onom hřbitově, kdežto jsme naši malou společnost zanechali. V rumu nedaleko vchodu

Obyčejně se básně sv. Damasa o mučovnících (Carmen 28) na tuto udalost potahuje.

¹⁾ Podobný utěšený cestopis nejnovější podal nám pod názvem: „**Pouť do svatého Říma**“ náš pro své výtečné kněžské cnoti vůbec ctěný důst. p. Ludvík Tidl, kons. rada, děkan a farář v Ujezdě, člen výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methodia, v čísle 34 až do 42. Hlasu jednoty katolické 1856, zač mu i tuto provoláváme upřímně: „Zaplať Pán Bůh!“

²⁾ Bucheriem r. 1634 uveřejněné.

jedné katakomby, jejíž jméno ještě nejisté bylo, a ježto se za katakombu Praetextatovu pokládala, nalezen byl kus mramorové plosky, na přič od levice k pravici přelomené s následujícími písmeny :

1)

Mladý rytíř de Rossi vysvětloval hned, že to jest kus hrobniho nápisu sv. papeže Kornelia; že prý nepochybně dole se nalezne jeho hrob obzvláštního způsobu, a poněvadž všechny zmíněné cestopisy hrob tento jednohlasně na hřbitově Kallistovu udávaly, že prý tudyž má tato, a nikoliv katakomba sv. Sebastiana, několik set kroků odtud vzdálená, právo na toto čestné jméno. Ba on šel ještě dále a předpověděl, jelikož tyto spisové dokazují, že jest sv. Cyprian vedlé Kornelia pochován, že prý se u hrobu toho něco nalezne, čímby se udání to vysvětliti dalo; neboť bylo známo, že tělo jeho v Africe odpočívalo. —

Netrvalo dlouho, a potvrdily se všechny tyto domněnky. Nalezloť se, že velké schody ²⁾ vedly zrovna na prostranné místo, kteréž ci-

1) . . . nelia mučeníka.

2) Hrobka byla, jak se domníváme, dříve nalezena nežli schody.

hlovými zděmi z času po pronásledování obroubeno bylo, a od vrchu světlo i vzduch dostávalo. Po levé straně byl hrob jako jiní hrobové ve skále vytesaný, a však zevně nad ním oblouka nebylo. Byl pak rozsáhlý a prostranný, a nebylo žádných jiných hrobů ani pod ním, ani nad ním, ani po bocích; jenom jediný hrob byl velmi vysoko nad ním. Tam se našel scházející kus plosky mramorové; kus dřívě nalezený se z Kircherova musea, kdežto byl uschován, přinesl, a obá kusy úplně se k sobě hodily a kryly hrob následujícím způsobem:

1)

Opodál dole, od dolního rohu toho kamene až k zemi, byla mramorová ploska s nápisem, z nížto jen v levo kus pozůstal, ostatek ale se odlomil a ztratil. Nade hrobem byla jiná ploska v pískovci zadělaná, z nížto se pravá část zachovala, a z nížto se několik jiných kousků v rumě našlo; tyto kousky sice nepostačovaly, aby se nápis opět úplně sestavil, ale postačovaly, aby se poznalo, že to byl nápis veršovaný od papeže Damasa. Jak pak ale lze dokázat, že tyto

1) Kornelia mučéníka a biskupa.

verše byly od Damasa? Velmi snadno. Vímeť netoliko, že tento svatý papež velmi rád verše na hroby mučenické psával, ¹⁾ ale přemnohé nápisy po něm doposud zachované jsou písmenami zvláště a velmi ozdobně tvořenými psány, ježto jsou starožitníkům pod jménem „písmen Damasových“ známy. Na těchto mramorových kusech pak jsou zlomky veršův v takovémto písmě.

Na stěně v pravo od hrobu, a však ještě na té samé ploše byly dvě celé podoby v rouše kněžském mající záři okolo hlavy malovanou; patrně Byzantinská práce ze sedmého století. Dole na stěně u každé postavy v levo byla jejich jména, z nichžto písmeno pod písmenem postaveno bylo; některá písmena byla smazána, my pak je ležatým písmem vyplníme:

SCI+ CORNELI PP SCI+ CYPRIANI. ²⁾

¹⁾ Takové nápisy činí největší část jeho nám dochovaných poetických prací.

²⁾ „(Obraz) sv. papeže Kornelia, — sv. Cypriana.“ Na druhé straně, na úzké v pravidelném úhlu na ni přiléhající stěně jsou dva podobní obrazové; ale jen jedno z obou jmen dá se ještě rozřešiti, totiž jméno sv. Sixta, aneb, jak se zde onde píše, Susta. — Na obrazech nejproslulejších svatých čteme posud v maltě vyškrabaná písmem ze sedmého století jména těch, kteříž byli hroby ty navštívili. Dva kněží n. p. napsali jména svá takto:

†LEO PAB JOANNIS PAB.

V starém Římském kalendáři stojí o sv. Cyprianu: „XVIII. Kal. Oct. Cypriani in Africa: Romae celebratur in Callisti.“

„14. Záti (pochování) Cypriana v Africe; v Římě slaví se na hřbitově Kallistovu.“

Tím mohl cizinec, čta oba tyto nápisy u obrazů a věda, že Církev slavnost obou mučeníků jednoho dne světí, snadno k domněnce sveden býti, že tamto obá vedlé sebe pochování jsou. —

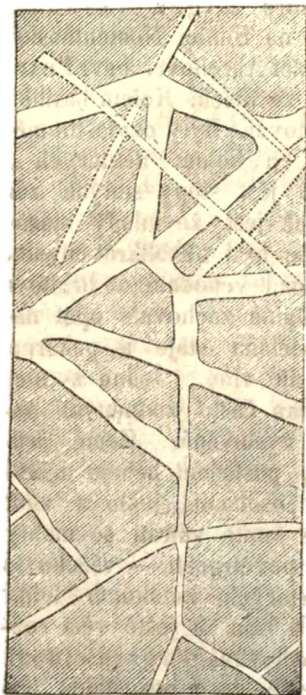
Po pravé straně hrobu konečně stojí asi tři stopy vysoký sloup na způsob prvé již udaný, na vrchu vyhloubený; a naše domněnka o účelu takých sloupů tím se potvrzuje, že sv. Řehoř v seznamu olejův královně Lombardské zaslaných se též o oleji sv. Kornelia, Oleum S. Cornelii, zmiňuje.

Vidíme tedy, kterak v druhé době hřbitovy původně jednoduché netoliko více se ozdobovaly než i pohodlněji se zařizovaly. Není však proto třeba obávati se, žeby se mohly tyto pozdější okrasy s výrobky starších časů másti. Rozdíl jest tak veliký, žeby se mohl právě tak snadno obraz Rubensův s obrazem Beato-Angelikovým másti, jako Byzantinský obraz do obou prvních století klásti. Nyní přicházíme ke třetí době těchto svatých hřbitovů, k truchlivé době jich zpusťování. Když Lombardové a později Saraceni okolí Římské pleniti počali, a katakomby nebezpečností znesvěcenou býti vystaveny byly: dali papežové těla nejslavnějších mučeníků tam odtud do basilik v město přenést. To trvalo až do osmého neb devátého století, v nichžto se ještě dává zpráva o opravách, ježto papežové ve hřbitovech dělávali. Od té doby pak nebývaly katakomby

již tak hojně nábožnými navštěvovány, a chrámové nad vchody jejich stojící se rušili nebo rozpadávali. Jenom ti ostali státi, kteříž jsouce opevnění hájiti se dali; k těmto náležejí vně za městskými zděmi stojící basiliky sv. Pavla na Silnici Ostienské, sv. Sebastiana na Silnici Appiově, sv. Vavřince na Silnici Tiburské čili na prostore „Ager Veranus“ zvané; sv. Anežky na Silnici Nomentánské, sv. Pankrátia na Silnici Aureliově, a sv. Petra na Vatikáně, největší ze všech. Kolem basiliky prvně a posledně jmenované byly ozvláštní městyse čili předměstí, a kolem některých z ostatních posud viděti jest stopy silných zdí.

Paměti hodné však jest, že mladý starožitník, o němž jsme se byli několikrát chvalně zmínili, dvě basiliky nad vchodem do hřbitova Kallistova téměř úplně zachovalé opět našel; z jedné byla udělána stáje a pekárna, z druhé pak sklep na víno. Jedna z nich jest nepochybně basilika často zmíněným papežem Damase vystavěná. Země průduchy tam napadaná, pustošení během několika století působené osobami, ježto z vinic nestřeženými vchody tamto vdírali se mohly, zhoubná moc času a povětrnosti — všecko to zanechalo nám ze starých katakomb toliko zříceniny. Přece však jsou tu ještě věci rozličné, za jichžto zachování Prozřetelnosti děkovati musíme. Ještě dosti pozůstalo, aby se zprávy z lepších časů na nás došlé potvrzovaly, a tyto zprávy zase nám jsou ná-

pomocny v opětném sestavování zřícenin. Papež nyní panující učinil v několika létech pro tato svatá místa více, nežli se bylo od mnohých století stalo. Komisi, ježto od něho k tomu konci ustanovena jest, vykonala ku podivu mnoho.

Prostředky velmi obmezenými dává soustavně pracovati; ničehož se nebere s místa, kde se co nalezlo, nébrž všechno, pokud možno, tak se obnovuje, jak to původně bývalo; všecky malby se dokonale okreslují, a z každé prohledané části katakomb se zhotovují plány.

Aby se těchto krásných výsledků docílilo, nakoupil papež z vlastních prostředků vinic a polí; jmenovitě u Tor Marancia, kdežto hřbitov svatého Ne-

rea a Achillea jest, a nad hřbitovem Kallistovým. — I císař Francouzský poslal do Říma umělce.

kteríž skvostné, snad až příliš přeplněné dílo o katakombách vypracovali; toť podniknutí v skutku císařské.

Jestliť však čas, bychom společnost svou opět vyhledali, a svou návštěvu v těchto divuplných městách zvěčnělých svatých v průvodu svých přátel, hrobníků, dokončili.

HLAVA ČTVRTÁ.

Co Diogenes o katakombách vypravoval.

Všecko, co jsme čtenářům svým z první doby dějin podzemního Říma, jakož starožitníci rádi katakomby nazývají, byli pověděli, vypravoval Diogenes svým mladým posluchačům nepochybně mnohem lépe, když se svíci v ruce zvolna kráčeli dlouhou přímou chodbou, která sice mnohými jinými chodbami překřížena byla, jížto se však oni nespustili. Vypravoval jim v rozličných, přestávkami rušených přednáškách, co jsme my ve své prosaické druhé hlavě byli sestavili.

Konečně se obrátil Diogenes v pravo, a Torkvat se bázlivě vůkol sebe ohlížel. „Vedle kolika křížných chodeb jsme již asi šli, nežli jsme tuto hlavní chodbu opustili?“ tázal se.

„Bylo jich mnoho,“ — odpověděl chladně Severus.

„Kolik pak asi myslíš, deset či dvacet?“

„Nejméně tolik, myslím; já však jsem je nikdy nečítal.“

Torkvat však je čítal; tázal pak se jen proto, aby byl docela jist, čítal-li dobře. Potom pokračoval pořád ještě státi ostávaje: „Kterak pak víš, kde se máš od prvního směru uhnouti? — Ó, což pak jest toto?“ tázal se dále stavě se, jakoby malý výklenek v rohu prohlížel. Severus však jej bystře pozoroval a viděl, že si dělá v písku znamení.

„Pojď, pojď ku předu,“ pravil, „sice ztratíme ostatní z očí a nebudeme vědět, kterou cestou byli šli. Tento malý výklenek jest k tomu zde, aby se do něho kahanec postavit mohl; takový výklenek nalezneš u každého rohu. Co se nás týče, my známe všechny chodby zde dole tak zevrubně, jako ty znáš silnice městské na hoře.“ Torkvat byl tomu rád, co o kahancích slyšel. (Bylyť to ony hlíněné kahance, kteréž patrně jen pro katakomby dělány byly, jichžto se tam u velikém množství nalezá.) A však nejsa tím spokojen počítal, co nejlíp mohl, rohy, vedlé nichžto byli šli, a opět i opět zůstával hned pod tou, hned pod jinou záminkou státi, a prohlížel zevrubněji jednotlivá místa. Severus pak pozoroval jej zrakem ostrovida, tak že nic pozornosti jeho neušlo.

Konečně vstoupili branou do čtverhranné

jizby, kteráž bohatě malbami ozdobena byla. Kterak to jmenujete?“ tázal se Tiburtius?

„Toť jest b r o b k a čili kubikulum, jakýchž v našich hřbitovech velmi mnoho jest,“ — od-

pověděl Diogenes; „někde jsou to jen hrobky rodinné, obyčejně však obsahují hrob některého mučenika, v jehož výroční den se tu scházíváme. Pohled tamto na ten hrob proti nám, kterýž sice se zdí souvisí, ale překlenuť jest! Ten bývá v takovýchto případech oltářem, na němžto se Božská tajemství slaví. Vždyť pak znáte ten obyčej?“

„Snad o tom obá moji přátelé,“ vskočil mu Pankrát do řeči, „kteříž tepruv nedávno pokřestěni jsou, ještě ničeho neslyšeli; mně však jest obyčej ten dobře znám. Jestliť zajisté nejslavnějším vyznamenáním mučovníkův, že se svaté tělo a drahocenná krev Páně nad jejich ostatky obětuje, a že takto u nohou Páně odpočívají. ¹⁾ Ale ohledejmež důkladněji malby hrobky této!“

„Pro tyto malby vedl jsem vás raději do tohoto stánku, nežli do mnohých jiných v tomto hřbitově. Jestliť jeden z nejstarších a obsahuje velmi úplnou řadu maleb od časů nejstarších

¹⁾

„Sic venerarior ossa libet,
Ossibus altar et impositum;
Illa, Dei sita sub pedibus,
Prospicit hæc, populosque suos
Carminē propitiata fovet.“

Prudentius Peristeph. 3, 43.

Takto je ctívati kosti libo,
Těž nade kostmi oltář stavený;
Tamto ležíc u nohou u Božích
Ráda vidí dary národy své
Písněmi chválena ochraňujíc.

Význam, že mučovník leží u nohou Páně, potahuje se na skutečnou přítomnost Christovu v nejsvětější svátosti oltářní.

až na čas náš; neboť nejposlednější jsou rukou mého syna pracovány.“

„Nuže tedy, Diogene, vykládej je po pořádku přátelům mým,“ pravil Pankrát. „Já jich myslím znám mnoho, nikoliv ale všechny; a tvé popisování každým způsobem také rád poslouchám.“

„Já nejsem učenec,“ odpověděl stařec skromně; „ale když člověk šedesáte let co muž a co chlapec mezi nějakými předměty prožil, pak je lépe znáti se naučí nežli jiní, poněvadž si je zamiluje. Všickni zde přítomní jsou ovšem ve svatá tajemství zasvěceni?“ připojil a pomlčel.

„Jsou“, odpověděl Tiburtius, „ač nikoliv dokonale vycvičení, jakož novo-obřadenci obyčejně bývají; Torkvat a já jsme byli již u svatého přijímání.“

„Tedy dobře“ — pokračoval hrobník. „Malby na klenutí jsou ovšem nejstarší: neboť byly zhotoveny, když se hrobka vytesala; an zatím stěny ozdobovány byly, když se hroby zakládaly. Vidíte, že klenutí jest jakýmsi mřížemi s vinnými hrozny pomalováno, snad proto, aby se tím pravý vinný kmen vyzobrazil, jehož révy my jsme. Tamto vidíte sedícího Orfeua, an líbezně brá netoliko stádu svému, než i divoké zvěři, anáž okouzlena kolem něho stojí.“

„Jak že, toť jest obraz zcela pohanský,“ přerušil mu řeč Torkvat s podivením a jaksí uštěpačně; „jak pak to s křesťanstvím souvisí?“

„Toť jest jinotaj (allegoria),¹⁾ Tor-kvate“, odvětil Pankrát přívětivě, a sice jinotaj velmi oblíbený. Užívání obrazův pohanských, nejsou-li samy sebou podezřelé, považováno za dovolené. Tak n. p. vidíš tamto na klenutí přitvářky (škrabošky) a jiné pohanské okrasy; a takovéto malby jsou obyčejně z doby pradávné. Tak se také Spasitel

¹⁾ Jinotaj, allegoria, jest obraz čili podobenství, za němžto se jiný smysl tají.

náš v podobě Orfea představoval, aby se jeho svatý obraz zachránil potupy a zneuctění skrze pohany. Viz, tam v onom oblouku máš nové vyobrazení téhož předmětu.“

„Spatřuji tam“, pravil Torkvat. „pastýře s ovečkou na ramenách, — toť jest dobrý pastýř; tomu rozumím; pamatuji se na to podobenství.“

„Ale proč se předmět ten tak často vyobrazuje?“ tázal se Tiburtius. „Viděl jsem vyobrazení to i v jiných hřbitovech.“

„Popatříš-li tamto přes arkosolium,“ ¹⁾ odpověděl Severus, „nalezneš dokonalejší vyobrazení výjevu toho. Ale myslím, že bude lépe, abychom předně pokračovali tu, kde jsme započali, až budeme s klenutím hotovi. Vidíš tam tu postavu v pravo?“

„Vidím,“ odvětil Tiburtius; „jest tam muž, kterýž v jakési bedně sedí, s holubicí k němu letící. Má-li to snad potopu světa představovati?“

„Tak jest,“ dí Severus, „a potopa jest obrazem nového zrození z vody a z Ducha Svatého a vykoupení světa. Toť jest náš počátek a zde náš konec; Jonáš z lode vyho-

¹⁾ Tak se nazývali hrobové obloukem okrášlení, kteříž se ohnisku 3 stopy vysokému s obloukem nad sebou přirovnati dají; malby tyto myslíme si u vnitř nad ohniskem. Obrazek na názevním listě této knihy představuje okrášlené arkosolium, avšak s obloukem poněkud vyšším. Malby ty jsou z katakomb. Pod klenutím jest vyobrazen dobrý pastýř a Mojžíš na skálu tlukoucí.

zený, od velryby pohlcený a pak tiše pod stánem svým sedící, — vzkříšení s Pánem a pokoj věčný jakožto jeho ovoce.“

„Jak přirozené jest toto vyobrazení na takovémto místě!“ prohodil Pankrát. „A zde,“ pokračoval na druhou stranu ukazuje, „máme jiné představení téže útěchyplné nauky.“

„Kde?“ tázal se Torkvat chladně; „já nevidím ničeho, kromě kolkolem ovinuté stojící podoby, — jako velké dítě v malém chrámě, a druhou osobu jí naproti.“

„Dobře“, pravil Severus; „tak vezdy představujeme vzkříšení Lazarovo. Tuto vidíš pohnutlivý výraz naděje našich otců v čas pronásledování: tré Babylonských mládenců v ohnivé peci.“

„Ano,“ pravil Torkvat, „myslím, že bychom mohli k arkosoliu přejít, bychom s tímto stánem byli hotovi. Co pak jsou to za obrazy kolem arkosolia?“

„V levo vidíš rozmnožení chlebů a ryb. Ryba ¹⁾ jest, jakož víš, obrazem Christa.“

„Kterak to?“ tázal se Torkvat netrpělivě. Severus pohledl na Pankrátia žádaje, aby tento jakožto lépe vyučený odpověděl.

„Jsouť dva náhledy o povstání tohoto podobenství,“ pravil ochotně mladík. „Někteří nacházejí význam jeho ve slově samém; je-

¹⁾ Obvykle se užívá greckého slova a Christus se prostě Ichthys, ἰχθύς jmenuje.

likoť patero písmen greckého slova, ἰχθύς (ryba), činí začáteční písmena greckých slov, ježto „Ježíš Kristus, Syn Boží, Spasitel“ znamenají.¹⁾ Jiní nalezají význam v podobenství: jakoť se ryba ve vodě rodí a žije, tak bývá křesťan křtem z vody znovu zrozen a s Christem v něm pohřben.²⁾ Proto jsme také cestou na hrobích obraz ryby nebo slovo „ryba“ vytesané nalezali. Nyní pokračuj. Severe.“

„Dále nám ukazuje spojení chleba s rybou v tomtéž rozmnožení, kterak se v nejsvětější svátosti oltářní Kristus všem pokrmem stává.“³⁾ —

Naproti vidíš Mojžíše vodu ze skály vyvodícího, z nížto všickni pili. Skalou tou jest Kristus, kterýž i nápojem naším i pokrmem jest.“⁴⁾

„Nyní konečně přicházíme k dobrému pastýři,“ pravil Torkva.

1) Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ. Vysvětlení toto dává sv. Optat (adv. Parm. 1. 3) a sv. Augustin (Civ. D. 18, 23).

2) To jest výklad Tertullianův (de bapt. l. 2, c. 2).

3) V tomtéž hřbitově nachází se ještě jiná zajímavá malba. Na stole leží chleb a ryba; kněz vztahuje nad ně ruce; naproti jest viděti podobu ženskou, anať se klaní. Kněz jest tentýž, jenž na jiném blízkém obraze křestě vypo-dobněn jest. — V jiném stánku, z něhoť se nedávno rum vyvezl, nalezly se prastaré okrasy, škrabošky a t. p., a mezi jiným i plovoucí ryby nesoucí koše s chlebem a láhve s vínem na hřbetě.

4) Obrazem Mojžíše představuje se častěji ve hřbitovech sv. Petr. Na jedné sklené malbě tento výjev představující stojí nad hlavou osoby, kteráž na skálu bije, PETRUS.

„Ano“ pokračoval Severus; „vidíš jej u prostřed arkosolia v jednoduché tunice a ve spodkách, s pobloudilou ovečkou na ramenou; jiné dvě ovce stojí mu po bocích; líný beran po pravém a něžná ovečka po levém boku, — kajicník zaujímá čestné místo. Po jedné straně vidíš také osobu, kteráž má zjevně jeho rozkaz, aby kázala. Obá sklánějí se ku předu a mluví k ovcím do stáda nenáležícím. Podobá se, jakoby na každé straně jedna slov jejich neposlouchala, ale pokojně se pasla, an jiná hlavu a oči pozvedá, pozorně na ně hledí a jich poslouchá. Padá hojný déšť; toť jest milost Boží. Není těžko obraz ten vyložit.“

„Ale proč se obraz tento tak často představuje?“ tázal se Tiburtius po druhé.

„Domníváme se,“ odvětil Severus, „že tento a nejmnější podobní obrazové pocházejí z toho času, kdy Novatianské kacířství tak veliké zpousty v Církvi způsobilo.“

„Co pak jest to za kacířství?“ tázal se Torkvat nevšímavě; neboť se podobalo, že jej věc ta nevelmi zajímala.

„Bylo, čili vlastně jest to ono kacířství,“ odpovídal Pankrát, „kteréž učí, že jsou hříškové, jichžto Církev odpustiti nemůže; ješto příliš velcí jsou, než aby je Bůh odpustiti mohl.“

Pankrát nepozoroval, jaký dojem slova ta způsobila; ale Severus, kterýž oči s Tor-

k v a t a nespustil, viděl, kterak se brzy rděl, brzy bledl.

„Zdali to jest kacířství?“ tázal se zrádce pomateně.

„Ovšem; toť jest strašné kacířství,“ odvětil Pankrat, „když se chce obmezovati milosrdenství Toho, kterýž přišel, nikoliv aby povolal spravedlivých, než hříšníků k pokání. Katolická Církev vždycky učila, že může hříšník, byťby hříchové jeho sebe ohyzdnější a sebe čtenější byli, když jich opravdově lituje, svátostí pokání odpuštění dosáhnouti. Tudyž vezdy tak milovala obraz dobrého pastýře, kterýž jest hotov i na poušť jíti, aby ztracenou ovečku opět hledal.“

„Ale dejme tomu,“ pravil Torkvat patrně hluboce dojatý, „žeby se někdo byl stal křesťanem a přijal nejsvětější svátost, žeby pak byl odpadl a v nepravosti sklesl a — a — (hlas jeho se chvěl) — žeby byl téměř bratry své zradil, zdaližby takovému Církev všelikou naději neodepřela?“

„Nikoliv, nikoliv,“ odpověděl mládenec; „tať jsou právě ona provinění, o něžto se jedná; poněvadž katolíci věří, že i takoví odpuštění dojíti mohou, proto jich Novatiáné nenávidějí. Církev jestiž matkou, jejíž náručí stále otevřeno jest, aby pohloudivé dítky své opět přijala.“

Torkvatovi vystoupily slzy do očí; rtové jeho se třásli a hotovili se vyřknouti vyznání viny, kteréž v tomto okamžení takorba

ze srdce vystoupalo; a však podobalo se, jakoby spolu s ním černá jedovatá krûpěj byla vystoupila a jej dusila; — a po chvíli byl výraz obličeje jeho opět tuhý a zatvrzelý; hryznuv se v pysky pravil, chladně mluviti hledě: „Totě útěšná na-uka pro toho, kdož jí zapotřebí má!“

Jenom Severus poznal, že v srdci člověka toho okamžik milosti se promañil, a že se zoufalou myšlénkou jiskra naděje udusila. — Diogenes a Majus, jižto se byli oddělili, aby na blízku místo k vykopání nové chodby vyhledali, nyní se navrátili, a Torkvat pravil k starému hrobaři: „Již jsme viděli chodby i komnaty; ještě bych také rad viděl kostel, kde se budeme shromáždovati.“

Diogenes nic zlého nepředvídaje chtěl jej tam vésti, an jej jeho syn těmito slovy zdržel: „Myslím, otče, že jest pro dnešek již pozdě. Víš, že máme práci. Naši mladí přátelé nám odpustí, zvláště an kostel bez toho brzy a sice v lepším stavu uvidí, jelikož v něm svatý otec mši svatou sloužiti zamýšlí.“

Oni přisvědčili, a když opět na ono místo přišli, kdežto byli prvou přímou chodbu opustili, aby okrášlený stánek navštívili, žádal je Diogenes, aby posečkali, šel několik kroků do protější chodby a pravil:

„Jdouce touto mezisíní a pak se v pravo dadouce přijdete ke kostelu. Přivedl jsem vás však jen proto sem, abych vám ukázal arkosolium s krásnou malbou. Vidíte zde svatou

Pannu s Božským dítětem na rukou a mudrci od východu klanějí se Jemu; tuto jsou čtyři vyobrazení, ač obvyklejné toliko tři čítáváme.“¹⁾)

Všickni se obdivovali této malbě; ubohý Severus však se velice obával, že dobrý otec jeho nepovážlivě Torkvatovi okázal, kde kostel leží, a jemu spolu též usnadnil, aby cestu k němu opět našel, an jej byl upozornil na obraz tak značný.

Když byli cizinci odešli, zdělil bratru svému svá pozorování a pravil: „Ten člověk nám ještě mrzutost způsobí; já mu docela nevěřím.“ — V malé chvíli zničili všecka znamení, jichžto si byl Torkvat cestou na rozích nadělal. To však nepostačilo, an byl i křížné cesty počítal; a tudýž se odhodlali, že nynější cestu ke chrámu zasypou a jinou chodbu zřídí. K tomu konci přinášeli písek z nově založených průchodů na konec křížující se s hlavní chodbou, kde byla nízká.

Zatím nechali tam písek v hromadách ležeti, aby dříve tuto zamýšlenou změnu věřícím oznámili.

¹⁾ Tento obraz přichází v katakombách vícekrát; jeden, pakli se dobře pamatuji, našel se nedávno v hřbitově sv. Nerea a Achillea. (Obrázek titulní jest jeho výkresem.) Jestli mnohem starší nad sním Chalcedonský, do kteréžto doby se obvyklejné toto vyobrazení Páně klade.

Hlava pátá.

Na povrchu země.

Aby se čtenář po této dlouhé podzemní procházce poněkud otavil, vedeme jej podruhé do „šťastné“ čili „požehnané“ Kampanie,¹⁾ jakž ji staří spisovatelé nazývati mohli. Zanechali jsme tam Fabiolu, jak ji několik nalezených psaných vět velikým úžasem naplnilo. Věty ty podobaly se jí býti jako psaní z jiného světa; ona však sotva věděla, jaký ráz by mu přisouditi měla. Přála sobě, aby více o něm zvéděla, a však sotva se odvažila tázati se. Příštího dne a po několik potomních dní přicházelo mnoho návštěv; mnohokráte napadla jí myšlénka, aby tomu neb onomu z hostův ty věty tajuplné ukázala, neměla však dosti zmužilosti k tomu.

Mezi jinými přišla také panička, kteráž jako ona filosoficky neúhonný a přísně cnostný život vedla; i rozmlouvaly spolu o míněních časových. Fabiola vyňala onen pergamen, aby tím onu cizinku k úžasu a v rozpaky přivedla; avšak nebylo jí lze, list ten jí ukázati; bylť jí, jakoby ho tím zneuctila. Učenec, kterýž byl ve všech odvětvích vědy a literatury velmi zdomácnělý, navštěvoval ji po delší čas, a mluvil velmi krásně o vznešenějších náhledech starších škol. I cítila v sobě

¹⁾ Campania Felix, jako Arabia Felix.

nutkání, aby se ho stranu svého nálezu otázala; ale věty ty zdály se jí býti přece opět příliš vznešenými, než aby jim učenec ten rozuměti mohl. Podivno, že se tato vznešená a hrdá Římská panička, kdykoliv moudrosti a útěchy hledala, mimovolně ke své křesťanské otrokyni taženu býti cítila! Tak i nyní. Jak mile po několika dnech návštěvami a společnostmi zaměstnávána nebyla a sama se Syrou se shledala, vyňala svůj pergamen a ukázala jí ho. Pohnutí, ježto čtení těchto vět u Syry způsobilo, velitelka její nezpозorovala; po přečtení jich pohledla opět zcela pokojně.

„Tento pergamen,“ pravila Fabiola, „přinesla jsem nepochybně nedorozuměním ze statku Chromatiova. Nemohu věty ty z mysli své pustiti a jsem jimi celá pomatena.“

„Proč pak? vzácná velitelko! Smysl jejich zdá se přece dosti jasným býti!“

„Ano; ale právě to mne znepokojuje. Přirozený můj cit se těmto náhledům přiči; myslím, že bych musela nenáviděti muže, kterýž se za urážku nemstí a nenávist nenávisť nesplácí. I odpustiti — byloby již mnoho; ale dobře činiti za zlé vidí se mi býti nepřirozeným požadavkem u povahy lidské. Navzdor tomu však, že to všecko cítím, vím, že jsem se viděla býti nucenu, tebe sobě vážiti pro chování, ježto právě odporuje tomu, čeho bych přirozeným způsobem byla musela očekávat.“

„Ó nemluv o mně, milá velitelko, ale

patř toliko na prostou zásadu; tyť ji ctíš i na jiných. Zdali opovrhuješ Aristidem ¹⁾, aneb si ho vážíš proto, že nevzdělanému nepříteli svému k libosti vlastní své jméno napsal na třepinku, jížto on pro vypovězení jeho hlasoval? Nenávidíš-li aneb ctíš-li co Římská panička jméno Koriolana pro jeho velkoudušnou shovívavost k vašemu městu?“

„Já zajisté oba ctím, Syro; ty však víš, že to byli rekové a nikoliv lidé obyčejní.“²⁾

„A proč bychom neměli býti všickni reky?“ tázala se Syra usmívavě.

„Prosím tě dítě! v jakém světě museli bychom žít? Ovšemť jest velmi zajímavo čísti o činech takovýchto obdivování hodných lidí; nechtěli bychom však, aby takovéto činy lidmi obyčejnými každodenně se konaly.“

„Proč bychom nechtěli?“ opětovala otrokyně.

„Proč bychom nechtěli? Chtěla-liby's viděti, aby dítě, ježto by's opatrovati měla, v kolébce si hrálo s hady, nebo je umačkávalo jako Herkules? Já bych nechtěla, aby mi nějaký pán, ježž jsem na hostinu pozvala, chladně vypravoval, že téhož jitra usmrtil bý-

¹⁾ Aristides — Atheňan.

²⁾ Slovo Heros, ač nyní ponejvíce znamená reka čili hrdinu, u pohanských Římanů znamenalo popředné člověka po meči neb po přeslici (po otci neb po matce) od bohův pochodícího a po smrti k bohům počítaného, jakož byli: Herkules, Kastor, Pollux, Achilles, Aeneas atd., tedy takorka polobůh.

kohlavce ¹⁾ nebo uškrtil hydry; ²⁾ aneb aby se mi přítel nabídnul, že povede Tiberu mými chlévy, aby je vyčistil. ³⁾ Zachovejž nás nebe, pravím, od pokolení hrdinův!“ A Fabiola smála se srdečně při této myšlénce.

Syra pokračovala s toutéž veselostí: „Ale dejme tomu, že bychom měli neštěstí přebývati v zemi, kdeby takové nestvůry jako: polokoně, býkohlavci, saně a draci byly. Nebylo-liby pak lépe, aby obyčejní lidé dosti hrdinnými byli, by je potřeli, nežli abychom musili z jiného dílu světa přivoditi Thesea nebo Herkula, jižtoby je vyhubili? Opravdu, v tomto případě nezasluhoval by člověk je přemáhající více jména hrdiny, nežli lovec lvů ve vlasti mé.“

„Úplně dobře, Syro; já však nepochopuji, co tím dovoditi chceš.“

¹⁾ Býkohlavec, latinsky: Minotaurus, byl podle hnušného bájesloví pohanského syn Pasifacy, manželky Minosovy, vnuk Jovišův. Býkohlavec byl půl člověka a půl býka, jemuž museli Atheňané každoročně 7 dětí, aneb každých 9 let 7 chlapců a 7 děvčat přinášeti, až pak jejkonečné mladý Theseus v jeho skrýši zavraždil a pomocí Ariadny šťastně z bludiště vyváznu. Na tohoto Thesea naráží s vrchu Fabiola. — (Příležitostně zmiňuji se, v jakéto ohavné smýšlénky zablouditi může rozum lidský bez světla zjeveného náboženství.)

²⁾ Hydra byla saně čili obrovský vodní had v jezeře Lerna zvaném, jižto Herkules byl usmrtil. Mělat prý 7, podle jiných 8, 10 i 100 hlav; a jakmile Herkules jednu srazil, narostlo jí nových sedm.

³⁾ Fabiola tuto míní obrovskou práci Herkulovu, kterýž vedl řeku do stáji jistého krále, jenž měl 3000 kusů hovčezího dobytka a z chlévů po 30 roků hnůj vynášeti nedal, a tím za den chlévy vyčistil.

„Toto: hněv, nenávist, závist, ctižádost, lakomství jsou u mne tak dobře obludami, jako hadi a draci, a ony přepadají lidi obyčejné i veliké. Proč bych se neměla přičiniti, abych je rovněž tak přemáhala, jako Aristides nebo Koriolan nebo Cincinnat? Proč bychom toliko hrdinům ponechávali, což i my rovněž tak dobře dokázati můžeme?“

„A pokládáš-li to opravdu za všeobecnou mravní zásadu? Činíš-li to, pak se obávám, že se příliš vysoko pouštíš!“

„Nikoliv, drahá velitelko! Ty jsi byla překvapena, když jsem tvrdila, že jest vnitřní a neviditelné cnosti rovněž tak zapotřebí, jako zevnější a viditelné; i obávám se, že tě ještě více překvapím!“

„Jen pokračuj a neostýchej se mně všechno říci.“

„Nuže tedy; zásada soustavy, k nížto se já přiznávám, jest: že musíme všechno to považovati a konati za cnost všední a obyčejnou, ba za svou prostou povinnost, co všickni jiní zákonové, i sebe čistější a vznešenější, jichžto býti může, za hrdinství a za důkaz cnoty neobyčejné pokládají.“

„Totě v skutku pravzor velmi vznešený; ale nezapomeň při tom na okolnost důležitou. Hrdina podporován a povznášen bývá chvalou světskou; jeho čin se vyznamenává a potomstvu se dochovává, když náruživosti své krotí aneb něco vykoná, co se za skutek vznešený považuje. Než kdo vidí, kdo si všímá aneb

kdo odměňuje ubohého obyčejného člověka, jenž ho v tiché skrytosti následuje?“

Syra pozdvihla s pohledem slavným a úcty plným své oči a svou pravici k nebesům a pravila vážně: „Jeho Otec, jenž jest v nebesích, jenž slunci svému velí vzcházeti nad dobrými i nad zlými, a dešť dává na spravedlivé i na nespravedlivé.“

Fabiola mlčela chvíli v uctivém úžasu; potom pravila mírně a šetrně: „Syro, ty's opět zvítězila nad mou filosofií; moudrost tvá jest rovněž tak důsledná jako vznešená. Rekovnou cnost, i byťby jí nikdo neviděl, předpisuješ každému za cnost všední a obyčejnou. Lidé musejí ovšem býti bytostmi vznešenějšími nad bohy podle naší obyčejné víry, aby se o to pokusiti mohli; a však již ta myšlénka stojí za celou filosofií. Můžeš-li mne ještě výše vésti?“

„Ó ještě mnohem, mnohem výše!“

„A kam by's mne konečně dovedla?“

„Tam, kdeby ti srdce tvé řeklo, že našlo pokoje.“

Ilava šestá.

Porady.

Pronásledování nyní již po nějaký čas na východě pod Diokletianem a Galeriem

zuřilo, a Maximian již byl obdržel písemný rozkaz, jímžto se mu nařizovalo, aby pronásledování i po celém západě započalo. Bylo však uzavřeno, že má pronásledování netoliko potlačení, než úplné vyplnění křesťanského jména vypůsobiti; nikoho se nemělo ušetřiti; s náčelníky křesťanského náboženství mělo se počítati, aby se pak až k úplnému vyhubení nejchudších tříd pokračovalo. K tomu konci bylo zapotřebí o to se starati, aby rozliční bořiví nástrojové v ukrutném souhlasu spolu působili, aby se všech možných prostředkův vynaložilo, by se dokonalého výsledku dosáhlo, i také, aby velebnost císařského rozkazu tuto všehubící ránu tím větší a hroznější činilo.

Proto usoudil císař, ač nedočkavý počátku krvavého díla svého, na domluvy svých radců onen rozkaz tajiti, ažby se zároveň ve všech západních krajinách uveřejniti mohl. Takto se vznášelo bouřné mračno po nějaký čas trapně a tajemně nad oběťmi svými, až pak se náhle na ně spustilo a na ně „ohně, krupobití, sněh, led a hlučící bouřku“ vylilo. ¹⁾

V měsíci Listopadu svolal Maximian Herkuleus sněm, na kterémžby se konečně umluvilo, jakých prostředků se chopiti. Nejvyšší dvorští a státní úředníci byli k tomu pozváni. Nejznamenitější mezi nimi, prefekt

¹⁾ Žalm 148, 8.

městský, přivedl svého syna Korvina s sebou, kteréhož navrhl za setníka jednoho oddílu ozbrojených policejních sluhův, jižto měli po křesťanech bez ustání sléditi a na ně číhati; k čemuž nejlítější nepřátelé křesťanstva vyvoleni byli. Prefektové čili náměstníci v Sicílii, v Itálii, ve Španělsku, v Africe a v Gallii byli též přítomni, aby dotyčných rozkazův dostali. Mimo ty bylo i několik učenců, mudrců a řečníků pozváno, mezi nimiž také náš starý známý Kalpurnius; i mnozí (pohanští) kněží, jižto byli z rozličných krajín do Říma přišli, aby přísného zakročení proti křesťanům vymohli, obdrželi rozkaz, aby se ve sněmu tom zúčastnili.

Obyčejný císařský palác, jakož víme, stál na pahorku Palatinském. Byl však v Římě ještě jiný palác, v němžto císařové rádi obývali a jemuž jmenovitě Maximian Herkuleus přednost dával. Za Nerona byl totiž bohatý senátor Plautius Lateranus z velezrady obžalován a ovšem smrtí potrestán. Nesmírné jeho jmění byl císař úředně pobral, a k tomu jmění náležel i tento dům, kterýž Juvenal a jiní spisovatelé jako neobyčejně veliký a skvostný popisují. Stálte překrásně na Cölském pahorku, na jižním konci města, tak že tam odtud byla vyhlídka, ježto neměla v okolí Římském sobě rovné. Oko zde mělo před sebou celou Kampanii ohromnými vodovody prorývanou, silnicemi, jež byly mramorovými příkopami obroubeny, překřížovanou, a všudy

skvostnými letníky posetou, kteréž jako drahokamy do tmavozeleného smaltu vavříků a cipryšů vkládány byly. Dále za Kampanií spatřovalo oko večerní dobou řadu purpurových pahorků, na nichž Alba a Tuskulum se svými „dcerami,“ bychom se orientalským způsobem vyjádřili, jako na podušce bujně se rozkládaly v jasném lesku zapadajícího slunce. Skalnatý řetěz Sabínských hor po levé, a zlatá hladina mořská po pravé ruce pozorovatele končily tuto úplně krásnou krajinu.

Připisovali bychom Maximianovi vlastnost, jížto neměl, kdybychom se domnívali, že z citu pro krásu paláci tak překrásně ležícímu přednost dal. Příčina toho byla více ve skvostnosti budov, ježto on sám ještě více okrášlil, a snad i v tom, že tam odtud pohodlně z města na lov kanců a lvů vyběhati mohl. — Rodilý v Srèmu v Slavonii, a tudyž dle Římských pojmů barbar nejnižšího rodu, pouze jen šťastný voják, beze všeho vzdělání, beze všech výtečných vlastností, vyjma jeho zvířecí sílu, ježto jeho příměnu „Herkuleus“ všechnu čest dělala, — bylť jest od jiného barbara, Diokla, známého jako císař Diokletian, purpurem přioděn. Jako tento lakotný až k podlosti, a marnotratný až k bezmyslivosti, téměř hrubým nepravostem a ohavným hříchům oddán, jichžto křesťanské péro blíže naznačiti nechce; bez uzdy pro své náruživosti, bez smyslu pro spravedlnost, a bez citu lidskosti, nepřestávala tato obluda každého potlačovati,

na mizinu přiváděti aneb ničiti, kdož jí v cestě stál. Jemu bylo nastávající pronásledování tím, čím jsou hody hlounovi, kterýž něčeho neobyčejného potřebuje, aby jednotvárnost každodenního nadbytku snesitelným učinil. Jsa obrovské postavy s povědomými tahy svého národa ¹⁾, maje na hlavě i v tvářích vlasy více žluté než červené, kostrbaté a rozčuchané jako věchet slámy, s očima nepokojně se koulícíma, z nichžto podezřivost, prostopášnost a surovost pospolu zářila, — naplňoval Maximian, téměř poslední z tyranů Římských, již pouhým pohledem svým hrůzou každého až na křesťany. Což divu tedy, že pokolení to a jeho jméno nenáviděl?

Do veliké basiliky čili síně paláce Lateránského ²⁾ shromáždil tedy Maximian pestrrou radu svou; pod ztrátou hrdla bylo nařízeno všechna vyjednávání tajiti. V čele polokruhu na horním konci síně seděl císař na bohatě ozdobeném trůně ze slonových kostí, a před ním stáli jeho poslušní a téměř se třesoucí radové. Vybrané oddělení životní stráže střežilo vchod, a velitel jeho, Sebastian, podepřel se nedbale na vnitřní stranu dveří, pozoroval však bedlivě všechno, co se mluvilo.

Netušil císař, že tato síň, v nížto nyní seděl, a jižto později s vedlejším palácem za část věna své dcery Fausty Konstantinovi

¹⁾ Zhovadilost v duši a v tváři jednotlivce nedá se nikdy odvozovati od národa celého. — Překladatel slovanský.

²⁾ Aedes Lateranae.

daroval, tímto přejíti měla na nejvyšší hlavu onoho náboženství, kteréž vyhubiti chtěl, a že s podrženým jménem „Lateranské basiliky“ — bude kathedrálním chrámem Římským, matkou a hlavou všech chrámů města a oboru zemského. ¹⁾ Netušili, že na tom místě, kde nyní jeho trůn stál, brzy bude postaven stolec, s něhož nesmrtelné pokolení duchovních a spolu světských panovníků dávati bude rozkazy, kteréž vniknou i do krajín Římské mocnosti neznámých.

Nejprvé se ponechalo slovo z jakési uctivosti k náboženství kněží; a každý z nich svou věc přednášel: tuto byla řeka ze svých břehů vystoupila a na sousedních rovinách velikých škod způsobila; tamto zemětřesení ztroskotalo část města; na severních hranicích hrozili nepřátelé vpádem; na jihu zuřil mor v nábožném obyvatelstvu; a ve všech těchto případech dosvědčovaly odpovědnice ²⁾, že jsou křesťané všeho toho příčinou; trpením jich prý se bohové hněvají, a jich zlá a čarodějná umění přivodí zkázu říši. Ba některé odpovědnice prý dokonce k zármutku nábožných zjevně vyjádřily, že nevydají žádných odpovědí více, dokavadby nenávi-

¹⁾ „Omnium urbis et orbis ecclesiarum caput“, sluje Lateranská basilika v nápisu nad vchodem a na penězích.

²⁾ Odpovědnice, oracula, byla místa, kdežto sobě pohané domněle božských odpovědí v důležitých záležitostech vyžadovali. Odpovědi ty čili bohověštby dáváno buď podvodem, buď pomocí zlých duchů, jakož svatí otcové dosvědčují.

dění Nazarenové ¹⁾ vyhubeni nebyli; a veliká odpovědnice v Delfi prý neváhala vysloviti, že „Spravedlivý“ nedovoluje bohům mluvit.

Pak přišli mudrcové a řečníci, a každý činil dlouhou a učenou řeč. Maximian dával mezi tím patrně na srozuměnou, že má dlouhou chvíli; poněvadž však císařové na východě byli podobné sněmy odbývali, měl za povinnost svou, aby jim navzdor své dlouhé chvíli domluvit dal. Obyčejné pomluvy se po deset-tisíckrát opakovaly a od shromážděných s potleskem přijímaly; — že křesťané dívky vraždí a jedí, že ohyzdné nepravosti páší, že se tělům mučovníkův klanějí, že oslovskou hlavu ctějí, a — což ovšem s tím dokonale nesouhlasilo — že jsou nevěřící a že nižádnému bohu neslouží. Tyto pohádky nalezaly všechnu víru, ač jejich vykladači nepochybně dobře věděli, že to jsou toliko výborné pohanské lži k tomu sloužící, aby strach před křesťany ve stálé živosti udržovaly.

Konečně pak povstal muž, o němž byla pověst, že učení nepřítelovo nejdůkladněji proskoumal a jeho nebezpečné počínání nejlíp zná. Dominoval se o něm, že knihy křesťanův sám četl, a že jeho vyvracování jejich bludův jest pro ně úplně zničující. Požíval u svých takové vážnosti, že, kdyby byl tvrdil, že mají křesťané nějakou potvornou zásadu, a

¹⁾ Nazareny jmenovali nepřátelé křesťany po městě Nazaretě, kdežto Spasitel náš vychován jest byl.

kdyby i papež sám tomu byl odporoval, každý bylby již i pouhou myšlénku měl za směšnou, aby na papežův výrok o své vlastní víře větší váhu kladl, nežli na tvrzení Kalpurniovo.

On vedl věc svou jináč nežli dosavadní řečníci a naplnil svou učeností ostatní mudráky velkým úžasem. I pravil, že četl původní spisy netoliko křesťanův, než i jejich předchůdcův — židů. Tito prý přišli za krále Ptolomea Filadelfa následkem velikého hladu ve své zemi do Egypta, a tamto prý chytrou radou svého vůdce Josefa, velikého dějepisce svého, všecko obilí skoupili a do své vlasti odeslali. Načež prý je Ptolomeus uvěznil a pravil, poněvadž snědli všecko obilí, aby se nyní slamou živili a z ní cihly k stavbě velikého města dělali. Demetrius Falereus slyšel prý od nich mnohé pamětihodné příběhy o jejich předcích a dal Mojžíše i Aarona, jejich dva nejučenější muže, s poloostříhanými vousy do věže zavřít, aby všechny svoje staré děje v grecké řeči sepsali. Tyto vzácné knihy prý sám viděl, a jeho vypravování prý výhradně na nich se zakládá. Tento židovský čili křesťanský národ prý válčil a hubil všechny krále a národy, kteříž mu byli v cestu přišli. Jest prý u nich zásadou, kdykoliv nějakého města dobudou, že všecko obyvatelstvo porubají. To prý pochodí odtud, že stojí pod správou svých vladochtivých kněží; tak prý kdysi jistý král Saul, který se také Pavlem nazývá, nebohého zajatého mocnáře jmenem

A g a g ušetřil, kněží však prý jej dali předvésti a na kusy rozsekati. „Nyní však“, pokračoval, „stojí tito křesťané posud pod vládou těchže kněží, a jsou až po tu chvíli hotovi, pod jejich vedením velikou říši Římskou podvrátiti; nás všechny na náměstí upáliti, ba i bezbožných rukou svých po posvátných a cti-hodných hlavách našich božských císařův vztáhnouti.“

Hrůzné vzkřiknutí rozléhlo se po těch slovích v celém shromáždění. Brzy však opět všecko utichlo; neboť otevřel císař ústa svá, aby mluvil.

„Co se mne dotýče“, pravil, „já mám jiný a silnější důvod, abych těchto křesťanů nenáviděl. Oni se odvážili v srdci říše a v tomto městě nejvyšší náboženskou pravomoc založiti, kteráž před tím neznáma byla, od státního řízení neodvislá jest a kteráž nad městem tímto nemá menší moci jako řízení státní. Dříve vůbec uznávala se nejvyšší moc císaře jak v náboženských tak i v občanských záležitostech; tudýž má císař posud ještě titul Pontifex Maximus (kněz nejvyšší), titul, jehož ho tito lidé způsobem velezrádným zbaviti chtějí; neboť založili pravomoc této moci císařské odporující a tím jest jejich věrnost poddanská rozdělena. Já tudýž nenávidím tuto kněžskou vládu nad mými poddanými, anáž jest na ujmu právům mým, a vyjadřuji se, že bych raději slyšel o novém soku po moji

koruně bažícím, nežli o volbě nějakého takového kněze v Římě.“ ¹⁾)

Císař mluvil slova ta hlasem hrubým a chroptivým, a sprostým cizím názvukem; a však jeho řeč přijata byla s náramným potlesekem. Činily se nové návrhy, aby se prohlášení to najednou v celé západní krajině uveřejnilo a dokonale až k úplnému zahlazení křesťanův provéstí mohlo.

Konečně se obrátil císař k Tertullovi a pravil: „Prefekte, ty jsi řekl, že by's mohl někoho navrhnouti, jenžby tyto záměry provéstí a zrádce nemilosrdně pronásledovati dovedl.“

„Tent' jest zde, pane; jestiž to můj syn Korvin.“ — Při těch slovích vedl Tertullus mladého muže ke stupňům trůnu, kdežto tento poklekl. Maximian pohleděl bystře naň, vypukl v šeredný smích a pravil: „Na mou věru, věřím, že se k tomu hodí. Ale, prefekte, nebyl bych myslel, že máš tak ohyzdného syna. Měl bych se domnívati, že on jest právě tím, jehož my potřebujeme; všechny vlastnosti dokonalého nesvědomitého zhýralce vyznačují se mu v tvářích.“

Pak se obrátil ke Korvínovi, jenž se

¹⁾ Tak doslovně vyjádřil se císař Decius o volbě sv. Kornelia za papeže: „Cum multo patientius audiret levare adversum se aemulum principem, quam constitui Romae Dei sacerdotem.“ S. Cypr. Ep. 52 ad Antonianum p. 69. ed. Maur. Může-li býti většího důkazu, že za pohanských císařů moc papežská i zevnitř se jevila, an i zárlivost císařův popuzovala?

jako šarlat. zarděl žlučí, strachem a hanbou, a pravil mu: „Měj se na pozoru, hejsku! Já žádám práci řádnou a nikoliv hudlařskou. Dobře platím, pakli se mi dobře slouží; já však také platím, pakli se mi špatně slouží. Teď se klid a nezapomeň že mi tvůj hřbet ručí za malou chybu, a hlava tvá za chybu větší. Svazky ¹⁾ biřicův obsahují i sekyru i pruty.“

Císař povstal, aby odešel; tu padl zrak jeho na Fulvia, kterýž jako placený dvořský vyzvědač také pozván byl, a však co nejvíce v pozadí se držel. „Hoj, můj orientálský příteli,“ volal na něj císař, „pojď blíže!“

Fulvius uposlechl na oko radostně, ale s vnitřním odporem, asi tak, jakoby byl vyzván, aby velmi blízko k tigrovi přistoupil, nejsa dosti jist, zdali jeho řetěz jest dosti silný. Hned na počátku pozoroval, že jeho přebývání v Římě není Maximianovi vděk, ač právě nevěděl proč. Příčina nebyla pouze v tom, že tyran tento měl již dosti miláčků, jež obhacoval, a dosti vyzvědačů, jež platil, bytby mu jich Diokletian z Asie ještě více neposílal. Tot ovšem bylo spolu také důvodem; a však k tomu ještě se Maximian domýšlel, že Fulvius hlavně proto do Říma jest byl poslán, aby jej samého šetřil, a o tom, co se na jeho dvoře děje, do Nikomedie zprávy

¹⁾ V Římě před císařem a před konšely chodívali biřicové, (lictiores), kteří nosili svazek prutů a v nich sekyru (fascies). Na rozkaz pruty rozvazovaly a lidi jimi mrskali, nebo i sekyrou stínali.

dával. Ovšemť jej nyní musil trpěti a zaměstnávat; nedůvěřoval mu však a nepřál mu a to již bylo u něho totéž co nenávisť.

Byloť malou náhradou Korvínovi, když slyšel, kterak jeho uhlazenější spojenec veřejně rovněž tak hrubě, jako on, takto osloven byl: „Člověče, ty se mi se svou hladkou a pokrytskou tvárností vyhýbej. Já chci skutky a nikoliv usmívání. Ty jsi přišel sem jako pověstný slídič po spiknutí, jako schoř, aby's srovnal z jejich hnízd vyškubával aneb vejce jejich za mne vypíjel. Já však jsem posud ničeho nespáčil a přece jsem ti peníze již napřed dával, aby's řemeslo svoje započal. Nyní dostaneš u křesťanů práce dost; budiž tedy přihotoven a ukaž nám, co umíš. Znáš můj způsob; tudyž se ostře ohlídej, sice uvidíš něco velmi ostrého před sebou. Jméni odsouzenců rozdělí se žalobníkům a státní pokladnici, nebudou-li míti zvláštních příčin, abych si ho celé vzal. Nyní můžeš jíti.“ Téměř všickni domnívali se, že tyto „zvláštní příčiny“ ve skutečnosti se osvědčí velmi všeobecnými býti.

Hlava sedmá.

Temná smrt.

Za několik dní po návratu Fabioly z venkovského statku pokládal Sebastian za svou povinnost, by ji navštívil a ji z rozmluvy

Korvinovy s černou otrokyní tolik zdělil, coby se bez zbytečných nepříjemností někomu říci dalo. Již jsme se byli zmínili, že mezi mnohými vzácnými mladíky, jížto byli Fabiolu v domě otcovu poznali, žádný sobě jejího obdivu a její vážnosti nezískal, než Sebastian. Tak bezelstný, tak velkodušný, tak udatný a přece tak skromný, tak jemný, tak blahovolný ve svém jednání a mluvení, tak prostý samolásky, tak pečlivý o jiné, a tak dokonale slučující šlechtnost a prostomyslnost, velikou moudrost a výkonný rozum v celistvý ráz — viděl se jí býti dokonalým obrazem mužské cnoty, kterýž nesnadno časem utrpěti a na budoucnost umdleti může.

Když se jí tedy oznámilo, že s ní zastupník Sebastian v dolejší síni v domě o samotě mluvit chce, tlouklo jí srdce při takové neobyčejné zprávě a tisícero podivných myšlének o možném účelu návštěvy té povstávalo v mysli její. Rozčilenost ta se neuněšila, když Sebastian zdánlivou dotíravost svou omluviv s úsměvem podotkl, že předobře ví, kterak mnohými uchazeči o její ruku již dosti obtěžována jest, a že tudýž velice lituje vida sebe nucena, aby jich seznam rozmnožil jménem nového uchazeče, jenžto se byl doposud nevyjádřil. Jestliže tento dvojsmyslný úvod Fabiolu naplnil úžasem a jí lichotil, cítila se velmi nepříjemně z klamu vyvedenu slyšíc, že se mluví o surovém a hloupém Korvinu; neboť i její otec, kterýž, pakli se

nejednalo o záležitostech ohchodních, nebyl právě velikým znatelem lidí, přece Korvina o hostině, k nížto jej byl pozval, dostatečně prohlídl, aby jej dceři své těmi jmény popsal. Sebastian boje se nikoliv mravního, než tělesného účinku kouzelných nápojův Afry, uznával za dobré, aby Fabiole na vědomost dal úmluvu, jižto ona byla s Korvinem učinila; doložil však, že se tu zdá jenom o vyhláskání peněz od Korvina jednati. O tom, co obá o křesťanech mluvili, neřekl ovšem ničeho.

I radil Fabiole, aby se chránila zrady své otrokyně, a ona slíbila, že jí noční východy zakáže. Nevěřilať, žeby Afra skutečně o to se pokoušeti zamýšlela, což byla Korvinovi přislíbila, aniž se bála kouzelného umění, které se jí co nejvíc ošklivilo. Soudila také, že poslední slova Afrina dostatečně svědčila, že Korvina toliko podvádí. Při tom však se arcit náramně mrzela, že takoví dvá opovržení lidé o ní vyjednávali a že ji vydávali za lakotnou ženštinu, kterážby se zlatem zakoupiti dala.

„Uznávám,“ pravila konečně Sebastianovi, „jak dobrotiv jsi, že přicházíš, aby's mi dal výstrahu, a obdivuji se útlému způsobu, jímžto jsi tak odpornou věc přednesl, a blahovolenosti, s nížto všechny účastníky u věci té posuzuješ.“

„Já jsem nyní jen učinil“, odvětil vojín,

„cobyh pro každého člověka učinil, abych jej neštěstí a nebezpečnosti zachránil.“

„Pro všechny své přátely, chceš snad říci,“ odpověděla Fabiola s úsměvem; „sice by's, obávám se, mohl po celý svůj život takovýmito nezištnými skutky blahovolnosti ztráviti.“

„Buď si! Lépe bych život svůj nemohl nijak ztráviti.“

„Toť jistě nemíníš opravdu, Sebastiane. Kdyby's viděl, že někomu, kdož tě vždycky nenáviděl a pronásledoval, nebezpečnosti hrozí, ježtoby jej neškodným učinilo: zdali by's chtěl ruky své vztáhnouti, aby's jej zachránil nebo mu pomohl?“

„Zajisté. Když Bůh Svou sluneční září a Svůj dešť rovněž nepřátelům jako přátelům Svým sesílá: má-liž slabý člověk míti jiné pravidlo spravedlnosti?“

Slova ta překvapila Fabiolu; znělať téměř právě tak, jako slova na jejím záhadném pergameně, a jako mravo-uka její otrokyně. „Ty jsi tuším byl ve východní krajině“, tázala se kvapně; „poznal jsi-li tam tyto zásady? Jáť mám totiž ve společnosti své osobu, kteráž dobrovolně otrokyní zůstává, a neobyčejnou mravní moudrost má, a mne tytéž myšlenky přednášela; a tať jest Asiatka.“

„Učení to nepoznal jsem v nižádné daleké zemi, nébrž vsal jsem je s mlékem mateřským; původně však ovšem pochodí z východu.“

„Zásady ty jsou zajisté samy v sobě krásné,“ prohodila Fabiola; „ale nežlibychom je po-

lovičně provedli, překvapila by nás smrt, kdybychom je za měřítko svého jednání zvolili.“

„A kterakby nás mohla smrt lépe zastihnouti, byť i nikoliv překvapiti, nežli v takovémto plnění povinnosti, i byťbychom je nebyli dokonale vyplnili?“

„Co se mne týče,“ pokračovala panička, „já souhlasím se starým básníkem epikurským.¹⁾ „Svět jest hostina, od nížto ráda povstanu, když nasycena budu,“ — *ut conviva satur*²⁾ — nikoli však dříve. Ráda bych knihu života celou pročetla, a ji pokojně zavřela, až bych poslední stranu přečetla.“

Sebastian vrtěl usmívavě hlavou a pravil: „Poslední strana knihy tohoto světa stojí u prostřed svazku, kdežto právě slovo „smrt“ psáno jest. Ale na druhé straně začíná kniha života nového, a ta nemá žádné poslední strany.“

„Rozumím ti,“ odvětila Fabiola vesele; „ty jsi udatný voják, a co udatný voják mluvíš. Ty musíš pořád připraven býti na smrt, ježto se ti způsobem tisícovým přiblížiti může; my jen zřídka vidíváme ji náhle se blížiti; onať ku slabým přichodí mírněji a kradmo. Tyť nepochybně myslíš na slavný osud, když ti šípy nepřátelské prsa probodnou a ty obsypán

¹⁾ Epikur byl pověstný pohanský mudřec Athenský, jenž pokládal smyslnou rozkoš za nejvyšší úkol života lidského.

²⁾ „*Ut conviva satur*“, t. j. jako nasycený host.

ctí klesneš; ty myslíš na hrob vojínův, vítěznými známkami pokrytý; tobě počínají po smrti lesklé listy v knize slávy.“

„Nikoliv, nikoliv, krásná paničko“, zvolal Sebastian živě. „Tak to nemíním. Jáť za nic pokládám onu slávu, jižto lze toliko obrazností v budoucnost hledící požívat. Mluvíme o smrti obyčejné, kteráž mne postihnouti může tak jako nejbídnějšího otroka, kteráž mne buď zdoluhavou vysilující zimnicí, buď trvalým mořivým chřadnutím, buď bolestnými, znenáhla ztravujícími vředy, nebo chceš-li, ještě krutějšími, vztekem lidským vymyšlenými mukami uchvátiti může. Nechať přijde smrt jakýmkoliv způsobem, onať přichodí z ruky, jižto miluji.“

„A myslíš-li opravdu, že bys mohl takovouto smrt smrtí vítanou nazývati?“

„Jako břichopásek se raduje, když se dvěře u večeřadla otvírají a on svítící kahance, bohatě pokrytý stůl, a na něm vzácné pokrmy, a zdobně opásané, růžemi ověčené služebnictvo vidí; jako jest nevěsta u vytržení, když se jí ohlašuje ženich s bohatými dary přichodící, aby jí do nové otčiny uvedl, — tak zaplesá srdce mé, až smrt v jakékoliv podobě otevře brány, — po jedné straně železné, po druhé straně však zlaté, — brány, ježto do nového a věčného života vedou. Na tom mi pranic nezáleží, jak ohyzdný a zamračený jest posel, jenž mi oznamuje příchod Toho, kterýž jest nebesky krásný.“

„A kdo pak to jest?“ tázala se Fabiola

s napnutím. „Nemůže-li jinak spatřit býti, než-li po smrti?“

„Nemůže;“ odpověděl Sebastian; „neboť On jest, jenž nám odplatiti musí netoliko za náš život, ale i za naši smrt. Blaze těm, jižto rovněž tak nejvniternější srdce své, v němžto On vezdy čtával, čistým a nevinným zachovali, jakož zevnější skutkové jejich cnosti bývali; mohouť se nadíti, že budou viděti Toho, jehož pravé odměny tepruv potom započnou.“

„Zcela jako Syřiny náhledy!“ myslila si Fabiola. Než-li však opět promluvit mohla, aby se dále otázala, vstoupil otrok, zůstal na prahu státi, a pravil s úctou: „Právě přišel posel z Bajä.“¹⁾

„Měj mne vymluvu, Sebastianě,“ pravila Fabiola. — „Nech ať sem hned vejde!“

Posel vstoupil celý uprášený a unavený; umdleného koně svého před branou státi nechal. Odevzdal Fabiole zapečetěný balík.

Ruka se jí trásla, když ho přijímala, a přetrhujíc nit tázala se váhavě: „Od mého otce?“

„Aspoň se ho to týká“, byla rozpačitá odpověď.

Otevřela list. pohledla do něho, vzkřikla a sklesla. Sebastian ji zachytil, nežli byla k zemi dopadla, položil ji na pohovku, a zanechal ji rukám služebnic, ježto byly přikvapily uslyševše vzkřiknutí její. Jediný pohled do psaní jí všecko pověděl. Její otec byl mrtev.

¹⁾ Bajä — hojně navštěvované teplice v Kampanii.

Hlava osmá.

Ještě temnější.

Sebastian přišel na dvůr našel skupení otroků shromážděných kolem posla, jenž jim bližší věci o smrti pánově vypravoval.

List, jejž mu byl Torkvat od Fabioly před jeho odchodem doručil, dosáhl účelu svého; otec přijel na svůj venkovský statek, a pobyl tam několik dní u dcery své. Byl k ní neobyčejně laskav, a když se spolu loučili, zdálo se, jakoby obá předvídali, že se nikdy více neuvidí.

Fabius však, přišel do Bajae, brzy opět se rozveselil; očekávala jej tamto společnost vzácných hýřilů, i domníval se, že mu tam ostati dlužno, ažby jeho loď k odplavení hotova byla, a jmenovitě ažby opatřena byla nejlepším vínem a nejlepšími pokrmy, jichž v Campanii dostati lze. Odevzdal se však v Bajae přílišně rozkošnosti; a když jednoho dne po tučné hostině koupele užíval, ranila jej mrtvice a po čtyřadvaceti hodinách byl mrtvolou. Celé jmění své zanechal jediné své dceři. An posel odcházel, právě se mrtvola jeho vonnými mastmi pomazávala, aby se na jeho korábě do Ostie ¹⁾ převezla.

Sebastian uslyšev tuto truchlivou zprávu

1) Ostia, město v zemi Latinské na ústí Tibery, odkud nepochybně jméno města toho.

téměř litoval, že takovými slovy mluvil o smrti; i opustil ~~dům~~ tento v trudných myšlénkách.

Fabiola ponořila se též tak hluboko v tmavou propast zármutku, že byla téměř bez sebe. Mladistvá síla její a jejího ducha pozvedla ji však opět na povrch, a tu se jí podobal život nesmírnému moři černých vařících vln, na nichžto nebylo žádné živé bytosti spatřiti, než jen ji samu. Neštěstí její zdálo se jí bezmezným býti; s hrůzou zavřela oči, a sklesla opět do mdloby. Procitla podruhé, a tak se ještě několikráte zmítala mezi mimosmrtí a mezi životem, an zatím služebnice její všech prostředků vynakládaly, jak se domnívaly, proti znepokojujícím návalům křečovitým. Konečně se vztyčila, bledá, majíc zraky před sebe upřené, a bez slzí; ruku léky ji podávající zpovolna odstrčila. —

V tomto stavu trvala dlouho; podobalo se, že ji silné a smrtelné ztuhnutí přepadlo; oči její byly téměř necitné pro světlo, a přistojící již sobě šuškali, že se obávají, aby snad nebyl duch její pomaten. Lékař přivolaný křičel jí zřetelně a hlasitě do ucha otázku: „Fabiolo, víš-li, že tvůj otec jest mrtev?“ — Ona sebou trhla, sklesla na pohovku a proud slzí ulehčil srdci jejímu i hlavě její. Mluvila o svém otci, volala jej s hlasitým štkáním a mluvila o něm a k němu zdivočilými a nesouvislými ale vroucími slovy. Chvilkami podobalo se, jakoby se domnívala, že

ještě žije; pak se opět upamatovala, že jest mrtev a tak plakala a bědovala, až místo elzí spánek úlohu převzal, aby hluboce dojatého ducha i tělo obcerstvil.

Eufrosyna a Syra samy toliko bděly u ní. Prvá pronášela chvílemi obyčejné pohanské útěchy a mluvila též o tom, jak dobrotivým pánem, jak ctihodným mužem a jak laskavým otcem byl Fabius. Křesťanka však seděla tiše, a otevřela ústa jen proto, aby velitelce slova útlocitá a chlácholivá mluvila; ošetřovala ji s něžnou pozorností, kteráž ani nyní nepozorovanou neostala. Což jiného mohla krom toho činiti, nežli se modliti? Nač jiného doufati, než aby se nová milost jako květina z tohoto navštívení vypučila, aby anjel skvoucí připloul v oblaku temném, jenž sklíčenou velitelku její zastíňoval?

Jak ochaboval nával bolestí, mohlo opět zponenáhla přemýšlování nastupovati, a tu se brzy vtíraly duši Fabiolině otázky velmi úzkostlivé. Co se stalo z otce? Kam přišel? Přestal-li býti a je-li zcela zničen? Byl-li život jeho proskoumán okem neviditelným, kteréž věci neviditelné vidí? Přestál-li zkoušku, o níž Sebastian a Syra mluvili? Nemožno! Co se tedy s ním stalo? — Zhrozila se, a hleděla myšlenku tu z ducha svého vypuditi.

Ó kéžby přec paprsek světla neznámého do hrobu padl, a jí okázal, čím vlastně hrob jest! Básnictví (poesia) pokusilo se o to,

aby jej objasnilo, ba i oslavilo; v skutku však zůstalo přece toliko o dvěře opřené státi jako duch (g e n i u s) se skloněnou hlavou a s obrácenou pochodní. Věda do něho vstoupila, ale rychle se opět navrátila polekána, s pošpiněnými křídly a s kaháncem v dušném vzduchu shaslým; neboť tam nalezla jen kostnici. M u d r c t v í (filosofia) sotva se odvážilo hrob obejít, úzkostně do něho pohlednouti, ucouvnoti a pak koktati neb žvatlati a rameny krčíc se přiznati, že záhada ta není posud rozřešena, že záclona není posud vzdvižena. Ó kéžby přec něco nebo někdo lépe nežli tyto trapnou nejistotu odstranil!

An myšlenky ty jako tmavá noc srdce F a b i o l i n o obklopují, vidí její otrokyně světlo ve smrtelnou podobu oděné, průhledné a zářící z hrobu vystupovati jako z přepalovací baňky¹⁾, v nížto hrubší vlastnosti hmoty pozůstaly, anižby tím tato podstatu své přirozenosti byla ztratila. Zduchovněný a svobodný, líbezný a slavný proniká prvý paprsek z hniloby, a druhý, třetí, a mnoho jiných paprsků dere se ze země a z moře, ze hřbitovů a z posvátných oltářů, z hustých lesů, kde se tajná vražda spáchala na nevinném, a ze starých bojišť, kde Israel pro Boha válčil, — jako křišťalové vodomety do výšky se vzná-

¹⁾ Přepalovací neboli překapovací baňka, alembík (Destillateur-Kolben), k lučebnické (chemické) peci náležící náčiní sklenné, hliněné nebo kovové s dlouhýmnosem čili troubou.

šející, jako lesklá návěštní světla od země k nebesům vystupující, — až hustořadí zástupové millionův vesmír¹⁾ opět zalidní životem radostným a nekonečným. —

A odkud to ví? Jelikož J e d e n, jenž byl větší a lepší nad básníky, učence a mudráky, skutkem to dokázal, nejprvé se sám v temné lůžko smrti položil a posvětil ho, jakož se byl dříve v kolébku uložil a dítěcí věk posvětil. Jím se stala i smrt posvátnou a hrob svatyní učiněn jest. Onť šel do hrobu za večera nejtmavějšího, a vystoupil z něho za jitra nejjasnějšího; bylť jest do něho položen jsa v koření zaobalen, a povstal opět z něho ve Svou vlastní vonnou neporušitelnost oblečen. A od toho dne přestal býti hrob strachem duši křesťanské; neboť zůstal tím, čímž ho O n byl učinil, — totiž brázdou, do nížto símě nesmrtelnosti vloženo býti musí.

Nepřišla ještě doba, aby se F a b i o l e o věcech těch mluvilo. Ještě truchlila, jakož ti truchliti musejí, kteříž nemají žádné naděje. Den po dni míjel v temném přemýšlování o tajemství smrti, až pak jiné starosti jí prokázaly dobrodiní, že ji z toho vybudily. Mrtvola byla přivezena, a slavil se pohřební průvod, jakéhož Řím dotud pořádku byl vídal. V pohřebním průvodu, který se při světle pochodní odbýval, nesly se voskové obrazy předkův; vystavěla se veliká hranice z vonného

¹⁾ Vesmír t. j. veškeren svět.

dříví a posypala se nejvzácnějším Arabským kořením: a ku konci vložilo se několik hrstí spálených kostí do alabastrové popelnice, kteráž jménem zemřelého poznamenaná do výklenku v rodinné hrobce se postavila.

Kalpurnius činil pohřební řeč, v nížto tehdejšímu mínění přiměřeně cnosti hostinského, v obchodu horlivého měšťana stavěl proti liché mravnosti oněch lidí, jižto se křesťany zovou, jižto se celý den postí a modlí, a potajmu svým nebezpečným zásadám do všech šlechetných rodin přístupu zaopatřiti, a nemravnost i nevlastenectví ve všech státech rozšiřovati hledí. Je-li budoucí život, o čemž mudrcové sjednoceni nejsou, pak odpočívá nyní beze vší pochyby Fabius na zelené lavici v Elysiu a pije nektar¹⁾. „Kéžby,“ skončil řeč svou tento pokrytec, kterýžby zajisté byl nerad koflík Falernského za džbán²⁾ onoho nápoje vyměnil, „kéžby bohové ten den urychlili, kdy já, jeho pokorný chráněnc, k němu přijdu na jeho stinné odpočívadlo a k jeho elysejskému kvasu!“ Toto šlechetné přání získalo mu náramnou pochvalu.

Po starosti této následovala starost jiná. Fabiola musila zamotané otcovy obchody proskoumati a ukončiti. Z husta nalezala k hluboké bolesti své v obchodech muže, jejžto

¹⁾ Nektar dle bájesloví pohanského nápoj božský, kterýž se pije v pohanském nebi, jež slove elysium.

²⁾ V původním díle stojí amfora, velká hlíněná nádoba, v nížto se ve sklepích víno uschovávalo.

svět za nejpoctivějšího a nejvolnomyslnějšího ze státních nájemcůch vychvaloval, co ona za nespravedlnost, podvod, šalbu a utiskování pokládati musila. O několik týchdnů později navštívila Fabiola v černém smutkovém oděvu své známé, a sice nejprvé svou neter Anežku.

Hlava devátá.

Lichý bratr.

Nyní musíme čtenáře v životě Torkvatu o několik kroků nazpět vésti. Z jitra po svém pádu procitnuv spatřil Fulvia u svého lože seděti. Bylť on sokolníkem, jenž byl dobrého sokola chytil, a nyní přišel, aby jej krotil a učil, kterakby mu jako dobře krmený otrok holubice chytati měl. S chladnou pokojností, jako člověk v takových věcech zběhlý, připomenul mu všechny okolnosti včerejšího nočního hýření, jeho úplnou mizinu a jedinou spásu. S bezcitnou rozvahou zvětšoval každou nit na tkanině předešlého večera a připojil k ní mnoho nových sluček.

Stav Torkvatův byl tento: kdyby byl jen jediného kroku ku křesťanství nazpět učinil, cožby, jak jej Fulvius ujišťoval, bylo zcela marné, bylby hned soudcem odevzdán a ukrutně odpraven; ostalli-by však zrádnému

slibu svému věren, pak se mu nemělo ničeho nedostávat.

„Ty jsi zimničně rozpálen,“ ukončil Fulvius řeč svou, „procházka a čisté povětří tě poobčerství.“

Torkvat přivolil. Sotva byli na náměstí přišli, potkal je zdánlivě jako náhodou Korvin. Po vzájemném pozdravení pravil: „Těší mne, že jsme se potkali; rád bych vás vzal s sebou, abych vám dílnu otce svého ukázal.“

„Dílnu?“ tázal se Torkvat překvapený.

„Ano, kde uschovává nástroje své; právě jest pěkně uspořádána. Zde jest, a zuřivý starý chlap, Katulus, právě otvírá dvěře.“

I vstoupili do prostranného dvora, kterýž byl kůlnou obehnan, a mučidly všeho druhu naplněn. Torkvat se zhrozil.

„Vstupte pánové a nebojte se,“ pravil starý kat. „Oheň není ještě podpálen, a žádný vám neublíží, nenáležíte-li k bohaprázdňým křesťanům. Pro ně jsme všechno to nedávno vystrojili.“

„Nuže, Katule“, pravil Korvin, „vysvětlí těmto cizím pánům, nač se tyto pěkné hříčky potřebují.“

Katulus je ochotně po svém strašném museu¹⁾ prováděl a vysvětloval jim všechno s tak srdečnou veselostí a s tak nesčíslnými

¹⁾ Museum vlastně jest sbírka vzácných, starožitných a uměleckých věcí; tuto pak spisovatel jména toho vtipně dává sbírce hrozných mučidel.

žerty, — které se právě nehodí, bychom je tuto vyprávěli — žeby byl v nadšení svém Torkvatovi málem dal skutečné vysvětlení toho, co popisoval, anby jej byl jednou ostrými kleštěmi skoro za ucho popadl, po druhé pak kladivem jenom na palec vedlé zubů mu máchnul.

Skřípec, veliký rožen, železná stoličice uvnitř s kamny, aby se rozpáliti mohla; veliké kotly na koupel v horkém oleji neb ve vřelé vodě; lžice, na nichžto se olovo rozhrívало a do úst lilo; kleště, háky a železné hřebeny rozličné podoby, jimižto se kůže se žeber trhála; tak zvané obelisky, to jest nástroje, jimiž se maso na těle čili na údech pálilo; štíry čili biče s železnými nebo olověnými kuličkami; železné obojky, pouta na ruce a okovy nejhrůznějšího způsobu, konečně meče, nože a sekery v rozmanitosti vkusné — to všecko s patrným zalíbením se vysvětlovalo, při čem se Katulus již předkem těšil na radost, s nížto bude nástroje ty na tvrdohlavých a neustupných křesťanech zkoušeti. ¹⁾

Torkvat byl téměř zničen. Nyní jej vedli do lázní Antoniových, kdežto na sebe obrátil pozornost hlídače šatů Kukumia a jeho manželky Viktorie, kteříž jej byli ve chrámě viděli. Když byl dostal dobrých ochlazujících lahůdek, vedli jej v teplicích do světlice, kde se hrálo a kde (jakož se samo se-

¹⁾ O jmenovaných mučidlech dělá se zmínka ve spisech mučnických a u dějepiscův církevních.

bou rozumí) prohrál. Fulvius mu půjčoval peníze, dal si však každý halíř upsati. Několikerým opětováním takového s ním nakládání učinili jej tito dva padouchové v několika dnech docela svým otrokem.

Scházivali se časně z rána a pozdě u večer; ve dne jej uvolňovali, aby podezření křesťanů proti sobě nepovzbudil a tím své užitečnosti nepozbyl.

Korvin si umínil, že učiní strašnou ránu na křesťany, jak mile se rozkaz ku pronásledování uveřejní. Žádal tedy, aby Torkvat vyzvěděl, v kterém hřbitově papež úřadovati bude.

Nebylo Torkvatovi těžko věc tu vyzvěděti; jeho návštěva ve hřbitově Kallistovu souvisela s touto úlohou. Když nastal zápas milosti s hříchem, ježž byl Severus pozoroval: tu zpomínka na Katula a na množství jeho mučidel, a na Fulvia a na množství jeho dlužných úpisů váhu zkázy hluboko stlačila. I dal zprávu Korvinovi, kterýž podle ní zhotovil plán hřbitova a odhodlal se hned prvního dne po uveřejnění rozkazu ku pronásledování na něj útok učiniti.

Fulvius měl jiný záměr. Ustanoviti u sebe, že se s nejvzácnějším duchovenstvem a s nejváženějšími křesťany Římskými seznámí. Bylť jist, jak mile je osobně znáti bude, že je nižádné přestrojení jeho bystrým zrakům neukryje, a že je snadno druhu za druhem bude moci schytati. Dotíral tedy na Torkvata,

aby jej vzal k první církevní slavnosti, ježby mnoho kněží a jáhnů kolem papeže shromáždila. Nedbal na žádné námítky Torkvato vy, odstranil všeliké jeho rozpaky a jistil, zjedná-li si jeho heslem přístupu do shromáždění křesťanův, že se zcela jako každý křesťan chovati bude.

Brzy potom zdělil mu Torkvat, že nalezne výbornou příležitost k vyvedení svého záměru při nejbližším svěcení kněžstva, kteréž ještě v měsíci Prosinci díti se bude.

Hlava desátá.

Svěcení kněžstva v Prosinci.

Kdo četl dějepis nejstarších papežů, zajiště zpozoroval, že se téměř o všech bez výminky vypravuje, že na kněžství v měsíci Prosinci vysvěcovali, a tolik kněží a jáhnů, a tolik biskupů světili. Kněží a jáhnové bývali ustanoveni pro město Řím, biskupové pak patrně pro jiné diocese (církev čili biskupství). V pozdějších částech bývaly suché dni v Prosinci, které se po slavnosti sv. Lucie položily, k tomu, aby papež svá konsistorní shromáždění odbýval, své kardinály kněze a kardinály jáhny jmenoval, a biskupy ze všech dílů světa potvrzoval; ¹⁾ a ač nyní toto úřadování

¹⁾ Toto potvrzování čili papežské uznání schopnosti k důstojnosti biskupské jmenuje se prakonisace.

nepadá v dobu svěcení kněžstva, přece ještě doposud bývá hlavně k účelu tomu.

O Marcellinovi, do jehož papežování náš příběh padá, píše se, že odbýval svěcení kněžstva v Prosinci dvakrát, ovšem po dva roky. Jedno z nich jest, o kterémž jsme se zmínili, že nastávalo.

Fulviova první otázka byla, kde se bude slavnost ta konati? Odpověď bude jistě pro starožitníka křesťanského zajímavá, a naše známost staré Římské církve bylaby neúplná, kdybychom neznali onoho památného místa, kde papež po papeži kázával, Božská tajemství slavival, a své sněmy a slavná svěcení kněžstva odbýval, kteráž vysílala netoliko biskupy než i mučeníky, aby jiné církve řídili, a kteráž byla sv. Vavřinci důstojnost jáhna, nebo sv. Novatovi a Timotheovi důstojnost kněžskou dala. Tamto navštěvoval sv. Polycarp a Irenäus nástupníka svatého Petra, a odtud byli vysíláni apostolové, kteříž našeho (anglického) krále Lucia na víru obrátili.

Dům, v kterémž Římští papežové bydlívali, a kostel, v němžto úřadovali, až jim Konstantin vykázal Lateránský palác a Lateranskou basiliku — sídlo a katedrální chrám slavné řady papežů mučeníků v prvých třech stoletích nemůže býti místem neslavným. Bychom však vyhledávající ho národními neb osobními ohledy svedeni nebyli, zvolíme sobě za průvodčího učeného starožitníka posud žijícího, kterýž skoumaje předmět jiný spolu také vše-

cky zprávy sestavil, jichžto zapotřebí máme, bychom otázce té odpověditi mohli. ¹⁾)

Dům rodičův Anežčiných stál, jakož jsme se byli zmínili, v ulici Panské (Vicus Patricius). Silnice tato měla však ještě jiné jméno; nazývala se také „Silnicí Korneliiovců“ (Vicus Corneliorum), ještě věhlasná rodina téhož jména v ní obývala. Setník, ježž byl sv. Petr na víru obrátil ²⁾), náležel k této rodině, a snad to byl on sám, jenž tohoto apostola v Římě náčelníkovi své rodiny, Korneliovi Pudentovi, představil. Tento senátor ³⁾) vzal si Klaudiu, vzácnou Britanskou paničku za manželku; a podivno jest, kterak necudný básník Martialis ve své svadební básni na tyto cnostné snoubence s nejmravnějšími básníky o závod pje.

V jejich doměpřebýval sv. Petr, a jeho spoluapostol sv. Pavel čítá je též mezi přátely své; „Pozdravují tebe Evbúlus a Pudens, a Linus a Klaudia, i všickni bratři.“ ⁴⁾)

Z domu toho vycházeli tedy biskupové, jež kníže apostolský do všech končin rozesílal,

¹⁾ Msgr. D. Bartolini ve svém 1852 v Římě vyšlém spisu „Sopra l'antichissimo altare di legno, rinchiuso nell' altare papale, etc. (O prastarém dřevěném oltáři, kterýž v papežském oltáři v Lateranské basilice zadělán jest.)

²⁾ Skutk. apost. 10.

³⁾ Senatorové byli radní páni v Římě, jichžto na počátku 100, později až 900 bylo. Úřad jejich býval úřadem čestným a tudýž bezplatným; oni mívali sřevíce s půlměsícem a zvláštní místa v divadlech.

⁴⁾ 2. Tim. 1, 21.

aby víru rozšiřovali a pro víru umírali. Po smrti Pudentově přešel tento dům na jeho děti nebo vnuky. ¹⁾ Onť měl dva syny a dvě dcery. Dcery jsou lépe známy, poněvadž jména jejich do seznamu svatých v Církvi přijata, a poněvadž dva nejslavnější chrámy Římské po nich pojmenovány jsou, totiž chrám svaté Praxedy a svaté Pudentiany. Poslední chrám, jež Alban Butler ²⁾ „nejstarším chrámem na světě“ jmenuje, stojí na tom místě, kde ondy Vicus Patricius (Ulice Panská) a dům Pudentův býval.

Jako v každém jiném městě, tak se konávala původně i v Římě nejsvětější oběť jenom na jednom místě, a sice biskupem. I když později více chrámů se zřídilo, v nichžto se věřící shromažďovali, přenášeli nejsvětější svátost oltářní s tohoto jednoho oltáře jáhnové do ostatních chrámů, a kněží ji rozdávali. Papež Evaristus, čtvrtý nástupce sv. Petra, kostely v Římě v okolnostech ozvláště zajímavých rozmnožil.

Tento papež dal totiž dvoje nařízení: předně ustanovil, aby se od té doby toliko oltářové kamenní budovali a světili; za druhé „rozdal tituly,“ to jest, rozdělil Řím na farnosti, a dal farským chrámům jméno „titul.“ Spojení, v němžto obě nařízení tato stojí, vysvětlí se každému, přečte-li dvacátou osmou

1) Činí se zmínka o druhém čili mladším Pudentovi.

2) Ve svých životech svatých na den 19. Května.

kapitolu první knihy Mojžíšovi. Tamto stojí, že se Jakobovi, an máje kámen pod hlavou spal, ukázali anjelové, „on pak lekaje se řekl: Jak hrozné jest místo to! Není tu jiného, jediné dům Boží a brána nebeská.“ A dále jest psáno: „Vstav tedy Jakob ráno, vzal kámen, kterýž byl podložil pod hlavu svou a vyzdvihl jej na znamení (titulus) a polil ho olejem svrchu.“¹⁾

Chrám čili modlitebnice (oratorium), kdežto se svatá tajemství slavila, byl křesťanům zajiště „domem Božím,“ a kamenný oltář v něm postavený byl politím oleje posvěcen (jakož se doposud stává, neboť celý zákon Evaristův zůstává v plné platnosti) a stal se takto titulem, památkem čili znamením památným.²⁾

Zpráva ta nám tedy oznamuje dvě zajímavých událostí; že až po tu dobu byl v Římě jeden toliko chrám s jediným oltářem, a nikdy se nepochybovalo o tom, že to byl chrám onen, který se později chrámem sv. Pudenciana nazýval a posud nazývá; — pak že onen jediný oltář, ježž křesťané do té doby v Římě měli, nebyl kamenný. Byl to onen dřevěný oltář, jehož svatý Petr užíval, a jenž se v onom chrámě choval, až jej sv. Sylvestr do Lateranské basiliky přenést dal, kdežto jest hlavním oltářem.³⁾

¹⁾ I. Mojž. 28, 17, 18.

²⁾ Význam titulu u klasikův netřeba zde vysvětlovati.

³⁾ Jen papež aneb kardinál, kterýž zvláštní bullou k tomu

Uzavíráme z toho dále, že zákon Evaristův nepůsobil na minulost, a že dřevěný papežský oltář ostal ve chrámě tom, kde nejprvé zbudován byl, ač čas po čase jinam se přenášival a tamto se potřeboval.

Kostel v Panské Ulici tedy, kterýž před zřízením titulův stál, sám nebyl titulem; zůstal biskupským čili raději papežským kostelem Římským. Papežování sv. Pia I. (142—157) tvoří ze dvou příčin zajímavou dobu v dějinách kostela toho.

Předně přidal papež tento kostelu tomu bez změny jeho slohu modlitebnici, jižto učinil titulem ¹⁾ a jelikož ho postoupil bratru svému Pastorovi, nazván jest byl titulem Pastorem (titulus Pastoris) a úřad kardinálský spojený s kostelem tímto měl dlouho toto jméno. To svědčí, že kostel sám byl více než titul čili fara.

Za druhé přišel za tohoto papeže svatý a učený obrance Justinus po druhé do Říma, a podstoupil tam mučeníctví. Porovnání jeho spisův se spisy o jeho mučeníctví ²⁾ podává nám zajímavé zprávy o křesťanské bohoslužbě v čas pronásledování.

oprávněn jest, smí na oltáři tom mši svatou sloužiti. Bylť za posledního času skvostně ozdoben. V kostele svatě Pudenticiany chovalo se vezdy prkno z onoho dřevěného oltáře v oltáři sv. Petra. Nedávno se přirovnávalo se dřevem oltáře v Lateranu, a shledalo se, že jest totéž dřevo.

¹⁾ Tato modlitebnice stávala tam, kde se nyní Kajetánská kapla nalézá.

²⁾ V Maurinském vydání jeho spisův u Ruinarta Tom. 1.

„Na kterém místě scházejí se křesťané?“ ptá se ho soudce.

„Domníváš-li se,“ odpovídá, „že se všickni na jednom místě scházíme? Nikoliv!“ — Byv však dále tázán, kdeby bydlel a kdeby se se svými žáky shromáždňoval, odpověděl: „Dosud bydlel jsem nedaleko domu jistého Martina, v lázni, kteráž slove Timotinská. Jsem nyní po druhé v Římě, a kromě místa, jež jsem ti právě jmenoval, jiného neznám.“ — Timotinské čili Timotheanské lázně pak byly částí domu rodiny Pudentovy, — tytéž, u nichžto se, jakož jsme byli podotkli, Korvín s Fulviem jednoho dne časně z rána sešli. Novatus a Timotheus byli bratři svaté panny Praxedy a Pudentiany; proto se nazývaly lázně tyto Novatianské aneb Timotinské, byvše po sobě majetností obou bratrů.

Svatý Justin měl tam tedy svůj příbytek a býval tam, an jiného místa v Římě neznal, službám Božím přítomen, což již i pravidla hostinnosti s sebou nesly. Píšeť však ve své obraně, v nížto obřady křesťanské popisuje, a arcit tak popisuje, jak je byl viděl, o knězi služby Boží konajícím takovými slovy, kteráž jej dostatečně co biskupa čili arcipastýře města značí; dáváť mu nejenom titul, kterýž za starodávna biskupové mívali ¹⁾, nébrž

¹⁾ Ὁ προεστώς, praepositus, představený; (srovnej Hebr. 13, 17.) Timtéž řeckým slovem značil Eusebius (h. e. 5, 24.) papeže Viktora: Ὁ τῶν Ῥωμαίων προεστώς Βίττωρ.

značí jej též co takového, jenž o sirotky a vdovy pečuje, jenž nemocné, chudé, zajaté a cizince, co přichozí hosty podporuje, jenž jedním slovem o všechny potřebné starati se snaží;“ tot mohl jenom biskup čili papež sám býti.

Dále sluší připomenouti, co se vypravuje o sv. Piovi, že v tomto chrámě křestitel-nici zařídil, což jinou předností kathedrálního chrámu bylo, a později s papežským oltářem do Lateránu se přeneslo. Vypravuje se, že svatý papež Štěpán roku 257 zástupníka Nemesia a jeho rodinu s mnohými jinými ve farském chrámě Pastorovu křtil. ¹⁾ Tamto také svatý jáhen Vavřinec rozdal drahé kostelní nádoby chudým. Časem vyměnilo se jméno „titul Pastorův“ za jiné jméno „titul sv. Pudentiany.“ ²⁾

Místo však jest totéž a není žádné pochybnosti, že kostel sv. Pudentiany v prvních třech stoletích skromnou katedrálí Římskou byl.

K tomuto místu tedy, ač se zdráhám,

¹⁾ Učený Bianchini vyslovuje domněnku pravdě podobnou, že zastavení (statio) na velikonoční hod Boží proto není v Lateránu ve chrámě kathedrálním, ani u sv. Petra, kdežto papež služby Boží koná, (ačkoliv by se očekávalo, žeby zastavení v jednom z těchto dvou kostelů býti mělo), nýbrž v Liberánské basilice, poněvadž se na tento den v kostele u sv. Pudentiany křestívalo, kterýž od oné basiliky jenom coby kamenem dohodil, vzdálen jest.

²⁾ Kardinál Wiseman sám jest nyní kardinálním knězem titulu svatě Pudentiany. (Překladatel.)

přislíbil Torkvat Fulvia vésti, aby prosincovému svěcení kněžstva přítomen býti mohl.

Nalézáme jak ve hrobech nápisech, tak i ve spisech mučenických a u dějepiscův církevních mnohé stopy všech svěcení, kteráž katolická Církev až doposud uděluje. Nápisové zmiňují se snad častěji o svěcení čtenářův (lektorův) a zažehnávačův (exorcistův) jako o kterémkoliv jiném svěcení. Položíme tuto zajímavý příklad obého.

O čtenáři:

**CINNAMIVS OPAS LECTOR TITVLI FASCIOLE AMICVS
PAUPERVM QVI VIXIT ANN. XLVI. MENS. VII. D.
VIII. DEPOSIT IN FACE X. KAL. MART.)**

O zažehnávači:

**MACEDONIVS
EXORCISTA DE KATOLICA. 2)**

V tom byl dřívější obyčej od nynějšího rozdělen, že ondy nebývalo nižší posvěcení potřebným stupněm k dosažení posvěcení vyššího, nébrž že nezřídka osoby i po celý svůj život v některém z těchto nižších posvěcení setrvaly. Tudyž se neudělovala tato posvěcení tak často a nepochybně ani veřejně s vyššími posvěceními.

1) „Cinnamius Opas, lektor titulu Fasciolina“ (nyní ss. Nerea a Achillea) přítel chudých; žil 46 roků 7 měsíců a 8 dní. Pochován v pokoji dne 10. před 1. březnem. Nápis ten jest ze hřbitova sv. Pavla.

2) „Macedonius, exorcista katolické Církve.“ Ze hřbitova ss. Thrasa a Saturnina na Silnici Salarinské čili Solné.

Torkvat zaopatřiv si potřebné heslo vkročil s Fulviem, kterýž brzy dokázal, že jest v tom vycvičen, aby se zrovna tak choval, jako lidé, v jichžto společnosti se nacházel. Shromáždění nebylo veliké. Odbývalo se v síni domu, ve chrám čili v modlitebnici proměněné. Nejvíce přítomných bylo kněží aneb takových, jižto posvěcení přijmouti měli. Mezi těmito nalezali se také bratří blíženci zároveň s Torkvatem na víru obrácení, Marek a Marcellian, kteříž byli za jáhny svěcení, a jejich otec Trankvillin, kterýž svěcení kněžské přijímal. Fulvius vtiskl sobě dokonale jejich tvářnost a postavu v pamět; ještě bedlivěji však pamatoval si tamto shromážděné nejvýtečnější kněze Římské. Více však než na ostatních spočívalo bystré oko jeho na jednom muži; i vnikal v každé jeho hnutí, v jeho podobu, v jeho hlas i v jeho tahy. Byltě to papež, kterýž vznešený obřad konal.

Marcellin spravoval Církev již po šest roků a byl ctihodný kmet. Jeho přívětivý a jemný obličej sotva prozrazoval sílu, jižto mučeníctví požaduje a jižto ve své smrti pro Christa osvědčil. V těchto dnech odložily se všechny zevnější odznaky, kteréžby byly mohly nejvyššího pastýře vlkům vyzraditi. Kněz nosil obyčejný prostý šat řádných mužů; když však u oltáře službu Boží konal, nepochybně brávalo se zláštní roucho, z něhož

později široká kásula ¹⁾ povstala, přes oděv obyčejný; biskup však měl mimo to korunu čili infulu, z nížto později mitra ²⁾ povstala; a v ruce držel berlu, odznak svého pastýřského úřadu a své pravomoci.

Papež stál obličejem ke shromáždění obrácen u oltáře sv. Petra, kterýž se mezi ním a lidem nalezal. Slidič ze země východní upřel naň své nejostřejší zraky; prohlížel jej co nejzevrubněji, měřil okem jeho výšku, pamatoval si barvu jeho vlasů, tvářnosti, pozoroval každé hnutí hlavy, téměř i jeho dech — a konečně pravil sám sobě: „Dá-li se vidět, a bytby se nevím jak přestrojil — on jest mým; a já vím, co má za cenu.“

Hlava jedenáctá.

Panny.

PRIDIE IVN PAUSA
BET PRAETIOSA
ANNORVM PVLLA
VIRGO XII TANTVM
ANCILLA DEI ET XPI
FL . VINCENTIO ET
PRAVITO . VC . CONSS

³⁾

¹⁾ Kasula nynější ornát při mši svaté.

²⁾ Mitra jest čepice biskupská.

³⁾ Pridie (Kal.) Jun. pausavit Praetiosa, aunorum puella

Kdyby byl učený Thomassin tento nedávno nalezený nápis znal, když vynakládaje velikou učenost dokazoval, že slib panenství ve staré Církvi v dvanáctém roce skládati se mohl,¹⁾ bylby se jistě na něj odvolával. Neboť není pochybnosti, žeby děva, kteráž co „panna toliko dvanáctiletá, služebnicí Boží a Christovou“ byla, se co panna Bohu zasvětila; sicby bylo její panenství tím méně nápadné bývalo, čím útlejší byl její věk.

Jakkoli však Církev připouštěla, aby se panny v tomto věku, v němžto dle Římských zákonů i provdati se směly, Bohu tímto způsobem zasvěcovaly, přece odkládala slavnější svěcení, při kterémž biskup (obyčejně v neděli velkonoční) závoj panenství podával, až na věk dospělejší. Onen první obřad nepochybně pozůstával toliko v tom, že panna jednoduché černé roucho z rukou svých příbuzných přijala. Když však nebezpečenství hrozilo, dovolovala Církev, by se slavné svěcení panen o mnoho roků dříve předsevzalo, aby slavným požehnáním chotě Christovy v předsevzetí svatém posilněny byly.²⁾

virgo XII. tantum, ancilla Dei et Christi, Fl. Vincentio et Fravito, viro consulari, consulibus. „V den před prvním Červnem zesnula Praetiosa, panna toliko dvanácti rokův, služebnice Boží a Christova, za konsulátu Flavia Vincentia a muže konsulárního Fravita.“ Nápis ten jest ze hřbitova Kallistova.

¹⁾ *Vetus et nova Ecclesiae disciplina circa beneficia* (Lucca 17, 27) P. 1. l. 3.

²⁾ *Thomass. I. c. p. 792.*

Nyní nastávalo pronásledování nejhroznějšího způsobu, o němžto se obávatí bylo, že ani nejútlejších jehňátek v ovčinci neušetří; a nebylo divu, že sobě ty, ježto se v srdcích svých Beránkovi za chotě cudné navždy zasnoubily, žádaly, aby ještě před smrtí svou na Jeho svadbu přišly; toužilyť, aby úplně rozkvětlou liliji kolem palmy ovinutou nosily, pakliby jim palma za podíl dostala se.

Anežka zvolila si tento nejsvětější stav již co dítě. Nadlidská moudrost, jižto vezdy ve slovích a ve skutečích svých na jevo dávala, a ježto se u ní tak líbezně s prostotou nevinného a klamů prázdného dítěte pojila, činila ji na vzdor její mladosti hodnou všeliké přednosti, ježto vůbec srdcím po cudné svaдебní hodině své toužícím povolena býti mohla. I chopila se radostně práva, jakéhož jí hrozící nebezpečenství na větší zmírnění zákona než obyčejně propůjčovalo, bez něhožby vyplnění její žádosti o více než o deset let bylo se odložilo. K tomu se přidala druhá příležitost, aby žádost svou odůvodnila.

Snadno si můžeme pomyslit, že od té doby, kdy se byla Anežka poprvé se Syrou sešla, což jsme byli popsali, svaté přátelství mezi oběma pořád vroucnějším se stávalo. Anežčina láska k Syře sílila se každou pochvalou, již byla Fabiola své nejmilejší otrokyni dávala.

Tyto zprávy a skromnější zprávy otrokyně samé předsvědčily ji, že může dílo, jemuž se

otrokyně zasvětila, totiž obrácení své velitelky na víru, zcela rukou jejím ponechat; dařilo se patrně, díky opatrnosti a lásce, s nížto se o něm pracovalo. Anežka se tudýž spokojila o svých častých návštěvách u Fabioly tím, že se obdivovala a chválila, co jí tetička o řečích Syřiných vypravovala; chránila se však bedlivě každého slova, ježby bylo mohlo vzbuditi podezření vzájemného srozumění mezi ní a Syrou.

Po smrti Fabiově oblekla Syra jakožto otrokyně a Anežka jako příbuzná, smutkové šaty; nemohlať tedy tato změna šatů přivesti dceru zemřelého k podezření, žeby tím snad byly tajný a společný krok učinily. Takto mohly tedy bez rozmyšlení prositi, aby ihned k slavnějšímu svěcení na věčné panenství připuštěny byly. Žádost jejich se povolila; a však z důvodův blízkých věc ta bedlivě tajila se. Tepruv jeden nebo dva dni před tímto šťastným dnem své duchovní svadby pověděla o tom Syra své slepé přítelce jako o velikém tajemství.

„Tak,“ pravila tato mrzutě se tvaríc, „všecko dobré ponecháváš tedy pro sebe? Zdali jest to laskavost?“

„Milé dítě“, odvětila Syra chlácholíc ji, „nehorši se, věc ta musila se docela tajiti.“

„Proto snad nebudu směti ani přítomna býti?“

„Ó ano, Cecilio, zajisté smíš přítomna

býti a se dívati, pokud ti možno bude,“ odpovíděla Syra s úsměvem.

„Nestarej se o to, budu-li viděti. Ale pověz mi, jak budeš oblečena? A co budeš ještě před tím činiti?“

Syra popsala jí dokonale roucho i závoj, jejich barvu a způsob.

„Jak krásně!“ odpovíděla. „A co musíš při tom činiti?“

„Syra kochala se v Ceciliině neobyčejné zvědavosti a popsala jí zevrubně krátký obřad.

„Tak; nyní ještě jednu otázku,“ pokračovalo slepé děvče. „Kdy a kde se všechno to bude odbývati? Vždyť pravíš, že tam přijíti smím; musím tedy také věděti čas a místo.“

„Syra jí pověděla, že se slavnost ta odbývati má ve farském chrámě Pastorovu na úsvitě třetího dne. „Ale dítě, což pak tě učinilo tak zvědavou? Nikdy před tím jsem tě tak neviděla; obávám se, že zcela zesvětáčíš!“

„Po tom ti nic není,“ odvětila Cecilia. Tají-li jiní lidé záležitost svou přede mnou, pak bych nevěděla, proč bych nemohla také já jednou něčeho tajiti.“

Syra smála se její líčené svévoli; neboť znala předobře pokornou prostotu srdce tohoto ubohého dítěte. Obejmutvše se srdečně rozešly se. Cecilia šla rovnou cestou k dobré Lucině; bylať v domě jejím jako ve

všech domích ráda vidna. Sotva však do příbytku nábožné matrony vkročila, pospíchala k ní, vrhla se jí na prsa, a dala se do pláče usedavého. Lucina ji těšila a hladila a brzy podařilo se jí, že ji upokojila. Po několika minutách byla opět vesela a hodra, a zabrala se s přívětivou matronou do hovoru, kterýž se patrně týkal tajemství jí velice milého. Odcházejíc byla nad míru potěšena. Šla k Anežčinu domu do nemocnice, v nížto kněz Dionys obýval. Zastala jej doma, padla před ním na kolena a prosila jej tak dojímavě, že až k slzám pohnut byl a ji slovy dobrotivými těšil. „Te Deum“ (Tebe Bože chválíme) tenkrát ještě nebylo složeno; ale něco podobného zavznělo v srdci slepého děvčete, když k pokornému příbytku svému spíchal.

Konečně zavítalo ono šťastné jitro. Před svítáním slavila se svatá tajemství a věřící se rozešli. Toliko ti zůstali, jimžto bylo na zláštní slavnosti podílu bráti, aneb kteříž byli pozváni, aby slavnosti přítomni byli. Byliť to Lucina a její syn, obstarlí rodiči Anežčini a Sebastian; nadarmo však ohlížela se Syra po slepé přítelce své; onať byla patrně s ostatními věřícími odešla, a Syra se obávala, že ji snad při poslední rozmluvě byla urazila.

V síni panovalo ještě dvojsvětlo zimního jitra, ač zářící východ venku jasný prosincový den hlásal. Na oltáři hořely veliké vonné svíce a kolem něho drahocenné zlaté a stří-

brné lampy mírné světlo šířící. Před oltářem stál stolec neméně ctihodný jako oltář sám, tentýž, který se nyní ve Vatikánu uschovává, — stolec svatého Petra. Na něm seděl ctihodný papež s berlou v ruce a s korunou na hlavě, a kolem něho stáli jeho služebníci, sotva méně ctihodní jako on sám.

Z pozadí kaply bylo nyní slyšeti líbezné hlasy, jako hlasy anjelské zpívající jemnými zvuky chvalozpěv, kterýž vyjádřoval tytéž city, jenž brzy potom v píseň: „Jesu corona virginum“ (Koruno všech panen, Christe¹⁾) se odíly. Pak vstoupil do světla svatyně zástup již svěcených panen, vedený kněžími a jáhny, pod jichžto řízením byly. U prostřed nich viděti bylo dvě panen v rouše sněhobíle, kteréž mezi černými rouchy ostatních panen tím jasněji skvělo se. Byly to obě žadatelky, z nichžto každá, an se byly ostatní po obou stranách řadami postavily, dvěma již vysvěcenýma pannama k stupňům oltářním vedena byla; kdežto u nohou papežových poklekly. Jejich družky čili kmo-třenky stály podle nich.

Obou slavně tázáno, coby žádaly, a ony vyslovily přání své, že chtějí závoj přjmouti a jeho povinnosti konati pod dozorstvím kmo-třenek svých. Již před tímto časem byly započaly panny zasvěcené ve společnosti žítí; mnohé však také žily v domích svých, a v

1) Viz: „Hymny církevní“ professora Františka Sušila str. 199.

době pronásledování mělo obcování společné také velikých obtíží. Ve chrámě však mívaly panny zasvěcené zvláštní místo, a začasť také scházivaly se na zvláštní cvičení a k obzvláštním pobožnostem.

Papež oslovil mladé čekanky slovy výmluvnými a srdečnými. Mluvil o tom, co to za vznešené povolání, na zemi žíti životem anjelův, „již to se ani nežení ani nevdávají,¹⁾“ — co to za vznešené povolání, toutéž cudnou stezkou k nebi kráčet, kterouž Slovo tělem učiněné pro svou matku vyvolilo, — a přijdouce tam do počtu vyvolených zástupů přijatu býti, „kteříž Beránka následují kamžkoli jde.“²⁾ Vyložil učení sv. Pavla v listu ke Korintským o vznešenosti panenství nad každý jiný stav, a popisoval živě, co to za štěstí nemíti žádné jiné lásky na zemi mimo lásku, kteráž místo coby vadnula — k nesmrtelnosti v nebi rozkvétá; neboť věčná blaženost, pravil, jest toliko rozkvetlá květina, jižto plodí láska k Bohu na zemi.

Po této krátké promluvě a po zkoušce čekanek na tuto velikou čest světil papež rozličné kusy jejich šatstva, a sice modlitbami, ježto nepochybně s modlitbami ještě posud užívanými doslovně se srovnávaly. Kmotry je potom v roucha ta oblekly. Nové sestry řeholní položily pak hlavy své na oltář na znamení, že samy sebe obětují; vlasy na východě ne-

¹⁾ Mat. 22. 30.

²⁾ Zjevení 14, 4.

ostržhaly se jako na západě. Pak se každé na hlavu vložil věnec z kvítí, neboť ač byla zima, přece na Fabiolinu dobře opatřeném tarase lželo krásného a vonného kvítí nalezti.

Podobalo se, že jest všechno ukončeno, a Anežka klečela nepohnutě před stupněmi oltářními, u vytržení svém upřeně vzhůru hledíc, an Syra s hlavou skloněnou vedlé ní klečela, proniknuta jsouc pokorou a úžasem, že za hodnou uznána jest tak veliké milosti. Obě byly v důčinění svém tak ponořeny, že nepozorovaly pohnutí ve shromáždění povstálého, jakoby se bylo něco neočekávaného přihodilo.

Z rozjímání svého byly probuzeny, když papež otázku opětoval: „Co žádáš dcero má?“ Nežli se však ohlédnouti mohly, cítily, že je obě někdo za ruku vzal, a slyšely, že hlas jim oběma drahý odpovídá: „Svatý otče, žádám závoj, abych Ješši Christu, své jedinké lásce na zemi, zasvěcena byla, pod ochranou obou těchto svatých panen, které již jsou Jeho šťastnými chotěmi.“

Ony byly radostí bez sebe, — bylat to ubohá slepá Cecilia. Slyševši o štěstí, ježto bylo Syře uchystáno, spěchala, jakož jsme byli spatřili, k dobré Lucině, anaž ji brzy potěšila ujišťováním, že snad bude možno učiniti, aby se i jí podobného štěstí za podíl dostalo. Slíbilat, že jí všecko dá, čehož k tomu potřebí jest; Cecilia toliko stála na tom, že musí roucho její býti hrubé a nuzné,

jakož na chudobnou žebračku přísluší. Kněz Dionys přednesl její prosbu papeži a vymohl k tomu povolení; a jelikož obě své přítelky za kmotry míti chtěla, bylo jest umluveno, že ji kněz po skončeném svěcení jich obou před oltář dovede. Všecko to však Cecilia úplně tajila.

Požehnání bylo vysloveno a roucho se závojem bylo ji oblečeno; tázali se jí, nepřinesla-li žádného věnce s sebou? Ostýchavě vyndala ze šatů svých věnec přinesený, — byltě to holý, spletený trn. I podala ho s těmi slovy:

„Nemám květin, ježbych Choti svému podala; On též nenesl věnec květinový pro mne. Jsemť jen chudé děvče; ale myslíte-li, žebych Pána svého urazila, prosíc Jej o korunu, jižto On sám nosil? Květiny znamenají také cnosti u těch, kteříž jich mají; moje neúrodné srdce však nevyplodilo nic lepšího nad trny tyto.“

Neviděla svýma slepýma očima, kterak obě přítelky věnce své snímaly, aby je posadily jí na hlavu; avšak pokynutí papežovo kázalo jim, aby toho zanechaly, a an okolo stojícím slzy v oči vstoupily, stála Cecilia, sama radost, s trnovým věncem na hlavě, jako živý obraz toho, čemuž Církev povždy učila, že královnou všech cností jest nevinnost s věncem kajicnosti.

Hlava dvanáctá.

Nomentánský letník.

Silnice Nomentánská vede z Říma k východu; mezi ní a Silnicí Solnou jest hluboká úžlabina; za ní vedlé Nomentánské silnice táhne se milostná vlnovitá krajinka. Uprostřed ní stojí malebný kulatý chrám, a na blízku krásná basilika svatě Anežce zasvěcená. Tamto stával letník jít přináležející, asi půl druhé míle od města vzdálený. Byloť umluveno, že se ty dvě, nyní vlastně tři novosvěcené panny tam odeberou, aby onen den o samotě a v tiché radosti ztrávily. Vždyť snad měly již jen málo takových dní doufati.

O tomto venkovském statku netřeba nic více říci, než že tam všechno spokojeností a štěstím oddýchalo. Bylť jeden z oněch krásných dní, jichžto v okolí Římském v zimě bývá. Skalnaté Apenniny byly z tenka sněhem posety, vzduch byl čistý, svit sluneční teplý, obloha bez mraků. Tenické šedé mráčky kouře z chatrčí vystupující, a bezlisté vinné kmeny byly jedinými předměty připomínajícími Prosinec. Podobalo se, jakoby všechny živé bytosti jemnou velitelku onoho místa znaly a milovaly. Holoubkové přilétali a sedali jí na ramena nebo na ruku; jehňátka v košářích ¹⁾

¹⁾ Košář u Moravských Valachů stáje dobytka (zvláště ovcí) pod širým nebem, lisa ohrada ovčí.

poskakující běžela k ní, jak mile se byla blížila, a žrala vonné zelené bylinky, kteréž jim přinášela, s patrným zalíbením z ruky její; nikdo však nepoznal laskavou velitelku svou tak milovně, jako starý Mološ, veliký domácí pes. U brány na řetěze jsa uvázan býval tak zlý, že se jen někteří ze služebníkův odvážili bližší k němu přistoupiti. Jak mile však Anežka přiblížila se, hned si lehl a hýbal svým řásnatým ohonem a kňučel, až jej odvázáli; neboť u přítomnosti Anežčiny smělo se mu i dítě přiblížiti. I nehnul se tedy ani na okamžik od velitelky své a chodil za ní jako beránek. Když se Anežka posadila, lehl si jí k nohám, hleděl na ni, a radoval se, když utlá její ruka velikou hlavu jeho bládila.

Byl to pravý den míru; brzy tichý a pokojný, brzy jemný a lhbý, když ty tři panny rozmlouvaly o štěstí dnešního jitra, a o šťastnějším jitra nad jasným blankytem nebeským, jehož závdavkem dnešní jitra bylo; brzy veselý a bodrý, když Anežka a Syra Cecilii domlouvaly pro kousek, kterýž jim byla vyvedla. Ona pak smála se, jak obyčejně, pravíc, že má ještě pěknější kousek v úmyslu, an prý je chce předejti, až ono druhé jitra přijde; neboť tenkrát prý nechce býti opět poslední — než první.

Zatím přišla Fabiola na statek ten, aby Anežku poprvé po otcově smrti navštívila a jí za její laskavou sotrpnost díky vzdala.

Náhle však zůstala státi přisedši blízko onoho místa, kdežto šťastné ono skupení shromážděno bylo. Neboť spatřivši obě dvě, jimžto zevnější lesk nebes zřítí lzelo, skloněné nad třetí, ježto všechnu krásu nebes v duši své míti se zdála, poznala ve výjevu tom naplnění svého sna. Nechtěla z nenadání k nim přistoupiti, a přála si také, aby Anežku o samotě zastala, a nikoli ve společnosti své vlastní otrokyně a chudého slepého děvčete; proto se vrátila, nežli ji zpozorovaly, a šla do jiného oddílu zahrady. Ale mimovolně vtírala se jí otázka, proč ona sama nemůže býti vesela a šťastna jako tyto tři? — proč jest propast mezi ní a mezi nimi?

Onen den však neměl zajíti bez mraků — vždytby byl pro zemi tuto příliš šťastným býval. Kromě Fabioly přišel z Říma ještě někdo, aby Anežce méně vítanou návštěvu vykonal. Byltě to Fulvius, kterýž nebyl zapomněl ujištění Fabiova, že jeho okouzlující povaha a jeho lesklé klenoty Anežce slabou hlavu pomátly. Očekávalť, ažby přešli první dnové smutku, a měl jakousi bázeň před domem, v němžto byl jedenkrát tak nepřívětivého uvítání nalezl, aneb raději, z něhož nedávno tak zkrátka vyhozen byl; an se dozvěděl, že Anežka ponejprv bez svých rodičů a beze všeho mužského průvodu na svůj venkovský statek za městem se odebrala, zdálo se mu býti dobrou příležitostí, aby se opět dále o ni ucházel. Vyjel si koňmo No-

mentánskou branou a brzy byl u letníka. Slezl, pravil, že má o důležitých věcech s Anežkou mluvit, a po kratičkém rozmýšlení byl od vrátného vpuštěn. Po-ukázalo se mu do jednoho stromořadí, na jehož konci prý ji nalezne. Slunce již se sklánělo; ostatní dvě byly dále poodešly, a Anežka seděla samotna na krásném místečku na výsluní, a starý Mološ ležel jí u nohou. Temné skučení jeho — něco neobyčejného, když u ní byl, — přimělo ji, aby pohledla od zimních květín, jichž byly přítelky nasbíraly, a z nichžto ona věnec vila. I pozvedla prst a potlačila tak výjev nelibosti, jižto Mološ pudem svým proti cizinci cítil.

Fulvius se blížil s uctivou tváří, při tom však svobodněji a důvěrněji než obyčejně, jako člověk, kterýž vyplnění žádosti své již za jisté má.

„Přišel jsem, ušlechtilá Anežko,“ pravil, „abych ti svou nejupřímnější úctu opětně vyslovil; lepšího dne jsem voliti nemohl; neboť jasnějšího a krásnějšího dne by nám sotva slunko letní připravit mohlo.“

„Ovšem! byl tento den pro mne dnem krásným a jasným,“ odpověděla Anežka v myšlónkách se noříc v udalost ranní, „a nižádné slunce v živobytí mém nepřipravilo mi jitra krásnějšího, — jen jeden krásnější den mi připravit může.“

Fulviovi to lichotilo, neboť slova ta na svou přítomnost vykládal. I pokračoval:

„Tyť nepochybně miníš den zasnoubení svého s tím, jenž byl snad srdce tvé získal?“

„To se skutečně stalo,“ odpověděla jako u vytržení; „a dnes jest Jeho nejslavnější den.“

„Zdali jsi tento ověncený závoj vzala za přípravu na tuto šťastnou hodinu?“

„Ovšem, onť jest znakem, jejž mi byl Miláček můj přes obličej položil, abych neuznávala žádného milence mimo Něj.“¹⁾

„A kdo jest onen blaženec? — Ját jsem se poněkud kojil nadějí, jížto se ani teď úplně vzdáti nechci, že zaujímám místočko v mysli tvé, ano snad i v srdci tvém.“

A nežka slova jeho sotva slyšela. Neukazovala v pohledu a v chování svém ni žádné ostýchavosti neb bázně, ba ani nesnáze.

„Jakož běloskvoucí roucho měla,
 „Tak i v nitru svém se čistě skvěla;
 „Ješto srdce hříchu nepoznalo,
 „Nebezpečí nic ji nelekalo.“

Dětinná tvář její zůstala jasná, přímá a bezelstná, mírně zářícíma očima patrila Fulvioví v obličej s takovou nevinnou prostotou, žeby byl málem před ní na zem sklesl. Pak povstala a pravila s důstojností přívětivou: „Mléko a med proudil se ze rtův Jeho, když krev z ubité Jeho tváře na tvář mou tekla.“²⁾

¹⁾ „Posuit signum in faciem meam, ut nullum præter eum amatorem admittam.“ Hodinky o sv. Anežce.

²⁾ „Mel et lac ex ejus ore suscepi et sanguis ejus ornavit genas meas.“ Hodinky o sv. Anežce.

„Ona není při rozumu,“ počal si Fulvius právě mysliti; tu se však cítil úžasem a úctou přemožena nadšeným výrazem jejího obličej a jasnou září jejich očí, jimiž, jak se podobalo, na něco toliko jí viditelného zírala. V okamžení však přišla zas k sobě, a Fulvius se opět zmužil a odhodlal se žádost svou přednésti.

„A nežko,“ pravil, „ty se posmíváš člověku, jenž se ti upřímně obdivuje a tebe miluje. Vímt z nejlepšého zdroje, — ano z nejlepšého zdroje od přítele nám oběma společného, jenž nyní již zemřel, že jsi o mně příznivě smýšlela a se vyjádřila, že nezhrdáš mnou ucházejícím se o ruku tvou. Tudyž tě nyní prosím opravdově a vroucně o tvou ruku. Nechat se ti ucházení moje zdá býti náhlým a nejapným, onoť však pochodí z upřímného a milujícího srdce.“

„Odstup ode mne, pokrme smrti!“ pravila s pokojnou důstojností, „neboť srdce mé náleží již milenci jinému; Jemu toliko zachovám věrnost svou, Jemu jedině jsem oddána oddaností nedělenou. Láska Jeho jest cudná, milování Jeho jest čisté, Jeho chotě nikdy neodkládají panenské věnce své.“¹⁾

Fulvius byl při posledních svých slo-
vích poklekl. Po tomto přísném pokárání však povstal, pln hněvu a vzteku nad tím, že tak

¹⁾ „Discede a me, pabulum mortis, quia jam ab alio amatore praeventa sum. — Ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo. — Quem cum amavero, casta sum; cum tetigero, munda sum; cum accepero, virgo sum.“ —
Hodinky o sv. Anežce.

šeredně zklamán jest. „Není-li dosti,“ pravil „že jsi mnou opovrhla dodavši mi dříve zmužilosti? Musíš-li mne ještě pohaniti? A musíš-li mi do očí říci, že jsi dnes jinému přednost dala přede mnou? Tot bude opět Sebastian kterýž —“

„Kdo jsi ty?“ zvolal hněvivý hlas za ním; „kdo jsi, že se osměluješ, opovrženlivě vysloviti jmeno muže, jehož čest neporušena a jehož cnost rovněž tak nepochybná jest, jako jeho zmužilost?“

Fulvius se obrátil a viděl před sebou státi Fabiolu. Onať se byla chvíli po zahradě procházela, až se domnívala, že již neť svou samotnou zastane. Byla přišla právě dosti brzy, aby poslední slova Fulviova zaslechla. Tento spatřiv ji byl v rozpacích a mlčel.

S rozhorleností šlechetnou pokračovala Fabiola: „A kdož pak jsi, jenž nejsa spokojen tím, že's jedenkrát v dům mé příbuzné se vloudil, by's ji obtěžoval, — nyní se opět osměluješ a v tichou samotu jejího venkovského statku se vtíráš?“

„A kdo jsi ty,“ odpověděl Fulvius, „že se panovitou velitelkou v cizím domě činíš?“

„Já jsem byla tím vinna,“ odpověděla Fabiola, „že neteř má u mého stola poprvé s tebou se sešla; tamto jsem prohledla tvé špatné záměry na nevinné dítě, a cítím se povinnou býti svou ctí a svým svědomím, abych záměry tvé zničila a Anežku proti nim chránila.“

I vzala Anežku za ruku, aby ji odvedla. Mološ měl zapotřebí jemného uhození rukou, — on se nepamatoval, žeby byl kdy rány z této ruky obdržel, přijal ji však rád — aby neučinil ještě něco jiného mimo kňučení, když Fulvius zuby skřípě pravil: „Vysokomyslná Římanko! Tohoto dne a této hodiny hořce budeš pykati. Zkusíš, kterak se Asia mstíti zná.“

Hlava třináctá.

Ohlášení.

Konečně přišel den, na kterýž ohlášení proti křesťanům, výrok úplného vyhlazení křesťanského jména v Římě uveřejněn býti měl. Korvin obdržel důležitý rozkaz, aby ho na patřičném místě na náměstí přibil. Z Nikomedie přišla zpráva, že udatný křesťanský voják, jménem Jiří, podobné císařské ohlášení strhl a za odvážlivost tu statně smrt podstoupil. Korvin se odhodlal o to pečovati, aby se v Římě cosi podobného přihoditi nemohlo; neboť dobře věděl, jakých zlých následků by to i pro něj mělo. Vynaložil tedy všemožnou opatrnost. Ono ohlášení bylo velikým písmem na slepených pergamenových listech napsáno; listové ti se přibíli na desku, kteráž na pilíři blíže místa známého pod jménem „Puteal

Libonis¹⁾ u soudné stolice na náměstí se vyvěsila. To však se stalo tepruv, až se již zcela setmělo, a náměstí lidu prázdné bylo; měšťané měli zrána ohlášení tamto naléztí, a ono mělo takto tím hlubší dojem vypůsobiti. Aby předešel snad možným pokusům, kteréžby v noci vzácný list ten zničiti chtěly, uchopil se Korvin podobného prostředku jako druhdy židovští kněží, chtějce vzkříšení Christovo zameziti. Vymohl, aby se postavila na náměstí stráž, a sice oddíl Pannonského zástupu²⁾; tento sestával ze žoldneřův nejdivočejších severních národů, Dáků, Pannonův, Sarmatův a Germanův (t. j. Němcův), kteříž pro své nemotorné tahy, pro svůj divoký pohled, pro své pletené světlé vlasy a pro své řasnaté ryšavé vousy byli strašným úkazem zrakům Římským. Vojáci tito sotva uměli latinsky mluvit; byliť důstojníky ze svých vlastních krajin spravováni a působili za času upadající říše nejvěrnější životní stráž panujících tyranů, kteříž bývali začasť jejich krajaný; nebyloť věci tak hrozné, jižby byli nespáchali, pakli k tomu rozkaz obdrželi.

Několik těchto divochů tak se rozdělilo, že všechny vchody k náměstí střeženy byly; i dán jest jim rozkaz, aby každého probodli nebo skolili, kdožby se pokusil bez hesla (symbo-

1) „Puteal Libonis“ bylo místo na náměstí v Římě, kde peněžníci se scházeli a o půjčkách a dlužních úpisech vyjednávali; tedy asi totéž, co za našich časů ve velkých městech „bursou“ sluje.

2) Pannonií sloula u Římanů nynější Uherská země.

lum) se přiblížiti. To se každého večera nejvyšším polním vůdcem skrze zástupníky a setníky všem vojínům na vědomost dávalo; a aby hesla toho této noci žádný křesťan použití nemohl, i kdyby ho snad zvěděl, navrhl lestný Korvin dnes heslo takové, o kterémž byl přesvědčen, že ho žádný křesťan nevyšloví; znělo: „Numen Imperatorum“, „božství císařův.“

Konečně i sám také obešel a dal všechněm strážím nejprísnější napomenutí, zvláště žoldneři u samého ohlášení stojícímu. Toho pro ono místo zvláště zvolili pro surovou sílu, pro náramnou velikost a pro ozvláštní divokost pohledu a rázu. Korvin přikázal mu co nejprísněji, aby nikoho neušetřil a žádného k posvátné listině nepřipustil; opakoval mu heslo a zanechal jej pivem¹⁾ již napolo pitomého, tak že jen tolik mysliti mohl, že má úlohou do rána někoho kopím nebo šavlí skoliti, což mu nebylo zaměstnáním nepřijemným. Noc byla studená a bouřlivá, chvílemi padal studený a hustý dešť. Dák ten zahaliv se ve svůj plášť přecházel, chvílemi však bral notný doušek z lábvice potajmo s sebou přinesené, a jak se pravilo, nápoj z planých třešní z lesův Durinských obsahující.²⁾ Mezitím přemýšlel mrzutě,

1) Est autem sabaia ex hordeo vel frumento in liquorem conversis paupertinus in Ilirico potus. — Sabaia jest nápoj z ječmena nebo pšenice připravovaný lidu chudobného v Illyrsku. Amm. Marcell. l. 26, 8. p. 422, ed Lips.

2) Tedy jistý druh slivovice.

nikoliv o tom, v kterém lese aneb u které řeky jeho mladí barbari hrají, nébrž o tom, brzo-li již bude čas, aby nynějšímu císaři hrdlo podřezali a město drancovali.

V té době zaměstnával se starý Diogenes a jeho dva synové nedaleko odtud ve svém domku v předměstí Suburra přípravami k prostinké večeři. Slabé zaklepání na dvěře je vytrhlo; hned potom se otevřely dvěře a vstoupili dva mladí mužové, ježto Diogenes okamžitě poznal a uvítal.

„Vstuptež vzácní mladí pánové; jak dobrotivi jste, že jste můj chudičský příbytek poctili! Já vám sotva smím z našich prostých pokrmů podati, chcete-li však z nich požití, připravíte nám zajisté hostinu lásky křesťanské.“

„Děkuji srdečně, otče Diogene,“ odvětil starší z obou cizinců, Kvadrát, silný setník Sebastianův; „Pankrát i já přišli jsme právě proto, bychom u tebe večeřeli. A však nikoliv hned; mámeť ještě nějakou práci v tomto oddílu města obstarati, a pak nám bude nilo, dostanem-li něco jísti. Zatím může jeden ze synů tvých vyjítí a nám pokrmy zaopatřit. Jdi, musíme něco dobrého mítí, a ty se musíš také jedenkrátě koflíkem vzácného vína potěšiti.“

Při těch slovích podal jednomu synovi svou tobolku, a kázal mu, aby přinesl něco lepšího, jakož obyčejně (což dobře věděl) v domě tom bývalo, posadili se, a Pankrát, aby přece něco řekl, pravil starci: „Milý Diogene, slyšel jsem od

Sebastiana, že jsi ještě viděl slavného jáhna Vavřince pro Christa umíratí. Vypravuji mi něco o něm.“

„S radostí,“ odpověděl kmet. „Jestli tomu skoro 45 roků, co se to událo, ¹⁾ a jelikož jsem tehdy starším byl nežli ty nyní, můžeš sobě pomysliť, že se na to ještě velmi dobře pamatuji. Bylť skutečně mládenec krásný; tak mírný a přívětivý, tak příjemný a líbezný; mluvil tak jemně a laskavě, jmenovitě, když s chudými hovořil. Ó jak jej všickni milovali! Já jsem všudy za ním chodil; stál jsem při tom, když ctihodný papež Sixtus na smrt veden byl a Vavřinec přijda k tomu jemu tak útle jako syn otci svému vytýkal, že jej nenechal býti svým společníkem při obětování sebe samého, jakož mu byl při obětování Těla a Krve Páně posluhoval.“

„Totě byly zlaté časy, Diogene, není-liž pravda?“ skočil mu mládenec do řeči. „Jak odrodili jsme nyní my! Myť jsme zcela jiným pokolením. Nejsme-li Kvadrati?“

Drsnatý vojin usmíval se spanilomyslně upřímnosti žaloby té. a žádal Diogena, aby pokračoval.

„Viděl jsem jej také, když drahocenné chrámové nádoby chudým rozdával. Od té doby neměli jsme tak vzácných věcí. Zlaté kahance a svícny, kaditelnice, kalichy a pa-

¹⁾ 258 let po narození Christovu.

teny ¹⁾), mimo to mnoho stříbra se rozpustilo a mezi slepé, chromé a chudé rozdalo.“

„Ale pověz mi“, tázal se Pankrat, „kterak trpěl své poslední muky? Toť musilo hrozné býti!“

„Všecko jsem viděl,“ odpovídal starý hrobník, „a každému jinému byloby to bývalo nesnesitelně hrozným. Nejprv jej na skřipci roztáhli a rozličným způsobem trýznili, a on ani povzdychu nevypustil; konečně poručil soudce, aby přinesli, připravili a rozpálili ono strašné lůžko čili rožeň. An jsem viděl, kterak útlé jeho maso nad ohněm pryskýře dostávalo a pukalo, kterak červené zářezy železnými pruty hluboko až na kosti vnikaly; an jsem viděl, kterak hustá pára jako z kotle vystupovala, a slyšel, kterak oheň syčel, když se nad ním škvařil; a an jsem viděl, kterak se chvílemi jeho kůže chvěla, a každý sval jako ve smrtném zápasu se stahoval, a jeho údové křečovitě sebou trhali, — toť bylo skutečně pro mne divadlem nejstrašnějším, jehož jsem kdy v živobytí svém spatřil. Pohleděv mu však do obličeje na všecko jsem zapomenul. Měltě hlavu pozdvíženou, a podobalo se, jakoby měl nebeské vidění, jako starší svatý jáhen Štěpán. Obličej jeho byl rozpálený horkem ohně, a pot se mu lil přes něj, ale světlo deroucí se z ohně a svítící mu zlatými kadeřemi tvořilo záři kolem jeho krásné hlavy, tak že úplně

¹⁾ Viz hymnu Prudentiovu o sv. Vavřinci. — Patena jest zlatá misečka na kalichu při mši svaté.

oslavenou býti se zdála. A ve všech jeho tazích veselých a jemných jako vezdy jindy, a v jeho k nebi obrácených očích vyjádrovala se taková vnitřní touha, žeby si člověk byl přál na jeho místě býti.“

„Toho bych si také přál,“ zvolal Pankrát, „a sice jak mile se Bohu zalíbí. Nesmím si mysliti, žebych vydržel, co on vytrpěl; neboť byl šlechetným a rekovným jáhnem, a já jsem toliko slabým a nedokonalým chlapcem. Ale nedomníváš-li se, Kvadráte, žeby se nám v takové hodině propůjčila síla, ježtoby byla přiměřena naším bolestem, bytby sebe většími byly? Ty, to vím, by's mohl všechno vytrpěti; neboť jsi udatným, silným vojínem, jsa zvyklý všem obtížem a ranám; ale já, — já mohu dáti toliko ochotné srdce. Zda-li pak to stačí? Co myslíš?“

„Jistě, jistě, drahý hochu!“ odpověděl setník pohnutý, laskavě na mladíka pohlížeje, kterýž byl se zářícími zraky se svého sedadla povstal a jemu ruce své na ramena položil. „Bůh ti udělí síly, jakož ti již zmužilosti udělil. My však nesmíme na svou práci zapomenouti! Zaobal se dobře do pláště svého a stáhni si togu přes hlavu, — tak! Jestli deštivý, studený večer. Nuže, dobrý Diogene, přilož dříví na oheň a postarej se, aby byla večere hotova, až se navrátíme. Nebudeme tam dlouho; nemusíš dveří zamykati.“

„Jděte, jděte, milí synové,“ pravil stařec, „a Bůh vás doprovod! Cokoliv před sebou

máte, jsemť přesvědčen, že to jest něco chvalitebného.“

Kvadrat přitáhl pevněj na sobě vojenský plášť (chlamys), a obá mladí mužové spěchali tmavými ulicemi v předměstí Suburra na náměstí. Mezi tím co byli odešli, otevřely se dvěře s povědomým pozdravením „Bohu díky!“ a Sebastian vstoupiv tázal se kvapně, viděl-li Diogenes ty dva mladíky, o jichžto úmyslu se byl něčeho doslechl. Diogenes odpověděl, že se snad brzy navrátí.

Sotva uplynulo čtvrt hodiny, tu se daly kvapné kroky slyšeti; dvěře se rychle otevřely a rovněž tak spěšně se zavřely a pak pevně závorou zandaly, když byl Kvadrat a Pankrát vstoupil.

„Zde to jest,“ pravil Pankrát, vytahuje se srdečným smíchem balík smačkaných pergamenových listů.

„Cože?“ tázali se všickni s pozorností.

„Inu, ovšem to veliké ohlášení,“ odpověděl Pankrát s dětinnou bodrostí; popatřte: DOMINI nostri Diocletianus et Maximianus, invicti, seniores Augusti, Patres Imperatorum et Caesarum“ ¹⁾ a tak dále. Pryč s tím!“ I vhodil pergamen do ohně; synové Diogenovi vložili naň kus dřeva, aby ho stlačili a praskot zamezili. A pergamen se skroutil, scvrknul a roztrhal a shořel zpozvolna — nejprv písmeno nebo slovo, pak zase slovo;

¹⁾ „Naši pánové Diokletian a Maximian, nepřemožitelní, starší Augustové; otcové císařův a Caesarův.

nejprv chvála císařova, a pak potupa proti křesťanstvu, až všechno na černý popel shořelo.

A co jiného, neb co více mělo býti po několika létech z těch, kdož toto pyšné ohlášení vydaři, — když se mrtvolý jejich na hranici z cedrového dříví a z drahého koření spálily a hrst popele se sebrala, sotva tolik, coby se jím pozlacená popelnice naplnila? A čím mělo býti po několika létech pohanstvo, ježto se mělo tímto ohlášením chrániti, — než nejvyš mrtvým písmenem, a taktéž bezcennou bromadou popele, jakýž nyní na ohnisku ležel? A říše sama, jižto onino „nepřemožitelní“ císařové ukrutenstvím a nespravedlnostmi udržovali, jak velice měla se v nemnohých stoletích podobati tomuto zničenému rozkazu, — když památníkové jeho velikosti v prachu a ve zříceninách ležíce hlasitě zvěstovali, že není pravého panovníka, krom *J e d n o h o*, jenž jest silnějším nad císaře, Pánem pánův, a že ani opatrnost ani síla lidská proti Němu ničeho nezmůže!

Takové myšlenky zaměstnávaly snad i Sebastiana, an se díval zamyšlený na popel onoho vysokomluvného a ukrutného nařízení, ježto tito dva byli strhli nikoliv ze svévole, nébrž proto, že obsahovalo rouhání proti Bohu a Jeho nejsvětějším pravdám. Věděti, že kdyby se vyžradili, desateré muky je očekávaly. A však křesťané za těch dní mučeníctví před očima majíce, nerozmýšleli se nikterak; smrt pro Christa, rychlá a lehká, nebo zdlouhavá a bo-

lestná, byla cílem, jemuž v ústřety hleděli; a jako udatní vojínové jdoucí do bitvy, nemyslí na to, kdeby je mohlo zasáhnouti kopí nebo meč, porazí-li je jediná rána smrtelná, aneb-li zmrzačeni a probodeni mnoho hodin na zemi se svíjeti budou, aby takorča po koušku umírali pod hromadou zabitých.

Sebastian spamatovav se brzy měl sotva tolik ~~zmužilosti~~, aby vykonatele činu toho pokáral. Měl čin ten skutečně také směšnou stránku, a on sám cítil se nakloněna k smíchu nad hlukem, jehož bude z rána slyšeti. I pojal rád věc tu s této stránky; neboť viděl, že Pankrát jaksi úzkostlivě jeho tahy pozoruje, a že jeho setník poněkud rozpačit jest. Posadili se tedy srdečně se smějíce k jídlu; neboť nebyla ještě půlnoc, kdy půst přípravní ku svatému přijímání počínal. Kvadrat zařídil tuto společnou večeři, dílem aby starému Diogenovi malé dobrodiní prokázal, dílem však také proto, aby se nezdálo býti věcí nápadnou, kdyby tamto zástižení byli, a konečně také proto, aby svého mladšího společníka, jakož Diogena a jeho syny rozveselil, kdyby se snad tímto smělým činem postrašili, k čemuž se ovšem nepodobalo. Rozprávka obrátila se brzy na upomínky z Diogenovy mladosti a z dobrých horlivých dob, jakož je Pankrát nazýval. —

Sebastian provázel svého přítele domů a šel raději oklikou do přibytku svého, aby se náměstí vyhnul. Kdyby byl někdo Pan-

krátia tohoto večera pozoroval, když jsa ve své komůrce samotén k odpočinku se chystal, bylby spatřil, že mu bylo několikráte do smíchu nad nějakým ozvláštním, ale příjemným do-
brodružstvím.

Hlava čtrnáctá.

O b j e v.

Za prvního šera vstal Korvin, a šel na vzdor nepřívětivému počasí hned na náměstí. Nalezl zevnější strážé na vykázaných místech, a pospíchal hned ku hlavnímu předmětu péče své. Bylo-by marnou práci, kdybychom chtěli popisovati jeho úžas, jeho hněv a vztek, když spatřil desku prázdnou toliko s několika kousky pergamenu okolo hřebíků, a vedlé sloupu v tupé nevšimavosti svého Dáckého strážníka.

Bylby ho rád jako tigr za chřtán popadl, kdyby nebyl ve mžikavém oku onoho polodivocha spatřil šilhání hyeny, ježto mu pravilo, aby toho raději nečinil. Spustil však naň i hned slovy náruživými: „Padouchu, kde jest o hlášení? Odpovídej! Na místě!“

„Pomalú, pomalú, pane Kornvinský;“ odpovídal syn severu s neohroženou pokojností; „zde jest, jak jste mi ho k opatrování svěřil!“

„Kde pak, blázne? Pojď a podívej se!“

„Dák přistoupil k němu a podíval se teď ponejprv na desku. Prohlížeč ji několik okamžiků pravil:

„Nu, a není-li to ona deska, jižto jste včera vyvěsil?“

„Ano, ty skope; ale bylo na ní něco psaného, a to jest totam. A právě to jsi měl střežiti.“

„Inu hleďte, setníku, co se týče psaní, tomu já pranic nerozumím, jelikož jsem nikdy do školy nechodil. An však po celou noc přšelo, snad to dešť smazal.“

„A jelikož bylo bouřливо, tedy nepochybně vítr pergamen, na němž to psáno bylo, odfouknul.“

„Nepochybně, pane Kornvinský; máte úplnou pravdu.“

„Chlape! věc ta není pro žádný žert. Pověz mi hned, kdo sem přišel v noci?“

„Inu, přišli sem dvě.“

„Jací dvě?“

„Dva čarodějníci nebo skřítkové anebo ještě horší.“

„Mlč s takovýmto nesmyslem!“ Oko Dá-kovo se opět zablýsklo. — „Nuže Armini, pověz mi, co to byli za lidi a co dělali?“

„Inu, jeden z nich byl jen mladý klouček, chlapec, štíhlý a vyzábělý; ten obešel pilíř, a musil nepochybně vzít, čeho pohřešujete, an jsem já se s druhým zabýval.“

„Nu, a co bylo s ním? Jak vyhlížel?“

Dák otevřel hubu, vyvalil oči, a hlídal

několik okamžiků na Korvina; pak pravil s jakousi blbou vážností: „Jak vyhlížel? Nebyl-li to Thor ¹⁾ sám, tedy se aspoň velice od něho nelišil. Takové síly jsem jaktěživ nezakusil.“

„Jak ti ukázal sílu svou?“

„Nejprve přišel ke mně, hovořil přívětivě a tázal se mne, není-li mi příliš zima a tomu podobné věci. Konečně mi napadlo, že mám každého skoliti, kdožby se mi přiblížil —“

„Inu ovšem,“ vpadl mu Korvin do řeči, „a proč jsi toho neudělal?“

„Proto že toho nepřipustil. Řekl jsem mu, aby se klidil, sice že jej probodnu; a couvnuv napřáhl jsem kopí; on však mi ho vyvrátil zcela pokojně, ani nevím jak, z ruky, zlomil ho o koleno, jakoby to byl dřevěný meč divadelního herce, a mrštil železným hrotem silně do země, tam, kde jej vidíte, padáte loktů daleko.“

„Proč jsi nedorážel na něj mečem a proč jsi jej nezabil? Ale kde pak máš svůj meč? Vždyť ho v pošvě nemáš?“

Dá k ukázal s úšklebkem blbým na střechu

¹⁾ Thor byl v německém bájesloví pokládán za boha bleskův a bleskův, jako u našich Slovanských předkův Perun, u Greků Zeus u Římanů Jupiter. O Thorovi bájilo se, že byl mocným bojovníkem proti obrům. Na obrazích představuje se jako král korunovaný, bradatý, na stolci s opěradly vzadu i po stranách sedící s rukami roztáženými a vyzdviženými; v pravé ruce má panovnické žezlo, kolem krku široký okraj hermelinový a dlouhé fásné roucho šňůrou opásané. Po ohou stranách trůnu hoří oheň.

blízké basiliky a pravil: „Nevidíte-li, jak se tam na křídlicích třpytí v ranní záři?“

Korvin pohlednuv tam spatřil ovšem cosi takového; a však sotva mohl svým očím věřit. „Jak pak tam přišel, ty hloupý troupe?“ tázal se ho.

Vojín si hladil kníry způsobem velmi podezřelým, tak že měl Korvin za dobré, aby otázku tu zdvořileji opakoval, po čemž dostal odpověď tu:

„On nebo ono vykroutilo mi jej, jak se podobalo, bez namáhání, jako nějakým kouzlem z ruky a vyhodilo tam, kde jej vidíte, tak snadno, jako já terček na dvanáct loktů daleko hodím.“

„A potom?“

„A potom opět ve tmě odešli; on a chlapec, kterýž od pilíře přišel.“

„Podivná švanda!“ mumlal Korvin před sebe. „A tu jsou důkazové pro výpověď chlapce. Každý by toho nebyl dovedl. Ale, člověče, proč jsi neudělal povyk a proč jsi nezavolal ostatních strážů, aby je pronásledovali?“

„Prvně, pane Kornvinský, proto, že v kraji mém sice s každým živým člověkem zápasíme, a však skřítkův nikdy nepronásledujeme; a za druhé, k čemu? Vždyť jsem viděl, že deska, jižto jsem ostříhati měl, docela pokojně tu visela?“

„Hloupý divochu!“ brumlal Korvin, ale nikoliv tak blasitě, žeby to byl onen mohl

slyšeti; potom doložil: „Tyť kousek ten draze zaplatíš; víš, že jest to přestupek hrdelní!“

„Co že?“

„Co že? Že jsi dal někomu k sobě přistou-
piti a s sebou mluvit, aniž byl věděl hesla.“

„Pomalu, setníku! Kdož pak praví, žeby
ho byl nevěděl? Já jsem toho neřekl.“

„Vyslovil-li ho? Pak to nebyl křesťan.“

„Zajisté, — přišel a řekl zcela hlasitě:
„Nomen Imperatorum.“¹⁾

„Co že?“ zařval Korvin.

„Nomen Imperatorum!“

„Numen Imperatorum bylo heslo!“
křičel Říman vztekle.

„Nomen nebo Numen, to bude tuším
jedno. Jedno písmeno snad přece neudělá
rozdíl. Ty mne jmenuješ Arminiem, a
já se jmenuji Hermann, a obé znamená totéž.
Což pak já vím o hříčkách vaší řeči?“

Korvin byl mrzut sám nad sebou; ne-
boť nahlížel, žeby bylo mnohem lépe bývalo,
postaviti tam pozorného a opatrného praeto-
riana²⁾ místo tupého a divokého cizozemce.
„Nuže“, pravil v největší mrzutosti, „za to
před císařem musíš odpovídati; a ty víš, že císař
nepropouští urážky tak snadno.“

„Vidíte, pane Krivino,“ odpověděl voják
s pohledem bloupým ale spolu lstivým, „co
do toho, to se nás obou stejně týká.“
(Korvin zbledl, neboť cítil, že má Dák

¹⁾ „Jméno císařův.“

²⁾ Praetoriany nazývali se vojínové císařské strážce životní.

pravdu.) „Musíte přemýšletí na prostředek, abyste mi pomohl, chcete-li vy sám projítí. Vás učinil císař odpovědným za — — jak jmenujete tu desku?“

„Máš dobře, příteli; já řeknu, že tě velká tlupa přepadla a na tvém místě usmrtila. Pročež se několik dní ukrývej ve svém bytu — budeš mítí piva dost — až se na tu věc pozapomene.“

Žoldněř odešel a skryl se. Po několika dnech vyvrhla Tíbera mrtvolu patrně Dáka zavražděného. Myslílo se, že přišel ve rvačce mezi opilými žoldněři o život, a dále se o to žádný nestaral. Skutečně tomu tak bylo; ale Korvin bylbý mohl o věci té ještě něco důkladnějšího vypravovati.

Nežli byl nešťastné místo na náměstí opustil, prohlídl všechno dokonale, aby snad něco našel, cožby jej pachateli na stopu přivéstí mohlo.

Nalezl blízko pilíře nůž, a hned se upamatoval, že ho ve škole u jednoho ze svých spolužáků vídal. Schovav ho pospíchal, aby nový opis ohlášky vyhotoviti dal.

Hlava patnáctá.

Vysvětlivky.

Když se bylo úplně rozednilo, valili se se všech stran zvědavci na náměstí, aby tak

dávno opověděné strašlivé ohlášení čtli. Když pak našli toliko prázdnou desku, povstalo všeobecné vzbouření. Jedni se obdivovali zmužlosti křesťanův, ježto jindy vůbec za zbabělce považováno; jiní zuřili nad takýmto odvažlivým činem; jiní se smáli úředníkům v onom ohlášení podílu majícím; jiní se mrzeli, že se očekávané pronásledování křesťanův proto snad odloží.

Již z rána se o věci té na všech místech mluvilo, kde vzácnější obecnstvo se scházelo. V Antonínových teplicích bavilo se skupení každodenních navštěvovatelů věcí tou velmi živě. Byliť tam Skaurus právník, Prokulus, Fulvius, mudrc Kalpurnius, kterýž se několika zaprášenými knihami činně zaměstnával, a několik jiných.

„Totě podivná věc,“ pravil jeden.

„Velezrádná urážka božských císařův, měl by's říci“, odpověděl Fulvius.

„Jak se to událo?“ tázal se třetí.

„Neslyšel-li's to?“ pravil Prokulus.

„Dák, kterýž u Putealu na stráži stál, nalezen jest byl mrtev s 27 rány dykou, z nichžto 19 smrtelných bylo.“

„Nikoli, totě zpráva úplně lichá“, skočil mu do řeči Skaurus; „nestaloť se to násilím, ale pouze toliko čárami. K vojákovu přišly dvě ženy; on bodl po jedné z nich kopím; ono však projelo tělem ženy a zůstalo na druhé straně v zemi vžeti, aniž žena poraněna byla. Po druhé šel mečem, avšak jakoby byl do

mramoru řal. Žena mu hodila konečně trochu prachu do očí, on vylítl do povětří a byl dnes ráno nalezen bez úrazu a ve spaní na střeše Aemilianovy basiliky. Můj přítel, kterýž dnes zítřka tudy šel, viděl ještě řebřík státi, po kterémž jej dolů snesli.“

„Podivno!“ zvolali mnozí. „Co za podivní lidé musejí přece ti křesťané býti?“

„Já ani slova z toho nevěřím,“ prohodil Prokulus. „Tolik kouzедlnictví nedokáže; a každým způsobem nenahléžím, pročby tito bídáci více kouzедlné moci mítí měli nežli jiní, kteříž jsou nad ně lepší. — Pojd Kalpurni,“ pokračoval, „odlož tu starou knihu a pověz nám své mínění o věci této. Jáť jsem od tebe uslyšel při jedné večeři o těchto křesťanech více, než před tím ve svém celém živobytí. Co za výtečnou paměť ty mítí musíš, že můžeš tak dobře rodopis a dějiny tohoto barbarského národa podržeti! Zdali jest věcí možnou nebo nemožnou, co nám právě Skaurus vypravoval?“

Kalpurnius činil po tom s velikou vážností následující přednášku: „Není důvodu, aby se něco takového za nemožné pokládalo; neboť moc čarodějná nemá žádných mezí. Ku zhotovení prášku působícího, aby muž do povětří vylítl, jest potřebí toliko nalézt byliny, v nichžto vzduch nad ostatními třemi živly převahu má. Byliny toho druhu jsou však na příklad podle Pythagora luskoviny. Tyto-li se sbírají, když slunce jest ve znamení

váhy, jejíž povahou jest, i těžké věci ve výši udržovati, a sice v okamžení jejího spojení s Merkurem, kterýž, jakož víte, bytostí okřídlenou jest, — a vyřkne-li schopný kouzelník nad těmito bylinami tajná slova, a utluče-li je v moždíři, kterýž jest z povètroné (aerolith) zhotoven, to jest z takového kamene, jenž byl do nebe vletěl a opèť spadl: pakby se tímto práškem, pakli se ho dobře užívá, dovedlo, žeby někdo mohl nebo musel do povètrí vyletèti. Vždyť pak jest také známo, že se čarodějnice v Tessalii oblakami s místa na místo octnouti mohou, a to se jenom mocí takovýchto kouzlů státi může. Co se však křesťanů týká, rozpomeneš se, výborný Prokule, že jsem ve zprávě, jížto jsi k mojí cti zmínil, — bylo to, pakli se dobře pamatuji, za stolem Fabia nyní již k bohům odešlého — že jsem tenkrát, pravím, již podotknul, že tato sekta pochodí z Chaldejska, tedy ze země, ježto vezdy pro svá tajná umění známa byla. Nalezáme však velmi důležitý důkaz o kouzelnictví křesťanův v jejich dějinách. Jest totiž dokonce jisto, že zde v Římě jistý Šimon, někdy také Šimonem Petrem, někdy pak Šimonem Magem t. j. kouzelníkem zvaný, veřejně vysoko do povètrí vyletěl; jelikož mu však jeho čarodějné prostředky z opasku vypadly, spadl na zem a zlomil si obě nohy; z té příčiny musel pak později hlavou dolů ukřižován býti.“

„Tedy jsou všickni křesťané čarodějníci?“
tázal se Skaurus.

„Zajisté; toť jest částí jejich pověrečného náboženství. Oni věří, že jejich kněží mají zcela mimořádnou moc nad přírodou, tak že mohou na příklad lidi ve vodě koupati, a že tím jejich duše zázračných darův nabudou, tak že, i kdyby otroci byli, nad své pány, ba i nad božské císaře se povýšují.“

„Totě hrozné!“ zvolali všickni.

„Dále,“ pokračoval Kalpurnius, „víme všickni, co za hroznou nepravost někteří z nich spáchali v poslední noci; že nejvyšší prohlášku božských císařův strhli. Ale kdyby snad měli své hanebnosti dále tropiti, což božové ráčtež zabrániti, a se i posvátné hlavy císařské dotknouti, přece myslují, že mohou toliko k jednomu z těchto kněží jiti, nepravost svou vyznati a za odpuštění žádati, a když jim ho kněz udělí, že jsou úplně bez viny.“

„Totě strašné! vpadl celý sbor.

„Takovéto učení,“ pravil Skaurus, „se neshoduje s bezpečností státu. Kdo věří, že mu jiný člověk může každé provinění odpuštiti, jest také schopen, každý zločin spáchat.“

„Toť jest také nepochybně,“ podotkl Fulvius, „příčinou této nové a přísné prohlášky proti nim. Dle toho, což nám nyní Kalpurnius o těchto zlopověstných lidech vypravoval, nemůže žádný zákon proti nim příliš tvrdým býti.“

Fulvius měřil bystrým okem Sebastianem, kterýž mezi touto rozmluvou vstoupil.

Nyní obrátiv se k němu pravil: „Ty smýšlíš také tak, *Sebastiane*, není-li pravda?“

„Já myslím,“ odpověděl *Sebastian* pokojně, „jsou-li křesťané tím, co o nich *Kalpurnius* vypravuje, hanebnými čarodějníky, že zasluhují, aby ze světa vyhlazeni byli. Avšak i tenkrát, připojil bych ještě jednu výminku.“

„Jakou pak?“ tázal se *Fulvius* s opovržením.

„Aby při zahlazování jich žádný spolu nepůsobil, kdožby nebyl nepravostí více prost, nežli oni. Prál bych, aby žádný nesměl na ně vztáhnouti ruky, kdožby nemohl dokázati, že nikdy nebyl cizoložníkem, dráčem, podvodníkem, ožralcem, špatným otcem nebo synem, že nebyl hýřilem nebo zlodějem. ¹⁾ Z takovýchto zločinů nikdo ubohé křesťany neviní.“

Fulvius byl jako vzteklý při tomto seznamu nepravostí, a ještě více při hněvivém, ale veselém pohledu *Sebastianově*. Při slově „zloděj“ vyskočil. — Viděl-li snad vojn tento, že v domě *Fabiově* šátek poplapil? Ať tomu bylo jak bylo, zášť, jižto proti *Sebastianovi* hned při prvním setkání byl pocítil, proměnila se při druhém setkání v nenávist, a slovo nenávist bylo v srdci jeho

¹⁾ Podobná slova mluvil *Lucius* soudci, kterýž byl mněšníka *Ptolomea* odsoudil, — jakož píše sv. *Justin* na počátku druhé apologie (též u *Eus. h. e. 4, 17.* a u *Ruinarta sv. 1. str. 120.*)

psáno krví. Nenávist tato nyní tím více zmohutněla.

Sebastian vyšel, a znenáhla uvolňovaly se jeho myšlenky často opakovanými slovy modlitby: „Dlouho-li, Hospodine, dlouho-li?“ — Kterak můžeme doufati obrácení ku pravdě tak mnohých, aneb dokonce obrácení této veliké říše, pokud ještě viděti musíme, že i poctiví a učení mužové ihned víru přikládají každé pomluvě, která se proti nám pronáší, a takto od pokolení na pokolení všechny bajky a pohádky o nás rozplemeňují, nechťce při tom učení našeho ani skoumati, jelikož sobě již zmanuli, že učení naše jest nepravé a ošklivé.“

Mluvil hlasitě, domnívaje se, že jest samotén; jemný hlas mu však odpověděl: „Dobrý mládenče, buď si kdo buď, jenž takto mluvíš, — a já myslím, že tvůj hlas znám, — považ, že Syn Boží temné oči tělesné osvětil, vloživ na ně bláto, ježby rukou člověka na oko dané je bylo oslepilo. Budmež jako prach u nohou Jeho, chceme-li býti nástrojem, jímžto duchovní oči lidské osvěcuje; dejme se ještě déle trpělivě nohami šlapati; snad z našeho popele vzejde jiskra, jížto se oheň roznítí.“

„Díky tobě, Cecilio,“ pravil Sebastian, „díky za tvé spravedlivé a dobrotivé pokárání! Kam pak pospícháš tak vesele tohoto prvního dne nebezpečství?“

„Nevíš-li, že jsem zvolena za průvodkyni

ve hřbitově Kallistově? Jdu, abych se v držení jeho uvázala. Kéžbych byla prvním kvítkem nastávajícího jara!“

I šla vesele popěvujíc dále; ale Sebastian ji prosil, aby na okamžik posečkala.

Hlava šestnáctá.

Vlk ve stádě.

Po nočním dobrodružství neměli naši mladí lidé mnoho času k odpočinku. Dávno před svítáním měli se křesťané v rozličných farských chrámech shromáždit, aby se před rozedněním opět rozejít mohli. Měloť to býti jejich posledním shromážděním ve farských kostelích; modlitebnice měly se uzavřítí a ode dneška měly se služby Boží v podzemních chrámech v katakombách konati. Nedalo se však očekávat, žeby bylo všem možno, byť i toliko v neděli, několik mil za bránu choditi.¹⁾ Tudyž se věřícím v takových nepokojných časech dovolovalo, aby velebnou svátost v domích svých přechovávali, a sami sobě z rána podávali „před požíváním všelikých pokrmů,“ jak Tertullián praví.²⁾

Věřící nepovažovali se za ovce do jatky, ani za zločince na popraviště vedené, nébrž

¹⁾ Jeden hřbitov sloul „ad sextum Philippi;“ má se za to, že byl šest mil od Říma vzdálen; mnohé z nich byly od středu města na tři míle vzdáleny.

²⁾ Ad uxorem l. 2. c. 5.

za vojny na boj se hotujíci. Svou zbraň, svůj pokrm, svou sílu, svou zmužilost, — všechno to nalézali v nejsvětější svátosti; i vlažní a bojácní naplnění byli jsou chlebem života novou horlivostí a srdnatostí. V kostelích, jakož doposud ve hřbitovech spatřiti lze, postavily se pro zpovědníky zpovědnice, před nimiž hříšníci pokleknuvše hříchy své vyznávali a rozhřešení dosahovali. V takýchto časech se kajíční zákonové zmírňovali a doba veřejného pokání se krátila. Po celou noc byli horliví duchovní zaměstnáni připravováním věřících ku svatému přijímání, ježto mělo mnohým býti posledním veřejným přijímáním na světě.

Není zapotřebí čtenáři připomínati, že služby Boží, jak se tehdaž konávaly, v podstatě a ve mnohých podrobnostech byly tytéž, jak je každodenně na oltáři katolickém spatřiti může. Netoliko mši svatou považováno, jako nyní, za obět Těla a Krve Páně; netoliko obětování, pozdvihování a přijímání konáno jako nyní: než i mnohé modlitby jsou doposud tytéž jako tenkrát, tak že katolík, slyše je říkati, a ještě více kněz, kterýž je říká, — a sice v té řeči, kterouž i Římská církev v katakombách mluvila, — cítí se v živém a vroucném spojení s mučelníky, kteříž tato vznešená tajemství slavívali, a s mučelníky, kteříž přítomni bývali.

Když onoho dne, o němžto mluvíme, při mši svaté přišla doba, kdy se dávalo políbení míru, — obejmutí na znamení bratrské

lásky — tu bylo slyšeti štkání a pláč mnohých; neboť některým to bylo políbením na rozloučenou. Mnohý mladík objímal šíji otce svého, nevěda, zdali je tento den nerozloučí, ažby se opět s ratolestmi palmovými v rukou v nebesích shledali. A jak asi tiskly matky své dcery na prsa v zápalu nové lásky, jižto bázeň před dlouhým odloučením rozněcovala! Po tom následovalo přijímání, slavnější než obyčejně, vroucnější a tišší. — „Tělo Pána našeho Ježíše Christa,“ pravil kněz každému podáváje svatý pokrm. „Amen“ odpovídal přijímající pln víry a lásky; pak rozeštrél v ruce své orarium, bílé lněné plátno, do něhož mu vloženo tohoto svatého pokrmu. Plátno se pečlivě a uctivě složilo a za řadry ukrylo; začasté se nepochybně ještě v jiný vzácný šat zavinulo nebo do zlaté skřínky vložilo. ¹⁾ Nyní poprvé želela ubohá Syra ztráty svého drahocenného vyšívaneho šatu, kterýžby byla jistě dříve dávno chudým dala, kdyby ho nebyla pečlivě uschovávala pro takouto příležitost a na tuto potřebu; neboť jinak nemohla ji velitelka pohnouti, by dary vzácné přijímala, aby si nebyla vymínila, že s nimi po libosti t. j. na almužnu naloží.

¹⁾ Při prohledání hřbitova Vatikanského roku 1571 nalezeno jest ve hrobích dvě malé čtverhranné zlaté skřínky s kroužkem na víku. Bottari (Roma subterranea t. 1. fig. 11.) domnívá se, že se těchto velmi starých posvátných nádobek potřebovalo, aby se v nich nejsvětější svátost na hrdle nosila, a Pellicia má pro domněnku tu mnoho důvodů. (Christ. Ecclesie Politia, ed. Colon. 1838 t. 2. p. 19).

Rozličná shromáždění křesťanův rozešla se dříve, nežli se bylo zničení ohlášky rozneslo, avšak jen proto, aby se ponejvíce opět ve hřbitovech shledali. Časté schůzky Torkvatovy s jeho oběma pohanskými spojenci v lázních Karakallových neušly pozornosti hlídačové a pozornosti jeho ženy, jakož jsme se již byli zmínili; Viktoria slyšela, jak se tyto tři umlouvali, že v den po uveřejněné ohlášce do hřbitova Kallistova se vedrou. Křesťané se tedy domnívali, že tam prvého dne budou jistější, a uzavřeli, že toho dne slavnými službami Božími chrámy v katakombách takorůzka nově zasvěť. Chrámův těch již po několik roků se nepotřebovalo, nyní však je hrobníci opět poklidili a uspořádali; na některých místech se malby obnovily a všeho se tam doneslo, čeho ke službám Božím potřebí bylo.

Když pak Korvin z prvního úleku svého se zpamatovav co nejrychleji nový a však nikoliv tak velký opis listiny vyvěsiti dal, nahlížel patrněji, žeby mohl hněvu svého císařského pána velmi citelně zakusiti. Dá k měl dobře: on měl za ztrátu listiny státi. I uznal tedy, že nevyhnutelně ještě téhož dne něco vykonati musí, čímžby tu hanu smyl; prvé nežby opět císaři na oči přišel; umínil si tedy, že útok na hřbitov na zltřejší den ustanovený hned nyní učiní.

I šel hned časně z rána k lázním, kde jej Fulvius s Torkvatem, ježž nikdy z

oči nespustil, na poradu očekávali. Důstojný trojlístek ten vyměřil si tento plán: Korvin zdráhajícím se odpadlíkem vedený měl v čelo obraného oddílu vojska, kteréž mu k službě bylo, do hřbitova Kallistova vraziti a kněze a vzácnější křesťany odtud vypuditi nebo vyvésti. Fulvius pak měl s jiným oddílem venku zůstat, je chytati, a každé uklouznutí zameziti. Fulvius chtěl zřetel svůj zvláště na nejdůležitější osoby obrátiti, jmenovitě na papeže a na vyšší duchovenstvo, jež byl při svěcení kněžstva poznal. Toť bylo úmyslem jeho. „Nechat si ti bláhovci,“ pravil sám u sebe, „nechat si hrají na lasičky v kraličtí oboře; já budu myslivcem, kterýž stojí před ní.“ ¹⁾

Viktoria zaslechla dosti z rozmluvy této, aby se v odlehlé světnici, kde rozmluva ta se činila, oprašováním a čistěním zaměstnávala, anižby se zdálo, že poslouchá. Zděnila všechno Kukumiovi, a tomuto, když se byl dosti narozmýšlel a v hlavě naškrabal, napadl prostředek dobrý, aby, o čem se byl dověděl, pravým způsobem dále podal.

Sebastian byl na ranních službách Božích, pro své povinnosti v paláci však nemohl do hřbitova jíti. I přišel, jak to tehdaž téměř vůbec obyčejem bylo, do teplic, aby se

¹⁾ Tato honba se až posud provozuje. Velcí statkáři totiž nasazují do svých lesů domácí kráľky, kteréž pak, když byli zdívořilí, učenými lasicemi z dír vyhánějí a střílejí.

koupelem poobčerstvil, a spolu také aby se uchránil před podezřením, ježby jeho nepřítomnost (v teplicích) tohoto jitra byla mohla vzbuditi. Mezi tím, co byl Sebastian v koupelu, napsal starý hlídač šatů, jakož se byl na svém již zhotoveném hrobním nápisu nazval, na list pergamenový všecko, což byla jeho manželka z onoho záměru o přepadnutí hřbitova a o zmocnění se osoby papežovy zaslechla. Tento pergamenový list připíchl jehlou do tuniky Sebastianovy, ježto mu k uschování dána byla, an s ním u přítomnosti jiných mluvíti nesměl.

Sebastian šel po koupelu do síně. v nížto se o udalostech tohoto jitra rozmlouvalo a kde Fulvius čekal, ažby mu Korvin zprávu donesl, že jest všechno připraveno. Odcházeje mrzutě odtud cítil v chůzi něco pichlavého na prsech; prohlédl své šaty a našel onen list. Byl téměř také tak krásnou latinou psán, jako Kukumiův hrobní nápis; on však vyrozuměl z něho dosti, aby uznal potřebu místo k Palatinskému pahorku raději k Appiově Silnici kroky své obrátiti a křesťanům ve hřbitově shromážděným tuto důležitou zprávu přinést. Naleznuv však rychlejší a jistější poslici v chudém slepém děvčeti, ježto nemohlo tolik pozornosti na sebe obrátiti jako on sám: zadržel ji, připsal pérem a černidlem, kteréž u sebe nosíval, několik slov na onen list, dal jí ho, a přikázal, aby ho co nejrychleji možno doručila. Zatím však sotva byl teplice opustil, již se Fulviovi hlásilo, že Korvin a

jeho tlupa již spěchá, aby všelikému podezření vyhnuli, přes pole k určitému místu. Fulvius tedy vsedl i hned na kůň, a jel po silnici mimo, když Sebastian na postranní cestě slepé poslici rozkazy dával.

Provodivše Diogena a jeho společnost katakombami, nepřišli jsme až k podzemnímu kostelu, poněvadž Severus nechtěl, aby ho Torkvat viděl. V kostele tom byla nyní křesťanská obec se svým nejvyšším pastýřem shromážděna. Byltě dle téhož plánu založen, jako všecky podobné jeskyně, — neboť budovami je sotva jmenovati lze.

Čtenář si může mysliti dva stánky čili komory, jakéž jsme byli dříve popsali, ježto po obou stranách chodby neboli podlubí mají, tak že jejich dvěře, nebo raději prostranné vchody zrovna proti sobě stojí. Na konci jedné této komory nalézá se arkosolium čili náhrobní oltář. V tomto oddílu shromáždováli se nepochybně muži pod dozorstvím ostiariů čili vrátných ¹⁾; v druhém pak ženské pod dohledem jáhenek. Toto oddělování obojího pohlaví o službách Božích ve staré Církví přísně zachovávalo se.

Začasté nescházelo těmto podzemním chrámům stavitelských okras; stěny, jmenovitě blíže oltáře, byly obmítány a malovány, polosloupky s podstavkami a s ohlavy, ježto nikoliv bez umělosti z pískovce tesány bývaly, značily

¹⁾ Jedno z nižších posvěcení sluje posvěcením ostiariův.

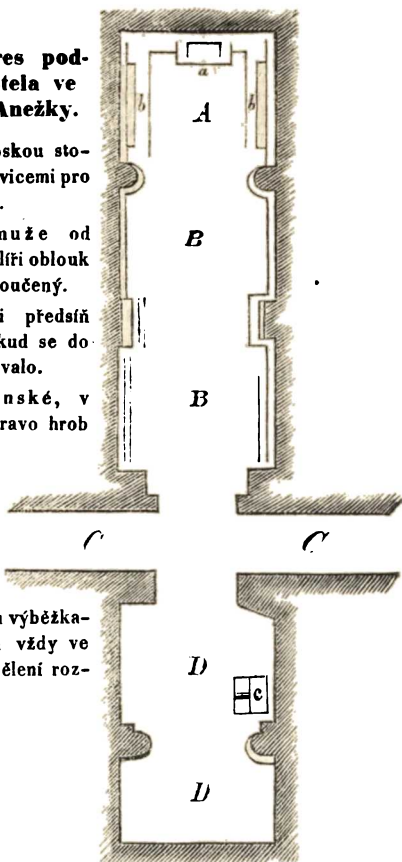
rozličné oddíly, nebo krášlily vchody. V nejznamenitější basilice, ježto se doposud ve hřbitovu Kallistově nalezla, našla se také komora bez oltáře, kteráž s kostelem ve spojení stojí otvorem nálevkovitým. Tento otvor jest ve stěně, asi 12 stop tlusté a vede do jmenované komory, kteráž leží hlouběji než kostel, asi pět nebo šest stop vysoko od země v šikmém směru, tak že možno v komoře všechno slyšeti, co se v kostele mluvilo, ale ničeho viděti, co se tam dělo. Právem má se za to, že komora ta byla místem, kdežto se třída veřejných kajců, kteří se audientes čili poslouchající nazývali, a ještě nepokřtění cvičenci shromáždňovali.

Basilika, v nížto křesťané shromážděni byli, když jim Sebastian svou zprávu byl doposlal, podobala se basilice ve hřbitově sv. Anežky odkryté. Každý z oněch oddílů byl dvojatý, t. j. každý sestával ze dvou komor, ježto v oddílu pro ženské polosloupky, v oddílu pro mužské pak nízkými pilíři rozhraničeny byly. Jeden z těchto pilířů měl výklenek pro obraz neb pro kahanec. Nejpatrnější zvláštnost této basiliky však jest prodloužení, kteréž činí chor aneb presbyterium.¹⁾ Toto jest o polovici menší jako každý z ostatních dvou oddílů, od nichžto dvěma u stěny stojícími pilíři odloučeno jest. Chor také není tak vysoký jako ostatní od-

¹⁾ Presbyterium jest oddělení v kostelích od hlavního oltáře až po zábradlí.

Základní výkres podzemního kostela ve hřbitově sv. Anežky.

- A. Chor s biskupskou stolicí (a) a s lavicemi pro duchovní (bb).
- B. Oddíl pro muže od choru dvěma pilíři oblouk nesoucími odloučený.
- C. Korridor, čili předstíň katakomb, odkud se do kostela vstupovalo.
- D. Oddíl pro ženské, v němžto se v pravo hrob nachází.

Oba oddílové jsou výběžkami ve stěnách vždy ve dvě menší oddělení rozhraničení.

díly; an každá část oddílův těchto má ve stěně předně hrob s vysokým obloukém, a pak ještě čtvero nebo patero řad hrobů nad ním: není

chor o mnoho vyšší nežli tato arkosolia čili oltářní hrobové obloukem překlenutí. Na konci choru u prostřed stěny jest stolice s opíradlem v zadu i po stranách ve skále vytesaná, a po obou stranách této stolice táhne se kamenná lavice, ježto tedy konec a obě strany choru zaujímá. An však plocha arkosolia za stolicí vyšší jest, nežli opíradlo zadní u stolice, a poněvadž stolice jest nepohybná: tudýž se nemohla svatá tajemství na tomto hrobě slavivati. Musívalť se tedy oltář nositelný před trůn u prostřed choru stavivati; a to byl, jakož ústní podání praví, dřevěný oltář svatého Petra.

Zde máme tedy právě totéž uspořádání, kteréž v kostelích po pronásledování stavěných, a ještě doposud ve všech starých basilikách v Římě nacházíme: biskupský trůn u prostřed v prostore před oltářem, presbyterium čili sedadla pro duchovní po obou stranách, a oltář mezi trůnem a lidem. Tak již předběžně šetřili staří křesťané ve svých podzemních kostelích podob církevního stavitelství, čili položili základ, na němžto zásady jeho spočívají.

V takovéto basilice jest nám mysliti sobě shromážděné věřící, když Korvin se svou tlupou ku vchodu hřbitova přišel. Toť byla cesta, jižto Torkvat znal; vedlať je do polorozpadlé budovy po stupních dolů, a byla chrastím pokryta. Nalezli všecko nestřežené

a činili i hned své přípravy. Fulvius zůstal s desíti neb dvanácti vojáky venku, aby střežil vchod a každého jal, kdožby vyjítí aneb vcházeti chtěl. Korvin se hotovil s Torkvatem a s osmi vojáky sestoupiti. „Mně se tato podzemní práce nelíbí,“ pravil starý voják s bradou šedivou. „Jsemť vojákem, ale nikoliv krysařem.¹⁾ Přiveďte mi chlapa na denní světlo, a já s ním budu zapásiti; ale abych se dal udusiti nebo otrávití jako brouka v příkopě, do toho nemám ni-žádné chuti.“

Řeč tato líbila se vojákům. „Snad tam jest těch podvodných křesťanů na sta,“ pravil jeden, „a nás jest sotva tucet!“

„To není práce, za kterouž svůj plat dostáváme,“ doložil jiný.

„Jejich kouzlů se bojím,“ pokračoval třetí, „nikoliv jejich chrabrosti!“

Fulvius musel všechnu svou výmluvnost vynaložiti, aby je povolnými učinil. Ujišťoval, že se není čeho báti; že zbaběli křesťané jako zajíci před nimi utíkati budou, a že naleznou v kostele více zlata a stříbra, než za celý rok platu dostávají. Takto povzbuzeni byvše sestupovali po tmě chmatajíce po schodech. Zde onde viděli kahance v dlouhé chodbě před sebou.

„Pst!“ pravil jeden, „poslouchejte! hlasy!“

Slyšeli zvuky jemné z dálky k nim za-

¹⁾ Krysař jest chytač krys čili německých myši.

znívající; bytě to zpěv bodrého, mladistvého hlasu, který se nechvěl strachem, a tak jasný byl, že mohli jednotlivým slovům rozuměti.

„*Dominus illuminatio mea et salus mea; quem timebo? Dominus protector vitae meae a quo trepidabo?* 1)“

Potom bylo slyšeti silný sbor, jehož zpěv jako hučení mnohých vod zazníval:

„*Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas; qui tribulant me, inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt.* 2)

Stud a zlost zmocnily se vetřelcův slyšících tato pokojně důvěrná a spolu takorška vybízející slova. Pak opět zavzněl jediný hlas ale slaběji:

„*Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.*“ 3) „Mně se zdá, že tento hlas znám,“ bručel K o r v i n. „Ano, znám ho mezi tisíci. Jestli to hlas mého zloboha, kterýž jest vinen všeho neštěstí minulé noci a všech obtíží tohoto dne. Jestli to hlas Pankrátiův, kterýž byl ohlášku strhl. Vzhůru, vzhůru lidé; hojná odměna tomu, kdož jej buď živého buď mrtvého přinese!“

1) „Hospodin osvětlení mé a spasení mé; kohož se budu báti? Hospodin ochrance života mého; kohož se budu strachovati?“ Žalm 26. verš 1.

2) „Když se přibližují na mne škůdcové, aby jedli tělo mé: jenž sužují mne, nepřátelé moji, oni sami zemdlieli a padli.“ Verš 3.

3) „Byť se postavili proti mně vojenští stavové, nebude se báti srdce mé.“ Verš 4.

„Ale stůjte!“ pravil jeden, dříve si rozžehněme pochodně!“

„Slyšte!“ pravil druhý, an se rozžháním zabývali, „co to za podivný šustot? Jestli, jakobychom v dálce házení lopatou nebo bušení kladivem slyšeli. Slyším to již hodnou chvíli.“

„Patřte!“ doložil třetí; „světla v dálce již zmizela a zpěv umlknul. Jistě jsme pozrazeni.“

„Není se čeho báti,“ pravil Torkvat s přetvářenou zmužilostí; „šustot pochodí od starých krtků, od Diogena a jeho synů, jižto se zaměstnávají děláním hrobův pro křesťany, ježto pochytáme.“

Torkvat radil vojákům, aby s sebou žádných pochodní nebrali, nébrž raději voskových svící, jakýchž on byl s sebou vzal, nebo kahance, jakýž na prvním listu druhého dílu *Diogenes* nese. Vojáci však vyjádřili se, že dokonce dolů nepůjdou, pakliby se chodba dobře neosvítila, a sice pochodněmi, jichžto by každý průvan nebo každá rána po rameně nezhasla. Následky toho bylo brzy cítiti. An tiše a opatrně nízkou a úzkou chodbou ku předu kráčeli, praskaly a plály smolné pochodně pronikavým světlem, anož se velmi nepohodlným stalo, a hustý jako smůla černý kouř dral se od klenutí na nosiče dolů, téměř je dusil, a šířil vůkol nich tak husté chmury, že pochodně zhasnutím hrozily. Torkvat jda v čele čítal chodby v pravo i v levo běžící; znamení, jichžto si byl o předešlé

návštěvě na rozličných místech nadělal, již více neviděl. K velikému úžasu a leknutí svému shledal, počítav sotva polovici chodeb, jež počítati měl, že jest cesta zamezena.

Bdělyť bystřejší oči, nežli se byl nadál. Severus byl neunaveně na stráži, aby se nedal překvapiti. Bylť dole před vchodem, když vojáci na hoře k němu přišli; a zahlednuv je spěchal hned na ono místo, kde již byl písek k zamezení cesty nahromaděn; jeho bratr a několik silných mužův stálo tam pohotově. V okamžení byli s obvyklou tichostí a rychlostí v práci; házelť písek s obou stran do úzké a nízké mezisíně, a dobře mířenými ranami sekerou nasekali z nízkého klenutí kusův pískovce, tak že cesta brzy cele zamezena byla. Za touto novou zdí stáli a nemohli ani smíchu svého potlačiti, slyšíce nepřátely s druhé strany k této zdi přicházeti. Jejich práce způsobila onen šustot, kterýž byli vojáci slyšeli, a nově udělaná zeď učinila, že již světél neviděli a zpěvu neslyšeli.

Torkvato v a rozpačitost neumenšila se proudem klení, zlořečení a hrozeb, jichžto vojáci na něj jako na blázna nebo na zrádce chrlili. „Poshovte okamžik, prosím vás,“ pravil. „Možnoť, že jsem dobře nečítal. Poznám však pravou cestu po znamenitém hrobu, který se v dálce několika loktů od první chodby nalézá; půjdu do jedné nebo do dvou posledních mezisíní na několik kroků, a podívám se.“

Po těch slovích spěchal až k nejbližší poboční chodbě v levo nazpět, šel několik kroků do ní a zmizel. Jeho soudruhové provodili jej až k ústí této poboční chodby, nemohli však viděti, kde zůstal. Jeho zmizení podobalo se jim býti účinkem čarodějnictví, v něžto velmi náchylně věřili. Ani po něm, ani po jeho světle nebylo zmínky. „Nyní máme již dosti“ pravili; „buďto jest Torkvat podvodníkem, nebo jest odčarován.“

Unaveni, ve vzduchu svými pochodnemi téměř žhoucím uhráti, kouřem začerněni, oslepeni a podušeni, zmalátněni a zmáломyslněni se navrátili, a jelikož jejich cesta přímo ke vchodu vedla, odházeli své hořící pochodně, aby se jich sprostili, ten do té, onen do jiné poboční chodby. Když pak se za sebe poohlédli, viděli celou chodbu slavně osvětlenou. Z ústí rozličných pobočných chodeb dralo se ohnivé světlo, v němžto jinak tmavý pískovec jasnou rudostí se lesknul, an se kouř v ambrových mráčkách pod klenutím táhnul. Hroby, jichžto žluté cihly nebo mramorové plosky neobyčejným světlem ozářeny byly, vypadaly, jakoby stříbrnými nebo zlatými ploskami v červených damaškových stěnách vloženými pokryty byly. Byloť, jakoby tito zuřiví pohané v první den pronásledování měli mučeníctví oslaviti; pochodně, jež byli rozžehnuli k rozkotání, sloužily k tomu, aby leskem obsypaly památníky cnosti té, jižto Církvi nikdy nescházelo.

Nežli však jako vymrskaní psi se sklopenými hlavami ku vchodu do hřbitova došli, polekal je ještě ozvláštní objev. Domnívali se, že již vidí světlo denní, přesvědčili se však brzy, že to byla záře kaháncová. Přímá nepohnutá postava držela jej v ruce, tak že sama světlem tím osvícena byla. Byla černě oděna, tak že se podobala jedné z oněch bronzových soch, u nichžto hlava a ruce z bílého mramoru jsou, a ježto tím ozvláštní dojem působí, an se na první pohled živoucím bytostem podobají.

„Kdož to může býti? Co jest to?“ šepťali sobě vojáci vespolek.

„Čarodějnice,“ odpověděl jeden.

„Místní bůžek“, ¹⁾ pravil druhý.

„Duch“, řekl třetí.

Když však zvolna se blížili, zdálo se jim, jakoby je ona postava nepozorovala, podobalo se, jakoby oči její nemohly viděti, neboť zůstala nepohnutě a neohroženě státi. Konečně se jí dvě zcela přiblížili, tak že jí mohli za rameno chopiti.

„Kdo jsi?“ tázal se Korvin zuřivě.

„Křestanka,“ odpověděla Cecilia s obyčejnou svou přívětivou veselostí.

„Vyvedte ji!“ poručil. „Aspoň někdo to musí obskákati, že jsme byli podvedeni.“

¹⁾ Genius loci.

Hlava sedmnáctá.

Prvá květina.

Cecilia sestoupila jiným vchodem blízko vchodu obyčejného do hřbitova. Cítila ihned kouř pochodní. „To není z našeho kadidla“, myslila si; „nepřítel již musí uvnitř býti.“ Proto pospíšila k onomu místu, kde křesťané shromážděni byli, odevzdala list Sebastianův a vypravovala; co byla sama zpozorovala. Sebastian listem svým vyzýval křesťany, aby rozptýlivše se ve vnitřních úzkých chodbách se ukryli; jmenovitě žádal papeže, aby ve hřbitově zůstal, ažby on sám pro něj poslal, jelikož se zvláště po něm pátrá.

Pankrát dotíral na slepou poslici, aby se také skryla. „Nikoliv“, odpověděla, „mým úřadem jest dvěře ostrážati a věřící voditi.“

„Ale nepřátelé tě mohou polapiti!“

„To nic nedělá“, odpověděla se smíchem; „budu-li lapena já, tím snad mnoho drahých životů zachráním. Dej mi kahanec, Pankráti!“

„Jak že? Vždyť ty nevidíš“, řekl s úsměvem.

„Ovšem! že nevidím; ale jiným může svítiti.“

„Těmi však mohou býti i tvoji nepřátelé.“

„Budsi“, odpověděla. „Nechci po tmě lapena býti. Přijde-li Ženich můj ke mně v noci do tohoto hřbitova, nemusí-li mne s rozžehnutým kahanecem nalézt?“

I odkvapila a zaujala místo své. Neslyšíc pak žádného šustotu, než jen tiché kroky, domnívala se, že se blíží přátelé, a proto držela kahanec do výšky, aby jim svítila.

Když vojáci s jedinou zajatou svou ze hřbitova vyšli, byl Fulvius vztekem téměř bez sebe. Úmysl jeho nebyl netoliko úplně, ale až do směšna zničen; ku porodu pracující hora porodila jenom myš.¹⁾ — I pustil se tak vztekle do Korvina, že bídák ten žlučí vřel a kypěl. Pak se rychle tázal: „A kde je Torkvat?“ — Jeho zmizení vypravovalo se mu rovněž tak rozmanitě, jako dobrodružství Dáckého vojáka; věc ta však jej velice mrzela; nepochyboval, že Torkvat, jehož za nástroj upotřebiti chtěl, jej podvedl a do nevyzpytatelného bludiska ve hřbitově se utekl. Jest-li tomu tak, myslil si, musilaby zajatá o tom věděti, a tudíž si umínil, že ji bude vyslýchati. Postavil se tedy před ní, a pohleděv na ni ostře a zamračeně — pravil urputně: „Podívej se na mne, ženo, a pověz mi pravdu!“

„Musím ti pravdu říci, pane, aniž se na tebe podívám,“ odpovědělo chudé děvče s nejveselejším úsměvem a nejjemnějším hlasem; „což pak nevidíš, že jsem slepá?“

„Slepá!“ zvolali všickni na jednou derouce se zvedavě k ní. Na Fulvia však působila odpověď ta velmi málo, asi tak, jako když

1) Spisovatel naráží tuto na známý verš: „Parturiunt montes nascetur ridiculus mus.“ (Až k porodům pracují hory, směšná však se rodí myš.)

slabounký větýrek nad zralým žitem zafoukne. Napadloť mu cosi, o čem se domníval, žeby mu užitečným býti mohlo.

„Byloby směšnou věcí,“ pravil, „kdyby vás dvacet vojáků se slepou dívkou jako s jedinou zajatou městem táhnouti chtělo; vraťte se do svých bytů, a já se postarám, byste dobře odměněni byli. Ty, Korvine, vezmi mého koně, jeď k otci svému a dej mu zprávu. Já pojedu se zajatou za vámi ve voze.“

„Žádnou zradu, Fulvi!“ pravil Korvin mrzutě a hněvivě. „Běda ti, pak-li ji nepřivedeš! Tento den nesmí bez oběti uplynouti.“

„Buď bez starosti!“ byla odpověď.

Fulvius myslil na to, zdaliby, pozbyv svého vyzvědače nemohl Cecilii za vyzvědačku míti. Bodrá pokojnost chudé žebračky však činila jej více rozpačitým nežli chlubná horlivost hráče Torkvata, a slepé její oči více, nežli jeho nepokojné zraky. Přece však chtěl se o to pokusiti, zdaliby skrze Cecilii více nevyzvěděl. Sedě s ní samotén ve voze mluvil k ní hlasem mírnějším. Věděl, že rozmluvy jeho s Korvinem neslyšela.

„Ubohé děvče!“ pravil; „dávno-li již slepá jsi?“

„Po všechem život svůj,“ odpověděla.

„Vypravuj mi své příhody. Odkud jsi?“

„Já nemám žádných příhod, pane. Rodičové moji byli chudí, a vzali mne, když mi byly čtyry léta, s sebou do Říma, jdouce tam aby se na hrobě blahoslaveného mučeníka

Chrysantha a Daria modlili, jakož byli slíbili, když jsem jednou byla velmi nemocna. Nechali mne u jedné nábožné chromé ženy u dveří fary Fascioliny, a zatím šli, aby pobožnost svou vykonali. Bylo to v ten památný den, kdy na hrobě těchto blahoslavených mučeníků mnoho křesťanů zemí a kamením na ně házeným zasypáno bylo. I mým rodičům dostalo se toho štěstí, že takto zemřeli.“

„A jak se tobě od té doby dařilo?“

„Bůh byl nyní mým jediným otcem, a Jeho katolická Církev mojí matkou. Onť živí ptactvo nebeské; ona ošetřuje chudé ovečky svého stáda. Nikdy se mi ničeho nedostávalo.“

„Ale tyť umíš také tak jistě a směle silnicemi chodit, jakobys viděla.“

„Jak pak ty to víš?“

„Viděl jsem tě. Pamatuješ-li se, že jsi jedenkrát na podzim velmi záhy z jitra chudého chromého žebráka Panskou Silnicí vedla?“

Cecilia se zarazila a mlčela. Viděl-li snad, že chudému starci svůj podíl almužny do mošny strčila?

„Ty jsi vyznala, že jsi křesťankou?“ tával se jí hlasem chladným.

„Ano, zajisté! Jak bych to mohla zapírat?“

„Tedy bylo ono shromáždění shromážděním křesťanův?“

„Zajisté; čím pak jiným?“

Více nechtěl; jeho podezření se tedy potvrdilo: Anežka, o nížto mu Torkvat ničeho říci nemohl nebo nechtěl, byla jistě kře-

stankou. Nyní byla věc ta zřejmá; buď musila ona mu připadnouti, aneb musí dostati její jmění úřadně pobrané.

Po přestávce pravil na Cecilii ostře hledíc: „Víš-li, kam nyní jedeš?“

„Před soudce zemského, domnívám se; a on mne odešle k mému nebeskému Choti.“

„A při tom jsi tak pokojná?“ tázal se překvapen, neboť neviděl v obličeji jejím nižádné známky nějakého pohnutí, nébrž toliko pokojný úsměv.

„Raději vesela!“ byla krátká odpověď.

Dosáhnuv účelu svého, odevzdal svou zajatou v bráně Aemilianské basiliky Korvinovi a zanechal ji osudu. Den byl chladný a deštivý jako večer předešlý. Počasí a udalost této noci měly téměř všeobecnou ochablost a rozmrzelost za následek. Praefekt nezasedal pod širým nebem, nébrž v domě na soudu, kde se nemohl velký dav lidu shromáždit; a jelikož několik hodin bez zatknutí, bez odsouzení a beze zpráv uplynulo, opustila větší část zvědavců basiliku, a jenom někteří vytrvalejší zůstali a ztrávili hodiny své odpolední otavy ve veřejných zahradách. A však právě nedlouho před tím, nežli zajatá přišla, vstoupil nový zástup diváků; stáli u jedněch pobočných dveří, odkud všechno viděti mohli.

Korvin byl již otci svému zprávu dal. Tertullus pocítil jakousi útrpnost a myslil, že nemůže býti věcí těžkou, aby se svéhla-

vost chudé, nevědové, slepé žebračky zlomila. Tudyž rozkázal divákům, by byli zcela tiši, aby se domnívala, že jest s ní jenom sám, a takto že se bude moci tím spíše o to pokusiti, aby ji přemluvil. Hrozil každému trestem, kdožby mlčení nezachoval.

Cecilia skutečně domýšlela se, že tam není žádného mimo prefekta ji přívětivě oslovivšího: „Jak se jmenuješ, dítě?“

„Cecilia.“

„Totě ušlechtilé jméno. Máš-li ho po svém rodu?“

„Nikoliv; jáť nepocházím ze žádné vzácné rodiny. Ale rodičové moji, ač byli chudí, zemřeli pro Christa. Jelikož slepa jsem, nazvali mne ti, jižto se mne byli ujali, Caeca (slepá) a pak z přívětivosti proměnili jméno to v Caecilia, jakož se jedua z našich nejslavnějších mučenic jmenuje.“

„Nyní však odlož všechno to bláznovství křesťanův, kteříž tě přece chudobnou a slepou nechali. Měj v uctivosti rozkazy božských císařův a obětuj bohům, a staneš se bohatou, a budeš mít krásné šaty a dobré pokrmy, a nejlepší lékařové pokusí se o to, aby slepotu tvou vyhojili.“

„Musíš mi nad tyto lepších důvodů udati, neboť zač nejvíce Bohu a Jeho Božskému Synu děkuji, jest právě to, čehož mne zbaviti chceš.“

„Jak to míníš?“

„Já děkuji Bohu, že jsem chudá a nuzně

ošacena, a že skvostně jísti nemohu; takť jsem svému jedinému Choti, Ježíši Christu, tím podobnější.“

„Bláhové děvče!“ skočil jí soudce do řeči stávaje se již poněkud netrpělivým; „již-li se's všemu tomuto hloupému blouznění naučila? Ale za to přece nemůžeš Bohu svému děkovati, že tě učinil slepou?“

„Za to mu každodenně a v každé hodině celým srdcem více děkuji, nežli za všecko ostatní.“

„Kterak to? Máš-li to za štěstí, že jsi nikdy ani lidského obličej, ani slunce, ani země neviděla? Totě jsou podivné vrtochy!“

„Ó nikoliv, šlechetný pane. Neboť u prostřed toho, což vy t m o u jmenujete, vidím já, co světlem nazývati musím; tak se to ode všeho liší, což vůkol toho jest. Onoť jest pro mne tím, čím jest pro vás slunce; totoť jest také k jednomu místu upoutáno, to cítím po měnícím se směru jeho paprsků. Jest mi, jakoby toto světlo na mne překrásnou tvář patřilo a na mne se usmívalo. A já vím, že to jest světlo Toho, jež celým srdcem miluji. Nechtěla bych za všecken svět, aby se Jeho lesk přezářil sluncem jasnějším a Jeho zázračná krása aby se smíchala s rozmanitými tahy jiných, aneb aby zrak můj pozemskými věcmi, jež bych viděla, od Něho se odvracel. Příliš Jej miluji, než abych si nepřála, jenom Jej samého vždycky zřítí.“

„Dosti, dosti. Nechci z toho ničemného

štěbotu ničeho více slyšeti. Uposlechniž ihned císařův, sice musím něčeho zkusiti, což ti trochu bolesti způsobí. To tě jistě zkrotí!“

„Bolest?“ opětovala prostoduše.

„Ano, bolest. Nepocítila-li jsi ještě nikdy bolesti? Žádný-li ti za živobytí tvého neublížil?“

„O nikoli! křesťané sobě neubližují!“

Skřípec stál, jak obyčejně, před ním; i pokynul Katulovi, aby ji naň položil. Kat ji táhl po zadu za ramena naň; a jelikož se neprotivila, byla brzy na onom dřevěném loži natažena. Smyčky vezdy přichystaných provazů v okamžení se jí na klouby zaklesly a ramena se jí přes hlavu táhla. Ubohé slepé děvče nevidělo, kdo všechno to dělá; nemyslila jinak, než že to jest tentýž muž, jenž s ní byl rozmlouval. Bylo-li doposud ticho, od toho okamžení přítomní i dech zatajovali. Cecilia pohybovala rtoma vroucně se modlíc.

„Ještě jedenkrát tě vyzývám, aby's bohům obětovala a sebe ukrutných muk uchránila,“ pravil přísným hlasem soudce.

„Ani muka, ani smrt,“ odpověděla na oltář přivázaná obět odhodlaně, „neodloučímne od lásky ku Christu. Jenom jedinému živému Bohu mohu obětovati. Jemu i sebe ochotně obětuji.“

Praefekt pokynul katovi a kat otočil prudce jednou oběma koly u skřípce, na nichž provazy upevněny byly. Údové děvčete náhlým trhnutím se roztáhli, — druhé otočení

kola byloby je z kloubů vyvrátilo; avšak i toto roztáhnutí způsobilo jí hroznou, právě mučící bolest. Bolest ta byla pro ní tím citelnější, poněvadž neviděla ani příčiny její ani příprav předchozích; vždyť pak temnost činí vůbec každou bolest ještě větší. Ale jen trhnutí v jejím obličejí a náhlé zblednutí svědčilo, že pocítila bolest.

„Ha, ha!“ zvolal soudce; „citiš-li to? Nuže přestaň na tom! Poslechni a jsi propuštěna.“

Podobalo se však, že si slov těch nevšímá; onať vyjádřila city své v modlitbě: „Děkuji Tobě, o Pane Ježíši Christe, že jsi mi po prvníkrát popřál bolest pro Tebe pocítiti. Milovalať jsem Tě v době pokoje; milovala jsem Tě v době útěchy; milovala jsem Tě v době radosti; a nyní v bolesti miluji Tě ještě více. O jak mnohem větší sladkostí jest mi, že se Ti nyní připodobňuji v tom, jak jsi Ty byl na kříži rozepiat, nežli že jsem se Ti podobala za živobytí svého chudobou a nízkostí!“

„Ty se mi posmíváš,“ zvolal soudce zlostně, „a zneužíváš moji mírnosti. Zkusíme něčeho silnějšího. Katule, drž jí hořící pochoďen po boku!“

Shromáždění zhrozili se a jevíli nevoli, a se všech stran síně ozývalo se potlačované nevrle reptání.

Cecilia tepruv nyní zpozorovala, že jest davem lidu obklopena. Tmavá rudost

studu polila její čelo, její obličej a její šlji, doposud jako mramor bílou. Soudce přikázal hněvivě ticho, a všickni naslouchali mlčky, když Caecilia ještě vroucněji nežli prvé mluvití počala:

„Ó nejdražší Pane a Choti můj! Vezdy jsem Ti byla věrná. Dejž, ať snáším muky a bolesti pro Tebe; ale ochraň mne hanby před očima lidskýma! Vezmi mne hned k Sobě, abych nemusila zakrývat rukami svými obličej svůj, až před Tebou státi budu.“

Nový hluk útrpnosti se ozval.

„Katule!“ zvolal soudce vztekle, „dělej svou povinnost, chlapče! Což pak zamýšlíš, že se celý den s pochodní pipláš?“

Kat přistoupil k ní a vztáhl ruku po jejím oděvu, aby ho odtáhl, a pak aby jí mohl pochodeň k boku držeti; avšak stáhl ihned ruku zpět a obrátiv se k prefektovi pravil mírným hlasem: „Už je pozdě; ona jest mrtva!“

„Mrtvá?“ zvolal Tertullus; „mrtvá, a tepruv jednou se kolem otočilo? Nemožno!“

Katulus otočil kolem zpět, ale tělo zůstalo nepohnutě ležeti. Bylo tomu skutečně tak. Cecilia byla od skřipce ke trůnu, od zlostných hrozeb soudcových do láskyplného objetí Ženichova odvedena. Zdali vydechla svou čistou duši jako sladkou libovůni s vonným kadidlem modlitby své? Aneb nemohlo-li její srdce již více přijmouti onu krev,

jížto jí prvé panenské zardění do tváří ve-
hnalo? ¹⁾)

An ještě všickni v obdivu a v uctivém
mlčení setrvali, zvolal jasný smělý hlas ze
zástupu blízko dveří stojícího: „Bezbožný
ukrutníku, nevidíš-li, že má chudobná slepá
křestanka více moci nad životem a nad smrtí,
nežli ty a tvoji ukrutní pánové?“

„Jak že! již po třetí ve čtyřrydvaceti
hodinách mi v cestu stoupáš? Ale tentokráte
mi neujdeš!“ Tak zvolal Korvin se straš-
ným zaklením a běžel od otce svého k onomu
skupení. An se však jako slepý hnál, vrazil do
důstojníka jako Herkules silného, kterýž —
nepochybně náhodou — ze skupení vystoupil.
I odrazil a potácel se na zad; onen vojn
však ho zachytil a pravil: „Snad jsi sobě
neublížil, Korvine?“

„Neublížil! Jen mne pusť, Kvadráte,
pusť mne!“

„Kam pak tak spěšně? Mohu-li ti po-
moci?“ tázal se vojn pořád ještě jej zdržuje.

„Pusť mne, pravím, sic mi uprchne.“

„Kdo ti uprchne?“

„Pankrát,“ odpověděl Korvin, kte-
rýž právě otce mého pohanil.“

„Pankrát?“ pravil Kvadrat ohlížeje
se. Viděl, že Pankrát šťastně uklouzl. „Já ho
nevidím!“ — Nyní pustil Korvina; bylo však

¹⁾ Stalo se několikráte, že smrt mučovníkův byla ovocem je-
jich modlitby; tak u sv. Praxedy, u sv. Cecilie, u
sv. Háty a j.

již pozdě; mládenec ten byl jistě již v domě Diogenově v předměstí Subuře.

Zatím přikázal praefekt mrzutě Katulovi, aby dal mrtvolu do Tibery vhoditi. Ale jiný důstojník, kterýž ve svůj plášť zahalen na blízku stál, pokynul Katulovi, jenž pokynutí tomu rozuměl a ruku natáhl, aby přijal tobolku tajně podávanou.

„Za Kapenskou branou do letníka Lucinina hodinu po slunce západu,“ pravil Sebastian.

„Jistotně se tam odevzdá,“ odpověděl kat.

„Co myslíš, čím to ubohé děvče zemřelo?“ tázal se jeden divák souseda svého, kterýž zároveň s ním ze síně vycházel.

„Myslím, že hrůzou;“ odpověděl druhý.

„Křesťanskou cudností,“ pravil cizinec mimojdoucí.

Hlava osmnáctá.

Odplata.

Praefekt městský odebral se do paláce, aby o udalostech dnešního dne zprávy podal, a pokud možno, syna svého omluvil. Císař byl v chuti velmi nedobré. Kdyby mu byl Korvin z rána na oči přišel, nikdoby nebyl mohl za jeho hlavu státi. Nyní výsledek z prohledávání hřbitova hněv jeho znova oživil. když byl Tertullus do vyslechárny císařské vstoupil. Sebastian měl stráž.

„Kde jest ten kluk, tvůj syn?“ bylo prvním pozdravením praefekta.

„Očekává venku pokorně rozkazův tvého božství a žádá snažně, aby se tvůj božský hněv nad nehodami osudem horlivosti jeho stropenými umírnil.“

„Osud?“ vzkřikl tyran. „Osud? Jeho vlastní hloupost a zbabělost. Věru, totě roztomilý začátek! Bude toho však pykati! Dovedte ho!“

Bídňík ten vešel třesa se a plače, a vrhnul se císaři k nohoun. Tento jej odkopl, že jako vymrskaný pes do síně nazpět letěl. To pohnulo božského císaře k hlasitému smíchu a přispělo poněkud k tomu, že hněv svůj umírnil.

„Pojď darebáku! Povstaň a vypravuj sám. Jak se ztratilo ohlášení?“

Korvin podával popletenou zprávu, která císaře chvílkami velice rozveselila; nalezal zalíbení v chytrém způsobu, jakýmž Korvin podveden byl. To bylo dobrým znamením.

„Nuže“, pravil konečně; „chci ti býti milostiv. Biřicové, rozvažte své pruty.“ I vytáhli sekery ze svazků prutův, a skoumali jejich ostří.

Korvin vrhnul se opět císaři k nohoun a volal: „Ušetři života mého; mohu důležitých věcí zdělití, pakli mne na živě necháš.“

„Kdož pak žádá bezcenného života tvé-

ho?“ odpověděl Maximian. „Biřicové, odložte sekery; pruty jsou pro něj dosti dobré.“

V okamžení byli mu ruce svázány a tunika s ramen shrnuta, a dešť ran sypal se na něj; bylo vidět, že je rozdávaly ruky obratné, — až skučel a se svíjel k velikému vyražení svého císařského pána.

Bolestí a hanbou utrápen musel opět předstoupiti.

„Nuže, pane,“ pravil císař, „co máš za věci zázračné zdělit?“

„Že vím, kdo se opovážil minulé noci na tvé císařské ohlášení sáhnouti.“

„Kdo pak to byl?“

„Mladík jménem Pankrát; jeho nůž našel jsem pod deskou, se kteréž ohlášení střiznuto bylo.“

„A proč jsi jej nelapil a před soudce nepřivedl?“

„Dnes bych se ho dvakráte málem již byl zmocnil; neboť jsem slyšel jeho hlas, ale po každé mi uklouzl.“

„Tedy se měj na pozoru, ať ti po třetí neuteče; siceby's toho pykal ty místo něho. Odkud pak jej znáš a jeho nůž?“

„On byl mým spolužákem ve škole Kasianově, o kterémž se potom také dokázalo, že byl křesťanem.“

„Křesťan opovažuje se býti učitelem mých poddaných, aby z nich činil nepřátele vlasti, odbojníky proti knížatům a tupiče bohův! Nepochybně také ono mladé hádě,

Pankrátia, navedl, aby naše císařské ohlášení strhl. **Víš-li kde jest?**“

„**Ano, pane; Torkvat**, kterýž se víry křesťanské odřekl, mi to pověděl.“

„**Kdo pak jest ten Torkvat?**“

„**Jest mladý muž**, který se nějaký čas s **Chromatiem** a se společností křesťanův na venkově zdržoval.“

„**Jak že? Toť jest čím dál tím horší. Stal-li se jest bývalý prefekt také křesťanem?**“

„**Ano; a žije s mnohými jinými této stránky v Kampanii pohromadě.**“

„**Jaká zpronevěra! Jaká zrada! Rád bych věděl, komu ještě věřiti mohu. Prefekte, bez meškání tam někoho pošli, aby všecky tyto lidi zajal i s tím učitelem a s Torkvatem.**“

„**Torkvat již není křesťanem,**“ namítal soudce.

„**Nu, a co na tom?**“ odvětil císař citlivě. „**Zatkni, koho zatknouti můžeš a nešetři žádného. A chop se jich náležitě, rozumíš? — Nyní pryč odtud! Jest čas k jídlu.**“

Korvin odešel domů, a navzdor lékařským prostředkům, jichž byl vynaložil. cítil po celou noc bolesti a zimnici. Druhého dne prosil otce svého, aby jej do **Kampanie** poslal, by takto svou porážku opět napravil a mstivost svou ukojil, a spolu také aby ušel hanbě a potupě, jížto se měl v Římě báti.

Fulvius odevzdav svou zajatou, spěchal domů. aby, jak obyčejně, **Evrotovi** svá dobrodružství vypravoval. Stařec ten naslouchal

s neohroženou pokojností zprávě té a konečně pravil chladně: „Toť velmi málo vynáší, Fulvil“

„Pro nynějšek ovšem nic; ono však otvírá nám aspoň dobré vyhlídky na budoucnost.“

„Jak pak?“

„Inu, Anežka jest v moci mé. Vímt nyní jistě, že jest křesťankou. Nyní ji mohu jistotně buď získati buď zničiti; v obojím případě jest její jmění jméním mým.“

„Vol raději to druhé,“ pravil starec s bystrým pohledem ale s nezměněnou tváří; „jestli to cesta kratší a s menšími okolky.“

„Ale věc ta týká se mojí cti; vždyť se nemohu dát tak opovrženě odmrštit, jakož jsem ti byl vypravoval.“

„Ty však jsi odkázán, a to zasluhuje pomstu. Nesmíš času mařiti bláznovstvím, to považ dobře. Peníze tvé jsou brzy u konce a ničeho k nim nepřibývá. Musíš ránu vykonati.“

„Zajisté Evroto bude i tobě milejší, dobu-
du-li jmění toho způsobem poctivým, než získám-li ho hanebnými prostředky.“ Při slově „pocti-
vým“ usmíval se Evrotas; byloť mu věcí po-
divnou, že se mezi nimi oběma o tom mluvilo.

„Musíš ho nějak vydobyti, a sice nej-
kratší a nejjistější cestou. Znáš naši smlouvu:
buď musí rod opět zbohatnouti a zmohútněti,
anebo s tebou vymře. Nechci déle žíti v
hanbě, to jest — v chudobě.“

„Vím to, vím, aniž mi potřebuješ každo-
denně tyto trpké výminky připomínati,“ pravil

Fulvius rukama lomě a na celém těle se třesa. „Nech mi na čas, a všechno se zdaří.“

„Nechám ti na čas, až všechna naděje zmizí. Záležitost naše nestojí nyní skvěle. Ale Fulvi, jest čas, abych ti pověděl, kdo jsem.“

„Jak, nebyl-li jsi věrným služebníkem mého otce, jehožto péči on mne svěřil?“

„Já jsem tvého otce starším bratrem, Fulvi, a hlavou rodiny. Měl jsem jednu toliko myšlenku, jeden úkol životní. Obnovení slávy a bohatství našeho domu, kteréž nedbalostí a marnotratností otce mého zašlo. Pokládaje tvého otce, svého bratra, za schopnějšího, aby to provedl, odstoupil jsem mu pod jistými výminkami svá práva a své jmění; jednou z těchto výminek bylo, aby se mně dohlídka na tebe a na vzdělání ducha tvého výhradně ponechala. Víš, že jsem tě k tomu vychoval, aby's se nerozmýšlel ohledem na prostředky, jimiž bychom svého velikého účelu dosáhli.“

Fulvius, kterýž byl Evrotu s úžasem a s napnutou pozorností poslouchal, zhrozil se při tomto odhalení obou jejich srdcí. Zamračený stařec pohledl naň ještě ostřeji a pokračoval:

„Pamatuješ-li se na onen černý a spletený zločin, jímžto jsme rozdělené zbytky bohatství naší rodiny v rukou tvých shromáždili?“

Fulvius sklopil zahanben oči a děsil se; pak pravil hlasem prosebným: „Ó ušetři mne, Evroto, pro nebesa ušetři mne!“

„Nuže tedy“, pokračoval Evrotas chladně, „povím to krátce. Považ, bratrovče, že

ten, kdo se neleká skvělé budoucnosti, která se vinou dosáhnouti dá, nemusí ani hroziti se minulosti, ježto ji nepravostmi připravila. Neboť budoucnost bude kdysi také minulostí. Budmež tedy při své smlouvě upřímní a poctivi; neboť i ve hříchu jest poctivost. Příroda tě bohatě nadělila sobectvím a úskočností, a mně dala smělosti a nesvědomitosti u vedení a upotřebení jich. Náš osud jest nerozlučně spleten; myť spolu zbohatneme, nebo spolu zemřeme.“

Fulvius proklínal v srdci onen den, v kterýž do Říma byl přišel, a v který se poddal tomuto přísnému pánovi, jehožto tajemné řetězy takto mnohem byly silnější, než-li byl prvé věděl. Cítil se však jako kouzlem k němu připoutána a beze vlády, jako beránek v pazourech lvových. I vrhnul sebou na lože s těžším srdcem než kdy jindy; neboť pokaždé, kdykoliv se noc navrátila, bylo mu, jakoby mu temná hrozivá budoucnost duši tížila.

Čtenář však bude chtít zvěděti, co se stalo z třetího úda tohoto důstojného trojlístku, totiž z odpadlého Torkvata? Když byl zmaten a ustrašen odběhl, aby hledal hrob, po němž by opět cestu poznal, našel náhodou několik kroků v poboční chodbě, do níž byl vběhl, pohroutěné, v pískovci vytesané schody, kteréž do hlubšího poschodí hřbitova vedly. Stupně byly vyšlapány a hladky, a schody velmi příkré. Torkvat žena se bez rozmyšlení se světlem v ruce, spadl dolů. Zůstal

omráčen a bez sebe na schodech ležeti, až se jeho soudruhové dávno již byli oddálili. Probrav se opět byl hodnou chvíli tak zmaten, že nevěděl, kde jest. I vstal a hmatal vůkol sebe, až pak se zpamatoval, když byl opět úplného vědomí nabyt, že jest v katakombě, — nemohl však ještě pochopiti, proč jest samotn a ve tmě? Pak mu napadlo, že měl u sebe svíčku a křesání. I rozžehnul svíci a velmi se zaradoval, že opět světlo spatřil. Šmátraje však po tmě vzdálil se od schodů, na něžto se již ani nepamatoval, a šel dál a dále vždy hlouběji do podzemního bludiska.

Doufal, že přijde k východu, nežli jeho síla umdlí a svíce dohoří. Poznenáhla však přece opravdově zmáhal se v něm strach. Pálil svíci po svíci; cítil, že mu síly pořád ubývá, neboť od rána ničeho nejedl. Konečně shledal, že přišel opět na to samé místo, když byl, jak se domníval, již mnoho hodin šel. Nejprv se nevšimavě ohlížel a nápisy na hrobích četl. Když pak slábnul a nádeje na vyváznutí mýjela, počínali tito vážní památníkové smrti do duše mu mluvit řečí, jižto ani přeslechnouti ani nechápati nemohl. „Pochován v pokoji“ byl obyvatel jednoho, „v Christu odpočívající“ byl obyvatel druhého hrobu; ano i tisícové, jichžto hrobové byli bez nápisů, leželi v pokoji, každý se znamením mateřské lásky Církve na místě svého odpočinku; u vnitř očekávaly kosti hlasu trouby anjelské, aby k blaženému vzkříšení vybudzeny byly.

„I já“, myslil si, „budu v několika hodinách mrtev jako oni;“ i sklesl na hromadu rumu a rozžehnul poslední svíci; — „ale, zdali pak i já také zbožnými rukami v pokoji pochován budu, jako oni? Na chladné zemi zemřu, samotén, nepolitován, neoželen, nepoznán. Zde zhniji a zpráchnivím, a najdou-li se tu v pozdějších létech moje kosti neležící v křesťanském hrobě, snad se budou domnívati a sobě vypravovati, že to jsou proklaté kosti odpadlíka, kterýž byl ve hřbitově zabloudil. A vyhodí je z posvátného místa, jakož i já sám vyvržen jsem ze společnosti jejich!“

Smrt se blížila rychle; mohl to cítiti; hlava mu šla kolem, srdce mu tlouklo. Svíce již tak uhořela, že ji držeti nemohl, i postavil ji vedlé sebe na kámen. Mohl ještě tři minuty hořeti; ale kapka vody spadla s klenutí a zhasla mu ji. Bylby měl rád ještě ty tři minuty světlo, bylby rád ještě tohoto malého oharku použil, jako posledního spojidla s radostí zemskými. Bylby tak rád ještě jedenkrát spatřil věci vůkol sebe, aby nemusel do sebe pohlednouti, že vytáhnuv kámen a ocílku čtvrt hodiny se hmoždil, aby zapálil troudu, promoučený studeným potem, jenž jej pokrýval. A když pak konečně přece opět svůj ohárek svíce rozžehnul, tu, místo coby byl světla svého použil a se poohledl, upřel blbě zraky své na ně dívající se jak dohořívalo, jakoby to bylo kouzlem život jeho udržujícím a jakoby s ním umřítí musil. Brzy doutnala již

jenom poslední jiskra jako svatojanská muška na červené zemi a zhasla.

„Jsem-li také mrtev?“ myslil sobě. „Jak bych nebyl?“ Čirá a věčná tma mne obklopuje. Na vždy jsem odloučen od všelikého spojení se živými: ústa má neokusí žádného pokrmu, ucho mé neuslyší žádného zvuku, oko mé neuzří ani světla, ani jiného předmětu více. Jsemť mrtvým přidružen. Jenom že jest hrob můj mnohem větší, nežli hrobové jejich; jest však také tak tmavý, a osamělý a na vždy zavřený. Čím jiným jest smrt?“

„Nikoli, to ještě nemůže smrtí býti. Po smrti následuje něco jiného. Však i to přichází. Červ již počíná ve svědomí hlodati, a roste znenáhla v délku hada vinoucího se kolem srdce mého.“

Pokusil se mysliti na věci příjemné, a tyto vystoupily před duši jeho: pokojné hodiny, kteréž prožil v letníku s Chromatiem a s Polykarpem, jejich laskavá slova a jejich poslední obejmutí. Ale z krásného obrazu toho vyšlehl žhoucí plamen: onť je zradil, onť o nich mluvil — s kým? S Fulviem a s Korvinem. Zpomínkou tou dotekl se struny zlé, jako útlé čivý v zubě, od něhož bolest přímo až do vnitra mozku vniká. Pusté hýření, nepoctivá hra, podle pokrytství, sprostá zrada, neupřímné odpadnutí, hanebná svatokrádež posledního dne a vražedný útok dnešního jitra, — všickni tito hříchové křepčili jako ďáblové mající ruku v ruce kolem něho

ve tmách výskajíce, smějící se, tupíce, pláčící, stenající, zuby skřípající; a ohnivé jiskry před očima se mu míhající zdály se z hořících pochodní v jejich rukou sršeti. Sklesl a zakryl sobě oči rukama.

„Konečně jsem přece mrtev,“ pravil sám k sobě, „neboť propast pekelná nemůže nic horšího mít nad to.“

Srdce jeho bylo ku vzteku příliš slabé; toliko mdlá zoufalost naplňovala mu ho. Síly mu kvapně ubývalo, — tu se domníval, že slyší v dálce jakýsi zvuk. Vypuzoval myšlenku tu z hlavy, a však hlahol zpěvu z dálky dorážel opět v ucho jeho. Vzchopil se; hlahol byl zřetelnější. Zpěv zazníval tak sladce, a podobal se tak sboru hlasův anjelských, že sám u sebe pravil: „Kdožby se byl nadál, že jest nebe tak blízko pekla? Čili snad doprovázejí strašlivého Soudce, jenž přichází mne odsoudit?“

Nyní se objevil matný svit světla v téže vzdálenosti jako zvuky, a bylo lze slovům zpěvu zřetelně rozuměti:

„In pace in idipsum dormiam et requiescam.“¹⁾

„Tato slova nejsou pro mne. Mohou se hoditi k pochování mučeníka, nikoli však pro zavržence.“

Světlo se jasnilo; podobalo se ranním červánkům přechodícím v den. Přišlo do

¹⁾ „V pokoji pro to spáti a odpočívati budu.“ Žalm 4. 9.

chodby a prošlo jí; i viděl ve světle tom jako v zrcadle výjev, jenž byl příliš patrným, než aby nebyl skutečným. Nejprv šly panny v dlouhém rouchu s kahanci v rukou; pak čtvero osob nesoucích člověka v bílém plátně zavinutého s trnovým věncem na hlavě; za nimi mladý akolyta ¹⁾ Tarcisius s kadidelnicí, z nížto kouř kadidlový vystupoval; potom jiní kněží a papež sám, provázen Reparatem a ještě jedním jáhnem. Diogenes a jeho synové s tváří smutnou a mnozí jiní, mezi kterýmiž i Sebastiana poznal, končili průvod. An mnozí z nich lampy nebo svíce nesli, podobalo se, jakoby se postavy jdoucích stále v nezměnném vzduchu nejmírnějšího světla pohybovaly.

Jdouce mimo zpívali další verš téhož žalmu:

„Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constitui me.“²⁾

„To,“ zvolal vztyčiv se, „to jest pro mne!“

S myšlénkou tou poklekl, a působením milosti ozvala se slova dříve slyšaná jako ozvěna v duši jeho, slova v tom okamžení příhodná, slova, o nichž cítil, že je vysloviti musí. I vlekl se, mdlý a slabý, jak byl, ku předu, šel podél chodby, jižto se průvod pohyboval a krácel za ním nepozorován pozdálí. Průvod

¹⁾ Akolyta jest sluha kněží při obřadech s nižším posvěcením.

²⁾ „Nebo Ty, Hospodine, obzvláště v naději postavil jsi mne.“
Verš 10.

vešel do komory světly tak ozářené, že obraz dobrého pastýře jasně naň dolů se třpytil. On však nechtě překročiti prah zůstal v prsa se bje a o smilování žádaje před ní státi.

Mrtvola se na zem položila, a ještě jiné žalmy a chvalozpěvy zpíváno a modlitby odříkáváno, všechny radostným hlasem naděje, jakýmž Církev vezdy o smrti mluvívala. Konečně se mrtvola vložila do hrobu s obloukem. An se to dělo, přistoupil Torkvat k jednomu z divákův a tázal se šeptmo:

„Či jest to pohřeb?“

„Toť jest pochování blahoslavené Cecilie,“ odvětil tento, „slepé panny, kteráž dnes ráno v tomto hřbitově vojákům do rukou padla, a jejíž duši Bůh k Sobě pojal.“

„Tedy jsem já jejím vrahem,“ zvolal Torkvat s hlubokým vzdechnutím, a potácel se k papeži a padl mu k nohám. Trvalo hezkou chvíli, nežli city své vysloviti mohl. Konečně pronesl slova, ježto pronésti si byl předsevzal. „Otče, zhřešil jsem proti Bohu a proti tobě, a nejsem hoden slouti synem tvým!“

Papež jej laskavě pozvednul a tiskna jej na svá prsa pravil: „Vítejž mi synu můj v domě otcovském, kdožkoli jsi! Ale tyť jsi sláb a nemocen a potřebuješ pokoje.“

I podáno mu občerstvení, avšak Torkvat neměl pokoje, pokud veřejně všechnu vinu svou nevyznal i s proviněním dnešního dne;

neboť byl ještě večer téhož dne. Všickni se radovali z návratu marnotratného syna, z opět-ného nalezení pobloudilé ovečky. A než ka pohledla ode hrobu slepé panny, na němž oko její spočívalo, k nebi, a bylo jí, jakoby ji viděla u nohou Chotě sedící, anaž usmívajíc se s očima otevřenýma hrst květin na hlavu kajícího hříšníka spouští — jako prvé ovoce své přimluvy na nebesích.

Torkvat byl Diogenovi a jeho synům odevzdán. Obstarali mu obydlí v chudobném příbytku křesťana na blízku, aby byl jist před pokušením a pronásledováním. Bylť jest přijat mezi kajícíky, aby po mnoholetém pokání — ježto se však na přimluvu vyznavačův, t. j. budoucích mučovníkův zkracovalo — opět připuštěn byl k požívání milostí a práv, jichž byl pozbyl. ¹⁾

Hlava devatenáctá.

Dvojnásobná pomsta.

Sebastian přišel nejen proto do hřbitova, aby tam ostatky prvé mučence k pochování dodal, nébrž také proto, aby se s papežem

¹⁾ O soustavě kající ve staré Církvi bude se příhodněji v jiném díle jednati, kteréž má druhou dobu církevních dějin, „Církev v basilikách,“ za předmět. Známoť jest, jmenovitě ze spisů sv. Cypriana, že ti, kteří se v pronásledování slabými ukázali, a veřejné pokání konatimusi, častokráte zkrácení pokání svého, t. j. odpustky obdrželi, když se vyznavači, nebo taková, kteří pro víru uvěznění byli, za ně přimlouvali.

Marcellinem stranu jeho bezpečnosti umluvil. Jeho život byl pro Církev příliš drahocenný, než aby se byl měl tak záhy obětovati, a Sebastian věděl, jak velice se po něm slídilo. Torkvat totéž dotvrzoval zprávou o záměru Fulviově, jemuž k vůli prosincovému svěcení kněžstva přítomen byl. Ve svém obyčejném příbytku nebyl papež již dále jist, a Sebastian, tento „ochrance křesťanů,“ — čestné jméno to obdržel dle mučnických spisů od představených Církve, — Sebastian učinil smělý návrh k jeho ochraně; papež se měl totiž tam ubytovati, kdežby jej nejméně tušili a hledali, v samém paláci císařském.¹⁾ Přestrojen opustil svatý biskup hřbitov, a byl Sebastianem a Kvadratem uveden do příbytkův Ireny, vzácné křesťanské paničky, kteráž v odlehlé části paláce bydlela, an manžel její u dvora úřad zastával.

Druhého dne z rána přišel Sebastian k Pankrátiovi. „Milý hochu,“ pravil mu, „ty musíš na místě Řím opustiti a do Kampanie odejti. Koně jsou pro tebe a pro Kvadrata pohotově a čas se nesmí mařiti.“

„Proč pak, Sebastianě?“ tázal se mladík se smutnou tváří a se slzami v očích. „Učinil-li jsem co zlého, čili snad pochybuješ o mé stálosti?“

„Ani jedno, ani druhé; o tom tě ujišťuji. Ty's mi však slíbil, že se dáš úplně

¹⁾ Tak se čte ve spisích právě jmenovaných.

mnou vésti, a já jsem nikdy nepokládal za nutnější potřebu, aby's mne uposlechl, jako nyní.“

„Jen mi řekni, proč, drahý Sebastian; prosím tě!“

„To musí nyní ještě zůstatí tajemstvím.“

„Jakže, ještě tajemstvím?“

„Jestli to totéž tajemství, co dříve, a toutéž dobou se vyjeví. Mohu ti však pověditi, co činiti máš, a to tě tuším upokojí. Korvin obdržel rozkaz, aby Chromatia a všechny, jižto u něho jsou, zatknu; oni jsou ještě mladí ve víře, jakož nám příklad nešťastného Torkvata dokázal. Dále, což ještě horší jest, obdržel Korvin rozkaz, aby tvého starého učitele Kassiana ve Fundě ukrutně usmrtil. Předjedeš tedy jeho posla, (snad půjde on sám) a dáš výstrahu těm, jimžto nebezpečnoství hrozí.“

Pankrát se opět rozveselil; viděl, že mu Sebastian důvěřuje. „Prání tvé jest mi dostatečným důvodem,“ pravil s úsměvem; „ale já bych šel až na konec světa, abych svého dobrého učitele Kassiana nebo některého jiného křesťanského spolubratra ochránil.“

I byl hned na cestu připraven, rozloučil se jemně s matkou svou, a nežli se byl ještě Řím ze spánku dokonale probral, ujížděl s Kvadratem na bujných koních s naplněnými vaky Římskou Kampanií na Latinskou Silnici méně lidnatou a jistější.

An Korvin výpravu do Kampanie ja-

kožto čestné, výnosné a příjemné nařízení sám byl převzal, poodložilo se několik dní, jednak pro bolavá záda, jednak pro potřebné přípravy. Najal si vůz a zvolil za průvodce své oddělení Numidských běhounů, kteříž vozu rychle jedoucímu stačiti mohli. Pankrát a Kvadrát jej takto o dva dni cesty předešli, ačkoliv Korvin kratší a více ujetou cestu byl zvolil.

Když Pankrát do letníka u Soch přišel, byla již tamto shromážděná společnost o ohlášení uveřejněném slyšela. Všickni jej srdečně uvítali, a list Sebastianův s uctivostí četli. Po přečtení modlili a radili a na rozličných věcech ustanovili se. Marek, Marcellian a jejich otec Trankvillin byli již do Říma pro vysvěcení na kněžství odjeli. Nikostrat a Zoe šli tam nyní za nimi. Chromatius, nejsa pro korunu mučenickou určen, — ač Církev dne 11. Srpna památku jeho spamátkou jeho syna slaví, — našel ochranu v letníku Fabiolině, an ještě déle v krajině té zůstatí chtěl. U Fabioly vymohlo se potřebného k tomu povolení, aniž byla zvěděla příčinu, pro kterouž Chromatius v letníku jejím obývati chtěl. V letníku u Soch zanechalo se jen několik věrných a spolehlivých otroků.

Obá poslové, Pankrát a Kvadrát, davše sobě a svým koním potřebného odpočinku odjeli touž cestou, kudy Torkyat jel, k Fundě, kdežto se v chatrném hostinci vně

města na Římské Silnici ubytovali. Pankrát nalezl brzy svého starého učitele Kassiana, jenž jej vroucně obejmul. Vypravil mu poselství své a prosil jej, aby prchnul aneb se alespoň ukryl.

„Nikoli,“ pravil dobrý muž, „to nemůže býti. Jsemť již stár, a svého neúrodného zemědělníka syt. Já a můj služebník jsme jedinými křesťany v městě. Nejlepší rodiny posílaly sice ke mně dívky své do školy, vědouce, že přísně na mravy dokračuji; ale právě pro přísnost mou nemiluje mne žádný ze žákův mých. K tomu jim schází i přirozená vzdělanost Římských pohanů, jsouť toliko surovými venkovany. Mezi staršími jsou někteří, domýšlím se, jižtoby sobě žádného svědomí z toho nedělali, kdyby mne o život připraviti mohli, mohouce to bez trestu vykonati.

„Tak máš ovšem smutný život Kassiane. Nepůsobil's-li nikterak na ně?“

„Málo nebo nic, milý Pankráti. A kterak mohu, jsa přinucen, dáti jim čísti nebezpečné spisy Římské a Grecké literatury, ježto jsou plny lživých, nemravných a přece lákavých a svůdných bájek? Já jsem svými slovy málo pořídil; snad pořídí u nich více má smrt.“

Pankrát uznal, že mu nemůže déle přimlouvati. Již téměř se naklonil k tomu, aby se připojil k jeho úmyslu, a s ním umřel; a však přislíbil Sebastianovi, že na této cestě o zachování svého života pečovati bude. Umínil

si však, že zůstane na blízku toho města, ažby viděl konec udalosti této.

Korvin přijda s průvodem svým k letníku Chromatiovu vedral se náhle časně z rána branami do domu. Nalezl ho prázdný. Prohledal všechno, nenalezl však nikoho, ani křesťanského obrazu nebo odznaku. Byl velice překvapen a mrzut. Ohlédaje se dále nalezl otroka v zahradě pracujícího. Toho se tázal, kdeby byl jeho pán?

„Pán nepovídá otroku svému, kam jde,“ odpověděl otrok špatnou latinou.

„Ty se mi posmíváš. Kterou cestou se dal se svými společníky?“

„Tamhle tou branou.“

„A potom?“

„Popatř tam,“ odpověděl otrok. „Vidiš-li tu bránu? Dobře; dále nevidíš ničeho. Já zde pracuji; vidím bránu, dále nevidím ničeho.“

„Kdy pak šli? to zajisté víš.“

„Když byli ti dvě z Říma přišli.“

„Jací dvě? Zdá se, že jsou po každé dvě.“

„Dobrý mládenec, velmi krásný; tuze příjemně zpívá. Druhý byl velmi tlustý, velmi silný, ano velmi. Vidiš-li tam ten mladý vytržený strom? To učinil tak snadno, jako já vytahuji rýč ze země.“

„Toť jsou ti sami,“ zvolal Korvin vztekle. „Již opět ten bídný hoch záměry mé zničil a nádeje mé rozkotal. Ale za to bude pykati.“

Poodpočinuv si vydal se na další cestu a uzavřel, že všecku svou zlost vyleje na svém starém učiteli, — jestli i tam jej nepřešel ten, ježž za svého zloboha považoval. Cestou se obíral vyvedením pomsty proti učiteli a spolužáku, a slyšel k nemalé radosti své, když do Fundy přišel, že tam aspoň učitel jest. Vykázal se u místního představeného svým plnomocenstvím, aby Kassiana jakožto velmi nebezpečného křesťana zatknula potrestal. Úředník však, muž lidský, namítal, že vedlé takového plnomocenství řádné právo jeho jest vyzdviženo, aby tedy Korvin nařízení svá sám vykonal; chtěl mu toliko kata na pomoc a čehoby více ještě potřeboval, poskytnouti. Korvin však toho nepřijal; přivedl ve vlastním průvodu svým síly i ukrutnosti dosti. Vzal však jednoho úředníka s sebou.

Přišel do školy, když tam byli žáci, zamkl dvěře a spílal Kassianovi, jenž mu přívětivě v ústrety šel, velezrádců a věrolomných křesťanů. Mladíci hlasitě vzkřikli, a po křiku i po pohledu jejich poznal Korvin, že jest mezi nimi mnoho jemu podobných, — mladých medměďů majících srdce zrostlých hyen.

„Hoši!“ zvolal, „máte-li svého učitele Kassiana rádi? Onť býval ondy také mým učitelem, a já jsem ještě za mnohý výprask dlužníkem.“

Nastal opět divý křik.

„Tedy mám pro vás dobré zprávy. Zde jest psaní od božského císaře Maximiana,

kteréž vám dovoluje, abyste s ním po libosti nakládali.“

Mračno kněh, tabulek a podobných věcí letělo na učitele nepohnutě s rukama křížem založenými před svým pronásledovníkem stojícího. Pak naň dotírali se všech stran hrozivými posuňky.

„Počkejte!“ zvolal Korvin. „Musíme se k tomu pravidelněji míti.“

Zabral se v myšlénkách nazpět do oněch dob, kdy sám školákem býval, — do oněch dob, jichžto zpomínka jinak ponejvíce v srdcích jemnější city probouzí, nežli jich úvaha přítomnosti probuditi může. Zpoměl si na mládost, jinému jen obraz radostných a šťastných hodin podávající, a přemýšlel o tom, coby mu tehdáž bylo největší radost způsobilo, by ji připravil nadějným mladíkům jej nyní obklopujícím. Nenapadlo mu však nic, coby mu bylo takovou rozkoší býti mohlo, jako aby svému učiteli každou ránu, jižto od něho zaslouženým trestem byl obdržel, zplatil, a každé potupné slovo, jehož se mu kdy od něho dostalo, krvavým písmem na zádech napsal. A této rozkoši mohl nyní užívat.

Neníť zajisté naším úmyslem, bychom urazili cit laskavého čtenáře popisováním ukrutného a krvolačného týrání, ježto naši křesťanští předkové pohanskými pronásledovníky utrpěti musili. Nejsouť všechna mučeníctví hroznější a při tom lépe odůvodněna jako muče-

nictví Kassianovo. ¹⁾ Svázaný u prostřed těchto divokých mladých tigrů stojí, stal se zdoluhavou obětí jejich zbabělé ukrutnosti. Jedni psali, jakož křesťanský básník Prudentius praví, na něm své úlohy ocelovými ralijemi, jichžto se potřebovalo ku psaní na tabulkách voskem potažených. Jiní trápili a trýznili jeho rozsápané tělo všemožným způsobem a objevili se takto již záhy opravdu vynalezavými v krutostech. Ztrátou krve a bolestmi překonán padl konečně na zemi, aniž více mohl povstati. Hlasitý radostný pokřik zavzněl; tu na něm pácháno nové trýznění, a konečně se zástup těchto mladých dáblů rozutíkal, aby doma hrdinství vykonané vypravovali. — Aby křesťanovi slušného pohřbu popřáli, nikdy pohanským pronásledovníkům nenapadlo, a Korvin, jenž byl zraky své na divadle tom pásl, a mladíky k ukrutnosti naváděl, nechal Kassiana umírajícího ležeti, nikterak se dále o něj nestaraje. Jeho věrný sluha jej zvednul, na lůžko položil a dal, jak dříve umluveno bylo, Pankrátiovi zprávu. Tento mu byl hned po boku, an jeho průvodčí přípravy k odjezdu obstarával. Mladík ten zhrozil se toho, co viděl, a toho, což mu o trýznění starého učitele vypravováno bylo; a však poučil se vypisováním jeho trpělivosti; ani

¹⁾ U Ruinarta jest báseň Prudentiova o mučeníctví Kassianově otisknuta. Kassian však neumtel, jakož se v předmluvě zmínka stala, ve Fundě, nébrž v Imole. Památka jeho slaví se dne 13. Srpna.

slova předhůzky nevyšlo ze rtův jeho, a jen modlitba zaměstnávala ústa a srdce jeho.

Kassian poznal svého milého žáka, usmíval se naň a tisknul mu ruku, mluvití však nemohl. Druhého jitra zemřel. Obřadové při pohřbu křesťana obyčejní odbývali se po tichu v domě, kterýž mu přínáležel, a Pankrát opustil Fundi s těžkým srdcem a s nemenší nevolí proti bezcitným divochům, kteříž byli původci a necitelnými svědky tohoto smutného děje.

Jak mile však Korvin mstivost svou upokojil, pocítil i sám banbu nad sebou a nevoli nad tím, co byl učinil; obával se, že jeho otec, kterýž si Kassiana vezdy vážil, o věci té se dozví; obával se též nevole rodičův, jichžto syny takto k ukrutnosti a ke zločinu svedl, kterýž nebyl mnohem menší nežli vražda otce. Poručil koně zapřahnouti, bylo mu však odpovédáno, že si musejí ještě několik hodin odpočinouti. To jej tím více rozmrzelo; výtky svědomí jej trápily; i posadil se, aby si pitím čas ukrátil a se rozveselil. Konečně vyjel, zastavil se na cestě hodinu či dvě a pak ujížděl, i když byla noc nastala. Cesta ustavičným deštěm velmi špatná táhla se dvěma řady stromův podél velké stoky, kteráž vodu z Pontských bařin odvodí.

Korvin cestou zase pil a byl vínem, zlostí a mrzutostí rozpálen. Zdlouhavý krok koní činil jej ještě mrzutějším, a tudýž je vzteklým mrskáním poháněl. Koňové takto

hnaní uslyšeli dusot koní rychle za nimi spěchajících a splášili se. Průvodcové zůstali brzy za vozem, koně se dali ze stromořadí na úzkou stezku vedlé stoky a běželi úprkem vůz se strany na stranu házejíce. Jezdce slyšíce za vozem dusot koní, praskot vozu a křik průvodčích, bodli své koně a spěchali ku předu. Když předjeli o několik kroků běhouny, uslyšeli prasknutí a po něm šplechot ve vodě. Kolo se zachytilo o strom, vůz se překotil a Korvin napolo opilý spadl do vody. V okamžení Pankrat s koně skočil, a byl s průvodčím svým na břehu stoky.

Při slabém svitu vycházejícího měsíce, a po hlase poznal mladík Korvina, kterýž se z bařinaté vody vydrápati snažil. Při té straně nebyla voda hluboká, ale vysoký slánovitý břeh byl mokrý a kluzký, a kolikrátkoli se Korvin vylézti pokusil, klouzl a spadl nazpět do vody. Již počínal touto studenou lázní umdlévati a křehnouti.

„Dobře by se mu stalo, kdybychom jej ležeti nechali,“ pravil drsnatý setník.

„Ticho Kvadráte! Jak pak to můžeš říci? Dej se mi za ruku svou chytiti. Tak!“ pravil mládenec, nahnul se přes břeh a uchoopil nepřitele svého za rameno právě v tom okamžení, kdy malý keř, za který se byl chytil, opět vypustil a bez sebe do stoky nazpět klesal — jistotně naposledy. Vytáhli jej a položili na silnici; vyhlíželi tak, žeby ho byl i největší jeho nepřítel politoval. Zahřáli mu spánky a ruce, a on počínal k sobě

přicházeti, an průvodcové jeho dorazili. Odevzdali jim ho a doručili jim také jeho tobolku, kteráž mu byla z opasku vypadla, když jej ze stoky vytahovali. Pankrát pak podržel si svůj vlastní nůž, jenž mu byl také vypadl, a kterýžto Korvin u sebe nosil, aby mu dokázati mohl zločin — strhnutím ohlášení. Služebníci pravili Korvinovi, když k sobě přišel, že oni jej ze stoky vytáhli, tobolka však že musila do ní spadnouti. Odnese jej do blízké chatrče, až se vůz opět uspořádal, a pili na jeho peníze, když spal.

Tak se pomstili v jeden den obá; — i křesťan i pohan.

Hlava dvacátá.

Veřejné práce.

Stavěly-li se Diokletianovy teplice před uveřejněním onoho ohlášení křesťanskými vězny, nebude nikomu věcí nápadnou, že jejich počet i jejich trápení rostlo, čím tužší bylo pronásledování. Očekával se sám císař Diokletian ku zasvěcení své zamilované budovy, a tudíž se dalo o ní s dvojnásobnou horlivostí pracovati, aby se dostavění urychlilo. Každodenně přicházely zástupy tak zvaných zločincův z přístavů z Luny, ze Sardinska, ba i z Krymu čili z Chersonu, kdežto v kamenných lomech anebo v báních pracovali; všickni se dávali k obtížnějším prá-

cem stavby. Donášení staviva, řezání a otesávání kamenův a mramoru, chystání malty, stavění zdi bylo prací pro náboženství odsouzených, mezi nimiž mnozí takovému namáhání nebyli zvyklí. Za to nedostávali žádné jiné mzdy než mezkové a volí s nimi o stavbě pracující. Místnost ku spaní, kteráž o málo anebo o nic lepší nebyla, nežli chlív; tolik pokrmů, co jich právě potřebí bylo, aby je při síle udrželi; tolik oděvu, co ho v chladném počasí potřebovali, — to bylo vše, čehož očekávati mohli.

Pouta a řetězy na nohou, jimiž se jim měl útěk nemožným státi, zvětšovaly jejich trápení; a dozorcové, kteříž byli úřadům tím milejší, čím nemoudřejšími byli, střežili všechny jejich kroky s bičem nebo s holí v ruce, stále hotovi, aby k namáhání i rány přidávali, aby buď svou vlastní ukrutnost na bezbranných vylili, aneb aby se svým ještě ukrutnějším pánům zalíbili.

Křesťané Římské se však horlivě ujímali těchto vyznavačů, kteříž u nich ve zvláštní úctě byli. Jejich jáhnové je navštěvovali, uplativše strážníky; a mladí lidé odvažovali se směle mezi ně, a rozdávali jim záživnějších pokrmů nebo teplejších šatů, nebo jim dávali peníze, aby sobě od svých dohlížitelů mírnějšího nakládání zakoupili. Odporoucheli se při tom také do modliteb těchto svatých vyznavačů a líbali jim rány, boule a řetězy, ježto pro Christa nosili.

Toto shromáždování lidí odsouzených proto,

že svému Božskému Mistru věrně sloužili, mělo však také zvláštní výhodu. Bujný Lukullus¹⁾ mívál stále ve svých rybnících vykrmené okatice v zásobě na své hostiny; v klecích mívál vzácné ptáky a v košářích tučný dobytek k obětím nebo ku slavnostem ke cti císařům; v klecích blíže divadla živila se dravá zvířata pro veřejné hry; — rovněž tak mívali i na křesťanech při veřejných pracích zaměstnávaných ustavičnou látku ku krvavým stoobětím a k ukojení baživosti lidu po ukrutných divadlech o slavnostech; měli v nich ustavičnou krmí pro divokou zvěř pohotově, kdykoliv se Římskému lidu zachtělo divokost její napodobiti.

Taková příležitost naskytala se nyní. Pronásledování doposud nebylo kruté; — ještě žádného z váženějších křesťanů ne lapili; úmyslové prvního dne byli zmařeni; a tato porážka nebyla ještě ničím vyrovnána; očekávalo se tedy něco velikého. Lid žádal více zábav a nastávající narozeniny císařovy oprávněovaly jeho žádost. Dravá zvířata, jež byl Sebastian a Pankrát slyšel, řvala ještě po kořisti jim náležející. Volal-li lid: „Christianos ad leones“ — „křesťany ke lvům“ — pak si to mohli tak vykládati, jako by to znamenalo, že jim křesťané právem náležejí.

1) Lukullus byl velmi veliký boháč a hýřivec pohanský v Římě; kterýž celou svou blaženost hledal a nalezal v jídlech, na něž náramně množství peněz vynakládal.

Jednoho odpoledne na konci Prosince šel Korvin do lázní Diokletianových, provázen Katulem, jenž měl velmi dobré oko, aby schopných zápasníků pro divadlo vyhledal, jako řadný řezník na trhu dobrý dobytek vyhledávatí zná. I zavolal Rabiria, vrchního dohlídače u věznů, a řekl mu: „Rabiri, přicházím na rozkaz císařův, abych vyhledal některé z tvých křesťanů, kteříž mají míti čest o nastávající slavnosti v divadle zápasiti.“

„Já opravdu nemohu žádných pohřešiti,“ odvětil dohlídač. Mám míti v určitém čase práci hotovou, a to jest věcí nemožnou, pak-li se počet dělníkův zmenší.“

„Za to já nemohu. Dostaneš snad jiných, aby's měl náhradu za ty, jižto se ti odejmou. Musíš mne i Katula prováděti, bychom si vybrali, co se pro nás hodí.“

Rabirius reptal, poddal se však a vedl je na veliké prostranství, ježto se bylo právě překlenulo. Šlo se k němu okrouhlou předsíní, do níž světlo padalo s hůry jako do všebožistě. Předsíní se šlo do jednoho z kratších ramen křížové dlouhé síně. s nížto se mnoho menších, ale přece dosti prostranných světnic stýkalo. V každém rohu této síně, kde se ramena křížovala, měl býti postaven žulový sloup z jednoho kusu zhotovený. Dva již stály, jeden byl obtočen provazy na skřipce běžícími, a měl se příštího dne postaviti. Několik dělníkův obíralo se posledními přípravami k tomu. Katulus pokynul Korvinovi a ukazoval

mu palcem na dva mladé muže jako otroci až po pás obnažené, tak že jejich zápasnická postava patrně se jevila.

„Tyto dva musím mít, R a b i r i,“ pravil horlivý zásobitel dravé zvěře; „ty se pro nás výborně hodí. Jsem přesvědčen, že jsou křesťané; pracují tak radostně.“

„Já jich však nyní nemohu nikterak pohřešiti. Jsouť mi nejméně tak milí, jako šestero jiných dělníkův, nebo jako dva koně. Posečkej, až se těžké práce dohotoví, pak je můžеш mít.“

„Jak se jmenují? Poznamenám si jejich jména. Nezapomeň je v dobrém stavu uchováti.“

„Jmenují se Largus a Smaragdus; jsou mladí lidé ze vzácného rodu, ale pracují jako sprostí a půjdou rádi s tebou.“

„Přání jejich se vyplní,“ pravil Korvin se smíchem. — Tak se později také stalo.

Šli dále a vyhledali ještě více vězňů; u mnohých Rabirius odporoval, ale obyčejně nadarmo. Konečně přišli k jedné z oněch komor, kteréž na východní straně delšího ramena této síně byly. Viděli tam několik vězňů odpočívajících. Středem toho skupení byl stařec velmi vážného vzezření s bílou bradou přes prsa dosahující, s jemným výrazem v tváři a pln mírné bodrosti v chování. Byl to vyznavač Saturnin, kterýž nyní ve svém osmdesátém roce, přece však dvěma těžkými řetězy spjat byl. Po obou stranách bylo zřítí

dva mladší vězny Cyriaka a Sisinnia, o nichžto se vypravuje, že mimo své vlastní práce i řetězy onoho starce nosili; ba praví se o nich, že jim bylo ozvláštním potěšením, mohli-li po vykonané vlastní práci ještě svým slabším spolubratřím pomáhati a za ně práci konati. ¹⁾ Avšak ještě byl nepřišel čas; neboť obá, prvé nežli korunu mučnickou dosáhli, byli následujícím papežem za jáhny posvěceni. Mnoho jiných věznů leželo na zemi kolem starce na mramorovém otesku sedícího, a poslouchali ho, an s přívětivou vážností k nim mluvil; podobalo se, jakoby při tom svého utrpení zapomínali. Co jim asi mluvil? Odměňoval-li Cyriaka za jeho výtečnou činnou lásku k spolubratřím výpovědí, že na památku bude oddíl této ohromné budovy, o nížto pracovali, u vzývání jeho Bohu posvěcen, že se stane farou, a že slavné jméno ukončí řadu kardinálův fary té? ²⁾ Či snad mluvil jim o jiném ještě slavnějším vidění: kterak se pnouti bude na místě této menší modlitebnice později skvostný chrám ke cti Královně anjelské, kterýž vedením nejmocnějšího uměleckého velevtipu, jakéhož svět kdy byl spatřil, celou tuto nádhernou síni i s předsíní obklopovati měl? ³⁾

¹⁾ Viz Piazza o kostele Santa Maria degli angeli, v jeho díle o zastaveních v Římě.

²⁾ Oddíl lázní Diokletianových stal se farou sv. Cyriaka. Fara ta později přestala; posledním kardinalem Svato-Cyriackým byl slovutný Bembo.

³⁾ Michel Angelo pretvořil síni v textě popisovanou i s okrouhlou předsíní v krásnou basiliku Santa Maria degli an-

Cožby bylo mohlo býti těmto ubohým věznům větším potěšením nad tu myšlenku, že vlastně nestaví lázně pro bujný pohanský lid, aneb pro marnotratného pohanského císaře, než raději jeden z nejskvostnějších chrámův, v němžto se křesťané pravému Bohu klaněti a panenskou Mateř vtěleného Syna Božího pobožně vzývati budou?

Korvin prohlížel to skupení z pozdálí, zůstal státi a tázal se dohlídače po jménech jednotlivcův. On mu je ochotně jmenoval a doložil: „Toho starce si můžeš vzít, chceš-li; co se práce týká, nestojí za to, aby se živil.“

„Pěkně děkuji!“ odvětil Korvin. „Ten by tvořil v divadle pěknou postavu. Starými, vyžilými tvory, ježto jediná rána medvěda nebo tigra hned usmrcuje, není lidu poslouženo. Lid chce vidět mladou krev téci, a silné bujaré lidi proti ranám bojovati, nežli smrt boj rozhodne. Ale tu jest jeden, jehož jména jsi nepověděl; odvrátil od nás obličej svůj, a nenosí oděv věznů a nemá žádných pout. Kdo jest to?“

„Jména jeho neznám,“ odpověděl Rabi-rius. „Jest hezký mladý muž, kterýž často dlouho u provinilcův prodlévá, je podporuje, ba jim někdy i v pracích pomáhá. Ovšem dobře platí, bychom mu to dovolili; a mně tudyž není možno, bych se po něm dále dotazoval.“

geli. Podlaha se později zvýšila, a tím se sloupové o několik stop zkrátily a výška budovy se zmenšila.

„Ale mně jest možno, abych se po něm dále tázal,“ odsekl Korvin vášnivě, a šel k němu, by tak učinil. Cizinec slyšev ta slova odvrátil se.

Korvin k němu přiskočil jako dravé zvíře, lapil jej a zvolal jásaje: „Spoutejte ho na místě. Tentokrát mi aspoň více neupláchněš, Pankráti!“

Hlava dvacátá prvá.

Ž a l á ř.

Chce-li křesťan za našich časů dobře zvěděti, čeho předkové jeho v onom třistaletém pronásledování pro víru vytrpěli, nesměli bychom se uspokojiti jenom tím, bychom jej toliko do katakomb zavedli, jakož jsme se byli o to pokusili, a takto jemu okázali, co za život byli vedli; musili bychom mu také poraditi, aby ony nepomíjející zprávy — „mučenické spisy“ — pročel, aby spatřil, kterak umíráti museli. Neznámeť spisův, jenžby tak pohnutlivy, tak dojmavy, tak potěšny a tak příhodny byly posilniti víru a naději, jako — po vnuknutém slovu Božím — tyto ctihodné spisy. A nemá-li čtenář kdy o tomto předmětu mnoho čísti, nechať čte alespoň jeden z nich: pravé spisy o svaté Perpetue a Felicitě. Ovšemť je bude čísti s největší oblibou učenec v té prosté afrikánské latině; ale bohdá že se nám

brzy dostane dobrého překladu těchto a podobných starokřesťanských spisů. Spisy zmíněné jsou tytéž, které již svatý Augustin znal, a nikdo je nemůže bez pohnutí čísti. Kdyby čtenář chtěl chorobnou citlivost a přepjatou rozčilenost, jižto jistý novější francouzský spisovatel v denníku člověka na smrt odsouzeného až k samé popravě vyjevuje, porovnati s nelíčenou vážností a s okouzující opravdovostí, ježto v dotyčné zprávě o Vivii Perpetue, outlé paničce dvaceti-jednoleté panuje, — jistěby vyznal, že prostinké křesťanské zprávy nekonečně přirozenější a zajímavější jsou nad nejodvážlivější smýšlenky románů. — A truchlí-li duše naše, anebo kloní-li se pronásledováním našich dob srdce naše k reptání: pak nemůžeme nic lepšího činiti, než onu právě zlatou, poněvadž pravdivou legendu, aneb děje šlechtných mučníků Viennských neb Lyonských, nebo mnohé podobné nám dochované zprávy čísti, bychom zmužilost svou nově oživili, rozjímajíce o tom, co děti a ženy, čekancové křestu a otroci bez reptání pro Christa snášeli.

Avšak odchýlili jsme se od svého vypravování. Pankrátia spoutali, a asi s dvaceti jinými dohromady svázaného silnicemi Římskými do žaláře vedli. An se takto bez pomoci potácejíce se a klopýtajíce vlekli, byli jsou strážnými je vedoucími nemilosrdně bití; i mimojdoucí je bili a jimi strkali, a z pozdálí házeno na ně kamení a bláto a pokřikováno

za nimi slovy nejhanlivějšími a nejpotupnějšími. ¹⁾ Konečně přišli k Mamertinskému vězení. Do toho uvržení byvše našli již jiné vězny obojího pohlaví, jenž tamto svou smrt očekávali. Pankrát měl právě ještě kdy, an mu ruce poutali, aby tobolku svou jednomu z vojákův dal, a jej požádal, by matce a Sebastianovi udalost tu oznámil.

Vězení ve starém Římě nebylo místem, po němžby byl, jak se nyní častěji stává, chudý toužiti mohl s nadějí, že tam lepší stravy a lepšího obydlí nalezne, jako doma. Dva neb tři takové žaláře jsou doposud, a kratičký popis poskytne čtenáři pojem o tom, co musel trpěti vyznavač, i když se mučenkem nestal. ²⁾

Mamertinské vězení sestává ze dvou čtverhranných podzemních komor, z nichž jedna pod druhou se nachází. Jediný okrouhlý otvor u prostřed stropu obou sloužil k tomu, aby se tam světlo a vzduch, jakož i potrava a věznové sami vpouštěli. Byla-li hořejší komora plná, snadno se můžeme domyslit, mnoho-li světla a vzduchu do komory dolejší vnikati mohlo. Jiným způsobem vzduchu průchod opatřiti, aneb do vězení přijíti, bylo nemožno. Ve zdích z velikých balvánů kamených sestávajících nacházely, čili vlastně nacházejí se kruhy, k nimžto se věznové připoutávali; mnohé

¹⁾ Viz zprávu o mučnictví sv. Pothina u Ruinarta. I. 145. (Eus. h. e. 5, 1.)

²⁾ Vyznavači nazývali se ti, kteří se křesťany býti vyznali a za to vyznání tresty trpěti musili, života při tom neztrativše. Smrtí pro víru stal se vyznavač mučenkem.

z nich však kladli na zemi, když se jim byly nohy široko od sebe v kládě upevnily. Důmyslná ukrutnost pronásledovníkův rozmnožovala začasť nepohodlí vlhké kamenné podlahy ještě tím, že toto jediné lůžko, jehož mučení křesťané pro své zmrzačené údy a pro svá rozsápaná záda měli, střepinami posýpali. Tudyž se vypravuje o jisté společnosti mučovníkův v Africe, k nížto sv. Saturnin a Dativ přináleželi, že všickni následkem muk v žaláři utrpených zemřeli. A spisové mučovníkův Lyonských připomínají, že mnoho nově přišlých věznů v žaláři zemřelo, dříve než byli jakých muk vytrpěli, an zatím jiní, byvše tak ukrutně mučeni, že se o jich uzdravení pochybovalo, když je do žaláře přinesli, tamto bez lékařské a jinorodé pomoci opět ozdravěli.¹⁾ Křesťané si také kupovávali dovolení, aby směli tato místa bolesti, nikoli však smutku, navštěvovati; pak přinášivali s sebou, coby v takových okolnostech trápení těmto nejmilovanějším a nejctěnějším z bratří mírniti, a jim buď tělesného, buď duchovního občerstvení poskytovatí mohlo.

Spravedlivost Římská požadovala, aby se aspoň zevnější způsoby soudního vyjednávání zachovávaly. Zajati křesťané se tudyž ze žalářův před soudce vyvodili a vyslýchali. Nejvzácnějších příkladův takovýchto výsledků dochovalo se nám v prokonsulárních muče-

1) Viz spisy mučovníkův Lyonských §. 8, u Ruinarta I. 145

nických spisech doslovně, jakož se soudním tajemníkem do zápisův zaznamenávaly.

Devadesátiletý biskup Lyonský Pothinus byv tázán: „Kdoby byl Bohem křesťanův?“ odpověděl s prostou vážností: „Budeš-li toho hoden, dozvíš se.“¹⁾ — Někdy se dával soudce s obžalovancem do rozmluvy, při nížto ovšem nikdy mnoho cti nesebral, jakkoliv se obžalovanci zřídka kdy dále pouštěvali mimo prosté opakování vyznání víry. Často však, jako u Ptolomea, o němž sv. Justin tak krásně vypravuje, a u sv. Perpetuy, obmezil se soudce pouze toliko prostou otázkou: „Jsi-li křesťanem?“ a když se otázce té přisvědčilo, pronesl ortel smrti.

Pankrát a jeho soudruhové stáli před soudcem; byly již jenom tři dni do zápasných her (munus), při nichžto s dravou zvěří zápasiti měli.

„Kdo jsi?“ tázal se jednoho z nich.

„Křesťan z milosti Boží,“ byla odpověď.

„A kdo jsi ty?“ pravil prefekt Rustikovi.

„Jsem ovšem otrokem císařovým,“ odpověděl zajatec, „ale an jsem se stal křesťanem, uvolnil mne sám Christus, a Jeho milostí a smilováním jsem účasten téže nádeje, jako ostatní, ježto před sebou vidíš.“

Soudce obrátil se pak ku knězi Lucianovi, k muži pro své stáří a pro své cnosti

1) Si dignus fueris, cognosces. U Ruinarta i na jin. místě §. 9. str. 145.

ctihodnému a pravil: „Pojď, poslechni bohův a rozkazův císařských.“

„Nikdo,“ odpověděl stařec, „nemůže potupen nebo zatracen býti, kdož příkázání Ježíše Christa, Vykupitele našeho, zachovává.“

„Jaké studie provádíš?“

„Přičinil jsem se, abych si všecký vědomosti osvojil, a obíral jsem se studiemi rozličnými; ale konečně obrátil jsem se k náukám křesťanským, ač se nelíbí těm, kdož po křivých důměnkách chodí.“

„Bídáku! V o n ě ch náukách nacházíš zalíbení?“

„Největší; neboť následuji s křesťany učení pravé.“

„A co jest to za učení?“

„Pravé učení, jehož se my křesťané pevně držíme, jest to: že věříme v jednoho Boha, Stvořitele všech věcí viditelných i neviditelných, a že vyznáváme Pána Ježíše Christa, Syna Božího, jenž ode dávna skrze proroky předpověděn byl, a jenž přijde soudit lidi; jenž jest zvěstovatelem spásy a učitelem těch, jižto se Jím učití chtějí. Jáť jsem ovšem jako pouhý člověk slabý a nepatrný, abych mohl něco velikého říci o Jeho neobmezeném Božství; toť přísluší toliko prorokům.“¹⁾

„Ty jsi, jak se mi zdá, učitelem bludův pro jiné, a zasluhuješ přísnějších trestů nad ostatní. Položte tohoto Luciana do klady

1) Tyto odpovědi dal sv. Justin soudci. Viz jeho spisy §. 1. u Ruinarta I. 129.

a natáhněte mu nohu až do páté díry. ¹⁾ —
A vy dvě ženštiny, kdo vy jste?“

„Já jsem křestanka a nemám chotě jiného mimo Christa. Jmenuji se Sekunda,“ odvětila první.

„A já jsem vdova, sluji Rufina, a přiznávám se k téže samospasitelné víře,“ pokračovala druhá.

Podobné otázky dával prefekt všem ostatním, a ode všech dostával podobné odpovědi; jen jediný bídák stal se k bolesti ostatních vrtkavým, a vyjádřil se, že jest hotov obětovati. Konečně se obrátil prefekt k Pankratiovi: „A ty drzý chlapče, jenž jsi odvážlivě ohlášení božského císaře strhal, i ty dostaneš milost, pakli budeš bohům obětovati. Nuže, ukaž, že jsi poslušným a rozumným; vždyť jsi tepruv chlapcem.“

Pankrát požehnav se svatým křížem odpověděl klidně: „Já jsem služebníkem Christovým. Jej vyznávám ústy, v Něj pevně věřím v srdci Svém, Jemu se klaním neustále. Jsem-li v očích tvých chlapcem: mám rozum starce, když jednoho toliko Boha vzývám. Tvoji bohové však i se svými ctiteli jsou věnování zahnutí věčnému.“²⁾

„Udeřte jej po hubě za to rouhání a mrскеjte jej metlami,“ zvolal soudce hněvivě.

„Děkuji ti,“ odvětil jemně šlechetný mlá-

¹⁾ To se uvodí za největší možné roztažení.

²⁾ Tak odpověděl Alexander, syn sv. Felicity, soudci. Viz spisy o sv. Felicitě, §. 3. u Ruinarta I. 56.

denec, „že mohu trpěti něco z téhož trestu, kterýž můj Spasitel podstoupil.“¹⁾

Prefekt pak obyčejným způsobem vyslovil ortel: „Lucian, Pankrát, Rustikus a jiní, pak ženské Sekunda a Rufina, jižto se všickni přiznali, že jsou křesťany, a se zdráhají svatého císaře uposlechnouti a bohům Římským se klaněti, vydají se ve Flaviově divadle dravým zvířatům.“

Luza řvala radostí a vztekem, a provázela vyznavače s divým křikem nazpět do žaláře; ale znenáhla působilo jejich vážné chování a zářící poklid ve tvářích na ty zuřivce. Někteří tvrdili, že se odsouzcenci musili pomazati vonnými mastmi, an od nich vůně vychází.²⁾

Hlava dvacátá druhá.

Potrava na cestu.

Velice lišil se vztek a hluk venku před žalářem od výjevu v něm. Tam panoval mír, pokoj, veselost a radost. Hrubé zdi a klenby ozývaly se zpěvem žalmovým, jež byl Pankrát zanotil, a s nímžto „propast k propasti volala“, jak žalmista Páně praví; ³⁾ neboť

¹⁾ Viz spisy sv. Perpetuy §. 18. tamtéž I. 220.

²⁾ Toto se uvádí ve spisech mučovníkův Lyonských §. 10. a ve spisech sv. Perpetuy §. 13. u Ruinarta I. 146 a 219.

³⁾ Žalm 41. 8.

věznové v dolejší žaláři odpovídali věznům hořejším, a tak se prozpěvovaly střídavými sbory žalmy takovému postavení příhodné.

V den před tím, nežli věznové „s dravou zvěří zápasiti,“ t. j. od ní rozsápání býti měli, dávalo se jim vezdy větší volnosti. Přátelé směli je navštěvovati a křesťané dovolení toho používali. Přicházeli hojně do vězení a odporoučeli se modlitbám vyznavačův Christových. U večer se věznové ze žaláře vyváděli, a mívali na státní útraty bohaté, ba skvostné hody, tak zvanou volnou hostinu, (coena libera). Pohané se četně scházeli, aby viděli, kterak zápasníci příštího dne vyhlížíjí a jak se chovají. Nespatřili však u křesťanů onoho chlubného a surového chování, ani nezmužilosti a smutku, jakož obyčejně na odsouzencích viděti bývalo. Bývala hostina ta křesťanům opravdu hostinou lásky (agapae); neboť jedli s pokojnou veselostí a v radostném hovoru. Pankrát však asi dvakráte pokáral bezuzdnou zvědavost luzy a její surové výpovědi řka: „Zitřejší den vám tuším nestačí; máte zalíbení v tom, byste se podívali na ty, jižto budou předmětem vaší nenávisti. Dnes jste našimi přátely, zítra budete našimi nepřátely. Avšak pamatujte si dobře naše tahy, byste nás v den soudný opět poznali.“ — Mnozí diváci odešli po těchto slověch, a mnohým byla slova ta příčinou přístupu k víře.

An však takto pronásledovnicki strojili hody tělesné oběťm svým, strojila Církev,

jejich matka, hody mnohem skvostnější duším dítek svých. Jáhnové je pravidelně navštěvovali, jmenovitě Reparát, jenžby byl rád mezi ně náležel, kdyby mu v tom byla nyní ještě povinnost nebránila. Tento postarav se co nejlíp o jejich tělesné potřeby, umluvil s knězem Dionysiem, kterýž posud v domě Anežčině přebýval, aby k večeru poslal chleb života, by příštího dne z jitra před zápasem Christovy bojovníky pohostil. Ač jáhnové velebnou svátost z hlavního chrámu přinášivali do ostatních kostelů, kdežto se farskými kněžími rozdávala, nicméně přece upotřebilo se k tomu i nižších církevních služebníkův, aby nejsvětější svátost oltářní mučnickům do žalářův a umírajícím donášeli. Tohoto dne, kdy nepřátelské náruživosti pohanského Říma nastávajícím vražděním tolika křesťanských obětí neobyčejně rozjitřeny byly, bylo vykonání tohoto svatého rozkazu úlohou velmi nebezpečnou. Neboť vyznáním Torkvátovým bylo známo, že si Fulvius všecky služebníky svatyně Páně dobře pamatoval a svým četným náhončím důkladně popsal. Tudyž nemohli za dne jinak, leč zcela přestrojeně vycházeti.

Chléb svatý byl připraven a kněz se od oltáře ohlížel, kdožby ho nejjistěji donést mohl. Dřív nežli kdo přistoupiti mohl, klečel mladý akolyta Tarcisius u nohou jeho. Vztáhl ruce, jsa hotov, svatý závdavek přijmouti s obličejem nevinne krásným, anjelovi podob-

ným; zdálo se, že o to prosí, ba že má k tomu práva, aby se mu před jinými přednost dala.

„Ty jsi příliš mladý, synu můj,“ pravil kněz přívětivě, pohledem chlapcovým dojat.

„Mladost má, svatý otče, bude mi nejlepší ochranou. O neodepřiž mi této veliké cti!“ — Slzy stály mládenečkovi v očích, a tváře jeho hořely nábožným pohnutím při těchto slovích. I vztáhl žádostivě ruce své, a prosba jeho byla tak vroucná a srdnatá, že kněz odporovati nemohl. Vzal svatá tajemství starostlivě v plátno zavinitá a v jiné roucho zaobalená a vložil mu je na ruky řka:

„Považ, Tarcisi, jaký poklad tvé slabé ochraně se svěruje. Vyhýbej se cestou svou veřejným místům, a považ, že se nesmí svatého dávat psům, a metati před svině. ¹⁾ Chceš-li posvátný dar Boží věrně hájiti?“

„Raději chci umřít, než jej vyzraditi,“ odpověděl chlapec, ukryl nebeský poklad za řadra pod svou tuniku a nastoupil s radostivou uctivostí svou cestu. V oblšceji se mu rozložila vážnost v jeho věku neobyčejná, an lehkým krokem městem pospíchal s rovnou bedlivostí nejlidnatějším silnicím jako příliš neznámým ulicím se vyhýbaje.

Přišel blízko dveří jednoho velikého domu, spatřil majetnici jeho, bohatou bezdětnou paničku; jeho sličnost a příjemný výraz tváří,

¹⁾ Mat. 7, 6.

an maje ruce na prsou křížem mimo pospíchal, jí bil v oči. „Počkej na okamžik, milé dítě,“ pravila a cestu mu zastoupila; „pověz mi, jak se jmenuješ a kde tvoji rodičové bydlejí?“

„Já jsem sirotek Tarcisius,“ odpověděl s úsměvem na ni pohleděv; „a nemám příbytku mimo příbytek, o němžtoby jsi snad neráda slyšela.“

„Tedy pojd' do domu mého a odpočiň sobě; mám s tebou o něčem mluvit. Ó kéž bych měla dítě takové jako ty jsi!“

„Nyní nemohu, ušlechtilá paní, nyní nemohu. Mámt důležitý a svatý rozkaz vykonati, a nesmím ani okamžení prodlévati.“

„Tedy mi slib, že přijdeš zítra; tuto jest můj dům!“

„Budu-li ještě živ, přijdu,“ odvětil chlapec s pohledem přívětivým. Podobal se jí býti jakoby poslem z vyšších oborů. Dlouho za ním hleděla a po krátkém uvážení umínila si, že půjde za ním. Brzy potom však zaslechla hluk a hrozný povyk; zůstala státi, ažby po-utichl a pak kráčela dále.

Zatím spěchal Tarcisius ku předu v myšlénkách věcí lepší se obíraje nežli dědictvím bohaté paničky. Přišel na prostranné místo, kdežto chlapci právě ze školy puštění svou hru započínali.

„Jeden toliko ještě nám schází; kde pak ho naleznem?“ pravil jeden z nich.

„Výborně!“ zvolal druhý, „tuť přichází Tarcisius, jehož jsem již po celé století ne-

viděl. Býval dříve dobrým soudruhem všech her. — Pojď Tarcisi,“ doložil za ruku jej chopiv, „kam pak tak spěšně? Zúčastni se v naší hře; tyť jsi také hodný.“

„Nyní nemohu, Petili, věru nemohu. Mám velmi důležitou věc obstarati.“

„Ale ty musíš!“ zvolal jiný, jenž byl prvé mluvil, silný a svárlivý chlapec, a zadržel jej. „Netrpím žádné svéhlavosti, pak-li něco chci. Tedy pojď hned a hrej s námi!“

„Prosím vás,“ pravil nebohý chlapec úzkostlivě, „pusťte mne!“

„Nikoli,“ křičel druhý. „Co pak tak pečlivě schováváš za řadry? Jistě nějaké psaní? Nuže, to se nezkazí, pakli půl hodiny mimo hnízdo své bude. Dej ho sem, já ho dotud uschráním, ažby se hra skončila.“ Tu sáhl po svátosti.

„Nikoli, nikoli,“ odpovědělo dítě k nebi zhlízejíc.

„Já to chci vidět,“ pravil druhý zpuště; chci zvědět, co to za divné tajemství jest.“ Počal chlapcem trhati. Zástup lidí se kolem nich shrnul, a všickni zvědavě tázali se, coby tu bylo? Viděli chlapce, kterýž ruce maje na prsou křížem, jakoby nadpřirozenou silou nadán byl, odolal všemu usilování mnohem většího a silnějšího chlapce, jenž mu vyrvati chtěl, co nesl. Strkání, bití, trhání, — všecko zdálo se býti marné; snášel to bez reptání ani se nepokoušeje také bít, avšak nepovolil.

„Co jest to? Co to může býti?“ tázal

se druh druhu, an Fulvius náhodou mimo jda k nim přistoupil. Poznal ihned Tarcisia, jež byl při svěcení kněžstva viděl; a jelikož se ho co muže slušněji oděného také tázali, coby to bylo, odpověděl úšklebným hlasem otáčeje se: „Co to je? nic jiného, než křesťanský osel nesoucí tajemství.“¹⁾

To stačilo. Fulvius povrhoval tak malou kořistí; ale věděl, co za následek slova jeho míti budou. Bylať probuzena zvědavost pohanův, aby spatřili tajemství křesťanův a jejich touha, by je potupili, i voláno na Tarcisia odevšad, aby okázal, co nese. „Nikdy, co budu živ,“ bylo jedinou odpovědí jeho. Ohromná pěst kováře omráčila jej, a jeho krev tekla. Rána ránu stíhala, až konečně boulemi pokrytý, ruce však pořád ještě na prsou křížem maje, na zemi sklesl. Luza tlačila se k tomu, a právě mu chtěli svátost vydržiti, an se z nenadání títo bídáci silou obrovskou cítili v pravo i v levo odstrkovány. Jedni potáceli se stranou, jiní, nevědouce jak, byli chopeni a na zem hozeni a ostatní se dali na útěk. Veliký obrovský důstojník zmatek ten způsobil. Vymítiv ono místo poklekl a pozvedl s očima zaslzenýma roztloučeného a omdleného chlapce tak útlounce, jakby toho jenom matka byla dovedla. Otázal se ho pak hlasem nejprívětivějším: „Jsi-li tuze poraněn, Tarcisi?“

¹⁾ „Asinus portans mysteria,“ jest latinské pořekadlo.

„To neškodí, Kvadráte,“ odpověděl chlapec s úsměvem oči otevíraje, „já však nesu Božská tajemství; dones je na místo bezpečné.“

Vojín vzal nyní chlapce s desaterou uctivostí na ramena, — vždyť nenesl toliko obět mladistvou, ostatky mučeníka, nébrž samého Krále a Pána mučovníkův, a Božskou obět věčného výkupu. Dítě položilo hlavu svou silnému vojínovi na prsa, rukama však pevně drželo svěřený poklad, a nosičovi nebylo těžké toto dvojí břemeno. Nikdo jej nezastavil, až jej panička potkala a s úžasem na něj hleděla. I přistoupila blíže, a přihlídlá lépe, coby to nesl? „Je-li možno?“ zvolala poděšena. „Zdali jest to Tarcisius, ježž jsem právě nyní tak sličného a spanilého viděla. Kdož to učinil?“

„Šlechtná paní,“ odpověděl Kvadrát, „zavraždili ho proto, že byl křesťanem.“

Panička pohledla dítěti do obličeje. Ono otevřelo oči, pohledlo s úsměvem na ni a sklonalo. Pohledem tím vzešlo jí světlo víry; stal se brzy také křesťankou.

Ctihodný Dionys pro slze sotva viděl, když nejsvětější svátost neporušenou z nader dítěte vyndával; bylť mu, jakoby se chlapec, nyní an spal spánkem mučeníka, ještě více podobal anjelovi jako před hodinou, pokud ještě žil. Kvadrát sám zanesl jej do hřbitova Kallistova, kdežto obdivován staršími věřícími pochován jest byl; a později složil pro

něj svatý papež D a m a s u s hrobní nápis, kterýž nikomu čísti nelze, aby nepoznal, že víra v pravou přítomnost Těla Pána našeho ve svátosti oltářní tehdaž byla v Církvi tatáž jako nyní:

„*Tarcisium sanctum Christi sacramenta*
gerentem

„*Cum male sana manus peteret vulgare*
profanis,

„*Iipse animam potius voluit dimittere cae-*
sus.

„*Prodere quam canibus rabidis coelestia*
membra.“ ¹⁾

Římský seznam mučenišků připomíná sv. Tarcisia na den 15. Srpna, kdy se památka jeho ve hřbitově Kallistově slavila. Odtud pak, jakož starý nápis svědčí, později ostatky jeho přeneseny byly do chrámu sv. Sylvestra v Kampu.

¹⁾ „*Tarcisius mučeník Božskou nesa Christovu*

svátost,
„*Když dvě ruk zběsilých chtělo nesvětcům ji*

okázat,
„*Spiše volil dobitý duši svou z těla svého vy-*

pustit,
„*Nežliby byl zuřivým těm psům zradil údy*
nebeské.“

Zpěv XVIII.

Srovnej též Baroniovy poznámky k seznamu mučeniškův. Nazývá-li se svátost oltářní „Christovými údy nebeskými“ (*Christi coelestia membra*): jestli to náhodným ale i rozhodným důvodem pro víru v přítomnost Christovu v nejsvětější svátosti.

Věznové dozvěděli se o udalosti této tepruv po hostině, a jenom obávání, že snad budou muset ostati bez pokrmu duševního, od něhož posilu očekávali, rušilo jim poněkud poklid v duši. V tom okamžení vstoupil Sebastian; i hned zpozoroval, že nějaká nepřijemná zpráva dojíti musila, a uhodl rovněž tak rychle, co to je; neboť mu byl Kvadrát již všechno zdělil. Rozveselil tedy vyznavače ujišťováním, že neostanou bez pokrmu snažně žádaného; pak pošeptal jáhnovi Reparatovi několik slov, a tento hned mu porozuměl, jakož z jeho radostivých tváří viděti lze, a odkvapil.

An Sebastian byl strážím znám, přicházel bez překážky každodenně do žaláře, a pečoval neunaveně o vězny. Nyní však přišel, aby se rozloučil se svým nejdražším přítelem Pankrátiem, kterýž ho byl toužebně očekával. Poodešli stranou, a mladík počal mluvit: „Nuže, Sebastianě, pamatuješ-li se ještě na onen večer, kdy jsme u tvého okna řvaní dravé zvěře slyšeli a četné veliké oblouky divadla viděli, jakoby byly otevřeny k vítěznému průvodu křesťanů?“

„Ano, milý chlapče; ovšem! se pamatuji na onen večer; byloť mi, jakoby tehdaž srdce tvé bylo tušilo výjevy na tebe zítra čekající.“

„Tak tomu skutečně bylo. Bylť jsem přesvědčen v srdci mém, že budu mezi prvními, jížtoby měli ukájeti vztek řvoucích še-

lem. Nyní však, an již doba ta přišla, ani se nemohu za hodného pokládati tak veliké cti. Co jsem učinil, *S e b a s t i a n e*, — nikoli, abych si byl této cti zasloužil, ale že vyvo-len jsem k milosti tak veliké?“

„Víš, *P a n k r á t i*, že ani ten, kdo chce, ani ten, kdo běží, nébrž Bůh milosrdný jest, kterýž volí.¹⁾ A však pověz mi raději, jak je ti nyní u srdce, pomyslíš-li na zítřejší den?“

„Abych ti pravdu pověděl, vidí se mi býti ustanovení moje tak slavným, tak vyso-ko vznešeným nade všecko, čehož jsem oče-kávati směl, že se mi chvílemi všechno po-dobá býti více snem nežli skutečností. Nezdá-li se i tobě býti věcí téměř k víře nepodobnou. že já, jsa tohoto večera ještě v studeném, tma-vém a bídném žaláři, nežli slunce ještě jednou zapadne, mám slyšeti zvuky harf anjelských, mám kráčet v průvodu svatých v rouše bí-lém, mám vdýchat vůni kadidla nebeského a píti z krystalových vod proudu života? Ne-ní-li to jako věc, jižto o jiném čteme nebo slyšíme, o nižto však sotva mysliti se odvážíme, žebychom jí v několika hodinách sami zakusiti měli?“

„Není-li to věcí ještě mnohem větší nad věc, jižto jsi popisoval, *P a n k r á t i*?“

„Ó jistě, mnohem větší, nežli se vysloviti dá. Že já, chlapec, kterýž tepruv ze školy

¹⁾ Srovnej k Řím. 9. 16.

vyšel, a pro Christa ještě ničeho neučinil, mohu říci: „Zítřa budu tváří v tvář na Něj patřiti a Jemu se klaněti, a dostanu od Něho palmu a korunu, ano, a budu Jím laskavě obejmut — podobá se to krásné naději, a sotva si mohu pomysliti, že to již brzy nebude pouhou nadějí. A přece, Sebastiane,“ pokračoval nadšeně uchopiv se obou ruk přítele svého, „a přece jest to pravdou; ano jest to pravdou.“

„A ještě více, Pankráti!“

„Ano, Sebastiane, ještě více. Mám zavřiti oči své před obličejí lidskými, a mám je zase otevřiti, abych patřil ve tvář Boží; mám je zavřiti před desíti tisíci obličejí, ježto s hněvem, s opovržením a se vztekem se všech stupňů divadla na mne hledí, a mám je zase otevřiti, bych onoho jediného jako slunce jasného Ducha spatřil, Jehož záře by nás oslepila nebo spálila, kdyby nás paprskové Jeho neobklopovali, neobjímali a nevíтали; mám pojednou postaven býti do ohnivé peci srdce Božského, aneb raději do hořícího moře Jeho milosti a lásky, aniž mi jest báti se zničení; — opravdu, Sebastiane, to zní jako opovážlivost, dím-li, že zítřa, — o nikoliv! ticho! ponocný na kapitoliu ohlašuje půlnoc, — že dnes, dnes všeho toho požívati mám!“

„Šťastný Pankráti!“ zvolal vojín; „ty požíváš již předkem té slasti, ježto na tebe čeká po několika hodinách.“

„A víš-li, milý Sebastiane,“ pokrač-

čoval mládenec, jakoby byl toho vytržení nepozoroval; „vidí se mi býti důkazem dobroty a milosti Boží, že tak zemřítí mám. Čím radostněji musíme ve věku mém smrti v ústřety jíti, jelikož všemu, což ohyzdného na zemi, konec činí, — pohledu dravých zvířat a zlých lidí, kteříž sotva méně strašnými jsou, a hroznému řvání obou (šelem i lidí). Jak mnohem hůře by bylo, kdyby smrt zavřela oči mé před posledním milostným pohledem matky, jakovouž jest matka moje, a kdyby smrt zavřela uši mé před trpělivým nářekem sladkého hlasu jejího! Ovšem ji dnes před bojem ještě jednou uvidím a uslyším, jakož jsme se byli domluvili; vím však, že znužilost mou nepodvrátí.“

Slza vstoupila chlapci do očí, on však ji potlačil, a pravil hlasem bodrým: „Ale Sebastianě, ty jsi ještě nesplnil svůj slib, — svůj dvojitý slib. Tyť jsi mi chtěl vyjevití tajemství, jichžto jsi mi spíše rozřešiti nechtěl. Nyní máš k tomu poslední příležitost, protože mi všechno pověz.“

„Pamatuješ-li se ještě, co to bylo za tajemství?“

„Zajisté, velmi dobře, neboť mne velice zaměstnávala v mysli. Předně jsi pravil onoho večera, kdy bylo shromáždění v příbytku tvém, že jest věc dosti silná, aby zmírnila tvou horoucí toužebnost po smrti pro Christa; a nedávno nechtěl jsi mi říci, proč jsi mne tak náhle do Kampanie poslal. Ty jsi spojil toto

tajemství s tajemstvím prvním, kterak, toho nemohu pochopiti.“

„Obé tajemství to činí jenom jedno. Slíbil jsem, že budu pečovati o pravé blaho tvé, Pankrati; bylot to povinností přátelství a lásky, jižto jsem převzal. Viděl jsem tvou touhu po mučeníctví; znal jsem bouřnou náhlou mladistvého srdce tvého; i obával jsem se, že vykonáš skutek odvážlivý, jímžtoby čistota přání tvého ze svého lesku potratila, a bytby to jen tolik bylo, co hladce leštěný ocel dechnutím z lesku svého trátí — skutek. jenžby z vítězné palmy tvé jen jedinému listku mimochodem trochu navadnouti dal. Odhodlal jsem se tedy svou vlastní nejvřeřejší tužbu mírniti, ažbych tebe v bezpečnosti viděl. Dobře-li jsem jednal?“

„O, toť bylo přílišnou dobrotivostí, milý Sebastiane; toť bylo šlechetností a dobrotou. Ale kterak to souvisí s mou cestou?“

„Kdybych tě byl z Říma neodstranil, byliby tě zatknuli proto, že jsi ohlášení strhl, aneb proto, že jsi v soudnici soudci spílal. Bylby's jistě odsouzen býval a pro Christa trpěl; a však ortel tvůj bylby jinak zněl, byliby tě pro odbojnost proti císaři odsoudili; a k tomu ještě, milý hochu, bylby's byl sám odpraven. I pohané byliby tě vychvalovali za smělého a odvážlivého chlapce; bylby's snad býval k pýše ponoukán, a každým způsobem bylaby tě minula potupa, ježto činí

ozvláštní zásluhu a ozvláštní slávu - t^ěm, kteříž prostě proto umřítí musejí, že jsou křesťany.“

„Dokonce dobře, Sebastian^e,“ pravil Pankrát s uzarděním.

„Když jsem však viděl,“ pokračoval voják, „kterak jsi byl jat při velkodušném činu lásky k vyznavačům Christovým; když jsem viděl, kterak jsi byl silnicemi vlečen, svázán jsa s galejním otrokem¹⁾ jako sprostý zločinec, když jsem viděl, kterak tě vzteklým klením a házeným kamením provodili jako jiné věřící; když jsem slyšel, že jsi zároveň s ostatními byl odsouzen proto, že jsi křesťanem a z nížádné jiné příčiny: — tu jsem poznal, že jest dokonáno dílo mé, i nehnul jsem ani prstem, abych tě zachránil.“

„Kterak se podobá lásce Boží láska tvá ke mně, — jestiž tak moudrá, tak vznešená, tak nesmírná!“ vzlykal Pankrát uvrhnuv se vojínovi na prsa; pak pravil dále: „Ještě jednu věc mi přislib; zůstaň mi dnes až do konce na blízku, a dones poslední moje dědictví materi mé.“

„Učiním to, a kdyby mne to i život státi mělo. Naše odloučení nebude dlouho trvati, Pankráti.“

V tom oznamoval jáhen, že jest všechno připraveno, aby se oběť svatá v žaláři

¹⁾ Galeje čili veslice (francouz. galère) jest loď s vesly a s nízkou podlahou a s dvojím stěžnem. Zločincové odsouzení nebo otroci veslujeť jsou zločinci nebo otroci galejů.

samém konala. Obá mladí lidé se ohlíželi a Pankrát byl překvapen. Svatý kněz Lucian ležel na zemi; jeho oudy byly nelidsky v kládě sevřeny, tak že nemohl vstáti. Na prsou mu prostřel Reparát tři lněné prostěradla; na nich byl přesný chleb a kalich s vínem a s vodou, jež jáhen rukou držel. Pozvedli starému knězi hlavu, a on říkal obyčejné modlitby a vykonával předepsané obřady při obětování a při pozdvihování; — pak přistupoval druh za druhem a přijímali se slzami vděčnosti z jeho posvěcené ruky tajuplný pokrm. ¹⁾

Jak podivuhodně a jak krásně zná se Církev Boží po všech poměrech spravovati! Jakkoliv určití jsou její zákonové: důvtipná láska její zná prostředky, jimiž se výminky připouštějí — ale právě těmito výmínkami spolu i hned po-ukazuje se na zásady zákonův, — ba často se i stává, že výmínka jest toliko vznešenějším plněním zákonův. Tuto máme služebníka Božího a rozdavače Jeho tajemství, který se tentokráte více než jiní kněži podobal Onomu, Jehož místo zastupoval, jsa knězem a spolu oltářem. Církev předepsala, že se má svatá obět jenom nad ostatky mučnickův konati; tuto byl mučnick v ozvláštním případě, že ji mohl na svém vlastním těle vykonávati. Ještě živ jsa „ležel u nohou

¹⁾ Takovéto slavení tajemství Božích knězem Lucianem v Antiochii připomíná se ve spisech jeho. Ruinart III. 182. Poznámění.

Boží ch. ¹⁾“ Prsa ještě se dmula a srdce ještě tlouklo pod tajemstvím Božím; to však bylo toliko částí činu obětujícího; on sám byl již takoruka mrtev a obět vlastního života byla v něm dokonána, ač posud cele neukončena. Toliko Christův život byl uvnitř a vně svatyně prsou těchto. ²⁾ Zdali se kdy svatý pokrm na cestu do věčnosti pro mučeníky důstojněji strožil?

Hlava dvacátá třetí.

Z á p a s.

Nastalo jasné a mrazivé jitro; slunce osvěcuje pozlacené okrasy chrámův a jiných veřejných budov, a podobá se, jakoby je svátečním odívalo leskem. I lidé objevují se brzy na silnicích ve svátečním oděvu a neobyčejně vyšperkování. Rozliční proudové lidstva pohybují se všickni jedním směrem k Flaviovu divadlu, ješto nyní známějším jest pod jménem kolisea. Každý řídí kroky své k oblouku, ježž mu číslo na jeho listku naznačuje a tak vjíká ona velikánská budova znenáhla ohromné davy lidstva, až celé vnitro její kolkolem jakoby lidskými tvářemi pokryto jest, a až se

¹⁾ Srovnej stranu 256.

²⁾ „Žítí pak jsem již ne já, ale žítí jest ve mně Christus.“ Gal. 2. 20.

zdají její zdi stálým hemžením této živoucí hmoty vyklati a vlniti se. Množství to krví se nasativši a ku vzteku rozpálivši opět se rozpustí a vyběhne v těsných proudech ze vchodů, jimiž bylo vstoupilo. Právem slují ony vchody „dávidly“ (vomitoria)¹⁾, neboť nikdy nevycházel hnusnější proud kalu a moru člověčenstva z budovy nad luzu Římskou, ježto se opojena krví mučenskův ze skvostného divadla valila.

Císař přicházel ke hrám těmito obklopen dvořenínstvem svým s veškerou slávou a nádherou k císařské slavnosti příslušnou; onť byl rovněž tak zvědav, jako kterýkoliv z jeho poddaných, aby se na ukrutné hry díval a oči své na krvavých rvačkách pásl. Jeho trůn nacházel se na východní straně divadla, kdežto veliký prostor, tak zvaný „pulvinar“, pro císařský dvůr se ponechával a skvostně ozdoboval.

Rozličné hry po sobě následovaly; mnohý zabitý nebo raněný šermíř již krví svou postříkal bílý písek; tu počal lid, žádostiv výjevů ještě ukrutnějších, křesťany a dravou zvěř vyvolávat. Jest tedy čas, bychom svých zajatých pomněli.

Dříve nežli měšťané své příbytky opustili, přivedli se křesťané z vězení do stánu dobře opevněného, kterýž se „spolarium“

¹⁾ Vomitorium jest vlastně lék pro dávení čili dávidlo; brány divadla sloula dávidly, že podobně jimi se valila čili dávila spousta divákův.

nazýval, kdežto se jim pouta a řetězy sejmulý. Pokoušeli se o to, aby je svátečně oblekli jako pohanské kněze a kněžky; oni však se tomu protivili předstírajíce, že se bez zdráhání dali na bojiště dovésti, a že jest tudy nespravedливо, aby měli vystoupiti v přestrojení nenáviděném. Takto zůstali v prvních hodinách tohoto dne pohromadě; povzbuzovali se vespolek chválu Boží prozpěvující navzdor křiku, kterýž chvillemi hlas jejich přehlušoval.

V těchto hodinách vstoupil Korvin a s pohledem potupným a vítězným oslovil Pankrátia takto: „Díky bohům! Přišel den, po němžto jsem tak dlouho toužil. Myť jsme dlouho a neustupně zápasili; dlouho bylo pochybno, kdo z nás bude vítězem. — Nuže, já jsem zvítězil.“

„Jak to míníš Korvine? Proč a kterak jsem já s tebou zápasil?“

„Vždy a všudy. Ty's mne pronásledoval ve snách, vznášel se's přede mnou jako ukaz vzduchový (meteor) a já jsem nadarmo se snažil, abych tě lapil. Ty jsi byl mým mučitelem, mým zlobohem. Já jsem tě nenáviděl, já jsem tě zadal bohům pekelným, já jsem tě zatracoval a proklínal; nyní nastal den pomsty moji.“

„Domnívám se,“ odvětil Pankrát s úsměvem, „že se to nepodobá zápasu. Aspoň se zápasilo jenom s jedné strany; neboť já jsem proti tobě nic takového nečinil.“

„Nečinil? To ti mám věriti, an jsi mi přece stále jako had v cestě ležel, aby's mne v patu uštknul a zničil.“

„Kde pak, táži se opět!“

„Všudy, pravím opět! Ve škole, v domě Anežčině, na náměstí, ve hřbitově, před soudnou stolicí mého otce, v letníku Chromatiově, — ano všudy.“

„Nikde jinde, mimo místa, jež jsi jmenoval? Když tvůj vůz podél Appiovy silnice se vlekl, neslyšel-li jsi za sebou koně, jenž tě chtěli dohoniti?“

„Bídnič!“ zvolal vztekle syn prefektův. „Tedy to byla tvá prokletá mrcha, ježto tebou schvalně bodána moje koně splasila a mne na kraj smrti vehnala?“

„Nikoli, Korvine, vyslyš mne pokojně. Nyní posledně spolu rozmlouváme. Jel jsem pokojně se svým průvodčím do Říma nazpět, prokázav našemu starému učiteli Kassianovi poslední úctu (Korvin sebou trhl, neboť toho ještě nevěděl), a tu jsem slyšel rachot tvého vlečeného vozu; tuť jsem ovšem pobodl koně svého, a blaze tobě, že jsem to učinil!“

„Proč pak?“

„Protože jsem právě ještě v čas přišel. Síla tvá byla již téměř vyčerpána, a krev tvá skoro zkřehlá opětným a opětným potopením ve stoce; tvé téměř již ztuhlé ramě posledního držadla již se spustilo, a ty jsi posledníkrát klesal do vody nazpět. Já jsem to viděl, já jsem tě poznal, když jsem tě zachytl; zachytl

jsem vraha muže, jenž mi byl velmi drahým. Podobalo se, že Božská spravedlnost jej postihla, jenom vůle má stála ještě mezi ním a jeho zahynutím. Byl to den pomsty mé, — a já jsem se pomstil.“

„Ha, — a kterak?“

„Tím, že jsem tebe vytáhnul a na břeh položil, a tebe zahříval, až opět život bil v žilách tvých, a pak jsem tě od smrti zachráněného sluhům tvým odevzdal.“

„Ty lžeš!“ křičel Korvin; „sluhové moji pravili mi, že oni mne vytáhli.“

„Zdali ti mimo tobolku tvou z kůže levhardí i můj nůž doručili? Nalezl jsem obé na zemi, když jsem tě byl vytáhl.“

„Nikoliv; pravili, že tobolka má ztratila se ve stoce; byla ale skutečně z kůže levhardí; jistá afrikánská kouzelnice mi ji darovala. A což pravíš o noži?“

„Tuto jest; viz, jestli doposud vodou rezavý. Tobolku tvou dal jsem tvým otrokům; svůj vlastní nůž jsem si podržel. Prohledni jej. Věříš-li mi nyní? Byl-li jsem vždy toliko hadem na cestě tvé?“

Korvin měl příliš málo šlechtné mysli, aby byl naznal, že v zápasu tom podlehl; a však cítil se před svým bývalým spolužákem zahanbena a potupena. Byloť mu, jakoby jej byl Pankrát jako hrudu prachu v rukou svých rozdrtil. Myslíť, že se až do srdce zardívá. Málem bylby omdlel, potácel se, svěsil hlavu a odtáhl. Proklínal hry, císaře, jásající

lid, řvoucí šelmy, své koně a svůj vůz, otrocky, svého otce, sebe samého; — všechno a všechny proklínal, jen jediného neproklínal — pro všechno na světě nebylby mohl Pankrátia proklínati.

Když byl došel ke dveřím, volal naň onen mládenec. Obrátil se a pohleděl na něj s úctou, ba téměř jaksi laskavě. Pankrát vloživ mu ruku svou na rameno pravil: „Korvine, rád jsem ti odpustil. Tamto na hoře jest však Jeden, který nemůže odpustiti leč tomu, kdo lituje. Pros Jej za odpuštění. Neúčiniš-li toho, pak ti pravím již předkem, že některého dne úmrtěž způsobem zemřeš, jakýmž já dnes umřítí musím.“

Korvin však se ztratil a nedal se po celý ten den spatřiti. Nepožívalť onoho pohledu, s nímžto se jeho sprostá obraznost již po kolik dní obírala; po němžto již mnoho měsíců byl toužil. Když bylo po slavnosti, našel jej otec cele opilého; toť bylo jediným způsobem, jímžto znal svědomí své ohlušovati.

Když byl Korvin vězny opustil, vstoupil lanista, mistr šermířský do stánu a volal je k zápasu. Oni se zčerstva obejmulí a rozloučili. Vystoupili na arenu, na bojiště v divadle pískem posypané, proti sedadlu císařovu, a museli projíti dvěma řady venatorů čili myslivců, jižto byli hlídači dravých zvířat; každý z nich ozbrojen byl velikým bičem, jímžto každému mimojdoucímu věznovi ránu dal. Věznové bývali buď po jednom, buď ve

skupeních na jeviště přivoděni, jak toho buď lid žádal aneb jak to ředitel hry za dobré uznal. Někdy býval vězen na vyvýšené náspě postaven, aby jej lépe vidět bylo; někdy býval některý přivázán ke kládě, aby sobě tím méně pomáhati mohl. Velmi oblíbeným ukrutenstvím bylo zaobalování paní nebo panny do sítě, aby je tak divocí býci nebo krávy smýkali aneb probodali. Někdy býval mučovník hned prvním dravým zvířetem usmrcen; někdy se pouštěly tři i čtyry zvířata po sobě proti němu, aniž byl smrtelně raněn. Takového pak buď nazpět do vězení odnesli, aby později dále mučen byl, aneb se odvěkl do stanu, kdežto nastávajícím šermířům radostí bylo usmrtiti jej. ¹⁾

Musíme se však tím obmeziti, že půjdeme za naším mladistvým rekem Pankrátiem na jeho poslední cestě. Jda chodbou k divadlu vedoucí, spatřil na jedné straně Sebastiana, a podle něho paničku pláštěm a závojem zahalenou. Poznal ji hned, zůstal před ní státi, poklekl, chopil se ruky její a políbil ji. „Požehnejž mi, milá máti,“ pravil, „v této přežádoucí době.“

„Pohleď na nebe, dítě mé,“ odpověděla matka, „a popatř tam, kde tě Christus se svými svatými očekává. Bojuj dobrý boj za duši svou, a ukaž se věrným a stálým v lásce k

¹⁾ Viz spisy mučovníkův Lyonských §. 14. (kdežto se také dává zpráva o mučnictví patnáctiletého Pontika) a spisy sv. Perpetuy a Felicity, §. 20. Ruinart I., 152, 221.

Vykupiteli svému. ¹⁾ Pomni také toho, jehož drahocenné ostatky na hrdle nosíš.“

„Ostatky ty stanou se v očích tvých dvojnásob drahocennými, sladká máti, dřív nežli mnoho hodin uplyne.“

„Ku předu, ku předu! nechte toho blouznění!“ volal šermířský mistr, a udeřil Pankrátia holí svou.

Lucina ustoupila na zad. Sebastian stisknul jejímu synovi ruku a šeptal mu do ucha: „Zmužiž se, drahý příteli! Bůh tě račiž žehnati! Budu státi blízko za císařem; pošli mi tam poslední pohled a žehnej mně.“

„Ha, ha, ha!“ zvolal kdosi zrovna za ním. Byl-li to smích dáblův? Ohlednul se, zahledl však již jenom vlající oděv muže za pilíř zacházejícího. Kdo to byl? Sebastian to nemohl uhodnouti. Bylť to Fulvius, jemuž slova, jichžto byl právě zaslechl, byla posledním kroužkem v řetěze důkazu, o němž byl dlouho pracoval, — důkazu, že jest Sebastian skutečně křesťanem.

Pankrát stál brzy u prostřed jeviště. Soudruhové již byli všickni mučeni; jej ponechali k poslední, naděje se, že pohled na utrpení ostatních zmužilost jeho zviklá. Naděje ta se nevyplnila. Volně se postavil na tom místě, kamž jej byli zavedli, a útlá postava jeho podivně lišila se od hrubých a osmahlých

¹⁾ Srovnej spisy sv. Felicity a jejích sedmi synů, §. 2. Ruinart I. 55.

údů katův jej obklopujících. Nyní ho zanechali samotného a nám jej nelze lépe popsat, nežli byl Evsebius, očitý svědek, popsal mládence jenom o několik roků staršího: „Viděti bylo mládence věku sotva dvaceti let, nesvázaného a neukovaného, ale prostého a pevně na místě svém stojícího; kterýžto složiv ruce své křížem myslí statečnou beze všeho strachu vroucně a ustavičně Bohu se modlil, tak že se ani nepohnul, ani na tu ani tu stranu s místa svého se nenachýlil; a to tehda, když rysové a medvědi svou vzteklostí netoliko jistou smrtí na něj dychali, ale tělo jeho již zuby svými s něho dráti a trhali měli, jichžto však tlamy tajnou Božskou mocí, nevím jak, zacpány byly, tak že sami rychle zase zpátkem utíkali.“¹⁾

Právě tak bylo u našeho mladistvého reka. Lid zuřil vida, kterak dravé zvíře za zvířetem vztekle kolem něho běhalo, vylo a ohonem se v boky mrskalo, an Pankrát v kouzelném kole státi se zdál, jemuž se zvířata přiblížiti neosmělila. Rozvzteklý býk, ježž proti němu vypustili, řtil se se ššíj sehnutou ku předu, zůstal však náhle státi, jakoby byl hlavou do zdi vrazil, hrabal se strašným řvaním v zemi, a vyhazoval prach do výšky.

„Dráždi ho, zbabělče!“ vzkřikl císař ještě hlasitěji.

Pankrát procitnul jako z vytržení a

¹⁾ Euseb. hist. eccl. 8, 7. (V českém překladě kněze Jana Krbce na str. 413.)

běžel rukami hýbaje na svého nepřítele. ¹⁾ Ale býk se obrátil, jakoby viděl lva na sebe přicházet, a utíkal ku vchodu, kdežto svého hlídače nalezl a jím vysoko do povětří mrští, Všickni byli mrzuti mimo mládence zmužilého, kterýž opět postavu modlíciho se na sebe vzal. Tu zvolal kdosi z lidu: „Onť má na hrdle amulet ²⁾ a jest čarodějník.“

Celé množství souhlasilo s tímto voláním, až císař rozkázal ticho a na Pankrátia volal: „Sejmi ten amulet s krku a odhoď jej, sice se ti nepříjemnějším způsobem odejme.“

„Pane,“ odpověděl mládenec hlasem zvukným, jehož v celém divadle slyšení bylo, „já nenosím amuletu, nébrž památku po svém otci, kterýž právě na tomto místě slavně totéž vyznání učinil, kteréž já nyní pokorně činím. Jsem křesťan a pro lásku Ježíše Christa, Boha člověka, mile rád život svůj položím. Neodjmej mi toto jediné dědictví, ježto jsem někomu jinému odkázal bohatší, nežli jsem je byl přijal. Zkusiž toho ještě jednou! Pardal to byl, jenž otci mému korunu dal, pardal ji snad dá i mně.“

Na okamžení panovalo ticho hrobové; podobalo se, že jest lid ukrotěn a pohnut.

¹⁾ Euseb. loc. cit. — Srovnej list sv. Ignatia k Římanům; také ve spisech mučnických o něm, u Ruinarta I. 40.

²⁾ Amulet, návěsek, libadlo, kouzlovec jest věc člověkově vzácná nebo svěcená, jižto z úcty na hrdle nosívá; bývají to také ostatky svatých. U pohanů pokládáno takové návěsky za prostředky kouzelné proti pohromě jakékoliv; a tudíž Pankrát císaři odpovídá: „že nenosím amuletu.“

Spanilá postava zmužilého mládence, jeho nadšený pohled, jeho příjemný zvukný hlas, jeho neohrožená řeč a jeho velkodušná odanost v podíl svůj získaly mu u toho zbabělého lidu vážnost. Pankrát to zpozoroval, a srdce jeho se třáslo před jeho šetrností více nežli před jeho vztekem. Onť se dnes zasvětil nebi; nemělaby se snad nádeje jeho vyplniti? Slzy mu vstoupily do očí, když opět ruce své v podobě kříže roztáhl, a zřetelným zvolal hlasem, kterýž opět do všech srdcí vnikal:

„Dnes, ano dnes, požehnaný Pane, jest den. kdy jsi chtěl přijíti; neprodlívejž! Dosti jsi osvědčil moc Svou na mně pro ty, jižto v Tebe nevěří, nyní prokaž milost mně, jenž v Tebe věřím!“

„Pardal!“ zvolal hlas; „pardal!“ opakoval hlas dvacaterý; „pardal!“ řvalo sto tisíc hlasů jedním sborem jako hřmotná spousta sněhu. ¹⁾ Pozdvihla se klec jako kouzlem a prostřed z písku, a jak z půdy vystupovala, padaly pobočné její stěny, a zajatec pouště byl na svobodě. ²⁾ Krásným skokem vyskočil pěkný pardal, a jakkoliv tmou, zajetím a hladem rozvzteklý byl, přece poskakoval téměř jako hravě a žertovně bez bluku po písku. Konečně zahlídl kořist svou. Všecka jeho kočičí zloba a ukrutnost vracela se

¹⁾ Divadlo pojmul 150,000 lidí.

²⁾ Toť bývalo obyčejným překvapením. Podzemní stroje k tomu nalezly se v koliseu.

a řídila jeho opatrné a zrádné pohyby. Celé divadlo bylo tak tiché, jakoby bylo poustevnou; oči všech bedlivě pozorovaly pardala, jak se kradmo oběti své blížil. Pankrát stál pořád na tomž místě naproti císaři, zdanlivě tak v myšlénkách vyšších ponořen, že pohybův nepřítele svého nepozoroval. Pardal se plazil kolem něho, jakoby se hanbil jinak na něj útok učiniti, leč s předu. Po hrudi leza a zvolna tlapu před tlapu klada, přiblížil se k němu až na skok a tam čekal několik okamžiků, v nichžto každý tajil dech. Hluboké vrčivé skučení, mrštný skok vzduchem, — a již se zařal jako pijavice zadními nchami na prsou, a zuby i předními pazoury na krku mučeníkově.

Ještě okamžení stál přímě, pozdvihl pravici k ústům, pohledl usmívavě na Sebastiana, poslal mu krásným ruky pohnutím poslední pozdravení rtů svých, — a sklesl. Tepny na hrdle byly roztrhány a spánek mučenícký spadl mu na oči. Krev jeho zmočila a zbarvila houbu, jižto mu byla Lucina na krk zavěsila, a smísila se nerozlučně s krví otcovou. Oběť mateřská se přijala. ¹⁾

¹⁾ Mučeník Satorus, jenž levhardem rozápán byl, mluvil umíraje slova napomínající vojínovi Pudentovi, kterýž posud nebyl křesťanem. Pak jej prosí o prsten, jež na prstě nosil; omočil jej ve své vlastní krvi, návratil mu ho a „zůstavil mu závdavek tento — podílem dědicným a svou krev památkou.“ Viz spisy o sv. Perpetue a Felicitě, §. 21. Ruinart I. 223.

Hlava dvacátá čtvrtá.

Křesťanský vojín.

Tělo mladého mučeníka pochovalo se v pokoji u Silnice Aureliovy ve hřbitově, kterýž brzy jeho jméno obdržel. Později se po něm pojmenovala i sousední brána, jakož jsme již byli napověděli. V době pokoje nad hrobem jeho vystavěla se basilika; stojí doposud jako památník jeho cti.

Pronásledování bylo nyní pořád krutější a počet jeho denních obětí stále zrůstal. Mnozí z těch, jichžto jména v listech našich psána jsou, zemřeli co mučeníci, jmenovitě někteří ze společnosti, kteráž v letníku Chromatiově shromážděna byla. Nejprve Zoe, jížto byl Sebastian opět mluvu navrátil. Bylať tlupou pohanské luzy přepadena, když se u hrobu sv. Petra modlila; rychle zavedl se sním soud, a ona umřela zavěšena byvši hlavou nad ohněm se kouřícím. Její manžel s třemi jinými z téže společnosti byl zatknut, opětně mučen a sťat. Trankvillin, otec Markův a Marcellianův, záviděv Zoe koruny modlil se veřejně u hrobu sv. Pavla; i bylť lapen a hned ukamenován. Jeho dva synové podstoupili též ukrutnou smrt. Zrada Torkvatoва, kterýž dřívější soudruhy své naznačil, — jmenovitě také zmužilého Tiburtia, jenž

nyní stát byl, ¹⁾ -- usnadnila pronásledovníkům práci.

Sebastian nepohyboval se u prostřed této seče jako stavitel, jenž vidí dílo své bouří rozkotané, ani jako ovčák, jenž vidí, že mu vrahové stádo odhánějí; podobal se více vojenskému vůdci na bojišti, kterýž toliko vítězství na zřeteli máje zakládá sobě na každém, kdož za dobyté vítězství život svůj vydává, a rovněž tak i sám hotov jest obětovati život vlastní, kdyby se jím vítězství zakoupiti mohlo. Každým přítelem, kterýž před ním padl, rozvázala se nová vazba, ježto jej k zemi poutala, a upevňoval se nový svazek, kterýž jej k nebi táhl: — jedna starost méně zde na zemi, a jeden přítel více tam na hoře. Sedával často aneb stával mlčky samotěn na místech, kdežto byl s Pankrátiem obcovával, a vzpomínal na radostivou bodrost, na krásné myšlenky a na skromné cnosti onoho milostného mládence. Ale necítil se býti od něho více vzdálena jako tenkrát, když jej byl do Kampanie odesílal. Onť svou povinnost k němu vykonal; brzy mělo dojíti na něj. Věděl to dobře; cítil, že milost mučeníctví prsa mu naplňuje, a tudíž očekával pokojně jeho hodinu. Příprava k tomu byla jednoduchá; co drahého měl, rozdal chudým, a postaral se prodejem o to, aby jmění jeho úředně pobráno býti nemohlo.

¹⁾ Slavnost jeho světí se se slavností otce jeho Chromatia dne 11. Srpna.

Fulvius obdržel značnou část mučeníkům pobraných statků, ale v celku nenalezal čáku svou upokojenou. Neviděl se sice nucena, aby císaře, jehož přítomnosti se vyhýbal, o podporu prositi; a však také ničeho nevydělal, a nestal se bohatším; ba musil, aby svým náhončím zaplatiti mohl, dluhy dělati. Každého večera musel u Evroty výslech o výnosu minulého dne přestáti a mnohé slovo výčitky a potupy slyšeti. Nyní však, pravil svému přísnému pánu, — tñi se stal Evrotas — prý chce ušlechtilejší zvěř uloviti, důstojníka, miláčka císařova, kterýž si v jeho službě znamenitého jmění nashromážditi musil.

Nepotřeboval dlouho čekati na příležitost. Devátého Ledna bylo velké přijímání pocty v paláci, při čem se ovšem všickni objevili, jižto sobě chtěli nějakou milost vyprositi, aneb hněvu císařova se obávali. I Fulvius tam byl, a byl, jak obyčejně, chladně přijat. Vyslechnuv mlčky zlořečení, ježto císař před sebe mumlal, povystoupil, sklonil koleno a promluvil takto :

„Pane, tvoje božství mi často předstíralo, že jsem svým pátráním jen málo pořídil u přirovnání ke tvé přízni a ke tvé štědré podpoře; nyní však odkryl jsem nejhanebnější spiknutí a nejpodlejší nevďěčnost, a sice blízko u samé božské osoby tvé.“

„Co tím míníš, kluku?“ tázal se tyran netrpělivě. „Vyjádři se, sice ti dám slova železným hákem ze chřtánu vytahovati.“

Fulvius povstal, vstákl ruku svou a pravil trpkým ale pokojným hlasem: „Sebastian jest křesťanem.“

Císař vyskočil vztekle se svého trůna a vzkřikl: „Padouchu, ty lžeš! Dokážeš slova svá, anebo umřeš po kousku, jakož ještě žádný křesťan pes nezemřel.“

„Zde mám dostatečných důkazů poznamenaných,“ odpověděl Fulvius a vytáhl pergamen, ježž kleče císaři podal.

Císař chtěl dáti hněvivou odpověď, an Sebastian k jeho velikému úžasu s veselým pohledem a s důstojným chováním předstoupil a nejpokornějším hlasem pravil: „Kníže, ušetřím tě práce, jižto by jsi měl vyšetřováním. Já jsem křesťanem a honosím se tím.“

Maximian, surový, ač i chrabrý voják bez vzdělanosti, byl solva s to, když měl pokojnou mysl, snesitelnou latinou se vyjádřiti; byl-li rozhněván, pak sestávala jeho řeč z porůzných vět, protkaných všemožnými sprostými a surovými slovy. V takémto postavení byl nyní a tudyž obsypával Sebastiana proudem potupných slov, jimiž mu všechny nepravosti vytýkal a jemu všechny přezývky dával, jichžto měl ve své bohaté zásobě takovýchto výrazů. Dvě nepravosti pak, ježto mu nejhlasitěji a nejzuřivěji předstíral, byly nevděk a zrada; že prý pěstoval hada za nadry svými, pravil, štíra, zlého ducha, a že prý se jen diví, že posud žije.

Křesťanský důstojník choval se v tomto

krupobití přezývek tak neohroženě, jakož se vezdy choval při útoku nepřitele na bojišti.

„Slyš mne, císařský pane,“ pravil, „snad naposledy. Řekl jsem, že jsem křesťanem; v tom jsi měl nejlepší rukojemství bezpečnosti své.“

„Jak to míníš, nevděčníku?“

„Tak, šlechtitný císaři: chceš-li se obklopiti životní stráží mužův hotových pro tebe poslední krupěj krve vycediti, pak jdi k žalářům a osvobod křesťany z klad na podlaze a z okovů na zdích; pošli do soudnic, a dej zmrzačené vyznavače se skřipců a z rožnů dovésti; vyprav rozkaz do divadel, aby se ještě žijící zohavené půlky křesťanův tigrům z drápů vyrvaly. Dej jim opět tolik lidské podoby, co ještě možno jest; pak jim dej zbraň do ruky a postav je vůkol sebe; a tento zmrzačený a zohyzděný zástup bude mít více věrnosti, více oddanosti a více horlivosti v hájení tebe, nežli všecky Dácké a Pannonské pluky. Ty jsi jim polovici krve vzal, oni pak milerádi druhou polovici za tebe dají.“

„Bláznovství a pošetilost!“ odpověděl divoch potupně. „Raději bych se obklopil vlky nežli křesťany. Tvoje zrada mi jest dostatečným důkazem.“

„A cožby mně bylo bránilo, abych v každou hodinu jako zrádce nejednal, kdybych zrádcem byl? Neměl-li jsem přístupu k tvé císařské osobě ve dne v noci, a osvědčil-li

jsem se býti zrádcem? Nikoliv, císaři, nikdo ti nebyl věrnějším nade mne. Mám však ještě jiného a vyššího Pána, Jemuž sloužiti musím, Pána, jenž nás oba dva souditi bude; a Jeho příkázání musím více poslušen býti nežli rozkazův tvých.“

„A proč jsi jako zbabělec svoje náboženství zapíral? Nepochybně, aby's ušel trpké smrti, jižto jsi zasloužil?“

„Nikoliv Pane. Nejsem ani zbabělcem, ani zrádcem. Nikdo nad tebe lépe neví, že nejsem ani tím, ani tím. Pokud jsem bratřím svým prospěšným býti mohl, nezdráhal jsem se uprostřed v jejich seči a ve své starosti žíti. A však konečně naděje moje vymřela; a já děkuji Fulvioví ze srdce, že mne svou obžalobou ušetřil těžkého rozhodnutí, mám-li smrt hledati nebo život nésti.“

„Já rozhodnu místo tebe. „Smrt“ jest obsahem ortele tvého, a musí to býti smrt zdlouhavá. A však,“ doložil tišeji, jakoby sám k sobě mluvil, „to se nesmí vyzraditi; věc ta musí se potichu mezi námi vyjednat, siceby se zrada rozšířila. Kvadráte, vezmi svého křesťanského zástupníka pod dohledku. — Slyšíš-li, troupe? Proč pak se nehýbáš?“

„Proto že jsem také křesťanem!“

Druhý výbuch vzteku, druhý proud sprostých přezývek končící rozkazem, aby se setník hned na popravu odvedl. Se Sebastianem mělo se jinak naložiti.

„Přivolejte H y f a x e,“ řval tyran. Po několika minutách vstoupil veliký, polonahý Numidčan. Nesmírně dlouhý luk, křiklavě pomalovaný sajdák ¹⁾ plný šípů a krátký meč byly spolu ozdobami a zbraní setníka afrických lukostřelců. Stál přímo před císařem jako krásná socha zpěžová s lesklýma smaltovýma očima.

„Hyfaxi, mám pro tebe prácičku. Zítra se musí vykonati, ale dobře,“ pravil císař.

„Dobře, pane,“ odpověděl setník s úšklebkem, při němžto mu zuby, bílé jako slonová kost, vystoupily.

„Vidíš setníka Sebastiana?“ (Černoch kýval.) „Vyzradilo se, že jest křesťanem.“

Kdyby byl H y f a x ve vlasti své, a kdyby byl z nenadání na skrytého hada nebo na hnízdo štirův šlápnul, nebylby se více ulekl, nežli zprávou, že jest křesťanovi tak blízek, — on, jenž nejohavnější modly vzýval, všemu nesmyslu věřil, všecky hanebnosti páchal a všecky ukrutnosti konal.

Maximian pokračoval: a H y f a x doprovodil každou větu kýváním a úsměvem, — vlastně tím, co za úsměv pokládal, — bylot to sotva úsměvem lidským.

„Vezmeš Sebastiana s sebou do vašeho bytu, a zítra časně z rána, — nikoliv dnes večer, slyšíš? neboť vím, že v tuto dobu jste všickni ožralí, — tedy zítra ráno,

¹⁾ Sajdák čili toul, toulec jest pouzdro na šipy.

když jsou vaše ruce jisty, přivažte jej ke stromu v háji Adonisově, a ustřílejte jej zpovolna až do smrti; zpovolna, rozumíš-li? Žádnou z vašich krásných střel zrovna do srdce nebo do mozku, nébrž množství šípů, až bolestí a ztrátou krve vysílen umře. Rozumíš-li mi? Nuže pryč s ním! Ty však budeš mlčeti, pamatuj si to, sice —“

Hlava dvacátá pátá.

Vysvobození.

Na vzdor všelikému snažení, aby věc ta v tajnosti se zachovala, rozšířila se zpráva brzy u všech, jižto byli s dvorem ve spojení, že jest Sebastian křesťanem a že má zítra zastřelen býti. Na nikoho nepůsobila dvojnásobná zpráva tak hluboce jako na Fabiolu.

Sebastian křesťanem! mluvila sama k sobě; nejšlechetnější, nejčistší, nejmoudřejší mezi vzácnými Římany spoluoudem této sprosté a hloupé strany? Nemožno! A přece se to pravdou býti zdá. Jsem-liž sklamána? Nebyl-liž on tím, čím se mi býti viděl? Byl-liž sprostým podvodníkem, jenž se cnostným stavěl a tajně neřestným člověkem byl? Také nemožno! — Ano, to bylo skutečně nemožné. Mělať pro to jistých důkazů. Onť věděl, že ruku její a jmění její dostati mohl, kdyby byl chtěl; a přece se byl k ní cele velkodušně a něžně choval.

On byl, čím se býti zdál, o tom byla přesvědčena, — nikoliv pozlaceným, než zlatem. — Ale kterak se měla ta nápadná udalost vysvětliti, že křesťan nejvšš dobrým, cnostným a lásky-hodným byl.

O jednom rozřešení této záhady netušila Fabiola ničeho, — že totiž tím vším byl proto, že byl křesťanem. Onať viděla záhadu tu jen v jiné podobě; kterak všechno to býti může navzdor tomu, že křesťanem byl.

Přemýšlela tu i onde; ale nadarmo. Konečně, myslila si pak, měl dobrý starý Chromatius přece pravdu; snad křesťanství přece není tím, zač jsem ho měla, a já jsem se měla s ním více zaměstnávat. Jsem přesvědčena, že Sebastian nikdy nekonal těch hrozných věcí, z nichžto se křesťané viní. A přece jim je všecken svět předstírá.

Zdali snad byla jedna podoba tohoto náboženství tenější a jedna sprostší, zrovna tak, jako u filosofické školy, jížto se ona přidržela, u epikureismu, dvojí směr byl, jeden hrubý, hmotný, surově smyslný, a jeden vybroušenější, skeptický, filosofický? Pak náležel Sebastian k vyšší třídě, a nenáviděl i v ošklivosti měl pověry a nepravosti obyčejných křesťanů. Takováto domněnka nepodobala se jí zcela pravdě nepodobnou; ale nemohla pochopiti, žeby muž, jako tento šlechtetný vojin, jakýmkoliv způsobem k tomuto nenáviděnému plemenu přináležeti mohl. A

přece byl hotov umřít pro víru křesťanův! O Zoe a ostatních ještě ničeho neslyšela, navrátilvši se tepruv minulého dne s cesty, jižto byla do Kampanie podnikla, aby záležitosti otcovy uspořádala.

Kteraká škoda, myslila si, že se Sebastianem více o takovýchto věcech nemluvila. A však nyní bylo pozdě; zítra měl umřít. Tato druhá myšlénka způsobila jí bolest, jako šíp v srdce její střelený. Byloť jí, jakoby ji očekávala osobní ztráta, jakoby osud Sebastianův zastihl někoho, jenž jakousi tajemnou vazbou úzce s ní spoután byl.

Myšlénky její stávaly se pořád zasmušilejšími a smutnějšími, když přemýšlejíc v šeru večerním seděla. Náhle z nich byla probuzena, an otrokyně se světlem vstoupila. Byla to Afra, černá otrokyně, kteráž byla vstoupila, aby donesla večeri, již velitelka o samotě požítí chtěla. Tím zaměstnána jsouc pravila: „Slyšela-li jsi tu novinu, velitelko?“

„Kterou novinu?“

„Nu, že Sebastian zítra šípy ustřílen býti má. Škoda! On byl pěkný mladý muž!“

„Mlč, Afro, nevíš-li mi něco ozvláštního o věci té říci.“

„Ó arcif, velitelko má; a já vím něco dokonce podivného. Víš-li, že se vyjevilo, že přináleží k hanebným křesťanům?“

„Mlč a buď ticho, prosím tě, a nežvatlej o věcech, jimžto nic nerozumíš.“

„O jistě nerozumím, když poroučíš. Já se také domnívám, že ti osud jeho jest docela jednotejným, velitelko. Mne alespoň se zcela netýká. Onť nebude prvním důstojníkem, jež krajané moji zastřelí. Mnoho jich postříleli, a některé vysvobodili. Ale to ovšem bylo náhodou.“

Ozvláštní přízvuk, s kterým tato podivná slova pronesla, neušel Fabiolinu bystrému uchu a rozumu. Ponejprv popohledla a obrátila pátravě oči své na černý obličej své otrokyně. Neznamenala na něm žádného zvláštního výrazu. A fra postavila nádobu s vínem na stůl, jakoby byla ničeho neřekla. Konečně pravila Fabiola k ní: „Afro, co jsi chtěla říci?“

„Ó nic, velitelko. Což pak může ubohá otrokyně věděti? A neřku-li tepruv co může činiti?“

„Pojď, pojď; tyť jsi slovy svými něco mínila, a to já musím věděti.“

Otrokyně odstoupila od stola blízko k pohovce, na níž Fabiola seděla, ohlédla se za sebe a kolem sebe a pak šeptala: „Přála-li by's sobě, aby byl Sebastian osvobozen?“

Fabiola téměř vyskočila, když odpovídala: „Zajisté!“

Otrokyně položila prst svůj na rty a pravila: „Bude to mnoho státi.“

„Jmenuj mi cenu!“

„Sto sestercí¹⁾ a moji svobodu.“

¹⁾ Přes 5000 tolarů.

„Přijímám výminku tu; ale jakou jistotu mi dáš?“

„Slib tvůj nechať tebe jen tenkrátě váže, když 24 hodin po odpravě ještě žítí bude.“

„Dobře; a jakou jistotu žádáš ty?“

„Tvé slovo, velitelko.“

„Jdi Afro, neztrať ani okamžiku.“

„Není náhle,“ odpověděla otrokyně pokojně, a ukončila zdlouhavě přípravy k večeři.

Pak šla hned k paláci do bytu Mauretanův a vyhledala setníka.

„Co pak chceš, Jubalo,“ tázal se setník, „o této hodině? Dnes večer není žádné slavnosti.“

„Vím to, Hyfaxi; ale mám ti cosi důležitého říci.“

„Co pak?“

„Týká se to tebe, mne a vězně.“

„Hle, tu jest,“ pravil divoch ukazuje na dvůr, do něhož jeho dvěře vedly; „člověk by nemyslí, že má zítra zastřelen býti. Hle, jak pokojně spí! Nemohlby sladčeji spáti, kdyby měl zítra svatbu slaviti.“

„Jako ty a já, Hyfaxi, pozejtřku svatbu mítí budeme!“

„Nu, jen tak nenáhli; dříve se musejí některé výminky naplniti.“

„Nuže dobře; které pak?“

„Nejprv musíš býti volná; já si nemohu otrokyni za manželku vzíti.“

„O to se bude pečovati.“

„Za druhé musíš věno mítí, dobré věno,

rozumíš-li? neboť já jsem nikdy neměl peněz více potřebí, jako nyní.“

„I o to bude postaráno. Mnoho-li očekáváš?“

„Nejméně 2000 toralů.“¹⁾

„Já donesu 4000.“

„Výborně! Kde pak jsi všecky ty peníze dostala? Koho jsi okradla, koho jsi otrávil, má krásná kněžko? Proč bychom až na pozítřek čekali? Seberme se zítra nebo dnes večer!“

„Ticho, H y f a x i ! Peníze ty jsou dokonce poctivě nabyty; ale i tuto musejí výminky naplněny býti. Řekla jsem ti, že jsem přišla, abych také stranu toho vězně s tebou mluvila.“

„Nu ano; ale což pak on má do naší svatby?“

„Velmi mnoho.“

„Co pak?“

„On nesmí umřítí.“

Setnák se na ni díval s mšchaninou žluči a hloupého obdivu. Zdálo se, že má chuť, ruku na ni vztáhnouti; ona však ostala nepohnutě a neohroženě před ním státi, a podobalo se, jakoby očima svýma kouzelně na něj působila, asi tak jako had v otčině její na supu.

„Jsi-li pomatena?“ zvolal konečně. „Tak dobře by's mohla také mou hlavu žádati. Kdyby's byla císařovu tvář viděla, když mi své

¹⁾ Spisovatel tuto pro snadnější pochopení jmenoval místo Římských peněz příslušné anglické: překladatel volí z téže příčiny peníze naše.

rozkazy dával, byla by's poznala, že s tímto zde nechce žertovati.“

„I ba až ba, muži! Ovšem! že vězeň musí jako mrtvý vypadati, a dá se zpráva, že jest mrtev; ale 24 hodin po odpravě musí ještě žít.“

„A když opět vyzdravne?“

„Ostatní křesťané budou se o to starati, aby se v úkrytu choval.“

„Čtyry a dvacet hodin jsi pravila? Přál bych si, aby jich bylo jenom dvanáct.“

„Ale já vím, že ty to znáš dobře vypočítati. V hodině 25té nechať si umře.“

„To jest nemožné, J u b a l o, dokonce nemožné, on jest příliš důležitou osobou.“

„Nuže dobře; naše vyjednávání jest ukončeno. Peníze jen pod tou výminkou se vydají. Ty tedy vyhodíš 4000 tolarů.“ Obrátila se, jakoby chtěla jíti.

„Stůj, stůj!“ pravil H y f a x prudce; ďábel lakoty zvítězil. „Uvidíme! Ale polovice těch peněz padne na uplacení a pohostění mých lidí.“

„Na to mám ještě 1000 tolarů v zásobě.“

„Skutečně-li? Má kněžno, má kouzelnice, můj okouzlující čertíku! Ale to jest příliš mnoho pro ty padouchy. Dáme jim polovičku, a druhou polovičku přidáme k věnu; co myslíš?“

„Jak chceš; jen když se všecko stane, jak jsem pravila.“

„Vyjednáno! Nechat 24 hodin žije, a pak budeme slaviti veselou svatbu.“

Sebastian ničeho netušil z toho krásného vyjednávání o svém vysvobození. Jako Petr spal mezi dvěma strážníky pokojně vedlé zdi dvorní. Práci denní unaven mohl se dnes časně na pokoj odebrati, což mu jindy málo kdy možno bývalo; dlažba mramorová byla pro vojína dosti dobrým lůžkem. Když byl několik hodin odpočinul, procitnul občerstven, a jelikož nyní všecko kolem něho pokojno bylo, vstal a modlil se s roztaženýma rukama.

Modlitba mučeniškova není přípravou na smrt; takové smrti není přípravy třeba. Vojín, kterýž náhle vyznává, že jest křesťanem, a pak hlavu kloní a krev svou míchá s krví vyznavače, ježž měl odpraviti; aneb přítel, kterýž mučeníka na smrt vedeného pozdravuje a lapen jest a radostně s přítelem umírá, ¹⁾ jest tak dobře k mučeníctví připraven jako ten, jenž byl měsíce na modlitbách v žaláři ztrávil. Modlitba mučeniškova tudyž není prosbou za odpuštění hříchů života; neboť má vědomí dokonale lásky, kteráž bázeň vymezuje, má vnitřní jistotu nejvyšší milosti, která se s hříchem nesrovnává.

Sebastian se také nemodlil o zmužilost

¹⁾ Když byl Felix na smrt veden, potkal ho křesťan, kterýž poznav jej zvolal hlasitě, že i on jest křesťanem a políbil Felixe. Byl odpraven s Felixem, a jelikož křesťané jména jeho neznali, jmenovali ho Adauktem t. j. přimnoženým, „že byl svatému mučeníku Felixovi přimnožen ke koruně.“ Řím. breviář 30. Srpna.

a sílu; neboť úzkosti a slaboty neznal. Díval se na bojišti v boji za svého zemskeho pána smrti neobroženě do očí, a tudyž také kráčel nekonečně radostněji smrti za svého nebeskeho Pána v ústrety.

Jeho modlitba až do jitra byla radostným chvalozpěvem krále králův; onť souhlasil s chvalozpěvem, jež serafové s očima zářícíma a s křídlaoma nikdy neodpočívajícíma bez ustání Hospodinovi zpívají. A když pohled jeho padl na hvězdy na nebi bezmračném, vyzýval je, aby jakožto strážcové ve své povinnosti věrní jako on sobě heslo chvály Boží přivolávaly; a když noční vítr bezlupennými stromy v poblízkém háji Adonisově vál, vyzýval ho, aby své bouřlivé hučení umírnil a v tichých zvucích ke cti Boží ve struny hýbajících se větví stromových sáhal; — vždyť pak to byly jediné chvalozpěvy, jež země v takýchto zimních nocích Bohu přináseti mohla.

A dále pomýšlel s radostí na blížící se jitro. Již byl kohout zazpíval; brzy měl slyšeti ony větve nad sebou šustět k ostrému sykotu letících a terče svého nechybujících šípů. Radostivě podával se ostrým jazykům těchto šípů, jenž jako hadi syčeli a prahli po jeho krvi. Podával se za obět ke cti Boží a k usmíření Jeho hněvu. Obětoval se ozvláště za Církev stísněnou a modlil se, aby jeho smrtí její bolesti se umírnily.

A pak se pozdvíhly myšlenky jeho od Církve zemske k Církvi nebeské, jako orel,

jenž s nejvyššího vrcholu hory k slunci vy-
létá. Mračna se odstranila, a modrý vyšívavý
závoj jitra byl roztrhán jako opona svatyně,
a on nazírá v jeho odhalené prostory daleko,
daleko do jejího nitra; on vidí přes zástupy
svatých a přes pluky anjelův nejvniternější a
nejzářnější velebnost, již byl Štěpán viděl.
A nyní oněměl jeho chvalozpěv: souhlasové
zaznívali k němu tak líbezně a tak velebně,
žeby hlas zemský byl k tomu zlozvukem bý-
val; zaznívali k němu a nepožadovali žádné
odpovědi, neboť přinosisi nebe v jeho duši; a
což mohl on za to na vzájem dáti? Pramen
nejčistší slasti, podobnější proudícímu se ohni
nežli vodě, prýštil se u nohou Beránkových ¹⁾,
a tekl v jeho srdce, jež nic jiného činiti ne-
mohlo, než jej vjímati. Ale jak proud ten tiše
k němu tekl, viděl v jeho jasných vlnách obraz
hned toho, hned jiného z blažených přátel,
kteříž jej byli předešli; bylot, jakoby z jeho
živých vod pili, v nich se koupali, hráli, se
potápěli a v nich se takorůzka rozplývali.

Oblíčeť jeho zářil jako odleskem tohoto
vidění, a ranní červánky, jež se právě roz-
žehnuly — ach, co to za bledé červánky! —
svítily mu do tváří, když byl povstal a s ru-
kama křížem položenými k východu se obrátil.
Hyfax své dvěře otevírav a jej uviděv, byl
by rád přes dvůr lezl a před ním na tvář
svou padl.

¹⁾ Srovnej Str. 81. poznamenání 1.

Sebastian procitnul jako z vytržení. Hyfaxovi zněl zvuk sestercí v uši a upamatoval jej na to, že si jich musí tepruv zasloužiti. Tudyž zvolil ze svých sto lidí pět lukostřelců, kteříž letící šíp svým šípem ještě rychlejším rozštípnouti znali, povolal je do své světnice, řekl jim, jaké mzdy sobě zasloužiti mohou, — o svém vlastním podílu z odplaty té ovšem nepověděl ničeho, — a vyjednal s nimi, jakby se Sebastianem naložili. Za mrtvolu křesťané již značnou sumu byli podávali; dva otroci měli venku na ni čekati. Na mlčelivost svých druhův mohl spoléhati.

Sebastian vyveden byl do vedlejšího dvora paláce, kterýž dělil byty těchto afrických lučníkův od jeho vlastního příbytku. Byl řadami stromů posázen a Adonisovi zasvěcen. On kráčel vesel uprostřed katův svých; celá tlupa šla za nimi. Lukostřelci sami toliko měli diváky býti a ti to považovali událost tu za obyčejné cvičení ve střelbě. Byl jest ze svých šatů svlečen a na strom přivázán, an oněch patero vybraných střelců chladně a pokojně se jemu naproti postavilo. — Byla to smrt bezútešná: — žádného přítele, žádného sوترpného srdce nebylo na blízku; žádného křesťana, jenžby byl jeho „s Bohem!“ věřícím přinesl, aneb pro ně jeho poslední slova slyšel a svědkem jeho statečnosti býti mohl. Uprostřed divadla lidmi naplněného státi mezi stotisíci svědkův křesťanské statečnosti, zmužilost dodávající pohledy mnohých viděti a

tichounké žehnání několika milujících přátel slyšeti — v tom bylo cosi povzbuzujícího, téměř cosi rozplameňujícího; aspoň se při tom přidávala slabá pomoc přirozeného povzbuzení k mocnější pomoci, jižto milost Boží udílí. I úšklebné jásání chatry zvyšovalo přirozenou zmužilost, jakož křik lovcův pronásledovanou zvěř jen sílí. Ale tento výjev byl mrtvý a němý, — za svítání, v uzavřeném dvoře bylť jest s chladností nejnecitelnější přivázan jako otep sena nebo jako vycpaná podoba, aby za rozkazem tyranovým sloužil za terč; bylť sám uprostřed tlupy černých divochů, jichžto řeč již odporně nemotorna a nesrozumitelná byla, kteří však nepochybně své hrubé vtipy promlouvali a se smáli, jako lidé před nějakou hrou nebo před nějakým žertem se smávají; — to všecko hodilo se více k ukrutnému zavraždění rukou zbojníkův v lese, nežli k veřejnému a slavnému vyznání jména Christova; více k úkladní vraždě jako k mučeníctví.

Ale Sebastian na to nedbal. Anjelé dívali se přes zeď na něj, a vycházející slunce, oči mu oslepující, střelcům však míření usnadňující, neozářilo jej jasněji nežli obličej Páně, kterýž viděl, co mučeník pro něj trpěl, — jediného svědka, na jehož přítomnost váhu kladl.

Prvý černoch napráhl luk svůj a šíp vedral se Sebastianovi v maso. Střelec nastoupal za střelcem, a každý byl odměno-

ván pochvalným tleskotem, jelikož každý dostihl cíle svého, ale za císařským rozkazem nikdy takový oud, kdeby rána byla smrtelnou. Tak se provodila krutá hra dále; všickni se smáli a křičeli, žertovali a veselili se, a nikdo neokázal jiskru soutrpnosti s mučeníkem, jehož oudové krví zmalováni byli. ¹⁾ Všickni považovali vč tu za žert; pro něj však to bylo trpkou pravdivostí — bodavá bolest každé nové rány, vysílenost, umdlenost, tvrdé vazby, nepohodlné postavení. Ale opravdivá byla také statečnost jeho srdce, stálost jeho ducha, nezvratnost jeho víry, nepřemožnost jeho trpělivosti, nenasytnost jeho lásky k utrpení pro svého Pána. Opravdivá byla modlitba, opravdivý jeho pohled k nebi, opravdivá jeho toužebnost, aby vrátní nebeští přišli a jemu bránu otevřeli.

Byla to skutečně strašná smrt; ale to nebylo nejhorší. Smrt nepřicházela; zlaté brány ostávaly zavřeny; mučeník — tím byl v srdci — měl pro větší oslavení i zde na zemi ještě zachován býti; a proto se nespáčil rychle od smrti k životu převedena, nébrž sklesl bez sebe v láno anjelův. Jeho mučitelové viděli, že to s ním již dosti daleko došlo; přerežali provazy, jimiž přivázán byl, an on klesl ve mdlobách a jak se podobalo mrtvé na koberec krve, jež byl sám pod svými nohama na zemi rozprostřel. Tu ležel jako šlechetný voják, —

¹⁾ „*Membraque picta cruore novo.*“ (A oudové byli malováni krví novou.) Prud. Peristeph. 3. 29.

právě jako nyní jeho obraz mramorový pod jeho oltářem ve chrámě leží, jenž mu zasvěcen a nám tak vzácen jest. Krásněji jej sobě alespoň představití nemůžeme. Stará kapla stojí pod zříceninami Palatinského pahorka na tom místě, kdežto byl sklesl. ¹⁾

Hlava dvacátá šestá.

Znovuobživnutí.

Noc již byla daleko popošla, když Afra, ukončivši vyjednávání své s H y f a x e m k úplné spokojenosti, domů se navrátila. Byla studená noc zimní; proto byla dobře zahalena a neměla právě chuti na cestě se zastavovati. Ale noc byla přece krásná, a měsíc zdál se rukou stříbrnou měkké roucho Sloupu znouného ²⁾ hladiti. Zůstala u ní státi, a když tu byla několik okamžiků rozmýšlejíc stála, vypukla v hlasitý smích, jakoby ten krásný vodomet v ní byl vzpomínku na něco směšného probudil. Pak se obrátila chtě dále jíti; tu však uchopil ji kdosi silně za rameno.

„Kdyby se's nebyla smála,“ pravil trpce člověk, jenž ji byl uchytíl, „nebyl bych tě poznal; ale tvůj smích, podobný smíchu hye-

¹⁾ Kapla ta stojí mezi vítězným obloukem Titovým a Konstantinovým na pahorku Palatinském. Rodina Barberini ji nedávno dala opravit.

²⁾ Viz na str. 86.

ny, činí tě znatnou. Slyš, divoká zvířata, tvoji afrikánští strýcové, odpovídají smichu tvému z divadla.¹⁾ Čemu jsi se smála?“

„Tobě.“

„Jak to?“

„Myslíla jsem na naši poslední schůzku na tomto místě, a tu mi napadlo, co jsi byl tenkrát za blázna.“

„Velice dobrotivě od tebe, Afro, že jsi na mne myslila; a to tím více, an já jsem na tebe nepamatoval, nébrž na tvé krajany tamto v klecích.“

„Zanech své nestydatosti a jmenuj lidi jich pravým jménem. Jáť nejsem již více otrokyní Afrou, alespoň jí za několik hodin již více nebudu, — nébrž Jubalou, manželkou Hyfaxe, setníka mauretánských (afrikan-ských) lučníků.“

„Velmi vážený muž, bezpochyby; jen kdyby znal jiným jazykem mluvit mimo svou zlodějskou řeč. A však těchto několik hodin stačí, bychom svou záležitost vyjednali. Tyť se's právě zmýlíla, domnívám se; tyť jsi byla, není-liž pravda, ježto jsi mne o naší poslední schůzce za blázna měla? Co pak se stalo z tvých krásných slibů, jež jsi mi tenkrát učinila, a ze zlata ještě krásnějšího, jež jsem

¹⁾ V divadle tom, jakož známo, chovala se v železných a kamených klecích divoká zvířata přivoděná ze zemí afrických, jichž se upotřebilo při hrách a divadlech veřejných k bojům a štvanicím, ale také k rozsápání na smrt odsouzených křesťanů; a tato zvířata právě v tu dobu noční řvala.

ti byl dal? Moje zlato bylo ryzé, ale slibové tvoji, jak se obávám, osvědčili se býti prachem.“

„Nepochybně; neboť přísloví v mé mateřské mluvě praví: „Prach na obrubě mudrcův jest lepší, nežli zlato na pasu bláznův.“ Ale, bychom k věci přišli, — zdali jsi kdy v moc mých čarodějských prostředků a nápojův lásky věřil?“

„Ovšemž že jsem věřil; což pak bylo všecko podvodem?“

„Nikoliv právě všecko; tyť vydáš, že Fabius jest odstraněn a jeho dcera jest majetnicí jeho jmění. Toť bylo nevyhnutelně potřebným úvodním prostředkem.“

„Jak že! Zdaliž tedy čáry tvé odstranily otce?“ tázal se Korvin s úžasem nazpět couvaje.

Byloť toliko okamžitým nápadem Afriáným, že tak mluvila; ale nyní užila výsledku slov svých a pravila: „Zajisté; což jiného? Snadnoť jest každého odstraniti, kdož v cestě stojí.“

„Dobrou noc, dobrou noc!“ odpověděl s velikou úzkostí.

„Počkej přece okamžení!“ řekla přivětivěji, „Korvine, dala jsem ti onoho večera dvoji radu, jež měla takovou cenu, jako všecko tvé zlato. Jedné z těch dvou rad jednal jsi upřímo naproti, druhou pak se's nespravoval.“

„Jak to?“

„Neřekla-li jsem ti, aby's křesťany nehonil. než do sítě je lapal? Fulvius toto činil a něčeho si při tom vysloužil; ty pak jsi ono činil, a co ti to prospělo?“

„Nic mimo mrzutosti, hanu a rány.“

„Prvá rada, již jsem ti dala, byla tudyž dobrá; nyní pak spravuj se druhou.“

„Jak pak?“

„Když kořistí křesťanskou dosti zbohatneš, ucházej se o ruku Fabiolinu. Onať posud každého ucházeče chladně odkázala; ale jednu věc jsem při tom pozorovala — žádný ucházeč nebyl bohat. Každý marnotratník toužil po jejím bohatství, poněvadž již sám ničeho neměl; ale spolehej na to; cenu tu lze dosáhnouti jenom zásadou: Dvě a dvě jsou čtyry.“ Rozumíš-li mi?“

„Ó příliš dobře; a však odkud mají mo-
je dvě přijíti?“

„Poslyš mne, Korvine; nebo dnes jest poslední naše schůzka, a já tě přec vlastně mám ráda, že tak jádrně, nesvědomitě, nelitostně a necitelně nenáviděti znáš.“ — Přitáhla jej blíže k sobě a šeptala mu: „Vím od Evroty, z něhož všecko vylákati mohu, že Fulvius má na několik bohatých křesťanů a křesťanek nastraženo, jmenovitě na jednu. Pojď sem do stínu, a já ti povím, kterak mu jeho poklad ještě odejmouti můžeš. Ponechej mu, aby spáchal vraždu, jíž potřebí jest; nebo to snad způsobí namáhání a mrzutost; ale potom

vstup mezi něj a kořist. On by tobě každého dne tak učinil.“

Mluvila několik okamžiků po tichu a horlivě s ním; konečně zvolal on hlasitě: „Výborně!“ — Jaké to slovo v takových ústech! —

Jak se v krátké době všecko změnilo! Posledníkrát, když ti dva zlí lidé na tomže místě stáli a proti jiným záhubu vymýšleli, stáli u okna nad nimi dvě cnostní mladí člověkové, jenž jako dobří duchové dávali sobě záležitosti na tom, aby tkaninu jejich zloby rozervali a jich zlé záměry překřížovali. Nyní jich tam není; jeden z nich spí spánek mučennictví, druhý spí naposledy před svou odpravou. Smrt se nám musí jako svatá moc objevovati, vidíme-li, že mnohem raději dobré nežli zlé k sobě bere. Onať vytrhává květiny, koukolu však ponechává jedovatého života, až pozdě uvadá.

Když pak ti dva pohledli, stáli jiní dva mužové u okna.

„To jest Fulvius,“ pravil Korvin, „kterýž právě k oknu přistoupil.“

„A druhý jest jeho zlý duch Evrotas,“ doložila otrokyně. Obá je pozorovali a poslouchali ze svého tmavého koutka.

Fulvius právě zase přišel k oknu s mečem v ruce, a pozorně prohlížel pochvu jeho v jasném světle měsíčním. Konečně jej hodil na zemi a zvolal klna: „Jestli to přece jen měď!“

Evrotas přišel, jak se podobalo, s drahocennými závěsky mečovými, a prohlížel je bedlivě. „Samé nepravé kameny! Celé to harampátí opravdu nestojí ani za sto tolarů! Tuť jsi opět špatně pochodil, Fulvi!“

„Pořád mne trápíš svými výčitkami, Evroto! A přece mne stál tento bídný zisk život jednoho z nejvzácnějších důstojníků císařských.“

„A nepochybně také nepřinesl žádných důků od jeho pána.“ — Evrotas měl pravdu.

Druhého jitra, když otroci šli pro mrtvolu Sebastianovu, slyšeli k úžasu svému černou ženskou osobu, jež vedlé nich šla a šeptala: „Ještě žije.“ Místo hřbitova zanesli jej tedy do pokoje Irenina. Jelikož to bylo velmi ráno a císař večera včerejšího do svého oblíbeného paláce na Lateraně byl šel, mohli to nepozorovaně učiniti. Dionys hned povoláný uznal, že žádná rána není smrtelná; ale ztráta krve byla tak veliká, že tídnové uplynouti musejí, ažby Sebastian opět povstati mohl.

V napotomných 24 hodinách přicházela Afra téměř každou hodinu, aby se dotazovala, jak jest Sebastianovi. Když byla stanovená lhůta prošla, zavedla Fabiolu do příbytku Irenina, aby se sama přesvědčila, že ještě dýchá, ač velmi slabě. Listina jejího propuštění se vyhotovila, suma peněz se vyplatila a celý Palatinský pahorek i s náměstím ozýval

se divým kvasem a ohyzdnými obřady, jimiž se její oddavky s Hyfaxem slavily.

Fabiola dotazovala se s pečlivostí tak útlou po Sebastianovi, že Irene jinak nepsoudila, než že jest křesťankou. Ponejprv uspokojila se tím, že u dveří se ptala a Irene značnou summu doručila na zapravení výloh s péčí o Sebastiana spojených; ale po dvou dnech, když mu lépe bylo, byla dvorně pozvána, aby vstoupila, a ponejprv v živobytí svém, pokud věděla, nalézala se nyní v lůně rodiny křesťanské.

Irene byla vdovou po Kastulovi, po jednom z obrácenců, kteříž u Chromatia byli. Její manžel bylť jest nedávno odpraven; ona však ještě ostala v pokojích, jež on byl v paláci obýval. Dvě dcery bydlely s ní a Fabiola pozorovala, blíže s nimi se obeznámivši, značný rozdíl v chování jejich. Jedna totiž patrně považovala Sebastiana za vedralce, a přichodila pořádku nebo nikdy jemu na blízko; chovala se k matce své nezdvořile a hrdě; smýšlela zcela po světácku, soběcky, lehkovážně a nepovážlivě. Druhá, mladší, byla pravým opakem sestry své, mírná, poslušná a přívětivá, zdvořilá k jiným, laskavá ke své matce, starostlivá o ubožáka nemocného. Irene sama byla obrazem pravé křesťanské matrony z prostředního stavu. Fabiola ji neuznávala za velice duchaplnou, učenou, vtipnou nebo vyhlazeně vzdělanou: ale za to za pokojnou, činnou, rozumnou a upřímnou; nad to měla

patrně vřelé, lásky plné srdce, šlechetné smýšlení a podivu hodnou trpělivost. Pohanská panička nikdy takové domácnosti neviděla; — všecko bylo jednoduché, skrovné a spořádané. Nic nerušilo štěstí rodinné, leč povaha starší sestry. Po několika dnech dozvěděli se, že Fabiola není křesťankou; ale proto se jináče k ní nechovály. A nyní i ona zvěděla, což ji ovšem velice pokořilo, že i starší sestra posud ještě byla pohanou. — Všecko, což byla Fabiola viděla, příznivě na ni působilo a přispívalo k tomu, aby změkla tvrdá kůra předsudkův, kteráž srdce její pokrývala. Pro tu dobu však byla pozornost její popředně obrácena na Sebastiana, jenž se zdlouhavě otavoval. Umluvila se s Irenou, aby převezen byl na její statek v Kampanii; doufala, že tamto s ním o náboženství bude moci mluvit. Ale záměr ten vrazil na překážku nepřemožnou.

Nechceme se pokusiti o to, bychom čtenáři popisovali, co Sebastian myslel a cítil. Toužil po mučení, modlil se o ně, přetrpěl všecky jeho bolesti; pokud lidé věděli, byl mrtev, s tímto světem se rozloučil a nyní opět procitnul, nikoliv co mučeník, nýbrž co obyčejný zemský poutník, kterýž spasení své vezdy ještě zmařiti může; toť bylo zajisté tvrdším osudem nežli mučení, samo. Podobal se muži, kterýž uprostřed bouřlivé noci přes hučící řeku nebo přes nepokojnou zátoku se plavit chce, aby ušel nelitostnému nepříteli, —

kterýž po mnoho hodin se byl pachtil, jehož lodička bouří se zmítala a téměř překotěna byla, a jenž se nyní přece opět nazpět zahánána vidí na břeh, od něhož byl odploul. Aneb, on se podobal svatému Pavlovi, kterýž nazpět na zemi doposlán byl, aby jej satan opět zášijkoval, když již byl slyšel tajná slova, kterých nelze leč duchu mluvití. ¹⁾ Ale ni žádný reptání ani nárek nevyšel ze rtův jeho. Klaněl se mlčky Boží vůli a doufal, že jest soudem Božím, aby mu dána byla zásluha dvojnásobného mučeníctví. Po této druhé koruně toužil tak vroucně, že odmítal všeliké návrhy, by se na útěk dal a skryl. „Nyní jsem sobě zasloužil,“ pravil velkodušně, „právo mučeníka, že směle pronásledovníkům svým mluvití mohu. Právo to budu vykonávati, co jen budu moci lůžko své opustiti. Pěstujtež mne tedy dobře, aby se to tím spíše státi mohlo.“

Hlava dvacátá sedmá.

Druhá koruna.

Záměr, jejíž černá otrokyně Korvino-
vi radila, jest tentýž, o němž jsme již roz-
mluvou Fulvia s Evrotou něco zvěděli.
Fulvius nabyl z prostomyslných výpovědí
slepé mučence jistoty, že Anežka jest kře-

¹⁾ II. Kor. 12. 3—7.

slankou, a měl nyní, jak se domníval, dvě tětivy (struny) na svém luku; mohl ji buď hrozbami pohnouti, aby si jej vzala za manžela, buď ji obžalovati jako křesťanku, a pak značný díl jmění jí odňatého obdržeti. Úrada, bude-li potřebl, této druhé zedvojnosti se chopiti, ustálila se Evrotovými posměchy a domluvami. Nemoha doufati, žeby s Anežkou ještě jednou osobně mluvití mohl, psal jí uctivý ale doléhavý list, v němž jí svou nezištnou náklonnost popisoval a ji prosil, aby jeho ucházením se o její ruku nepohrdla; na konci zmínil se velmi temně, žeby jej povinnost jeho snad nutila jinou cestu nastoupiti, kdyby se na jeho nejoddanější prosbu žádného ohledu nevzalo. Dostal pokojnou a zdvořilou, ale velmi určitou odpověď; jeho ucházení se bylo odhodlaně a navždy zamítnuto. K tomu vyjádřila se Anežka v listu svém jasně, že již jest zasnoubena s Beránkem neposkvrněným, a že nemůže od žádného smrtelníka výroky osobní náklonnosti poslouchati. Odpověď ta obrnila jeho srdce proti soucitnosti; umínil si však, že přikročí chytře k tomu dílu.

Fabiola se zatím přesvědčila, že Sebastian jest odhodlán neprchnouti, a nyní jí napadla romantická myšlénka, aby jej proti jeho vůli zachránila tím, že mu u císaře milost vyjedná. Neznalať hlubinu zloby, jižto lidské srdce schopno jest. Domnívalať se, že tyran může sice na okamžení hněvem zkypěti, že však dvakrát neodsoudí člověka na smrt.

Trochu mírnosti a útrpnosti, myslila, musí přece v prsou jeho býti; její vroucné prosby a slzy, nadála se, mohlyby city ty na zjev vyvábiti, jakož parno slunečné ze dřeva nejtvrdšího ukrytý balsám vyluzuje. Poslala tedy císaři žádost o povolení přístupu a výslechu a znajíc lakotu jeho, osmělila se při tom, jak pravila, jemu nepatrný důkaz své a svého zemřelého otce věrné oddanosti podati. Byl to prsten s drahými kameny pořádké krásy a veliké ceny. Dar ten se přijal; krom toho však dostala jenom rozkaz, aby se dostavila s ostatními žadateli dne 20. v měsíci před palácem, kdežto by císaři, jdoucímu po velkých schodech dolů k oběti, žádost svou podala. Ač rozkaz ten málo zmužilosti dodával, přece uminila si, že se o všecko pokusí a co možného učiní.

Stanovený den přišel, a Fabiola postavila se v rouchu smutečném, jež nejen co žadatelka, ale také pro smrt svého otce nosila, do řady mnohem nižších a nešťastnějších osob, matek, dítek a sester, kteréž podati chtěly žádosti o milost za své nejmilejší příbuzné, jižto se v žaláři nebo v dolech nacházeli. Malá naděje, jižto se ještě kojila, odumřela při pohledu na tyto nešťastnice, jichžto příliš mnoho bylo, než aby všechny příznivou odpověď očekávati směly.

Poslední jiskra čáky slábla každým krokem, jež tyran po schodech mramorových činil, ač svůj drahocenný prsten na jeho neohrabané

ruce třpytit se viděla. Neboť na každém schodě přijal od jedné nešťastnice žádost, díval se mrzutě do ní a roztrhl ji nebo ji hodil na zem; jen pořádku některou podal svému tajemníku, muži sotva méně panovitě vypadajícímu nežli císař sám.

Brzy měl již přijíti řad na Fabiolu; císař stál již jenom o dva stupně výše; srdce jí tlouklo, nikoliv z bázně před císařem, než ze starostlivosti o Sebastianův osud. Byla by se modlila, kdyby byla věděla jak nebo komu. Maximian vztáhl ruku, aby přijal list mu podávaný; ale náhle stáhl ruku nazpět a obrátil se, slyšev hlasitě jméno své volati. I Fabiola pohledla, neboť poznala hlas ten.

Proti sobě, vysoko v bílé mramorové zdi zpozorovala otevřené okno žlutým mramorem vykládané, jež osvětlovalo chodbu, vedoucí do obydlí Irenina. Pohledla nyní slyševši hlas ten vzhůru, a spatřila v okně krásný ale dojmavý obraz. Byl to Sebastian bledý a umořený, s tahy v obličeji téměř vzduchovými, klidný a vážný, jakoby již nebyl schopen náruživosti nebo silného rozčilení; jeho rozsápaná prsa a ramena bylo viděti širokým oděvem, jež na sobě měl. Slyšev zvuky trouby dobře povědomé, jež oznamovaly příchod císařův, a proto povstal a šel k oknu, aby jej pozdravil.¹⁾

„Maximiane!“ zvolal hlasem dutým ale srozumitelným.

¹⁾ Srovnej spisy o sv. Sebastianovi.

„Kdož pak jsi, padouchu, že jméno císaře svého tak neuctivě provoláváš?“ tázal se tyran na něj se dívaje.

„Já jsem přišel jako z mrtvých, abych ti dal výstrahu; neboť den hněvu a pomsty se blíží. Tyť jsi půdu města toho poskvrnil krví světcův Božích; tyť jsi jejich těla do řeky nebo na hnojiska za branami vyhodil; tyť jsi chrámy Boží rozbořil a Jeho oltáře znesvětil, a dědictví Jeho chudých jsi pokradl. Pro tyto a ostatní nepravosti a ohavnosti tvé, pro tvé nespravedlnosti a nátisky, pro tvou lakotu a pýchu Bůh tě soudil a hněv Jeho tě brzy zastihne, a ty zemřeš smrtí utlačitele, a Bůh dá Církvi Své císaře podle srdce Svého. A památka tvá bude zlořečena po veškerém světě až do skonání časův. Obratiž se, pokud ještě čas máš, bezbožný muži, a prosíš Boha za odpuštění ve jménu Ukřižovaného, Ježíš jsi až posud pronásledoval.“

Hluboké ticho panovalo, an se tato slova mluvila. I sám císař zdál se býti úctou a strachem jako omráčen; poznal hned Sebastiana, a bylo mu, jakoby stál naproti zemřelému. Ale brzy se zotavil z úleku svého a volal hněvivě: „Ajta, jdiž jeden z vás nahoru a přivediž ho sem! (Jméno jeho nemohl vysloviti). „Hyfax sem! Kde jest Hyfax? Vždyť pak jsem jej právě teď viděl!“ — Ale černocho ten odběhl, jakmile Sebastian poznal, do svého bytu. „Ha, vidím, že jest tam ten. Jdiž tam, ty hňupe, jak se jmenuješ?“ (mluvil ke Korvi-

novi, kterýž vedlé otce svého stál) „jdi do dvora Numidského a řekni, aby Hyfax na místě sem přišel.“

S těžkým srdcem nastoupil Korvin cestu svou. Hyfax, čeho potřebí bylo, lidu svému pověděl, a postavil se s nimi na obranu. Jen jediný vchod na konci dvora ostal otevřen a když byl posel k němu přišel, neosmělil se do něho vkročiti. Padesáte mužův stálo na každé straně a Hyfax a Jubala naproti. Mlčky a nepohnutě stáli, majíce černá prsa a ramena obnažena, luk napnutý, všechny šípy na dvěře namířené, — jako řada soch čedičových před chrámem egyptským.

„Hyfaxi,“ pravil Korvin hlasem se třesoucím, „císař tě volá.“

„Oznam Jeho Veličenstvu nejponíženiěji ve jménu mém,“ odpověděl Afrikanec, „že lidé moji přísáhali, že nikdo nesmí prah ten překročiti vycházeje nebo přicházeje, leč žeby jeho záda nebo prsa stem šípů prohnána byla, — až nám císař pošle znamení, že všechno odpustil.“

Korvin spěchal s touto odpovědí nazpět. Císař ji se smíchem vyslechl. Afrikanci byli lidé, s nimiž se nechtěl rozdvajiti; spoléhat na ně, žeby v boji nebo v povstání vůdce dostihnouti mohli. „Ti lstiví padouši!“ zvolal. „Tut, přines Hyfaxově černé ženě tento prsten.“ Podal mu Fabiolin drahocenný prsten. Korvin běžel zpět, vypravil své poselství a hodil prsten do dvora. Jubala

přiskočila s radostí a zvedla ho. Silná rána pěstí jejího manžela porazila ji k zemi a byla hlasitým pochvalným voláním odměněna. Divoch vzal prsten; žena povstala a počala se báti, že otroctví své jen vyměnila za otroctví ještě horší.

H y f a x se vymluvil u císaře po-ukázáním na rozkazy obdržené. „Kdyby's nám byl povolil, jemu šíp buď hlavou buď srdcem prohnati, bylo by se všechno řádně obstaralo. Pod těmito výminkami však my nejsme za nic odpovědni.“

„Každým způsobem nyní sám chci přihlížeti, aby se všechno řádně obstaralo,“ pravil Maximian. „Nech ať dva z lidí tvých s kyjmi sem přijdou.“

Dva Afrikanci přišli; S e b a s t i a n, ač sotva stál, také již se dostavil, tichý a neobrožený. „Teď, lidé,“ pravil ukrutník, „bych nerád viděl schody ty krví poskvrněné; protože jej kyjmi svými usmrťte; hleďte, ať jste hotovi. — Šlechetná paničko, což jest žádostí tvou?“ tázal se Fabioly a vztáhl ruku svou. Onť ji poznal, a tudyž ji trochu uctivěji oslovil. Ona pak byla lekem a odporem proniknuta a upadla téměř ve mdloby, vidouc co se před ní dalo. „Pane, bojím se, že již jest pozdě,“ pravila.

„Proč pak pozdě?“ řekl císař dívaje se do listu. Jeho oči jiskřily, když pokračoval: „Jak že, ty jsi věděla, že onen S e b a s t i a n ještě žije? Zdali jsi křesťankou?“

„Nikoliv, pane,“ odpověděla. — Proč jí bylo tak těžko, to nikoliv vysloviti? Onať by ani pro život svůj nebyla chtěla říci, že jest něčím jiným. — *F a b i o l o*, den tvůj není daleký!

„Ale, jak jsi právě řekla.“ pokračoval císař přívětivěji dávaje jí žádost nazpět, „bojím se, že již jest pozdě: tato rána nepochybně byla ránou milostivou.“¹⁾

„Mně není dobře, pane,“ pravila ostýchavě; „smím-liž odejti?“

„O jistě. Ale příležitostně mám se ještě poděkovati za krásný prsten, ježž jsi mi byla poslala, a ježž jsem ženě *Hyfaxové* daroval,“ (její bývalé otrokyni!) „Budeť se na ruce černé ještě krásněji třpytiti nežli na mé. Měj se dobře!“ a políbil ruku svou s úsměvem zlostným, jakoby nebyla krev mučeníkova na blízku bývala, by proti němu svědčila. — Měl pravdu; ukrutná rána na hlavu byla smrtelná, a *Sebastian* byl nyní tam, kdežto býti toužil. Vzalť jest dvojnásobnou palmu s sebou na věčnost a dosáhnul dvojí korunu. Ale před světem byla smrt jeho hanlivá, ježto byl toutéž dobou na smrt ubit, v nížto císař žvatlal. Mnoho-li mučnictví leží v haně mučnictví! Běda nám, víme-li, že utrpení naše nám působí čest!

¹⁾ Rána milostivá (*coup de grace, ictus graciosus*) byla rána, jížto bolestem odsouzencův konec se činíval. Ukřižovaným hnáty zlomiti považováno také za takový *ictus graciosus*.

Ukrutník vida, že dílo jeho jest ukončeno, poručil, aby aspoň Sebastian ani do Tibery ani na hnojisko hozen nebyl. „Přiveste těžké závaží na jeho mrtvolu,“ doložil, „a hodte jej do stoky, aby tam zhnila a pokrmem červů se stala; křesťané ji alespoň mítí nemají.“ — To se stalo; ale spisy o svatých vypravují, že se v noci svaté matěři Lucině zjevil a jí udal, kdeby lzelo jeho svaté ostatky nalézt. Ona uposlechla rozkazu toho, a jeho tělo bylo čestně pochováno tam, kde nyní jeho chrám stojí.

Hlava dvacátá osmá.

Rozhodný den; jeho první čásť.

Jsouť rozhodní dnové v životě lidském i v životě člověčenstva. Nejsou toliko dnové jako u Marathonu, u Kannaie nebo u Lepanta ¹⁾, v nichžto jiný počátek velikého vplyvu na společenské nebo politické osudy

¹⁾ Marathon, nyní bídná ves v království Greckém, na konci průlivu Euriponského čili Egripoského na veliké rovině, proslavená největší bitvou, jižto zde Grekové proti Asiatským divochům vyhrály. Vůdce Miltiades pobyl zde r. 490 před Christem s 20,000 Athenskými bojovníky stotisíce Perského krále Daria. — Kannaie, městys v Apulii, kde Hannibal, vůdce Karthaginský Římany na hlavu porazil. — Lepanto památné pro porážku Tureckého Sultana Selima II. pod papežem Piem V. spojeným se Španěly, kdežto loďstvo Turecké úplně jest bylo poraženo.

člověčenstva byl. Nepochybně se mohl i Kolumbus upamatovati netoliko dne, než i hodiny, jejížto rozhodnost světu všecko, čemu se jím naučila a čeho jím dosáhla, a jemu samému nejčestnější místo mezi znamenitými muži pojistila. I každý z nás, byťby byl sebe menším a nepatrnějším, má svůj rozhodný den, svůj den volby, kterýž rozhodnul o životním osudu jeho, svůj den prozřetelnosti, jenž byl jeho postavení nebo poměr k jiným změnil; svůj den milosti, kdy duchovnost nad tělesností zvítězila. Ať jest to jakýmkoliv způsobem, každá duše má jako Jerusalem¹⁾ svůj den.

Tak i Fabiola. Zdali všecko spolu nepůsobilo, aby přivedlo rozhodnutí? Císař a otrokyně, otec a host, dobří a zlí, křesťané a pohané, boháči a chudáci, život a smrt, radost a bolest, učenost a prostota, mlčení a zábava — zdali všecko to způsobem opačným na ní nepůsobilo, ale přece všecko její šlechetnou a spanilomyslnou, byť i hrdou a náruživou duši jedním směrem vedlo, jako vítr a veslo proti sobě bojují, aby společně lodičku jedním směrem hnaly? Ale čím se má konečné působení těchto spolu se potýkajících sil rozhodnouti? To nemůže žádný člověk určit; jenom moudrost, nikoliv filosofie, může o tom rozhodnouti. — Udalosti, jimiž jsme se posledně

¹⁾ „O kdyby's bylo i ty poznalo a to v tento den svůj;“ Luk. 19, 42.

zaměstnávali, připadají na den 20. Ledna. Čtenář může do kalendáře nahlédnouti a viděti, co se příštího dne slaví, a připustí, že to jest důležitý den v našem vypravování.

Fabiola šla po své rozmluvě s císařem do příbytku Irenina, kdežto ničeho neviděla krom starosti a bolesti. I ona cítila smutek, ježž vůkol sebe viděla; ale viděla i cítila, že smutek její jest jiného druhu, jako smutek křesťanův. Křesťané byli jako u vytržení; jejich smutkem proráželo cosi jako radost; jejich mraky časem osvěcovaly a ojasňovaly se sluncem. Fabiolin smutek však byl mrtvým a zasmušilým, sevřeným a těžkým bolem, jakoby byla beznadějnou ztrátu utrpěla. Její hledání křesťanstva, jakožto základu vši moudrosti a milostnosti, zdálo se býti u konce; ten, jehož sobě za učitele čili vůdce přála, odešel na věčnost.

Když se byli zástupové před palácem rozešli, rozloučila se s vdovou a s dcerami; a zase pocítila, že pohanskou sestru nemůže tak milovati jako křesťanskou.

Doma se o samotě posadila a chtěla čísti; brala nejoblíbenější knihu za knihu do ruky, — spisy o smrti, o statečnosti, o přátelství, o cnosti; ale všechny zdály se jí býti nudnými, nepravými a mělkými. Její trudnomyslnost byla pořád hlubší. Tak seděla až do večera, kdy ji vytrhnula grecká otrokyně, anaž ji list donesla. Graja šla na druhý konec světnice zpět, polekána a udivena nad tím, co vi-

děla. Sotva že byla velitelka na psaní se podívala, vyskočila divoce se sedadla svého, pomátla vlasy své rukama, jež křečovitě na čelo tiskla, ostala tak minutu státi s nepřírozeně upřeným zrakem v očích, a sklesla pak s hlubokým vzdychnutím na sedátko zpět. Tak zůstala několik minut seděti držíc pevně list oběma rukama, ramena bez vlády svěsila a byla na pohled jako bez sebe.

„Kdož přinesl psaní to?“ tázala se pak zcela pokojně.

„Jakýsi voják, velitelko,“ odpověděla otrokyně.

„Nechat sem přijde.“

An Graja vyšla, zpamatovala se Fabiola a uspořádala si vlasy. Jak mile voják vstoupil, ptala se:

„Odkud přicházíš?“

„Stojím před žalářem Tulliovým na stráži.“

„Kdo ti dal to psaní?“

„Panička Anežka sama.“

„Proč pak přišlo to ubohé dítě do žaláře?“

„Muž, jménem Fulvius, ji obžaloval, že jest křesťankou.“

„Jiného nic?“

„Z ničeho jiného se neviní.“

„Pak se věc ta brzy uspořádá. Já mohu dosvědčiti, že není křesťankou. Řekni jí, že hned přijdu, a přijmi toto za své namáhání.“

Voják se oddálil a Fabiola ostala samotna. Bylo-li co dělat, tu byl její duch hned

silný a odhodlaný, bytby se i napotom ženský cit sebe bolestněji objevil. Zahalila se, šla sama k žaláři a byla ihned k osamělé komůrce přivedena, která se Anežce pro její vznešený stav a pro bohaté dary jejich rodičů přepustila.

„Což pak to znamená, Anežko?“ tážala se Fabiola obejmuvši neť svou.

„Byla jsem před několika hodinami lapena a sem přivedena.“

„Je-li pak Fulvius skutečně takový ztřeštěnec a taškář, že zadal proti tobě žalobu, která se dá v pěti minutách vyvrátiti? Půjdu sama k Tertullovi a budu odporovati tomuto ničemnému obvinění.“

„Jakému obvinění, moje milá?“

„Nu, že jsi křestankou!“

„Křestankou jsem, Bohu díky!“ odpověděla Anežka, činíc znamení kříže.

Slova tá nebyla jako rána hromová pro Fabiolu; nevyskočila; nedostala závrať, nezasla. Od Sebastianovy smrti požírala jinak na křesťanstvo. Nalezla víru křesťanskou u toho, jejž považovala za vzor všech mužských cností; nepřekvapilo ji to, že tutéž víru u té nalezá, již za soujem všech ženských dokonalostí milovala; prostinká vznešenost cnosti tohoto dítěte, jeho neúhonná nevinnost, jeho vždy sobě rovnou ostávající dobrosrdečnost všípily Fabiole téměř náboženskou úctu k ní. Její rozpaky se umenšily, její záhada se přiblížila rozřešení svému, jelikož se dovítčila, že

dvě tak nedostizitelné bytosti mimo všecku souvislost nestály, že z téže půdy vyrostly. Sklonila s jakousi uctivostí hlavu a tázala se Anežky: „Jak pak dlouho jsi již křestankou?“

„Já jsem vezdy byla křestankou, milá Fabiolo; jáť jsem, jak říkáme, víru tu s mlékem mateřským vssála.“

„A proč jsi mi to tajila?“

„Proto že jsem viděla, jak příliš předsudky proti nám jata jsi byla, jak jsi nás v ošklivosti měla, jakobychom nejsměšnějším pověrám a nejohavnějším nepravostem oddáni byli. Viděla jsem, že nás nenávidíš jako nevzdělané, nefilosofické a nerozumné. Tyť jsi nechtěla o nás ničeho slyšeti a jediným předmětem nenávisti pro tvé šlechtné srdce bylo jméno křestanské.“

„To je pravda, nejdražší Anežko; avšak domnívám se, kdybych byla věděla, že ty nebo Sebastian ke křestanstvu se přiznáváte, žebych ho nebyla mohla nenáviděti. Na tobě bych byla mohla všecko milovati.“

„To myslíš nyní, Fabiolo; ale neznáš moc všeobecně rozšířených předsudků a dovalu denně opakovaných lží. Kolik šlechtných myslí, jasných hlav a lásky hodných srdcí svedeno jest bylo jejich záhubným vplyvem, že nás za všecko to měly, čím nejsme, a že horších věcí do nás se domýšlely, nežli co nejhoršího jest na jiných!“

„Nuže, Anežko, nebyloby dobře ode mne, kdybych se chtěla s tebou ve tvém nynějším postavení hádati. — Tyť ale ovšem od Fulvia budeš důkazy toho žádati, že jsi křestankou.“

„O nikoliv, milá Fabiolo; já jsem se již přiznala, a zamýšlím totéž i zítra veřejně vyznati.“

„Jak, zítra?“ tázala se Fabiola, hrozíc se toho, že rozhoda již tak blízká jest.

„Ano, zítra. Abych všemu mluvení a všemu rozčilení předešla (ač se domnívám, že nemnozí se o mne starati budou), mám z jitra vyslýchána býti, a záležitost moje má se zkrátka vyjednat. Není-liž to radostná zpráva, moje nejdražší?“ ptala se Anežka chopíc se ruky Fabioliny. Pak zvolala s pohledem vytrženým: „Hle, po čem jsem toužila, to již zírám; co jsem doufala, již mám; s Ním jsem nyní v nebesích spojena, Ježž jsem zde na zemi postavena jsouc veškerou oddanností milovala.“¹⁾ Ó, není-liž krásný, Fabiolo, lásky mnohem hodnější nežli anjelé Jej obklopující? Jak sladké jest usmívání Jeho! Jak přívětivy jsou oči Jeho! Jak spanilý jest výraz obličeje Jeho! A ona sladká a milosti plná Panna Jej vezdy doprovodící, naše královna a velitelka Jej samého milující, jak laskavě mi

¹⁾ „Ecce, quod concupivi, jam video; quod speravi, jam teneo; ipsi sum juncta in coelis, quem i terris posita tota devotione dilexi.“ Hodinky sv. Anežky.

kyne, abych se k Jejímu průvodu přidružila! Já jdu, já jdu! — Oni zašli, Fabio!; ale přijdou zítra ráno opět, — již brzy, a pak již se nerozloučíme.“

Fabiola cítila, jak se jí srdce dmulo a zdvíhalo, jakoby nový živel byl do něho vešel. Nevěděla, co to bylo; ale vidělo se jí to býti cosi lepšího nad pouze lidskou pohnutost. Slova „milost“ ještě nebyla slyšela. Anežka pak viděla potěšnou změnu v jejím duchu a děkovala za to v srdci Bohu. Prosila neť svou, aby před svítáním zase přišla s ní se rozloučit.

V tutéž dobu dala se v domě prefektově rozmluva mezi tímto ctihodným úředníkem a jeho ještě hodnějším synem. Čtenář ji může poslechnouti, aby zvěděl, oč se tam jednalo.

„Ovšem,“ pravil prefekt, „měla-li ta stará čarodějnice v jedné věci pravdu, musí i v druhé pravdu míti. Vímt ze zkušenosti, mnoho-li bohatství k tomu přispěti může, aby se odpor překonal.“

„A také připustíš,“ doložil Korvin, „že mezi ucházeči o ruku Fabiolinu, jež jsme právě vypočítali, není ani jednoho, o němž bychom nemohli říci, že mu hlavně o její jmění šlo.“

„Ani tebe nevyjímaje, milý Korvine.“

„Arciť; ale věc ta se změnil, jak mile jí se svou rukou také Anežčino veliké jmění budu moci podati.“

„Zvláště, stane-li se to způsobem, kterýžby se dle toho, co jsem o jejím velkodušném a šlechetném smýšlení slyšel, hodil ji získati. Dáš-li jí jmění to beze všech výminek a nabíднеš-li jí pak ruku svou: učiníš jí tím za povinnost, aby se buď za tebe vdala aneb jmění toho od tebe nepřijímala.“

„Výborně, otče! Druhé stránky věci té jsem posud ani nepovážil. Nemáš-li za možné, jmění toho jinak, leč skrze ni dosáhnouti?“

„Nemám. Fulvius ovšem bude svůj podíl požadovati, a císař nepochybně vyřkne, že chce všechno pro sebe podržeti; neboť nenávidí Fulvia. Když pak já pochopitelný a patrně zcela rozumný návrh učiním, aby se jmění Anežčino její nejbližší příbuzné dalo, kteráž bohý ctí — toť činí Fabiola, není-liž pravda?“

„Jistotně, otče!“

„Nuže ano, pak se domnívám, že císař návrh ten přijme; Naproti tomu jsem přesvědčen, že se nedá doufati, aby mně to jmění daroval. Onby zuřil, kdyby mu soudce něco takového navrhoval.“

„Jak to tedy míníš učiniti otče?“

„Dám ještě této noci císařský nález sestaviti. Bezprostředně po odpravě půjčky do paláce, popíši v přehnaných slovích nevoli lidu, jižto tato udalost jistě vzbudí, učiním Fulvia samého odpovědným, a představím císaři, že mu to oblíbenost a čest získati musí,

ponechá-li jmění odpravené nejbližší příbuzné. Onť jest rovněž tak marnivý jako ukrutný a lakotný; a tu se může nepravost proti nepravosti do boje vésti.“

„Zcela nepřekonatelně, milý otče! Já teď mohu úplně bez starosti spáti. Zítra jest rozhodný den života mého. Celá budoucnost má závisí od toho, řekne-li Fabiola „ano“ nebo „ne.““

„Já bych však přece rád dříve tuto nedostížnou paničku viděl a hloubky její filosofie zkoušel, nežli se s ní dohodneš;“ doložil Tertullus.

„Nestarej se, otče; onať za to stojí, aby se tvou snachou ¹⁾ stala. — Ano zítra jest skutečně úvrat života mého.“

I Korvin může rozhodný den mlti; — proč ne i Fabiola?

Současně s tímto výjevem rodinným byla porada mezi Fulviem a jeho lásky-hodným strýcem. Když byl tento pozdě večer domů přišel, nalezl bratrovce svého zamyšleného a samotného ve svém obydlí. „Nu, Fulvi,“ pravil, „je-li již v bezpečnosti?“

„Ano, strýče, je-li za zděmi a závorami bezpečná; ale duch její jest tak volný a neodvislý jako kdy jindy.“

„To nic nedělá; ostrý ocel dělá s duchem krátkou správu. Ale je-li osud její bezpečný, — a jsou-liž i následky jeho bezpečny?“

1) V lidu se říká obyčejně „nevěstou.“

„Nevkročí-li nic v to, jest osud její rozhodnut; následek závisí ještě od císařovy chuti. Ale já se přiznávám, že cítím bolest a lítost při té myšlénce, že jsem tak mladý život pro výsledek tak nejistý obětoval.“

„Fulvi,“ pravil starý muž přísně, a vyhlížel při tom tak chladně jako šedá skála v ranní mlze; „naději se, že ti srdce nezemkne. Víš-li, co jest zítra za den?“

„Ano, dvanáctý před kalendami Února.“¹⁾

„Tenť býval vezdy tvým rozhodným dnem. Aby's jmění jiné osoby dosáhl, dopustil se's toho dne —“

„Ticho, ticho!“ přetrhl mu řeč Fulvius v úzkosti nejstrašnější. „Proč mi připomínáš vezdy právě všechno to, co bych nejraději zapomenul?“

„Proto, že se chceš sám zapomenouti, a že to býti nesmí; musím ti každou záminku k tomu odejmouti, aby se's dal svědomím, cnosti nebo také jen ctí řídit. Jestli bláznovstvím, když někdo pitvorně na odiv staví sotrpnost s osobou, ježto štěstí jeho v cestě stojí, když byl učinil, co jsi ty jí učinil.“

Fulvius kousl se v němém hněvu ve rty a sklopil oči dolů; tváře jeho byly jako oheň červené. Evrotas pokračoval: „Nuže, zítra tedy jest opět rozhodný den pro tebe, a nepochybně poslední. Považme věc tu pokojně. Ty tedy půjdeš k císaři a požádáš

¹⁾ 21. Leden.

podíl právem tobě náležící ze jmění úradně odňatého. Dejme tomu, že by's ho dostal?"

"Já ho, co nejspíš možno bude, prodám, své dluhy zplatím a odejdu do země, kdežto jméno moje ještě nikdy jmenováno nebylo."

"A dejme tomu, že se žádost tvá odepře?"

"Nemožno, nemožno!" zvolal Fulvius již pouhou zpomínkou na to mučený. "On mi náleží, a já jsem si ho trpce zasloužil. Nemůže mi odepřen býti."

"Pokojně, mladý příteli! mluvejme zcela chladně o té věci. Pomni na naše přísloví!

"Na cestě od třemene do sedla již mnohý spadl." Dejmež tomu, žeby se ti právo tvé odepřelo."

"Pak jsem zničen. Nemám žádné jiné vyhlídky více, abych jmění svého tuto opět nabyt. I potom musím odtud."

"Dobře, a mnoho-li máš na oblouku Janově ¹⁾ platiti?"

"Nejméně 200 sestercií ²⁾ jistiny a úroků po padesáti ze sta jsem dlužen nesvědomitému židovi Efraimovi."

"A kterak jsi jej za to pojistil?"

"Svou jistou čáku na statky této paníčky."

¹⁾ Na nebo blízko náměstí stálo několik Janovi zasvěcených a podle něho pojmenovaných oblouků; nedaleko nich mívali lichváři a penězoměníci svá stanoviště.

²⁾ Asi 10,000 tolarů.

„A sklame-li tě očekávání tvé, domníváš-li se, že ti dá prchnouti?“

„Jistě že nedá, bude-li to moci zabrániti. Ale my musíme každým způsobem hotovi býti, a sice musíme zcela tajně přípravy své činiti.“

„To ponechej mně, Fulvi; vidíš, jak rozhodný jest zejtřejší den pro tebe, aneb vlastně dnešní; nebo jitra již není daleké. Život nebo smrt může přinést; jestli to nejdůležitější den života tvého. Zmužilost tedy, nebo raději nezvratná odhodlanost nechat tě oživi, aby's osud svůj rozhodnul.“

Hlava dvacátá devátá.

Tentýž den; jeho druhá část.

Ještě se nerozednívá a přec již mluvíme o druhé části toho dne; jak pak je to?— Milý čtenáři, zdali jsme nepočali s prvými nešpory dne, ježto jak dnešnímu tak i včerejšímu dni, Anežce i Sebastianovi, náležejí? Zdali nezpívali tito dvě spolu nešpory bez žárlivosti a v bratrské lásce; on z nebes, kamž byl z jitra vešel, ona z vězení, kamž byla na večer odvedena? Slavná Církev Christova! veliká jsi v jednotě své, anaž od nebes až pod zemi dolů sáháš, všude, kdežto jest žalář spravedlivého.

Fulvius opustil svůj příbytek, a vyšel na studené a ostré noční povětrí, aby rozpálené čelo své schladil a svou zimničně koluující krev upokojil. Procházel se bez určitého úkolu; ale, aniž toho pozoroval, přiblížil se k vězení Tulliovu. Jelikož opravdu žádné lásky neznal, což jej tam táhlo? Byl to ozvláštní pocit, složený z tak trpkých přísad, jakéž kdy číši odsouzence jedem plnily. Bylo to hryzením svědomí, bylo to uraženou pýchou, bylo to mučící lakotou, bylo to pokořujícím studem, bylo to citelem úzkosti, že se okamžení blíží, kdy měl padoušství svému korunu posaditi. Arciť že byl odkázán, v posměch dán, pokořen díštěm, an přece jeho jmění mu bylo potřeba, aby jej zachovalo před chudobou a před smrtí, — tak si rozmýšlel; ale přece ještě byby měl raději její ruku nežli její hlavu. A než čino zavraždění podobalo se mu býti ohyzdnou mrzkostí, — kdyby se jí nějak dalo vyhnouti. Uminil si tudyž, že se ještě jednou pokusí o to, aby ji zachránil.

Nyní byl před branou žalární. Znal heslo, vyslovil ho a byl vpuštěn a na svou žádost ke komůrce oběti své přiveden. Anežka se neulekla a neutíkala do kouta jako pták, do jehož klece jestřáb se byl vedral; pokojně a neohroženě stála před ním:

„Ušetřiž mne aspoň zde, Fulvi!“ pravila mírně. „Mámť již jenom několik hodin žítí; nech mne tyto v pokoji ztráviti.“

„Šlechetná paničko,“ odpověděl, „já jsem

přišel, abych tyto hodiny, chceš-li, v léta prodloužil a místo pokoje štěstí tobě přinesl.“

„Dobře-li ti rozumím, musím odpovědět, že nyní přece jistotně doba k takovým smutným marnostem uplynula. Mluvíš-li tak ke mně, jižto jsi na smrt vydal, tož to může v nejlepší stránce pospěchem býti.“

„Nikoliv, šlechetná paničko; osud tvůj leží v ruce tvé; jenom svévolnost tvá vydala by tě na smrt; já jsem přišel, abych ti ještě jednou svou ruku a s ní tvůj život nabídnul. Jestli to naposledy.“

„Neřekla-li jsem ti již, že jsem křesťankou, a že raději tisícové živobytí položím, než bych víru svou zapřela?“

„Toho posledního po tobě již nežádám. Brány vězení tvého jsou mi ještě otevřeny. Utec se mnou, a navzdor všem nálezům císařským můžeš křesťankou a přece na živobytí ostati.“

„Neřekla-li jsem ti dále jasně, že již zasnoubena jsem svému Pánu a Spasiteli Ježíši Christu, a že Jemu samému věčně věrnou zůstatí chci?“

„Bláznovství a pošetilost! Ostaň si svévolna a čeká tě, čeho se více strachuješ, než-li smrti, a což ti tyto vrtochy navždy z myšlének tvých vypudí.“

„Já se ničeho nestrachuji pro Christa. Neboť věz, že mám anjela, jenž mne ustavičně stráží a jenž nedopustí, aby děvě jeho

Pána něco zlého se stalo. ¹⁾ Ale nyní zanech své nehodné dotěravosti, a ponechej mi poslední práva odsouzení — samoty.“

Fulvius poznenáhla ztrácel trpělivost a nemohl hněvu svého již více zmoci. Opět byl odmrštěn; ještě jednou zahanben dítětem, jemůž nyní ještě nad to meč nad hlavou visel! Plamen, jenž se již více ututlati nedal, vyšlehnul z doutnajícího ohně v jeho srdci, a v okamžení slily se jedovaté přísady, jež jsme jako v srdci jeho smíchané byli opsali, v jednu jedinou černou krůpěj — v nenávist. S plamenným pohledem a s hrozivým posunkem volal na ni: „Bídna ženštino, dávám ti nyní ještě jednou příležitost, aby se's zachránila; co chceš, život se mnou nebo smrt?“

„Smrt volím já sama za ni raději, nežli život s ohyzdou, jako ty jsi,“ volal hlas ode dveří.

„Ať jí má,“ odpověděl on, pěsti zatínaje a osobě posledně mluvivší zuřivý hněv doposílaje, „a i ty také zhyneš, osmělš-li se ještě jednou svůj zlořečený stín na mou stezku vrhnouti.“

Fabiola byla naposledy samotna s Anežkou; naslouchala po několik minut nepozorována boji mezi Anežkou a Fulviem: — jako boj mezi anjelem světla a duchem temnosti bylby jí vypádal boj tento, kdyby byla

¹⁾ *Mecum enim habeo custodem corporis mei Angelum Domini.* „Hodinky sv. Anežky.“

křesťankou bývala; a skutečně podobala se Anežka anjelovi světla, může-li vůbec bytost lidská jemu se rovnati. K přípravě na slavnost svého dokonalého spojení se svým Vykupitelem, kdy smlouvu věčné lásky krví zpečetiti měla, jakož On jí krví Svou byl zpečetil, — oblekla nad černé smutečné šaty roucho svadební, bílé a neposkvrněné. Uprostřed temného žaláře, v němžto jediný toliko kahanec svítil, stála záříc, tak že člověk div neoslnul, an pokušitel, v černý plášť zahalený a se shýbající, aby nízkými dveřmi žalářovými utekl, černému a překonanému duchovi se rovnal, jenž klesá v propast.

Fabiola se jí dívala do tváří a domnívala se, že nikdy tak spanilé nebyly. Žádné stopy hněvu, bázně, úzkosti nebo rozčilenosti nebylo na nich viděti, žádného zblednutí, žádného zardění, žádné změny souchotivého vzbouření nebo siného ochábnutí. Její oči zářily ještě lahodněji jak obyčejně; její úsměv byl tak mírný a veselý, jako kdy býval, když spolu žvatlávaly. Dále pozorovala Fabiola v její bytosti takovou ušlechtilost a vznešenost, že připomenuta byla na zjevy úctu vynucující a na vzduch nebeský, po kterémž v bájích básníkův bytosti z vyšší říše na zemi se poznávají. ¹⁾ Nemohla to vytržením jmenovati, neboť se nejevilo nic náruživého při tom, ale bylo to výrazem a výjevem, ježž toliko u ta-

¹⁾ Incessu patuit Dea.

kových lidí za možný měla, v jichžto duších cnota a duchaplnost v nejvyšší míře se spojují. Proto nastoupil u ní místo lásky jiný cit, který se více blížil účtě náboženské.

Anežka uchopila jí obě ruky, přitiskla je na svá pokojná prsa a pohlížela jí s nejvroucnější láskou do očí. Pak řekla: „Fabiolo, mám před smrtí svou ještě prosbu. Ty's mi nikdy prosby neodepřela; vyplniš i tuto.“

„Nemluv tak, nejdražší Anežko; nepotřebuješ prositi; nyní mi můžeš rozkazovati.“

„Pak mi slib, že se ihned vynasnažíš, aby's poznala učení křesťanské. Vím, že je přijmeš, a potom již se mi tak nebudeš objevovati, jako nyní.“

„Kterak se ti nyní objevují?“

„Tmavě, temně, nejdražší Fabiolo. Popatřím-li na tě, vidím v tobě šlechtetného ducha, velkodušné smýšlení, lásky plné srdce, vzdělaný rozum, útlý mravní cit a cnotné obcování. Co se dá po ženské více žádati? A přece vznáší se před mýma očima nade všemi těmito skvostnými dary mrak, vrhající na ně svůj temný stín, stín smrti. Zapud ho, a všecko stane se světlým a jasným.“

„To cítím, milá Anežko, to cítím. Stojím-li před tebou, zdá se mi, jakobych byla černou skvrnou u porovnání k jasnému lesku, jenž tebe obdává. Ale kterak, stanouc se křesťankou, mohu jasnou se státi jako ty?“

„Musíš projíti proudem, jenž nás od sebe odlučuje“ (Fabiola žasla, — zpoměla si na

svůj sen). „Občerstvující voda poteče po těle tvém a olejem radosti pomazání budou údové tvoji; pak se stane duše čistou jako novopadlý sněh, a srdce měkkým a jako srdce dítěte. Z této lázně vyjdeš co nový tvor, znovuzrozena pro život nový a nesmrtelný.“

„A zdali pak všechno to ztratím, co jsi právě byla na mně chválila?“ tázala se Fabiola trochu zkormoucená.

„Jako zahradník,“ odpověděla mučenice, „silný a divoký kmen volí a na něj malou větvíčku úrodného a sladkého stromu štěpuje, a jakož pak květy i ovoce stromu šlechtitného stromu z něho štěpovanému náleží, anižby něco potratil ze své krásy, nádhernosti a síly, již byl před tím měl, — tak zušlechtí, zvýší a posvětlí (smyslu slova toho sotva porozumíš) nový život, jehož podosáhneš, drahocenné dary přirozenosti a zvedenosti, které již máš. Ano, jakouto velebnou bytostí učiní tebe, Fabiolo, křesťanství!“

„V jakýto nový svět mne uvodíš, milá Anežko! Ach, kéž by's mne neopouštěla před samým jeho prahem!“

„Slyš!“ zvolala Anežka v radostivém vytržení, „již přicházejí, již přicházejí! Tyť slyšíš pravidelné kroky vojnův v chodbě. Toť jsou družbové přicházející pro mne. Ale já vidím tamto na hoře bíle oděné družičky na jasných oblacích ranních se spouštěti a mně kývati. Ano, lampička má jest připravena a já jdu Zenichovi v ústřety. S Bohem, Fabiolo!“

Neplač nade mnou! Ó kéžby's se mnou cítila, jak blaživo jest pro Christa umřít! A nyní chci k tobě slovo promluvit, jímžto jsem tě před tím nikdy neoslovila, — „Bůh tě žehnej!“ Udělala znamení kříže Fabiole na čele. Fabiola ji křečovitě obejmula, Anežka obejmutí to opětovala pokojně a něžně, — toť bylo jejím posledním obejmutím na zemi. Fabiola spěchala domů oživena jsouc novým a velkodušným úmyslem; Anežka se vydala strážníkům.

Prvou část mučnictví Anežčina volíme závojem zastříti, ač staří Otcové a Církev ji ve svých hodinkách jako zdvojnásobení její koruny zvelebují. ¹⁾ Postačí říci, že ji anjel její chránil ²⁾, a že její čistotná přítomnost dům hanby obrátila v libeznou svatyni. ³⁾ — Byloť ještě velmi ráno, když opět před soudnou stolicí prefektovou na náměstí stála, nezměněna a neohrožena, bez zardění v usmívavém oblčejí a bez bolesti v nevinném srdci. Toliko dlouhé vlasy, odznak panenství, byly

¹⁾ „Duplex corona est praestita martyri.“ — „Dvoji koruna dána jest mučenicí,“ praví Prudentius.

²⁾ „Ingressa Agnes turpitudinis locum angelum Domini praeparatum invenit.“ — „Když byla vkročila Anežka na místo hanby, anjela Páně přichystaného nalezla.“ V breviáři.

³⁾ Chrám sv. Anežky na piazza Navona (náměstí Navona), jeden z nejkrásnějších v Římě.

Cui posse soli Cunctipotens dedit
Castum vel ipsum reddere fornicem

Nil non pudicum est, quod pia visere
Dignaris almo vel pede tangere.

Prudentius.

rozvázány a splývaly jí ve zlatých vlnách na roucho sněhobílé. ¹⁾

Bylo velebné jitro. Mnozí upamatují se, že byl krásný den, když na výroční slavnost jejího umučení z Nomentanské brány (nyní Porta Pia) vychodili do chrámu, jenž nese jméno naší panenské mučenice, aby viděli, kterak na jejím oltáři žehnají se dva beránci, z jichžto vlny se zhotovují pallia ²⁾, jež papež arcibiskupům posílá. Mandlovníky již bývají bílé, nikoliv jíním, nébrž květem; půda kolem vinných kmenů se kypří a jaro jakoby se ukrývalo v pupencích se dmoucích, čekajících na pokynutí teplých jižních větrků, aby se rozevřely a rozšířily. ³⁾ Nebe jest bez mračen, a vzduch má právě takovou teplotu, již milujeme, an slunce již mohutné povětrí snadno mrazivé příliš nerozhřívá, nébrž příjemným činí. Tak jsme se toho v den sv. Anežky často dožili spěchající s tisícovými boдрými poutníky k její svatyni.

Soudce seděl na veřejném náměstí a dosti velký zástup lidstva stál v polokruhu kolem onoho místa, na něž krom křesťanů nemnozí rádi vkročili. Mezi diváky byli dva, jenž všeobecnou pozornost na sebe vábili; stáli

¹⁾ „Non intorto crine caput comptum, — hlava její nebyla ovinuta vlasy kadetavými.“ S. Ambrož (l. I. de Virg. c. 2.) Srovnej: Popis sv. Eulalie u Prudentia Peristeph. 3, 31).

²⁾ Pallium vlastně plášť; obvyčejně však vlněný odznak arcibiskupův přes krk na prsa daný, jakýž vidíváme na obraze našeho sv. Methodia.

³⁾ „Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni.“ Horác.

sobě naproti na obou koncích polokruhu, jež působilo množství. Byl to mladý muž ve svou togu zahalený s kloboukem hluboce vtačeným nad očima, tak že tahové jeho obličej nebyl se poznati, — a panička vzácného vzezření, přímě stojící; postava, jižto jindy na takovém místě nalézati nelze. Měla plášť, kterýž ji od hlavy až k patám úplně zahaloval, jako krásnou starou sochu, umělcům pod jménem „Pudicitia — cudnost“ známou. Plášť byl díla indického, z drahocenných červcových (karmazínových), nachových (purpurových) a zlatých nití tkaný, opravdově císařské roucho, jež na tomto místě ukrutnosti a krve ještě méně očekávalo se shledati jako paničku samu. Služka stála vedle ní, rovněž tak pečlivě zahalená jako velitelka její. Podobalo se, že duch paniččin toliko na jediném předmětu spočívá, an tamto nepohnutě stála opírajíc rámě své o mramorové veřeje.

Anežka byla svými strážníky na veřejné místo přivedena a stála neohroženě před soudnou stolicí. Myšlenky její zdály se někde jinde dlíti; nepozorovalať ani ty dvě osoby, ježto, nežli byla (Anežka) se objevila, zraky všech na sebe táhly.

„Proč pak není spoutána?“ tázal se prefekt hněvivě.

„Nebylo potřebí, onať jde zcela dobrovolně,“ odpověděl Katulus; „a jest tak mladá.“

„Ale jest tak svěhlavá jako nejstarší žena; hned jí zavěsíž železa na ruce!“ ¹⁾

Kat prohlížel několik těchto ozdob, — v očích křesťanů to byly ozdoby; — konečně zvolil nejlehčí a nejmenší, jež naléztí mohl, a zavěsil jí je kolem kloubů. A než ka potrá-sala vesele a usmívavě rukami, a pouta jí spadly, jako užovka sv. Pavla ²⁾, s brinko-tem k nohoun. ³⁾

„Tyť jsou nejmenší, jež máme, pane,“ pravil kat mírným hlasem; „tak mladé dítě měloby jiné náramnice nositi.“

„Mlč, člověče,“ kázal soudce hněvivě. Pak se obrátil k zajaté a mluvil vlídněji: „A nežko, mám útrpnost s mladostí tvou, se stavem tvým a se špatným vychováním, jehož se ti dostalo; rád bych tě zachránil. Usro-uměj sobě, pokud ještě čas jest. Odřekni se nepravých a záhubných zásad křesťanských, uposlechni císařských nálezů a obětuj bohům.“

„Marná jest práce,“ odpověděla ona, „abyste mne ještě déle pokoušeli. Úmysl můj jest nezměnný. Já opovrhnuji tvými nepravými bohy a mohu toliko jednoho živého Boha mi-lovati a Jemu se klaněti. — Věčný panovníku, otevřiž do kořán brány nebeské, jež ondy smrtelníkům byly zavřeny. Christe, volejž k Sobě duši po Tobě toužící, dávno již Tobě za

¹⁾ Palečnice. —

²⁾ Had. —

³⁾ Sv. Ambrož a jiné.

obět posvěcenou slibem panenství a nyní Otci Tvému obětovanou mučnictvím. ¹⁾)

„Vidím, že plýtvám časem,“ pravil prefekt netrpělivě; neboť pozoroval, že v zástupu se ozývaly hlasy soutrpnosti. „Písaři, vyhotov rozsudek. Odsuzujeme Anežku pro opovrhování císařskými nálezy, aby byla mečem slata.“

„Na které silnici a u kterého milového sloupu má se vykonati ortel ten?“ tázal se kat. ²⁾)

„Může se hned zde vykonati,“ byla odpověď.

Anežka pozdvihla na okamžení ruky a oči své k nebesům; pak pokojně poklekla. Vlastníma rukama stáhla si hedbávné vlasy své přes hlavu a podala hrdlo své ráně mečové. ³⁾) Následovala přestávka; neboť kat trásl se pohnutím a nemohl mečem máchnouti. ⁴⁾) An tu dítě samo klečelo ve svém bílém rouchu, majíc ruky cudně na prsou skřížovány, s nakloněnou hlavou, tak že ambrobarevné kadeře téměř až na zem splývaly a obličej mu zahalovaly, — tu se mohla vhodně po-

1) Aeterne Rector, divide januas
Coeli obserratas terrigenis prius,
Ac te sequentem, Christe, animam voca
Cum virginalem, tum Patris hostiam.“

Prudent. Peristep. 14.

2) Stínalo se obyčejně před branami u druhého, třetího nebo čtvrtého milového sloupu; ale z Prudentia a z jiných spisů vysvítá, že sv. Anežka na tomtéž místě byla odpravena, kdežto souděna byla, — jakož se to i v několika jiných pádech stalo.

3) Prudentius. —

4) Ambrosius. —

rovnati s vzácnou květinou, jížto útlá lodyha ¹⁾, bílá jako lilije, se sklání pod bujnou plností svých zlatých květů.

Soudce hněvivě vytýkal katovi váhavost a rozkázal mu, aby bez průtahy povinnost svou vykonal. Ten muž přejel si zadní stranou své drsnaté levice po očích, an pravici meč svůj zdvíhal. Meč se na okamžení povětřím zablesknul a v nejbližším okamžení ležela lodyha i květina sotva od sebe oddělená na zemi. Mohlo se mysliti, že sklesla k modlitbě, kdyby se nebylo její bílé roucho hned nachem zbarvilo — obmylo v krvi Beránkově. ²⁾

Muž na pravici soudcově pevným okem se díval, jak byl kat mečem máchnul, a kolem úst mu pohrával vítězný úsměv. Panička na protější straně odvrátila obličej svůj, až šuškáni, které se ozývá, když množství chvíli nedýchajíc pozorné bylo, jí povědělo, že jest po všem. Nyní odvážlivě předstoupila, sňala skvostný brokatový plášť se svých ramen a rozprostřela jej jako příkrýv nad mrtvolou státé. Hlasná pochvala následovala za tímto činem právě ženského jemnocitu. ³⁾ Panička stála nyní v rouchu smutkovém před soudnou stolicí.

¹⁾ Sloupek, prut. —

²⁾ Zjevení 22, 14.

³⁾ Prudentius zmiňuje se, že sněh znenadání spadlý tělo sv. Eulalie na náměstí ležící pokrýl.

„Pane,“ pravila jasným a srozumitelným, ale pohnutým hlasem, „naplniž mi prosbu. Nedej drsnatým rukám svých pacholkův dotýkáním znesvětili posvátné ostatky této panny, jižto jsem nade všecko na zemi milovala; dovol mi, abych ji směla do hrobu jejich otcův přinést; neboť byla neméně šlechetná jako dobrá.“

Tertullus odpověděl patrně velmi rozdrážděn: „Kdožkoliv jsi, šlechetná paničko, prosba tvá se nemůže vyplniti. Katule, postarej se o to, aby mrtvola, jako obyčejně, do řeky vhozena nebo spálena byla.“

„Prosím tě, pane,“ opětovala dáma doléhavě, „pro vážnost, jižto máš k ženské cnosti, pro každou slzu, jižto matka v nemoci nebo v bolesti nad tebou vycedila, pro každé přívětivé slovo, jež kdy sestra k tobě mluvila, pro každou službu, již tobě rukou jemnou prokázala, zaříkám tě, vyslyš vroucnou prosbu mou. Když se dnes večer domů navrátíš, snad ti přijdou sestry ve dveřích naproti a budou ti ruku líbat; ruka ta jest poskvrněna krví cnostného dítěte — můžeš hrdým býti, jsou-li dcery tvé, jakou tato byla; — ale učiň alespoň, aby's jim říci mohl, že jsi panenskému útlocitu této nepatrné pozornosti neodepřel.“

Projevila se tak všeobecná podíllost, že Tertullus, aby ji potlačil, se z ostra tázal: „Aj, jsi-li ty též křesťankou?“

Ona mlčela na okamžení, pak odpověděla: „Nikoliv, pane, nejsem křesťankou; ale vyznávám, hodí-li se co mne křesťankou učiniti, může toho zajisté docíliti to, co jsem dnes viděla.“

„Co pak tím míníš?“

„Že pro zachování náboženství říšského takové bytosti, jako ta, již jsi usmrtil,“ (slzy jí na okamžení v mluvení bránily) „umřítí musejí, an padouchové člověckou postavu a člověcké jméno hanobící na životě ostávají a šťastni jsou. Ó pane, tyť nevíš, koho jsi dnes se světa sprovodil! Ona byla nejčistší, nejsladší, nejsvatější bytostí, již jsem kdy znala, v pravdě květem pohlavi ženského, ač ještě dítě. A ona by mohla ještě žíti, kdyby nebyla zamítla ruku sprostého dobrodruha, jenž ji svými odpornými návrhy pronásledoval až do samoty venkovského statku, až do svatyně jejího domu, ba až do jejího žaláře. Proto musila umřítí, že svým jméním obohatiti a svou rukou povznést nechtěla — onoho asiatského vyzvědače.“

Okázala s pokojným opovržením na Fulvia, kterýž vyskočil a zuřivě zvolal: „Toť jest hanebná lež a na cti utrhání. A ne žka veřejně vyznala, že jest křesťankou!“

„Poslyš mne, pane,“ pokračovala panička s důstojností šlechetnou, „abych mu to mohla dokázati, a čti mu ve tvářích důkaz toho, co pravím. — Nevyhledal's-li, Fulvi, dnešního jitra to nevinné dítě v žaláři? Ne-

pravil-li jsi jí, — já jsem to slyšela, ač jsi mne neviděl, — že může, přijme-li ruku tvou, netoliko život svůj zachrániti, než i navzdor císařským rozkazům křesťankou ostati?“

Fulvius stal na smrt bledý; stál tu, jakož ten ještě okamžik stojí, jemužto se srdcem střelilo, aneb jenž byl bleskem raněn. Vypadal jako člověk, nad nímžto se byl soud pronesl, — nikoliv soud smrti, ale soud, že má věčně na pranýři státi; a tu jej soudce takto oslovil:

„Fulvi, obličej tvůj potvrzuje tuto těžkou obžalobu. Mohl bych tě hned uvězniti. Ale uposlechni rady mé, a odejdi navždy od-
tud. Utec a skrej se po takovém padoušství před nevolí všech spravedlivých lidí a před pomstou bohův. Nedej se tuto na náměstí nebo na některém veřejném místě v Římě nikdy více viděti. Chce-li panička tato, mohu ihned její žalobu proti tobě přijmouti. — Dostane-li se mi snad té cti, šlechetná paničko,“ tázal se hlasem nejuctivějším, „abych zvěděl jméno tvé?“

„Fabiola“ — odpověděla ona.

Soudce byl nyní učiněná přívětivost, — vždyť pak viděl svou budoucí snachu před sebou. „Slyšel jsem často o tobě, šlechetná paničko,“ pravil, „o tvé veliké vzdělanosti a o tvých vznešených cnostech. Tyť jsi nad to s touto obětí zrady blízce spřízněna a máš právo k tomu, aby's mrtvolu její žádala. Můžeš s ní po vůli naložiti.“ — Prvá slova ru-

šena byla hlasitým sykotem a piskotem, jenž Fulvia doprovodil, an se, studem, hrůzou a zuřivostí bledý, oddálil.

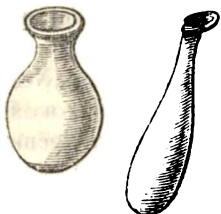
Fabiola děkovala prefektovi a kývala Syře, jež byla s ní přišla. Otrokyňě dala jinému znamení, a hned předstoupilo čtvero otroků s nosidly. Fabiola nepřipustila, aby se kdo krom ní a Syry mrtvoly dotknul; zdvihly ji se země, vložily ji do nosidel a zakryly ji tím skvostným přikrovem. „Neste poklad ten do jeho domu,“ pravila a šla s otrokyní svou za marami jako smutečnice (soustrastnice). Malé děvčátko, jež se v slzích rozplývalo, tázalo se nesměle, smí-li s nimi jíti?

„Kdo pak jsi?“ ptala se Fabiola. —

„Já jsem chudobná Emerentiana, její soukojenka,“ odpovědělo dítě, a Fabiola vzala ji za ruku a vedla ji s sebou.

Jak mile mrtvola odstraněna byla, přihnulo se množství křesťanův, mužův, žen a dítek, aby houby a lněné šátky v krvi omočily. Nadarmo se na ně vrhali strážníci s biči, s holemi, a i s ostřejší zbraní, tak že mnozí svou vlastní krev s krví mučenice smíchali. Když kníže o svém korunování nebo o svém prvním vjezdu do svého hlavního města podle starého obyčeje zlaté a stříbrné peníze po hrstěch mezi lid hází, nehrnou se horlivěji po pokladech na rváč házených, jako staří křesťané po tom, čeho sobě více vážili nad zlato a drahé kamení — po rubínových krupějích

tekoucích ze srdce mučeníka, kterýž pro Pána byl umřel. Ale všickni ustupovali jednomu uznávající jeho přednost; jáhen **R e p a r a t** přišel, aby v nebezpečenství života láhvičku krví **A n e ž č i n o u** naplnil, aby jako pečeť na dosvědčení jejího mučeníctví do hrobu vložena byla ¹⁾).

¹⁾ Takovýchto láhviček s krví mučovníkův doposud nalézt lze ve hrobech v katakombách vykopávaných a otevíraných.

Hlava tricátá.

Tentýž den; jeho třetí část.

Tertullus běžel ihned do paláce, na štěstí nebo na neštěstí pro tyto čekance mučeníctví. Tamto zastal **Korvina** s hotovým nálezem, jenž byl ozdobně velkými začátečnými písmeny psán. Onť měl právo přímo k císaři jíti. Podal úřední zprávu o odpravě **Anežčině**, líčil v přehnaných výrazech nevoli, již odprava ta v lidu vzbuditi může, a smekl všecko na nejapné chování **Fulviovo**, jehož nejhorší skutek však zamlčel obávaje se, žeby jej musel k soudu pohnati, a žeby se

tím jeho vlastní záměry vyzraditi mohly. Snížil cenu Anežčina jmění a ujišťoval, že bude vznešeným činem milostivosti, jistě mnoho přispívajícím k usmíření nespokojenosti, odkáže-li císař jmění Anežčino její příbuzné a nejbližší dědičce. Popisoval Fabiolu co mladou paničku neobyčejného ducha a podivuhodné učenosti, anaž službě bohův horlivě oddána jest, a denně bůžkovi císařovu obětuje.

„Znám ji,“ pravil Maximian se smíchem, jakoby mu bylo něco žertovného napadlo. „Ubohá bláznice! Poslala mi drahocenný prsten a orodovala včera za život bidáka Sebastiana právě v tu dobu, kdy jej ubíjeli.“ — Smál se tomu srdečně; pak pokračoval: „Ano, ano, jistotně; malé dědictví dá jí útěchu za ztrátu onoho chlapa. Dej nález vyhotoviti, a já ho podpíši.“

Tertullus vytáhl nález a pravil, že ho v úplné důvěře ve velkodušnou milost císařskou již zhotoviti dal. Císařský barbar postavil pod ni podpis, jenžby školnímu klukovi byl hanbu dělal. Prefekt odevzdal spis ten ihned synu svému.

Sotva byl palác opustil, vkročil Fulvius. Byl doma, aby se oblekl v roucho dvorní, a vodou i vonidly stopy rozjitřenosti jitřní s tváří svých odstranil. Mučil se, aby jej touda, že v očekávání svém sklamán bude. Chladný způsob, jímž byl Evrotas minulého večera o věci té mluvil, jej na to připravil; nezdaření všech záměrů a mnohé nepřijemnosti toho dne obá-

vání jeho zvýšily. Podobaloť se skutečně, že žena jest k tomu zrozena, aby mu v cestu vkročovala a jeho záměry zničovala, kamkoliv by se obrátil. „Ale, díky bohům,“ pomyslí si, „tuto mi nemůže v cestě státi. Ona toho jitra pověst mou navždy porušila; ale nemůže mou spravedlivou odplatu požadovati. Učinila mne člověkem opovrženým; ale není v její moci, aby mne žebrákem učinila.“ Tot vidělo se býti jedinou nadějí jeho. Ale zoufalost jej hnala ku předu a on sobě umínil, že bude všemožně zastávati své nápadnictví na odejmuté jmění Anežčino proti jedinému sokovi, jehož se bál, proti lakotnému císaři samému. Bylť hotov i život svůj ve hru dáti; neboť zmaří-li se naděje jeho, jest zahuben. Čekav po některou dobu, vkročil do vyslechárny a předstoupil s úsměvem nejoddanějším před císaře.

„Co tu chceš?“ bylo pozdravení první.

„Pane,“ odpověděl Fulvius, „přicházím, abych nejponíženěji tvou císařskou spravedlnost prosil, by's mi co nejspíše můj podíl ze jmění Anežčina odkázati dal. Na mou obžalobu byla co křesťanka odsouzena a utrpěla spravedlivý trest těch, jenž císařského rozkazu neposlouchají.“

„To jest všecko zcela dobře; ale slyšeli jsme, kterak pošetile, jak obyčejně, jsi věc tu vyjednával, a kterak jsi tím v lidu reptání a nespokojenost proti nám vzbudil. Čím rychleji se tedy od naší přítomnosti oddálíš a

palác i město opustíš: tím lip bude pro tebe. — Rozumíš-li? Myt obyčejně radu takovou nedáváme dvakrát.“

„Chci na místě každého rozkazu nejvyšší vůle tvé uposlechnouti, — ale jsem téměř celý nah; rozkaž, aby se mi to, což mého jest, odkázalo, a já neodkladně odcestuji.“

„Ani slova více,“ odpověděl tyran, „než vytrať se v tu chvíli. Jméně, jež tak tvrdošíjně požaduješ, nemůžeš dostati. Odkázaliť jsme ho neodvolatelným nálezem výborné a zasloužilé osobě, paničce Fabiole.“

Fulvius již ničeho nemluvil, než polibil císaři ruku, a váhavě se oddálil. Vyhlížel jako zničený a zlomený muž. Byloť slyšeti, že odcházejí branou toliko řekl: „Tedy mne přece i žebračkem učinila!“

Když byl domů přišel, divil se Evrotas, jenž četl odpověď bratrovcovi v očích, jeho pokojnosti. „Vidím,“ prohodil chladně, „že jest po všem veta.“

„Ano; jsou-liž přípravy tvé hotovy, Evroto?“

„Skoro. Prodal jsem drahé kameny, nářadí domácí a otroky poněkud se škodou; ale s malíčkostí, již jsem ještě v rukách měl, můžeme bezpečně do Asie přijíti. Stabia jsem podržel, že jest nejspolehlivějším z našich službův. Vezme nepatrné zavazadla naše na koně. Jiní dva koňové jsou pro tebe a pro mne pohotově. Jenom jednu věc ještě musím mítí, a pak jsme schystání na cestu.“

„Co pak?“

„Jed. Včera večer jsem ho objednal; ale až v poledne bude hotov.“

„Nač pak jed?“ tázal se Fulvius poněkud zlekaný.

„Tot víš,“ odpověděl druhý nepohnutě. „Chciť někde jinde ještě zkoušku učiniti; ale to jest jisto; . rod mého otce nemá v chudobě zemřítí; máť čestně zajíti.“

Fulvius kousnul se ve rty a pravil: „Nuže dobře, jak chceš. Mne živobyťi omrzelo. Opust' dům co nejdřív možno bude, aby tě Efraim již více nezastihl, a pečuj o to, aby's brzy po soumraku s koňmi u třetího mílového sloupu na Latinské silnici byl. Tam tě najdu; neboť i já mám ještě před odchodem svým důležitou práci vykonati.“

„Co pak?“

„Toho nikomu nepovím, ani tobě. Ale nebudu-li dvě hodiny po západu slunce u tebe, vzdej se mne a zachraň sebe beze mne.“

Evrotas se ostře na něj díval svým chladným černým okem — zrakem, jímžto Fulvia vezdy proskoumal; hleděl poznati, myslí-li snad na to, aby mu utekl. Ale Fulvius byl pokojným a neobyčejně přímým, a stařec se dále nedotazoval. Mezi tou rozmluvou Fulvius své dvorské roucho svlekl a oblekl šaty na cestu. Hotovil se k odchodu, aby již nemusel do domu toho se navrátiti, a tudýž vzal i zbraň s sebou; krom meče také ještě zbraň velmi nebezpečnou,

krivou dýku tence broušenou, jižto znají toliko na východě. Dýku tu strčil za pás, ale tak, že pod oděvem ukryta byla.

Evrotas odebral se hned k bytu Numidských v paláci a ptal se po Jubale. Ona mu přinesla dvě láhvice rozdílné velikosti a chtěla mu právě některé vysvětlivky dáti, an její muž polo opilý, polo zuřivý přicházel. Evrotas měl právě ještě kdy, aby lahvice uschránil a Jubale peníz do ruky vstrčil, než se Hyfax k němu přiblížil. Žena mu byla pověděla o nabízkách, jež jí byl Evrotas před jejím sňatkem činil, a tím vzbudila v jeho horké afrikánské krvi řevnivost, anaž se až v nenávist zvětšila. Divoch vystrčil zuřivě ženu svou ze světnice, a bylby se Sýršfanem hádku započal, kdyby nebyl dosáhnuv účele svého ustupným býval a soka svého ujišťoval, že nikdy více nepřijde.

Jestliť však již čas, bychom se k Fabiolé navrátili. Čtenář by zajisté nebyl příliš překvapen, kdybychom pověděli, že se jako křesťanka domů navrátila. Tomu však nebylo tak. Což pak také již nyní věděla o křesťanství, aby byla mohla křesťankou býti? U Sebastiana a u Anežky obdivovala se nezištné, velkodušné a nadzemské cnosti, a nyní byla hotova, jich víru za kořen cnosti té uznati. Onať viděla, že obá měli důvody, zásady, vznešeného ducha, svědomitou zmužilost a odhodlanou cnostnou vůli, jakož v nižádné jiné soustavě býti nemůže. Také již tušila,

že vznešené náhledy Syřiny o neviditelném oboru cnosti a o vševidoucím panovníku světa z téhož zdroje se prýštily. Ale všecko to vidělo se jí býti toliko velkolepou soustavou dílem výkonných dílem rozmyslivých (skumných) mravo-uk a pravd, jako v jiných filosofických soustavách. Odtud bylo ještě daleko ke křesťanství. Posud neslyšela ničeho o jeho důležitých a podstatných náukách, o jeho nevyzpytatelných, ale duchu částečně přístupných tajemstvích, o stavbě víry, úctu vymáhající, rozsáhlé a jako nebesa vysoké, již duše nejprostější obsáhnouti může, jakož oko dítěte dokonalý obraz hory obsahuje, ač ho ani obr dostoupiti nemůže. Ještě nikdy nebyla slyšela o Bohu, jenž jest jedin v Trojici; o Synu, jenž jsa s Otcem rovnostatný, lidem k vůli tělem učiněn jest. Ještě ničeho nezvěděla o zázračném dějství výkupu Božím utrpením a Boží smrtí. Neznala ještě Nazaret, Betlem a horu Kalvarskou. Kterak se tedy mohla, všecko to neznajíc, křesťankou jmenovati aneb křesťankou býti?

Kolik jmen muselo se jí ještě známými a vzácnými státi, jež jí posud neznáma byla anebo barbarsky zněla? Maria, Josef, Petr, Pavel, Jan; o nejsladším ze všech jmen se ani nezmiňujeme, o jménu, jež jest balsamem pro srdce raněné, a sladké jako med tekoucí z plných plástů! A mnoho-li se ještě musela učiti o prostředcích, jimiž se působí spása na zemi v Církvi: o milosti, o svátostech, o

modlitbě, o lásce k Bohu a k bližnímu! Jakéto velké, ještě neproskoumané prostory ležely za tím malým místem, jež byla poznala!

Nikoliv; Fabiola, když překonána zkušenostmi minulého dne a minulé noci, a smutnými výjevy jitra domů se navrátila a do svého pokoje zavřela: tu snad již nebyla filosofkou, avšak ani křesťankou. Rozkázala všem sluhům svým, aby opustili dvůr, v němžto její komnata byla, aby nižádným hlukem vytrhována nebyla, a nikoho aby k ní nepřipouštěli. Tak seděla o samotě a mlčky po několik hodin, příliš rozčilena, než aby byla mohla usnouti. Dlouho truchlila nad Anežkou jako matka nad dítětem náhle zemřelým. Ale nebyl-liž oblak ji zastíňující mnohem jasnější nad ten, kterýž ji nad rakví otcovou obklopoval? Nepozdávalo-li se jí býti jako pospílením rozumu, jako potupou proti člověcké přirozenosti, aby se mysliło, že ona zhylnula, — žeby ve svém lesklém rouchu, s usmívavou tvárností a s bodrým, prostičkým srdcem měla přejíti — v niveč; žeby byla lákána bývala svědomitostí, spravedlností, čistotou a pravdou dále a pořád dále, až s roztáženými rukama, aby ji obejmula, k propasti přišla, z nížto na ni zničení zívá? Nikoliv; Anežka, o tom byla přesvědčena, byla nějak a někde šťastna, aneb spravedlivost bylo slovem bezvýznamným.

„Jaka to podivnost,“ myslila si dále, „že všickni, jež jsem za neobyčejně cnostné

poznala, že mužové, jako Sebastian, a panny, jako Anežka, k opovrhované stránce křesťanův náležejí! Jenom jedna ještě zbývá, a zítra se jí optám.“

Když byla myšlenky své od těchto odvrátila a se ve světě pohanském ohlédajíc Fulvia si představila, a Tertulla, a císaře, a Kalpurnia, a — zhrozila se, když jí mimovolně i její otec na paměť vstoupil, — tu cítila bolestně protivu mezi sprostotou a mravní ušlechtilostí, mezi mrzkostí a cností, mezi obmezeností a moudrostí, mezi podlou smyslností a duchovní vznešeností. Takto vzalo na sebe její srdce podobu, pro nižto se dokonalý útvar naleztí musil, aby ji vyplnil, — sice by se musila nádoba srdce ztroskotati; duše její práhla jako půda vyschlá, jižto nebe občerstvující vody seslati musí, nemá-li se věčnou pustinou státi.

Anežka si zajisté zasloužila slávy, že smrtí svou obrátila svou příbuznou; ale neměla-liž jiná, pokornější bytost staršího práva k tomu, — děvče, ježto pomítnuvši volnost život svůj za obět nabízelo, aby mzdy té podosáhlo? A zdali Syra již jednou neprosila Anežku, aby mezi ni a její odplatu nev kročovala?

An Fabiola samotna a smutna seděla, byla náhle vytrhnuta vkročením cizince, který s osudným titulem „posla císařského“ uveden byl. Vrátný mu z prvu vstup zabráňoval; ale když jej cizinec ujišťoval, že přichází s důležitým rozkazem od císaře, otázal

se vrátit u hospodáře, a tento mínil, že takovému poslovi nesmí se přístup zabrániti.

Fabiola s podivením pohledla a mrzutost její se trochu umenšila, když uviděla směšný oblek, v němž tak důležitá osoba se objevila. Korvin přistoupil s půvabem šaška, oslovil ji řečí květnatou, a než byla patrně velmi pečlivě složena, ale špatně na paměť naučena, a skládal jí císařský nález a svou vlastní upřímnou lásku, paničky Anežky jmění a svou vlastní neohrabanou ruku k nohoun. Fabiola ani nechápala spojitost mezi těmito dvěma dary a netušila, že darem jedním přijmutí daru druhého vymoženo býti mělo. Tudyž jej požádala, aby císaři nejponíženější díky za jeho milost vyslovil a doložila: „Řekni, že jsem dnes příliš nemocna, a že mu tudyž osobně svou vděčnost vyjeviti nemohu.“

„Tato majetnost, jak víš, byla úředně odejmuta,“ koktal Korvin úplně zmatený, „a můj otec vymohl ji pro tebe.“

„Toho nebylo zapotřebí,“ pravila Fabiola; „neboť mi již dávno byla doporučena a stala se mým jméním v tom okamžení“ — zastavila se, a když se byla s namáháním zpamatovala, pokračovala: — „v tom okamžení, kdy přestala jméním jiného býti; ona tedy ani nepropadla úřednímu odejmutí.“

Korvin oněměl, neboť nerozuměl tomuto závěrečnému úsudku. Konečně breptal několik slov, jež měla býti poníženou prosbou, by jej

Fabiola za ucházeče o její ruku uznala, jižto však Fabiola za prosbu o odměnu za vymožení nebo donesení tak důležitého nálezu pokládala. Ujišťovala jej, že se na wszelké spravedlivé požadavky, jež jí předložití může, v příhodnou dobu slušný ohled vezme; jsouc však velice unavena a churavá že jej žádati musí, aby ji nyní opustil. On to považoval za příznivou odpověď své žádosti a oddálil se zcela spokojený a hrdý.

Když odešel, sotva pohledla do pergamentu, ježž byl na malém stolku vedlé její pohovky položil, a opět se ponořila v přemýšlení o smutných výjevech, jež byla viděla, až asi k hodině před západem slunce. Myšlenky její dlely hned u té hned u jiné stránky udalostí doby poslední; konečně zpomněla sobě na setkání se s Fulviem na náměstí. Onen výjev tanul jí velmi živě na mysli, a představení její přivedlo ji znenáhla v mučivou rozčilenost, již konečně tím utišila, že hlasitě pravila: „Díky nebesům, nyní alespoň již více obličeje toho padoucha neuvidím!“

Slova ta byla sotva vyslovena, tu držela ruku svou nad očima, povztýčila se na své pohovce, a dívala se ke dveřím. Zdaž ji klamala předrážděná obraznost, či-li její bdící oči viděly něco skutečného? Její ucho rozhodlo otázku tu slyšíc slova: „Dovol, abych se tě optal, — kdož jest ten muž, ježž jsi tímto milostivým slovem poctila?“

„Ty, Fulvi,“ pravila důstojně povsta-

nouc. „Tedy ještě jeden vedranec! Netoliko do domu, do letníka a do žaláře vdíráš se, než i v nejtajnější komnatu, v obydlí paničky, a co jest ještě horší, do starosti plného domu té, jižto jsi ve smutek postavil! Odejdi v tu chvíli, sice tě dám s potupou a s hanbou vyhnati.“

„Posadiž a upokojiž se, krásná paničko,“ odpověděl on. „Toť má býti mou poslední návštěvou u tebe; a však máme ještě počty důležité spolu do pořádku přivést. Co se týká křičení a volání o pomoc — nenamáhej se; tyť jsi služebnictvu rozkázala, aby ostalo vzdálené, a rozkaz tvůj se zachovává. Nikoho není tak blízko, aby volání tvého uslyšeti mohl.“

Tak tomu bylo. Fulvius shledal, že Korvin nevěda cestu mu proklestil. Když přišel ke dveřím, pravil mu vrátný, jenž jej byl dvakráte v domě u jídla viděl, jaké rozkazy Fabiola byla dala, a ujišťoval jej, že nemůže předpuštěn býti, nepřichází-li od císaře; tak prý mu jest nařízeno. Fulvius odpověděl, že přichází právě od císaře, a vrátný jej vpustil, ač se tomu divil, že dvě císařští poslové jednoho dne přicházejí. Fulvius dále prosil, aby vrátný pro ten případ, kdyby při jeho návratu nebyl po ruce, nechal dveře nezamknuté; má prý velice na spěch a nechce prý v tak smutných okolnostech nepokoj v domě působiti. Doložil, že nepo-

třebuje žádného průvodce, an zná cestu ke komnatě Fabiolině.

Fulvius se posadil naproti paničce a pokračoval: „Nesmíš se nad tím horšiti, že tak neočekávaně k tobě přicházím, a že jsem tvým přelaskavým samomluvám o sobě naslouchal; naučil jsem se tomu od tebe v žaláři Tulliově. Ale musím okolkův užiti. Když jsem byl poprvé tvým hodným otcem ke stolu pozván, zastal jsem tam osobu, jížto zraky a slova ihned lásku mou získaly, — netřeba mi jména jejího jmenovati, — a jížto srdce jakoby vrozeným soucitěm city moje odměňovalo.“

„Drzý člověče!“ zvolala Fabiola. „Že pak tuto o takovém předmětu zmíniti se můžeš! Ty lžeš, mluvíš-li o své lásce k ní, aneb o její lásce k tobě.“

„Co se týká paničky Anežky,“ pokračoval Fulvius, „vím to z nejlepšího zdroje, od tvého zemřelého otce samého, kterýž mne byl vícekrát povzbuzoval, abych se o ni ucházeti pokračoval, a ujišťoval mne, že mu jeho neter sama lásku svou vyznala.“

Fabiola byla bolestně pohnuta; neboť se nyní rozpomenula, že tomu tak bylo; — vždyť pak Fabius i jí své pošetilé nedorozumění na vědomost dal. „Vím sice,“ pravila, „že se můj milý otec v ohledu tomto mýlce oddal; ale já, před nížto ono drahé dítě ničehož netajilo —“

„Až na své náboženství,“ přetrhl řeč její Fulvius s trpkým úsměvem.

„Mlč!“ pokračovala Fabiola; „slovo to zní jako rouhání na rtech tvých, — vímť, že jsi byl pro ni toliko předmětem ošklivosti a protivnosti.“

„Ano, když jsi mne tím byla učinila. Od hodiny našeho prvního setkání se byla jsi mou trpkou a nesmiřlivou nepřítelkou, spiknuta s oným zrádným důstojníkem, kterýž odplatu svou dosáhl, a jemuž jsi přiřkla ono místo, po němžto já jsem toužil. Přemáhej nevoli svou, krásná paničko, neboť chci až do konce vyslyšen býti. — Ty's podryla pověst mou, otrávilas její city a obrátilas lásku mou v nutné nepřátelství.“

„Tvou lásku!“ vskočila mu Fabiola rozhněvaná do řeči. „I kdyby všechno to, co jsi mluvil, nebylo ohavnou nepravdou, — jakou lásku mohl jsi k ní mít? Kterak jsi mohl její nestrojenou prostotu oceniti, její ryzou upřímnost, její pořádký rozum, její neúhonnou nevinnost? Právě tak mohlby vlk trpělivost jehněte, a sup jemnost holubice oceniti. Nikoliv, její bohatství, její vysoký stav, její šlechtictví tě lákalo — a nic jiného. Četla jsem to ve tvých plamenných očích, když jsi je byl poprvé na ni obrátil jako basilisek.“

„To není pravda!“ pokračoval. „Kdybych byl cíle svého došel, bylbych hodnou manželku našel, bylbych postavení svému čest dělal, bylbych býval hospodářským, spo-

kojeným, laskavým, a tak hodným ji míti, jako —“

„Někdo býti může,“ zastavila jej Fabiola, „kterýž v tom okamžení, kdy jí ruku svou nabízí, se rovně ochotným býti vyznává, ji ve třech hodinách za manželku vzíti nebo zavraždit. A ona dala poslednějšmu přednost a on splnil slovo své. Odejdi; tyť nakazíš jako mor vzduch, v němžto dýcháš.“

„Opustím tě, až budu hotov; a ty nebudeš příliš ráda, když půjdu. Ty jsi tedy úmyslně a bez příčiny moje čestné úmysly mátna, mou jedinou naději zničila, mne postavení společenského, zámožnosti a domácího štěstí obloupila. To ti ještě nestačilo. Ty jsi tutéž úlohu hrála, jižto jsi mi předstírala před soudcem, úlohu vyzyvatelky; ty jsi naslouchala zábavě mé, ty jsi zapomněla na všechny pravidla ženské slušnosti, a vystoupila jsi dnes ráno na náměstí, aby's veřejně dokončila, co jsi byla tajně počala; tyť jsi soudce proti mně popudila a jím i císaře; ty jsi mne nespravedlivě vydala křiku a pomstě lidu, a kdyby mne cit, jenž jest silnější nad strach, nyní sem nevedl, musil bych zalézt jako honěný vlk, až bych se mohl nejbližší branou vyplaziti.“

„A já ti pravím, Fulvi,“ skočila mu Fabiola do řeči, „v tom okamžení, kdy branou půjdeš, bude toto bezbožné město menší míru zloby v sobě hostiti. Já ti ještě jednou poroučím, opusť alespoň dům můj anebo půjdu já odtud.“

„Ještě se neloučíme, šlechtná paničko,“ pravil Fulvius; tváře jeho každým okamžikem se více rozpalovaly, rtové jeho pořád bledli. On ji chopil mocně za rameno a stlačil ji na sedátko zpět. „Neosměl se ještě jednou se pokusiti,“ doložil, „o útěk nebo o volání o pomoc; první volání tvé bude voláním posledním, ať mne to stojí co stojí. — Ty jsi tedy způsobila, že netoliko ze vzácné společnosti, nébrž i z města vyvržen jsem, vyhnanec, poutník bez přístřeší na zemi, kdežto přátele nemám. Nebylo-liž na tom dosti, aby's mstivost svou nasýtila? Nikoliv, ty's mne musila také ještě o mé zlato obloupiti, o mé právně ač bolestně dobyté bohatství. Můj pokoj, mou dobrou pověst, mou výživu, všecko jsi mi ukradla, mně, cizému mladému muži!“

„Zlořečený a drzý člověče!“ zvolala nyní Římanka rozdrážděná, nevšimavá všech následků, jichžby vystoupení její pro ni míti mohlo. „Ty budeš smělosti své těžce pykati. Ty se opovažuješ v mém vlastním domě zlodějkou mne nazývati?“

„Já se opovažuji, a pravím ti, že tenť jest den účtování s tebou a nikoliv se mnou. Já jsem, — a byťby to i nepravostí bylo, do toho ti nic není, — já jsem si svůj podíl z úředně odejmutého jmění tvé neterě zasloužil. Já jsem si ho trpce zasloužil, v bolestech a v mukách srdce i duše, bezesnými nocmi, plnými bojův s nepřátely, jižto zvítězili; ano, a s nepřítelem v domě, kterýž ukrutnější jest

nad ostatní, — mnohodesetletým neustálým hledáním důkazův uprostřed pustiny hrdého a hluboce kleslého ducha. Nemám-liž práva, abych mzdy své užíval? — Jmenuj ji, jak chceš; jmenuj ji penízem krvavým; čím potupnější jest, tím ohavnější jest, že jsi mi ji odejmula. Toť jest tak, jako když bohatec zvěř psovi ze zubů vyrve, když si pes byl nohy běháním zranil, aby ji ulovil.“

„Nechci jiných přídavných jmen hledati, bych tě jimi pojmenovala; tyť se klameš jakousi bezdůvodnou smýšlénkou,“ pravila Fabiola vážně a nikoliv bez starostlivosti. Cítilať, že má šílence před sebou, člověka, v němžto prudká náruživost, popuzovaná bezuzdnou a rozdrážděnou obrazností, dostoupila ku zlostné zuřivosti, anaž jest stavem mravní zmatenosti, — stavem, v němto se i vražedník za mstitele cnosti pokládá. „Fulvi,“ pokračovala s líčenou pokojností, dívajíc se mu směle v oči, „prosím tě nyní, aby's odešel. Chceš-li peníze, dostaneš; ale odejdi pro nebesa, nežli se hněvem svým o rozum připravíš.“

„Jakou pak „bezdůvodnou smýšlénku“ míníš?“

„Že se domníváš, jakobych já v takový den byla mohla na bohatství Anežčino mysliti, jakobych byla chtěla ukrutnou její smrt nějak zužitkovati.“

„A přece tomu tak jest; vímť to z úst samého císaře, že ti jmění to odkázal. Chceš—

li, abych uvěřil, že tento velkodušný a štědrý kníže kdy trojník dal, aby k tomu prosbami nebo dary nebyl pohnut?“

„O tom nevím ničeho. Ale vím, že bych raději hladem byla umřela, než bych o halír z takových peněz žádala.“

„Tedy chceš, abych věřil, že jest někdo v tomto městě tak nezištný, aby ho bez vybídky pro tebe vyprosil? Ne, ne, Fabiolo, to všecko jest pravdě příliš nepodobné. — Ale což pak jest to?“ — Náhle sáhl po císařském nálezu posud ležícím tam, kamž ho byl Korvín položil. Vliv, jenž měl na něj nález ten, byl tentýž, jehož Aeneaš zakusil, když byl pás Palladin na těle Turnově zahlídl. Zuřivost, jež byla zchytralými pokusy, Fabiole vinu dokázati, trochu utulána, vzplamenila se znova pohledem na tento nešťastný úpis. Okamžení se na něj díval, a pak pravil žlučí zuby skřípě:

„Nyní, Fabiolo, dovedím ti tvou nešlechtnost, tvou lakotu a nepřirozenou ukrutnost v mnohem vyšším stupni, jako ty se osmělila, mne z neřestí těchto viniti. Podívej se na tento krásně psaný nález s těmi zlatými písmeny a s těmi krajovými okrasami, a teď se osměluji tvrditi, že jest nález tento v té jediné hodině psán, jež mezi smrtí neterě tvé a mezi tím okamžením uplynula, kdy mi císař pravil, že ho podepsal. — A ty! nebudeš mi také moci jmenovati onoho velkodušného přítele, jenž byl dar ten pro tebe vymohl!

Ba! nejpозději, když Anežka ve vězení byla, když jsi nad ní plakala a vzdýchala, když jsi mně ukrutnost a zradu proti ní předstírala, mně, cizinci, jenž jí vzdálen byl, — tu jsi byla, ty útlocitá panička, cnostná filosofka, milující a laskavá příbuzná, tu jsi byla ty, ježto jsi mne tak přísně kárala, chladně zaneprázdněna úmyslem, jakby's nepravosti mé zužitkovala, jakby's její jmění podosáhla; tu jsi vyhledala sobě obratného písáře, aby's lakotu svou jeho štětcem pozlatila a zradu svou proti vlastnímu tělu a vlastní krvi jeho červeným suříkem přemalovala!“

„Zadrž, zběsilče, zadrž!“ zvolala Fabiola nadarmo se snažíc, setkati se s jeho plamenným zrakem. On pokračoval ještě divočeji:

„A nyní, tak hanebně mne obloupivši, nabízíš mi peníze! Ty jsi moje snahy šťastně zničila, a nyní mne lituješ! Ty's mne učinila žebrákem, a nyní mi podáváš almužnu, — almužnu z mé vlastní zásluhy, ze mzdy, již i samo peklo svým neblahým oběťm přeje, pokud ještě na zemi jsou!“

Fabiola opět vstávala; ale on se jí chopil jako šílenec a nepustil jí. Pokračoval pak:

„Nyní měj dobrý pozor na poslední slova, jež mluvití chce; sice budou posledními, jichž kdy budeš slyšeti. Navrať mi jmění, jehož jsi byla sobě neprávne přivlastnila; není po právu, aby vina byla má, a mzda za ni aby byla tvá. Postup mi jmění to podpisem svým co

volný dar, a já půjdu. Nepostoupíš-li, pak jsi soud své vlastní smrti podepsala.“ Šílený a hrozivý pohled slova ta doprovodil.

Fabiolino hrdé a nesklonné římské srdce zpíralo se proti návrhu tomu; nebezpečství odjímalu jí bázeň. Přitáhla k sobě roucho své s důstojností ženskou a odpověděla: „Fulvi, nyní slyš slov mých, byťby i posledními byla, jež kdy mluviti budu; zajisté jsou posledními, jichž ty ode mne slyšíš. Já ti mám toto jmění dáti? Ráda bych ho prvému malomocnému dala, ježž zastanu na silnici, — ale tobě ho nikdy nedám. Nikdy nedotkneš se něčeho, což onomu svatému děvčeti přináleželo, žádného drahého kamene, a žádného stébla! Takovéto dotknutí byloby poskvrněním. Přijmi ze zlata mého, chceš-li; ale co kdy jejím bylo, toho nedám za žádné poklady od sebe. A jednoho, což mi dědictvím odkázala, vážím sobě výše nad její bohatství. Ty's mi nyní tutéž volbu ponechal, jižto jsi byl v poslední noci jí předložil: tobě ustoupiti nebo umříti. A nežka mne naučila, což voliti mám. Ještě jednou pravím, odejdi!“

„A já mám v majetství tvém nechati, což mého jest? Mám tě opustiti, aby's nade mnou vítězila jako nad člověkem, ježž jsi byla přemohla, — aby's byla ctěna a já v potupě, — ty bohatá a já chudý, — ty šťastná a já bídný? Ne, nikoliv! Já se již nemóhu vysvoboditi z neštěstí, do něhož jsi mne byla uvrhla; ale já mohu tobě překážeti, aby's tím ostala,

čím jsi mou škodou se stala. Proto jsem přišel; tenť jest můj den pomsty, — proto umři!“

Tak mluvě tlačil ji zdlouha levou rukou na pohovku nazpět, s nížto byla povstala, a spolu s třesením cosi bledal pravou rukou v záhybech ňáder svých. Vysloviv poslední slovo hodil ji silným strkem na pohovku a chytil ji za vlasy. Ona se neprotivila, ona nevykřikla, dílem že ji obešel pocit mdloby a úzkosti, dílem že jí to šlechetná hrdost zakazovala, aby naproti šílenému nepříteli zbabělý strach jevila. Právě když oči zavírala, — spatřila cosi jako blesk nad sebou, — nevědouc, bylo-li to plamenné oko nebo lesklý ocel.

V nejbližším okamžení cítila se stlačenou a dusenou, jakoby bylo těžké břemeno na ni spadlo, a horký proud tekl přes prsa její.

Líbezný prosící hlas zazníval jí v uši: „Zadrž, Oronti, jáť jsem tvá sestra Mirjam!“

Fulvius odpověděl hlasem zuřivosti duseným: „To není pravda. Nech mi kořist mou!“

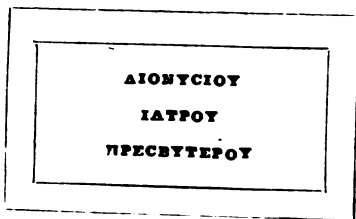
Mluvil se ještě šepem několik slov v řeči, již Fabiola nerozuměla. Potom cítila, že vlasy její byly vypuštěny, a slyšela, jak dýka na zem byla hozena a jak Fulvius s trpkým výrokem: „Ó Christe, toť jest Tvá pomsta!“ ze světnice běžel.

Fabiola se zotavila; ale cítila, že břemeno na ní ležící těžším se stávalo. Uvolnila se s namáháním; jiné tělo leželo na jejím místě, krví pokryté, nepochybně mrtvé.

Byla to věrná Syra, anaž se byla mezi život své velitelky a mezi dýku bratra svého uvrhla.

Hlava třicátá prvá.

Kněz a lékař.

¹⁾

Myšlénky, ježby případnost ta přirozeně ve šlechetném srdci Fabiolině byla musila vzbuditi, potlačeny byly po nějakou dobu požadavky okamžitými. Prvou její starostí bylo, aby tekoucí krev tím, co jí po ruce bylo, zastavila. An tím zaměstnána byla, přiběhlo služebnictvo do světnice. Sprostému vrátnému bylo úzko, an Fulvius (čtenář slyšel nyní jeho pravé jméno) tak dlouho tam ostával. Tu jej viděl jako šileného ze světnice běžeti; zdálo se mu také, jakoby byl krevné skvrny

¹⁾ „(Hrob) Dionysia lékaře (a) kněze.“ Nápis ten nalezen jest nedávno u vchodu pohřebiska sv. Kornelia na hřbitově Kallistově.

na jeho šatech zpozoroval. Hned se dal do křiku.

Fabiola přikázala pokynutím služebnictvu, aby ostalo u dveří státi, a dala toliko Eufrosyně a Graji vstoupiti. Tato poslední, co byla černá otrokyně z domu odešla, více k Syře (jakož ji ještě jmenovati musíme) se tulila, a velmi učelivě jejímu mravnímu poučování naslouchala. — Hned se poslala otrokyně k lékaři, jenž byl Syru již dříve v jakési nemoci navštěvoval, — k Dionysiovi, kterýž, jakož jsme již byli slyšeli, v domě Anežčině bydlel.

Zatím se Fabiola velice zradovala pozorujíc, že krev tak rychle se zastavila, a ještě více vidouc, že otrokyně, ač jen na okamžení, oči otevřela a na ni pohledla. Nebylaby za žádné poklady vyměnila sladký úsměv, jenž byl pohled ten doprovodil.

Za několik minut přišel lékař. Ohledal ránu pečlivě a vypověděl, že pro okamžení není nebezpečná. Rána bylaby, jak byla namířena, právě do Fabiolina srdce vjeti musila. Ale věrná Syra zdržovala se navzdor zákazu po celý den tajně na blízku své velitelky; nechtěla dotěrnou býti, ale bylaby ráda každé příležitosti, jež se udáti mohla, použila, aby dobrému působení milosti napomáhala, jehož výjevy jitra nepochybně přivéstí musily. Bylať v blízké světnici, an uslyšela prchlá slova, mluvená hlasem jí posud příliš známým; přiběhla bez hluku a postavila se před oponu

visící přede dvěřmi Fabioliny světnice. Tu stála v temnu na tomtéž místě, kdež ji Anežka před několika měsíci byla těšila.

Nebyla zde ještě dlouho, když začal poslední zápas. V tom, jak Fulvius velitelku její porazil, vystoupila blízko za něj, a když pozvedl rámě své, vykročila a vrhla se na jeho obět. Tím, že mu o rámě zavadila, vzala rána jiný směr a zasáhla šíjí její ranou hlubokou; zadržela se však rána tím, že na vaz vrazila.

Není třeba říci, co ji to stálo, by tuto obět přinesla. Bázeň před bolestí aneb strach smrti neodstrašila ji ani na okamžik; ale svíral ji brozně strach, aby na čelo bratrovo známku Kainovu nevytiskla, a jej dvojnásobným sestrovrahem neučinila. Ale vždyť život svůj za velitelku svoji Bohu obětovala. Aby byla zápasila s vrahem, byloby marné bývalo; znalaf jeho sílu a obratnost; aby udělala povyk, prvé nežby byla smrtelná rána velitelku zastihla, bylo nemožné; a nezbývalo jí nic jiného, než aby svou obět dokonala zastoupnutím místa oběti bratrovy. Přece si však přála, aby mu uspořila vyvedení zločinu, a při tom zjevila Fabiole své příbuzenství a své pravé jméno. Ve vzteku svém nechtěl ji věřiti; ona však pravila mu mateřským jazykem: „Pomni na závoj, ježž jsi byl odtud s sebou vzal!“ — Tím mu připomněla tak strašnou událost rodinnou, žeby byl, kdyby se byla v tomto okamžení propast u nohou jeho otevřela, do ní

vskočil, aby pohrobil svůj stud a hryzení svědomí svého. Podivným způsobem nedal těmto rodinným ostatkům do rukou Evroto vých přijíti; od té doby, kdy jich zase nabyl, uschraňoval je stále jako posvátnost. Když bylo již všecko složeno svinul závoj ten, a vstrčil jej za nádra, a nyní jej, hledaje dyku, vytáhl; obé nalezlo se na zemi.

Dionys zavázal ránu a přivedl Syru vhodnými prostředky opět k sobě. Pak nařídil, aby ostala v pokoji, a co nejméně osob aby se k ní připouštělo, by se každé rozčilení zamezilo; pak se má předeepsaných prostředků až do půlnoci upotřebiti. „Zítra velmi ráno přijdu zas,“ doložil, „a pak musím nemocnou viděti samu.“ Pošeptal jí několik slov do ucha, které, jak se zdálo, více jí pomohly nade všechny léky; neboť obličej její zářil jakoby úsměvem anjelským.

Fabiola dala jí do svého vlastního lůžka položiti, nařídila oběma služebnicem, aby ostaly ve vedlejší světnici, a vyhradila sobě právo — za právo své to pokládala — o otrokyni pečovati, k nížto před několika měsíci sotva vděčnost cítila, byvši jí v nemoci své ošetřována. Vypravovala ostatním, jak Syra ránu dostala; o přibuzenství vraha se svou ochránitelkou neřekla však ničeho.

Jakkoli sama vysílana a téměř zimničně nemocna, nechtěla přece opustiti lůžka nemocné. Když půlnoc minula, a dalšího ošetřování zapotřebí nebylo, lehla si na nízký zhlavec a

postele, aby spala. Co to byly za myšlénky, jimžto při temném světle ve světnici nemocné ducha i srdce otevřela? Bylyť jednoduché a vroucné. Pojednou tu viděla skutečnost a pravdivost všeho, co jí kdy byla otrokyně řekla. V poslední rozmluvě podobaly se jí zásady s nadšením vyslovené zhola nemožnými býti, jako krásné věty, jichžto však nikdy uskutečniti nelze.

Když Mirjam mluvila o cnosti, ježto ani chvály ani odměny lidské očekávati nemůže, a toliko okem Božím vidína jest: tu se obdivovala myšlénce této, kteráž hluboce působila na šlechetnou mysl její; ale bylo jí protivno, uznati ji za pravidlo v obcování každou dobou. A přece, kdyby byla rána dykou byla Mirjamě byla ránou smrtelnou, jížto snadně býti mohla, — jakou odměnu bylaby našla za čin tento? Co jiného mohlo ji pohnouti k činu tomu, nežli právě tato představa o neviditelné moci vševedoucí a vše odplacující?

A když Mirjam mluvívala o hrdinnosti cnoty, jakoby bylo obyčejným měřítkem jejím: jakouto smýšlénkou viděla se jí býti zásada ona! A přece tuto vykonala otrokyně bez přípravy, bez rozvahy, bez rozčilení. bez výhlídky na slávu, ba se zjevnou snahou, aby skryt ostal čin obětování sebe samé, jenž byl každým způsobem hrdinný. Kterakby to bylo možno, kdyby jí nebyla obyčejem bývala hrdinnost cnoty, ježto jest každou dobou hotova činiti, cožby bylo jméno vojínovo věčně osla-

vilo? Syra nebyla tedy snárkou s prázdnými smýšlénkami, než ona plnila skutečně všechno, čemu učila. Mohlo-liž to býti filosofií? Ó nikoliv, to musilo býti náboženstvím! Náboženstvím Anežky a Sebastiana, jimžto Mirjamu v každém ohledu po bok stavěla. Kterak toužila, aby s ní opět mluvit mohla!

Velmi ráno přišel lékař za svým slibem opět, a našel svou nemocnou v lepším stavu. Žádal, aby s ní mohl býti samoten; pak prostřel plátěný ubrus na stole, postavil naň dvě rozžehnutých svící, vyňal z nader svých vyšívaný závoj a odkryl zlatou schránku, jížto svatý obsah nemocná dobře znala. Přistoupil k ní a pravil:

„Drahé dítě, jakož jsem ti slíbil, přináším ti netoliko nejlepší lék proti každému tělesnému i duševnímu neduhy, nébrž i lékaře samého, jenž pouhým slovem Svým všechny věci obnovuje ¹⁾, Jehož dotknutí oči slepých a uši hluchých otevírá, Jehož vůle malomocné očisťuje, Jehož roucha podolek silu vydává k uzdravení všech. Jsi-li hotova, bys Jej přijala?“

„Z celého srdce,“ odpověděla ruce spínajíc, „toužím Jej přijmouti, Ježž jedině jsem milovala, v Něžž jsem věřila, Jemuž srdce moje přináleží.“

„Není-li žádného hněvu nebo nevole v duši tvé proti tomu, kterýž tě ranil? Nezmá-

¹⁾ „Qui verbo suo instaurat universa.“

há-li se žádná pýcha nebo marnivost v pomyslení na to, co jsi učinila? Aneb nejsi-li sobě žádné jiné chyby vědoma, anažby skroušené zpovědi a rozhrěšení zapotřebí měla, prvé nežli tento svatý dar v srdce své přijmeš?“

„Uznávám se býti plna nedokonalostí a poklésků, ctihodný otče, ale nevím, že bych vinna byla nějakého hříchu. Není mi potřebí odpouštěti tomu, jehož připomínáš; příliš jej miluji pro to a ráda bych dala život svůj, abych jej zachránila. A proč bych mohla zpýchati, bídná děva, an jsem toliko plnila zákon Pána svého?“

„Pozvi Jej tedy, dítě mé, do domu svého, aby přišel a uzdravil a naplnil tě milostí Svou.“

Přistoupil ke stolu, vzal částku svaté hostie ve způsobě přesného chleba, jižto, an sucha byla, ve vodě zvlažil, a položil ji jí na rty.¹⁾ Ona zavřela ústa a trvala chvíli v tichém rozjímání.

Tak konal svatý Dionys dvůj úřad svůj co lékař a kněz, jak o tom jeho brobní nápis svědčí.

¹⁾ Eusebius ve své zprávě o Serapionovi připomíná, že takový způsob byl podávání nejsvětější svátosti nemocným bez kalicha, čili jen pod jednou způsobou.

Hlava třicátá druhá.

Přijatá oběť.

Po celý den zdálo se, že jest nemocná hlubokými ale lžbeznými myšlénkami zaměstnána. Fabiola, kteráž ji vezdy toliko na několik okamžiků opustila, aby potřebných rozkazů dala, pozorovala její tahy se smíšeninou úcty a radosti. Podobalo se, jakoby duch otrokyně byl všem ji obklopujícím předmětům vymknut, a jakoby v kruhu cele jiném prodléval. Hned jí zářil v tazích úsměv jako svit sluneční; hned se jí chvěla slza v oku, nebo kanula jí přes tvář; hned hleděla déle vzhůru, a nezkalené štěstí jevilo se jí v pohledu; hned se obrátila s pohledem nevyslovně něžným ku své velitelce a podala jí ruku. Takto vyseděla u ní Fabiola celé hodiny bez promluvení, což lékař posud zakázal. Pokládala si to za čest a bylo jí blaživo, že mohla takovéto bytosti na blízku býti.

Konečně pravila usmívavě mezi dnem, když nemocné něco k občerstvení podávala: „Zdá se mi, že jest ti již mnohem lépe, Mirjamo! Lékař tvůj musil ti divuplný lék podati.“

„Jistě že podal, milá velitelko.“

Fabiola byla patrně bolestně pohnuta; naklonila se přes nemocnou a pravila jemně: „Prosím tě, nejmenuj mne již více velitelkou;

— raději měla bych já tebe tak jmenovati. A také tomu skutečně již tak není; neboť co jsem již dávno zamýšlela, nyní jsem provedla; dala jsem vyhotoviti listinu tvého propuštění na svobodu, a sice nebudeš prohlášena za propuštěnou, nébrž za volnorodou¹⁾, — neboť vím, že takovou jsi.“

Mirjam jí přívětivým pohledem poděkovala, by ji nermoutila; pak opět obě mlčely, a byly šťastny.

K večeru vrátil se Dionys a našel nemocnou zotavenější. Naporučil jí silnější pokrm a dovolil jí krátkou pokojnou zábavu.

„Musím nyní“ pravila Fabiola, jak mile byly samotny, „vyplniti nejprvnější povinnost, k nížto mne nutí srdce mé, povinnost vděčnosti; — přála bych, abych znala významnějšího slova — nikoliv pro život, ježž jsi mi zachránila, nébrž pro velkodušnou obět, jižto jsi mně přinesla, ba dovol mi doložiti, — pro nepostižitelný příklad hrdinné cnosti, ježto tebe jediné k tomu pohnula.“

„Ale co jsem učinila nad prostou povinnost svou? Vždyť jsi měla právo požádati život můj pro něco menšího, nežli pro zachránění svého života,“ odvětila Mirjam.

¹⁾ Osoby, jež z otroctví propouštěny bývaly, jmenovaly se „propuštěnci“ (libertus, liberta) toho, jehož otroky byly; jako n. p. „Propuštěnci Augustovi.“ Pocházely-li však ze stavu volníků, propouštěly se jako volnorodí (ingenuus, ingenua) a byly uvolněním v předešlý svůj stav postaveny.

„Nepochybně“, odpověděla Fabiola, „jest to náhled tvůj, an jsi vycvičena u vykonávání onoho učení, jež mi tak podivným býti se zdálo, učení, že i hrdinné činy za obyčejné povinnosti pokládati dlužno.“

„A že pak přestávají mítí jméno, jímžto jsi je pojmenovala,“ doložila Mirjam.

„Nikoliv, nikoliv,“ zvolala Fabiola živě; „nepokoušej se o to, aby's mne učinila sprostou a opovrženou ve vlastních očích mých, učíc mne méně ceniti to, což mohu toliko chváliti, jako čin nevyrovnaně cnostný. Od té doby, co jsem byla svědkem činu toho, přemýšlela jsem o něm dnem i nocí, a srdce moje toužilo o tom s tebou mluvit, a i nyní sotva se na to odvažuji, bych ti, svými mohutnými city neuškodila v nynější slabosti tvé. Čin tvůj byl šlechetný, byl veliký, byl nad každou chválu vznešený; vím jistě, že žádné chvály nežádáš. Nevím, jakby se vznešenost činu tvého byla mohla ještě zvýšiti, anebo jakby mohla cnost lidská ještě vyššího stupně dosáhnouti.“

Mirjam nyní zpříma na posteli sedící vzala ruku Fabiolinu do rukou svých, pohledla na ni a pravila hlasem mírným a jemným ale vážným: „Dobrá a přívětivá paničko, poslyš mne na okamžik. Nechciť snižovati, čeho ty sobě dobrotivě vážíš; neboť to nerada slyšíš. Avšak abych ti ukázala, jak velice vzdálení jsme toho, co bychom byli mohli činiti, chci ti uvéstí výjev, který se výjevu na-

šemu rovná, v němž ale vše jest obráceno. Nemysli si, žeby nikoliv spanilomyslná panička, něbrž otrok v nebezpečnosti života byl, — odpust, milá Fabiolo: v obličejí tvém čtu, že tě slovo to rmoutí, ale chci nyní naposledy o tom mluvit, — tedy otrok, kterýž byl nevďečný a odbojný ke svému nejdobrotivějšímu a nejšlechetnějšímu pánovi. Představ si dále, žeby mu nehrozila smrt zákeřníkem, něbrž sluhou spravedlnosti. Jak by's nazývala čin ten, zač by's pokládala toho pána, kdyby z pouhé lásky a aby onoho bidníka zachránil, svou vlastní hlavu na špalek položil, ba dříve ještě i hanlivé bičování utrpěl a závět zanechal, v němžto onoho otroka za dědice svého jména i svého jmění ustanovil, a žádal, aby otrok za jeho bratra považován byl?“

„Ó, Mirjamo, Mirjamo, tyť jsi navrhla obraz, kterýž jest převznešený, než aby u člověka možným byl. Čin tvůj se tím nezaštiňuje; neboť jsem o lidské cnosti mluvila. K činu takovému, ježž jsi nyní vylíčila, kdyby byl možný, patřila by cnost Božská.“

Mirjam stiskla sepiaté ruce na prsa, popatřila na Fabiolu pohledem nebeského nadšení plným a pravila hlasem jemným a slavným: „A Ježíš Kristus, jenž to všechno pro člověka učinil, jest pravý Bůh.“

Fabiola zakryla obličej oběma rukama, a dlouho mlčela. Mirjam modlila se vroucně v pokojném srdci svém.

„Mirjamo, děkuji tobě z celého srdce,“ pravila konečně Fabiola; „ty’s vyplnila slib svůj, že mne přivedeš tam, kdeby srdce mé pokoje nalezlo. Jenom jsem se po nějaký čas obávala, žeby jsi snad křestankou nebyla; ale to nebylo možno. — Nuže, pověz mi, jsou-li tato vznešená ale sladká slova, kteráž jsi právě vyslovila, a jež se tak hluboko, tak tiše a tak neodolatelně do srdce mého pohroužila, jako zlato padající na povrch moře se hýbajícího až do jeho nejtišších hlubin padá, — jsou-li slova ta toliko částí křestanské soustavy, čili jejím podstatným základem?“

„Z prostinkého jinotaje, drahá paničko, pochopil mohutný duch tvůj hned klíč celého našeho učení, a sebral nejpodstatnější a nejdůležitější věro-uky křestanské v jedinou myšlenku. Že člověk, tvor a služebník Boží, byl Pána svého odbojen; že neodolatelná spravedlnost jej odsoudila a pronásledovala; že tentýž Pán „přijav způsobu služebníka ku podobenství lidí učiněn a ve způsobu nalezen byl jako člověk;“¹⁾ že ve způsobě této bičování, zašikování, posměch a hanlivou smrt vytrpěl — „ukřížovaným“ se stal, jakož Jej zde nazývají, a že tím vykoupil člověka od záhuby a dal mu podíl vlastních pokladů Svých ve království Svém: všecko to jest zahrnuto ve slovech, jež jsem byla vyřkla; a ty jsi zcela

¹⁾ Filipp. 2, 7.

dobře soudila, že toliko Bůh mohl takovýto Božský čin vykonati, a tak vznešenou obět smíření přinéstí.“

Fabiola mlčela chvíli přemýšlejíc; pak se tázala ostýchavě: „Myslila-li jsi na to, když jsi v Kampánii pravila, že jen Bůh může býti obětí Boha dostojnou?“

„Ano; ale mimo to jsem mínila trvání této oběti, kteráž se koná ještě i za našich dní divuplným ustanovením všemohoucí lásky. A však o tom nyní ještě nesmím mluvit.“

Fabiola pokračovala: „Každým okamžením lépe nahlížím, kterak všechno, co jsi mi kdy pravila, souvisí a se shoduje, jako částky na rostlině ze sebe vyrůstající. Myslíla jsem, že rostlina ta vydává toliko líbezný květ krásného učení; ty jsi mi však jednáním svým ukázala, kterak tyto květy v sladké a záživné ovoce dozrávati mohou. Jestli, jakobych nalézala v učení, jež jsi mi právě vykládala, ušlechtilý kmen, z něhož všickni ostatní kmenové až v samé ovoce toto vyrůstají. Neboť kdožby se zdráhal činiti pro jiného, což jest mnohem menší toho, což Bůh pro něj učinil? Ale, Mirjamo, musí býti hluboký a neviditelný kořen, z něhož všechno to pučí, kterýž snad jest tak temný, že ho nelze uzříti, tak hluboký, že ho nelze dosáhnouti, tak záhadný, že nížádnou moci lidskou rozřešen býti nemůže, — kterýž však jest snad jednoduchý smyslu pokornému a důvěřujícímu. Kořen ten, — pakli ve své ny-

nější nevědomosti o tom mluvití smím, — musilby býti dosti veliký, aby veškerou přírodu obsáhl, dosti bohatý, aby veškeré tvorstvo všemi věcmi dobrými a dokonalými naplnil, dosti silný, aby z něho onen ušlechtilý strom zrůstal, ažby vrchol jeho nad hvězdy dosahoval, a ratolesti jeho končiny země zastíňovaly. Míním představu o Bohu onom, Jehož se báti jsi mne učila, když jsi se mnou jako filosofka o N ě m mluvila a Jej za všudypřítomného pozorovatele a soudce líčila; Jejž mne však jistotně i milovati naučíš, když mi Jej jako křesťanka představíš za kořen a původ tak nesmírné prozřetelnosti a milosti. Bez jakéhosi hlubokého tajemství v bytosti Jeho, kteréž mi doposud nepovědomo jest, nemohu pochopiti ono zázračné učení o vykoupení člověka.“

„Fabiolo,“ odpověděla Mirjam, „lepší učitelové, nežli já jsem, m ě l i b y převzítí vyučování paničky tak nadané a ostrovtipné. Ale uvěříš-li mně, pokusím-li se podati tobě některé vysvětlivky?“

„Mirjamo,“ odpověděla Fabiola silným důrazem, „kdož hotov jest pro jiného umřítí, zajisté jej neoklame.“

„Nyní,“ pravila nemocná usmívavě, „pojala jsi opět důležitou zásadu; zásadu víry. Proto budu jen prostě vypravovati, čemu nás učil Ježíš Kristus, jenž v pravdě za nás umřel. Uvěříš slovům mým, toliko jako slo-

vám hodnověrné svědkyně; přijmeš však slovo Jeho jako slovo neomylného Boha.“

Fabiola sklonila hlavu a naslouchala s uctivostí té, jižto si již dávno co učitelky pravdy z jiné neznámé školy pochodicí vážila, jižto však nyní téměř za anjela ctíla, jenž jí otevřítí může zdroje moře věčného, jehož vodou jest nezpytatelná moudrost veškerou zemi zaplavující.

Mirjam vysvětlovala jednoduchými výrazy katolických věrouk vznešené učení o nejsvětější Trojici; a vypověděvši pád člověka vykládala tajemství vtělení Božího; zdělila jí slovy sv. Jana dějství Slova věčného, až Tělem učiněno bylo, a přebývalo mezi námi. Častěji vytrhla ji žákyně slovy obdivu nebo přisvědčování, nikdy však slovy pochybnosti nebo nedůvěry. Filosofie ustoupila náboženství, pochybovnost ustoupila učlivosti, nevěra ustoupila víře.

Nyní však zdálo se, jakoby se byl smutný cit v srdce Fabiolino vloudil: Mirjam jí to čtla v obličeji a tázala se po příčině.

„Sotva si to říci troufám,“ odpověděla Fabiola; „ale všechno, co jsi mi řekla, jest tak krásné, tak Božské, že se mi podobá, jakoby se to zde ještě nemohlo končiti. Slovo, (co to za vznešené jméno) to jest, výraz Boží lásky, odlesk Jeho moudrosti, nosič Jeho moci, ba dech Jeho oživujícího života, jímžto jest On sám, stává se Tělem. Kdož pak má dáti Bohu přirozenost lidskou?

Má-li ji vzítí ze zavrženého, poskvrněného člověčenstva, aneb se má nová přirozenost lidská zvláště pro Něj stvořiti? Má-liž od otce a od matky takorka dvojnásobný proud zkázy v Sebe pojmouti? A může-li kdo na zemi býti dosti smělým a vznešeným, aby se otcem Jeho nazýval?“

„Nemůže,“ šeptala Mirjam mírně; „měla však jedna dosti svatá a dosti pokorná býti, aby byla hodna, matkou Jeho slouti.“

„Téměř 800 lét, nežli Syn Boží na svět přišel, mluvil prorok a zapsal slova a zůstavil knihu tu v rukou židův, nejtvrdošíjnějších nepřátel Christových; a slova jeho byla tato: „Ajhle, panna počne, a porodí syna, a nazváno bude jméno Jeho Emanuel,“¹⁾ což znamená v řeči hebrejské „Bůh s námi,“ to jest, s lidmi. Toto předpovědění naplnilo se početím a narozením Syna Božího na zemi.“

„A kdož ona byla?“ tázala se Fabiola s úctou.

„Jméno její se velebí ode všech, jižto Syna jejího opravdově milují. Maria jest jméno, jímžto ji poznáš; „Mirjam,“ jakož se ve své mateřské řeči nazývá, jest jméno, jímžto ji vzývám já. Můžeš si pomysleti, že byla dokonale připravena k takovému vysokému povolání svatostí a cností, nikoliv pak

¹⁾ Izaiáš 7, 14.

očištěna, nébrž vždycky čista, nikoliv hříchu oproštěna, nébrž hříchu prosta. Proud zkázy, o němžto jsi mluvila, našel před ní hráz věčného usouzení, ježto nemohlo připustiti, aby se svatost Božská stýkala s tím, což ona sama toliko smířiti mohla, ostanouc toho vzdálena. Čistá, jako krev A d a m o v a. když jí dech Boží v žilách jeho prouditi dal, — čistá, jako tělo E v y, když bylo rukou Všemohoucího z boku spícího muže vzato a utvořeno, byla krev a bylo tělo, kteréž Duch Boží ustrojil v člověčenství slavné, jež Maria Ježíši dala. — A an takovéto slavné přednosti našemu pohlaví podílem se dostalo, nemůžeš se diviti, že mnohé, jako sladká Anežka, tuto nepostižitelnou Pannu za vzor života svého zvolily, v ní, jižto Bůh takto vyvolil, vzor všech cností našly a raději jako ona vzhůru vznést se snažily na křídlech nerozlučné lásky, nežliby se byly i sebe něžnějšími pouty na kola tohoto světa připoutati daly.“

Po přestávce a po nedlouhém přemýšlení pokračovala Mirjam vypravovati o narození Spasitelově a Jeho pokorném mládí, o Jeho činném a lopotném veřejném životě, a pak o Jeho potupném umučení. Začasté bylo vypravování slzami a vzlykáním pozorné a zvědavé žákyně přerušováno.

Konečně bylo na čase, aby si Mirjam odpočala. Fabiola tázala se jí ostýchavě: Jsi-li příliš unavena a nemůžeš-li ještě jedné otázce moji odpověditi?“

„Nejsem,“ byla bodrá odpověď.

„Jakou nádeji,“ tázala se Fabiola, „může mítí ta, jížto nelze říci, že byla nevědomá, neboť se domnívala, že všechno ví; tím méně, an opomenula se učiti, neboť se honosila velikou chtivostí po vědomostech všeho druhu, — ježto jenom vyznati může, že pohrdala pravou moudrostí a rouhala se Dárci moudrosti té, — jakou naději může mítí ta, ježto se posmívala i umučení a smrti, kteráž byla důkazem lásky a vykupující obětí Toho, Ježž byla potupně „U k ř í ž o v a n ý m““ jmenovala?“ Proud slzí zabránil jí dále mluvit.

Mirjam čekala, až se proud ten proměnil v tichou rosu, jenž odlevuje srdci; potom pravila jemným a těšivým hlasem: „Za dnů Spasitele našeho žila žena téhož jmena jako Jeho neposkrvněná matka. Ona však veřejně hřešila a sebe nepravostmi poskrvnila, jichžto by's ty, Fabiolo, v ošklivosti měla. Ona se, nevíme jak, se Spasitelem seznámila; v nejhlubším vnitru srdce svého považovala zkoumavě Jeho milostivou a sklonnou přívětivost ku hříšníkům, a Jeho divuplné milosrdenství k pokleslým. Rozjímání to naplnilo ji vroucnou láskou. I milovala, a milovala vždy vroucněji; zapomínala sama na sebe a myslila toliko, jakby lásku svou objeviti mohla, aby Jej tím, byť i sebe méně pocítila, a sebe, byť i sebe hlouběji, zahanbila.

Vešla do domu boháče, kdežto Pán stoloval, a kdežto Božskému hostu obyčejných

zvyků zdvořilosti a hostinnosti odeřeli, — do domu muže hrdého, kterýž u vysokomyslnosti svého srdce veřejnou hříšnicí povrhoval; i prokázala zanedbanou pozorlivost Tomu, Ježž milovala, a bylo jí, čehož očekávala, pro dotíravost potupně spíláno.“

„A co učinila, Mirjamo?“

„Poklekla k nohám Jeho, když stoloval; smáčela je slzami svými; utírala je svými hustými vlasy, líbala je vroucně a pomazala je drahou mastí.“

„A co to mělo za následek?“

„Ježíš zastal se o ni proti uštěpačným slovům svého hostitele; pravil jí, že se jí odpouští pro lásku její, a propustil ji slovy nejútěšnějšími.“

„A co se z ní stalo?“

„Když Ježíš na hoře Kalvarské ukřižován byl, dostalo se dvěma ženám přednosti, že blízko Něho stály: Marii bezhříšné, a Marii kajicnici, — na znamení, že může neposkvrněná i kající láska ruku v ruce jíti vedlé Toho, kterýž pravil, že nepřišel hledat spravedlivých, nébrž hříšných ku pokání.“

Toho večera nemluvalo se nic více. Mirjam unavena namaháním klesla v pokojný spánek. Fabiola seděla u ní, a srdce její bylo přeplněno zázračným vypravováním, jež byla slyšela. Přemýšlela o tom, a nahlížela vždy lépe, jak krásně všechny částky tohoto divuplného učení souvisí. Byla-li Mir-

jam hotova, za příkladem svého Vykupitele za ni umřítí, byla dříve tak též hotova, jí odpustiti, byvši jí uražena. Každý křesťan, to uznávala Fabiola, musí býti zobrazením a vypodobněním Mistra svého; ale křesťanka, jež u ní tak pokojně dřímala, byla jistotně tak dokonalou podobou onoho vzoru, že v ní mohla Fabiola poznati Pána samého jako v obraze.

Když Mirjam po chvíli procitla, viděla velitelku svou (neboť listina jejího propuštění nebyla ještě podepsána) u svých nohou klečící, kdežto byla v slzích a ve vzlykání usnula. Porozuměla i hned úplně významu a záslužnosti tohoto pokoření sebe; nebudila ji, než děkovala srdečně Bohu, že obět její přijata jest byla.

Fabiola procitnuvši vloudila se zpět na lůžko své — jakož myslila — nepozorována. Musila se velice přemáhati, aby tento čin ponížení sebe vykonala; a však pokořila důkladně pýchu srdce svého, a nyní cítila ponejprv, že jest srdce její křesťanské.

Hlava třicátá třetí.

Mirjamin příběh.

Když druhého dne z rána Dionys přišel, shledal, že jeho nemocná i její opatrovnice tak vesela a spokojena jest, že jim přál

štěstí pro dobrý noční odpočinek, jež mlti musely. Obě se tomu smály, ujišťující, že to byla nejšťastnější noc v celém jejich životě. Dionys žasnul, až Mirjam ruku Fabiolinu uchopivši pravila: „Ctihodný knězi Boží, odevzdávám otcovské péči tvé tuto čekanku křestu, ježto žádá v tajemstvích naší víry vyučena a znovuzrozena býti vodou spásy věčné.“

„Jakže?“ tázala se Fabiola s podivěním, „jsi-li ty více nežli lékař?“

„Jsem, dítě mé,“ odpověděl stařec; „ač nehodně, zastávám také úřad vyšší, úřad kněze v Církvi Boží.“

Fabiola neprodleně před ním poklekla a líbala mu ruku. Kněz jí položil pravici svou na hlavu a pravil: „Doufej dcero má; nejsi ty první z domu svého, jižto Bůh do Svě svaté Církve uvádí. Před mnohými léty byl jsem také sem povolán otrokyní, která již nežije, zdánlivě jako lékař, v pravdě ale, abych manželku Fabiovu několik hodin před její smrtí pokřestil.“

„Moji matku?“ zvolala Fabiola. „Ona zemřela hned po mém narození. — Zemřela-liž tedy jako křestanka?“

„Ano; a já nepochybuji o tom, že tě duch její po boku strážného anjela tvého po všechem život tvůj obletával a tebe neviditelně vedl až k této blažené hodině. I před trůnem Božím modlila se za tebe bez ustání.“

Radost desaterá naplnila srdce obou přátel. Když se o cvičení Fabiolině a o její

přípravě k přijetí křestu, čeho bylo potřeba, ujednalo, přistoupila Fabiola k Mirjamě, uchopila se ruky její a pravila tichým, jemným hlasem: „Mirjamo, smím-liž tě od nynějška nazývat sestrou svou?“ Stisknutí ruky bylo jedinou odpovědí, jižto Mirjam dáti mohla.

S velitelkou byla i stará kojná Eufrosyna a otrokyně grecká vyučována, aby na bílou sobotu křest přijaly. Ještě jedné však nesmíme opomenouti, kteráž také již do počtu čekanek křestu přijata byla, — Emerentiana, Anež čina soukojenka, jižto byla Fabiola do domu svého vzala a u sebe podržela; byloť jí velikou radostí, když mohla býti obratnou poslicí mezi nemocnicí a ostatními oddíly domu.

Ve své nemoci sdílela Mirjam, pokud toho její síly dovoľovaly, Fabiole mnoho podrobností z dřívějšího života svého. An podrobnosti ty poosvětlují věci, ježto jsme byli vypravovali, tudýž příběh její souvislý tuto podáme.

Několik let před začátkem vypravování našeho žil v Antiochii muž, kterýž sice nepocházel ze staroslavné rodiny, jenž však bohat byl a v nejvzácnějších kruzích onoho bujarého města se pohyboval. Vedl veliký náklad, a nebyv dosti obezřeten ve spravování jmění svého, upadl znenáhla do velikých dluhů. Mělť paničku velmi cnostnou za choť, anáž se tajně stala křesťankou, jižto později i s vědomím a s nelibým povolením manželovým ostala.

Doposud společně vychovávali své dvě děti, syna a dceru. Syn, *Orontius*, — tak zvaný po krásné řece, u níž město to bylo, — byl patnácti let starý, když byl otec poprvé náboženství své choti poznal. Naučil se u své matky mnohým učení křesťanským, a býval s ní o křesťanských službách Božích přítomen; této známosti křesťanstva později velmi zhoubně upotřebil. Neměl však ani sebe menší náklonnosti státi se křesťanem, a nechtěl o přípravách ku křestu ničeho slyšeti. Byl svévolný a lstivý, a nenáviděl všeliké obmezování náruživostí a každé přísné pravidlo mravní. Bažil po světské cti a po nerušeném požívání všech smyslných radostí. Dostalo se mu uhlazeného vychování, a mimo jazyk řecký, jímžto se tehdy v Antiochii vůbec mluvilo, mluvil také, jakož jsme poznali, plynne a běžně latinsky, ač s názvukem poněkud cizím, — an se v domě s otroky a často i v okrese rodinném řeči národní užívalo. *Orontius* byl tomu rad, když jej otec dohlídky matčiny zbavil a na tom stál, aby zůstal při náboženství zemském, při náboženství panujícím a oprávněném.

O dceru, jež byla o tři léta mladší, nestaral se otec tak velice. Měl to za pošetilost a nemůžnost, aby se mnoho staral o náboženství; náboženství měnit nebo náboženství státní opustiti měl za známku slabosti; ale ženským, myslil si, ježto jsou více vplyvu obraznosti a citu podrobeny, může se takových vr-

tochů prominouti. Proto dovolil dceři své Mirjamě, (jméno to bylo syrské, an matka z bohaté rodiny z Edessy pocházela) — aby volně konala novou víru svou. Ona se stala při svém vysokém duševním vzdělání vzorem cnosti, ostávala však pořád prosta a skromna. Bylo to v době, kdy Antiochia byla věhlasna pro učenost svých mudrců, z nichžto někteří byli křesťané.

O několik roků později, když byl syn povyrosl, a svou nedobrou povahu dosti zřetelně objevil, zemřela matka. Před svou smrtí seznala špatný stav jmění manžela svého, a aby dcera špatným hospodářstvím manželovým nebo zhoubnou zřístostí a ctižádostí synovou do bídy padnouti nemohla, naložila se svým vlastním znamenitým jméním ve prospěch dcery své Mirjamy takovým způsobem, že bylo pojištěno před lakotou jich obou. Navzdor všemu přemlouvání a všem piklům nedala se přiměti k tomu, aby se jméním svým jinak naložila, a na smrtelné posteli uložila dceři své vedlé jiných materských napomínek za povinnost, aby později, ažby se plnoletou stala, nesvolovala v nižádnou změnu ustavení jejího. Záležitost ta stávala se vždy horší; věřitelové dotírali; několik statků již se lehkomylně prodalo: tu se objevila tajemná osoba v rodině, jménem Evrotas. Mimo otce ho nikdo neznal, a ten považoval jej patrně za takového, jenž jest spolu požehnáním i kletbou, ochráncem i zhoubcem rodiny.

Čtenář zná vlastní vyznání Evrotovo; postačí, připojíme-li, co následuje. On byl starším bratrem; ale dobře nahlížeje, že se pro svou surovou, zasmušilou a nepřívětivou povahu k tomu nehodí, aby jako hlava rodiny její jmění pokojně spravoval, a vypínavou ctižádostí pobádán, svůj dům ještě bohatším a mocnějším učinil, vzal si málo peněz a zmizel. Pustil se do smělých podnikův obchodních v střední Asii, dostal se až do Indie a do Číny a navrátil se po mnohých letech se znamenitým jméním a se sbírkou vzácných drahokamů, kteréž jeho bratrovci na krátké dráze ve světě užitečny byly, v Římě však jej do zkázy uvrhly.

Evrotas doufal, že nalezne doma bohatou rodinu, a že bude moci její lesk svým bohatstvím zvětšiti; místo toho našel však dům svůj v okolnostech velmi stísněných. Jeho rodinná pýcha však jej neopustila, a po mnohých předhůzkách a trpkých hádkách se svým bratrem, o nichžto však nikdo jiný nezvěděl, zaplatil vlastními penězy jeho dluhy, a stal se takto vlastně majetníkem celého rodinného jmění.

Po několika truchlivých letech roznemohl se otec a zemřel. Na smrtelném lůžku svém pravil Orontiovi, že mu nemůže ničeho odkázati, všecko, co má, i dům, v němžto přebývá, že přináleží jeho příteli Evrotovi, (žeby byl jeho bratrem — toho mu neřekl), a od toho že bude od nynějška záviseti, a

jeho vedením že se musí spravovati. Takto byl tento mladý muž se svou pýchou, se svou ctižádostí i se svým rozkošnictvím cele v rukách muže necitelného, nesvědomitého a neméně ctižádostivého, kterýž mu brzy předepsal zásadu vespolečného poměru, že ho musí Orontius bez výminky poslouchati, an mu on sám na pohled podřízeným býti chce; při tom vytknul pravidlo, že mu nesmí býti nic příliš velikým nebo malým, nic příliš dobrým nebo zlým, aby bohatství a slávu domu svého opět obnovil.

Ve stavu tak stroskotaného jmění v Antiochii zůstati bylo nemožno; avšak značnou jistinou mohlo se někde jinde něčeho docílit. Ale i kdyby se všechno prodalo, co ještě zbylo, nestačovalo to k zapravení dluhů po smrti otcově se objevivších. Bylo tu ještě jmění sestřino, a obá souhlasili v tom, že ho dostati musejí. Použilo se všech úskoků v přemlouvání; ona však odpírala pokojně a statečně, dílem z poslušnosti k rozkazu umírající matky, dílem proto, že zamýšlela založiti dům pro zbožné panny, v němžby své dny ztrávil. Byla nyní právě dosti zletila, aby mohla podle zákona naložiti se jméním svým po libosti. Podávala jim všemožnou podporu, a navrhovala, že budou po nějaký čas všickni společně na její útraty žíti. To však jim nepostačovalo; a když se všickni prostředkově zmařili, počal Evrotas mluvit o tom, že se musí čiň co čiň odstraniti osoba, ježto jim tak velice v cestě stojí.

Orontius se zhrozil, když řeči ty po-
nejprv slyšel; ale Evrotas jej zponenáhla
spříznil s myšlénkami těmi. Vraždy se ovšem
ještě hrozil, ale dospěl již tak daleko, že si
téměř za zásluhu pokládal, kdyby mírnější
prostředek navrhl, — podobným způsobem,
jako bratří Josefovi, navrhujíce cestu zdlou-
havější a méně krvavou, aby se bratra nená-
viděného sprostili. Lest a tajné násilí, jichžtoby
zákon trestati nemohl a jichžtoby se nikdo
uveřejniti neodvážil, viděly se mu býti nej-
vhodnějším prostředkem.

Jakož jsme se již byli zmínili, dovolovalo
se začasť křesťanům v prvních stoletích, aby
svátost oltární doma chovali a požívali. Opsali
jsme, kterak se kladla v orarium čili ve
lněný šat, kterýž se nezřídka opět drahocen-
ným rouchem zakrýval. Takto se chovala nej-
světější svátost ve schránce (arca) uzamčené,
jakož nám vypravuje svatý Cyprian. ¹⁾ O
tom věděl Orontius, a věděl také, že obsah
takové schránky se výše cení nad zlato a nad
stříbro, že se považuje, dle vypravování před-
kův, za zločin, pakli se částěčka tohoto usvá-
tostněného chleba na zem upustila ²⁾, a že
jméno „perla“, které se i nejmenším částec-

¹⁾ „Cum arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere.“ — „An schránku svou, v nížto Páně svátost bylo, rukami nehodnými snažila se otevřítí, oheň z ní vystupující polekal ji, aby se neosmělila dotknouti se jí.“ Cypr. de lapsis.

²⁾ Martene de antiquis ecclesiae ritibus.

kám z něho dávalo ¹⁾, o tom svědčilo, že tak drahým byl chléb tento v očích každého křesťana, žeby byl všecko, co měl, vydal, aby ho před svatokrádežním znesvěcením zachránil. Onoho bohatě vyšívaného závoje, o němž se opět v našem vypravování zmínka děla, potřebovala Mirjamina matka k tomu, by jím poklad ten zahalovala, a ten byl její dceři drahým i jako památka po matce, i také proto, že ho k témuž účelu potřebovala.

Jednoho dne z rána klečela přede schránkou svou, a připravivši se nábožnou modlitbou otevřela ji. Jak se ulekla, když spatřila, že zámek vylomen jest a že tam jejího pokladu není. Jako Maria Magdalena u hrobu naříkala, že jí vzali Pána, aniž věděla, kde Ho položili. ²⁾ Rovněž tak plakala, naklonila se a nahlédla opět do schránky, a nalezla list, jehož v prvním zmatku nebyla zpozorovala.

List ten ji poučil, že to, co hledá, jest v rukou bratrových dobře uschováno, a že se to může vykoupiti. Pospíšila hned k němu a nalezla jej u onoho zasmušilého muže, v jehož přítomnosti se vždycky trásla; vrhla se před ním na kolena a prosila jej úpěnlivě, aby jí navrátil, čehož si více váží, nežli všech svých pozemských statků. Již byl na tom, že prosbám a slzám jejím povolí, an jej Evrotas

¹⁾ Tak stojí ve východních liturgických. Fortunatus nazývá nejsvětější svátost „Corporis Agni margaritum ingens.“ „Těla Beránkova perla veliká.“ — Lib. 3. carm. 25.

²⁾ Jan 20, 13.

vzteklým pohledem zastrašil a pak Mirjamě řekl: „Mirjamo, beřeme tě za slovo. Chceš zkusiti upřímnost a statečnost víry tvé. Zdali jest nabídnutí tvé opravdové?“

„Ráda dám, cokoliv mám, abych nejsvětější svátost zachránila před znesvěcením.“

„Tedy podepiš tento list,“ pravil Evrotas úšklebně.

Ona vzala péro do ruky, přečetla zběžně listinu a podepsala ji. Byl to úpis, jímžto celé své jmění Evrotovi postoupila. Orontius zuřil vida, že jest přelstěn tím, jemuž byl sám navrhl prostředek, jakby sestru přinutiti lzelo. Bylo však již pozdě; nyní byl jen tím sevřenější v jeho těžkém otroctví. Později musela Mirjam, šetříc všech pravidel Římským zákonem předepsaných, vyjádření o postoupení svých práv opakovati.

Po nějaký čas zacházelo se s ní přívětivě; pak se jí dávalo na srozuměnou, že musí Antiochii opustiti, an se Orontius i se svým přítelem zamýšlejí odebrati do Nikomedie, sdelního města císařského. Ona žádala, aby ji do Jerusalema zavezli, kdežto v nějaké společnosti nábožných panen přijmuta býti doufala. Oni jí dali k tomu konci do lodi vstoupiti, jejíž kapitán nebyl v dobré pověsti, a Orontius věděl, že mimo nepatrné převozné od Evroty tajně dostal značnou sumu pod výminkami, po nichžto se dotazovati neosmělil. Ač chudobná měla na hrdle svém, čehož si nade všechno bohatství vážila, jakož byla do-

kázala skutkem. Neboť, jakož vypravuje svatý Ambrož o svém bratru Satyroví, nosívali křesťané, když cestu námořskou nastupovali, nejsvětější svátost na krku s sebou. ¹⁾)

Nemusíme říci, že ji Mirjam do jediného drahého závoje uschovala, ježž byla z otcovského domu s sebou vzala.

Když byla loď přístav opustila, zaměřil kapitán místo podél břehu do Joppe nebo do jiného přístavu pomoří Palestinského, do šírého moře, jakoby zamýšlel do cizí země plouti. Jakého úmyslu byl, dalo se těžko uhodnouti; ale nemnozí pocestní, jižto v lodi byli, velmi se strachovali, tak že přišlo až na prudkou hádku. Tato však byla přetržena náhlou bouří. Loď byla po několik dní vlnami zmítána, a ztroskotala se u skalného ostrova blízko Cypru. Jako Satyrus připisovala i Mirjam drahému pokladu, ježž u sebe měla, že se šťastně na břeh dostala. Domnívala se, že ona samojediná na živě ostala, neboť neviděla nikoho, kdožby se byl ochránil. Zatím však vyvázlo i několik jiných z nebezpečení života, a tito navrátivše se do Antiochie vypravovali, že Mirjam s ostatními cestovnicíky a s lodním družstvem zahynula.

Lidé živící se kořistí ztroskotaných korábů našli ji na břehu. Opuštěnou a bez přátel prodali ji obchodníkovi v otrocích, kterýž ji přivedl do Tarsu na pevnině, a tam

¹⁾ Ambr. de excessu Satyri 1, 43.

ji koupil muž z vzácného rodu, jenž s ní do-
brotivě nakládal. Po nějakém čase uložil Fabius
svému asiatskému jednateři, aby mu ku obsluze
dceřině obstaral otrokyni vzdělanou, a pokud
možno, cnostnou; a tak přišla Mirjam pod
jménem Syra do domu Fabiova.

HLAVA třicátá čtvrtá.

Krásná smrt.

Za několik dní po udalostech, jež jsme
byli v předposlední hlavě vypsali, ohlásilo
se Fabiole, že chce jakýsi starý muž, jenž
ve velké úzkosti jest nebo býti se zdá, s ní
mluviti. Když se ho přisedši dolů tázala
po jménu a po žádosti, pravil: „Jmenuji se
Efraim, ušlechtilá paničko, a mám znamenité
požadavky, kteréž mi jméním zemřelé paničky
Anežky jako zástavou pojištěny byly. An
pak, jakož jsem doslechl, jmění to stalo se nyní
majetností tvou, tudýž přicházím, abych tebou
vyplacen byl; sice bych byl zničeným člově-
kem.“

„Kterak to možno?“ tázala se Fabiola
udivená. „Nevěřím, žeby byla neter má kdy
za živobytí svého dluhy dělala.“

„Nikoli, ona jich nedělala,“ odvětil li-
chvář trochu rozpačité: „ale jakýsi pán, jmé-
nem Fulvius, jemůž toto jmění úředním

odejmutím připadnouti mělo; jemu půjčil jsem na jmění ono znamenité sumy.“

První myšlénkou Fabiolinou bylo, aby toho člověka dala z domu vyhoditi; pomněla však na Fulviovu sestru a pravila mu zdvořile: „Dluhy Fulvio vy zaplatím, ale toliko s úroky zákonitými a bez ohledu na všeliké lichvářské závazky.“

„Ale pomni, ušlechtilá paničko, jak odvážná byla ta půjčka! Jáť byl jistě ve svých požadavcích velmi mírným.“

„Jdiž k mému správci,“ odvětila, „on věc tu uspořádá. Nyní aspoň nemáš nic odvážného.“

Poručila svému propuštěnci, kterýž záležitosti její obstarával, aby židovi vyplatil pod zmíněnými výminkami sumu, a naž takto o polovičku peněz žádaných se zmenšila. Brzy po tom uložila mu však obtížnější práci; musel všechny účty po zemřelém otci přehlédati, aby se vyzvědělo, kdeby kdo v čem zkrácen byv náhradu žádati mohl. An se dále dozvěděla, že Korvin skutečně otcem svým císařský nález vymohl, čímž jí právem příslušící jmění úředního pobrání zachráněno bylo, vykazala mu značnou sumu, čímž mu slušné zaopatření pojištěno bylo, ač se odhodlaně zdráhala jej kdy k sobě předpustiti.

Po ukončení těchto záležitostí světských věnovala všecku svou pozornost toliko péči o nemocnou Mirjamu a přípravám k přijmutí křestu. Aby zotavení Mirjaminu pro-

spěla, odebrala se s ní a s malým počtem služebnictva na místo jim oběma tak drahé, — do Nomentánského letníka. Jaro se již přiblížilo, a postel Mirjamina mohla se k oknu postaviti, a za nejteplejších hodin denních i na zahradu před domem vynésti. Tamto jí sedávala Fabiola po jednom, Emerentiana po druhém boku, an se ubohý Mološ, kterýž byl všecku svou veselost pozbyl, u nohou jejich uložil. Rozmlouvaly často o svých ztracených přátelích a jmenovitě o té, kterouž jim připomínalo vše, co vůkol sebe spatřovaly; a jakmile se vyslovilo jméno Anežčino, zdvíhal její starý věrný hlídač uši, kýval ohonem a ohlížel se v okolí svém. Začasté mluvily také o předmětech křesťanského učení, a Mirjam vysvětlovala pokorně a skromně, ale s vřelým nadšením, jež bylo Fabiolu prvé okouzlo, učení pobožného kněze Dionysia.

Když byl, na příklad, mluvil o významu a moci znamení kříže, jímžto se při křestu „čelo věřících znamená, nebo voda se svěťí, jížto se znovuzrozuje, aneb olej, jímžto jako křížmem pomazání, nebo svatá oběť, jížto krmení bývají“: ¹⁾ tu vysvětlovala Mirjam cvičenkám, kterak se krom toho znamení kříže užívá, a napomínala je, aby znamení toho často užívaly, jakož všickni dobří křesťané činí, žehnajíce se svatým křížem na počátku

¹⁾ Sv. Aug. Tract. 118. in Joan.

nebo při konání každého díla, kdykoliv vycházejí nebo přicházejí, kdykoliv své šaty oblekají nebo sandály obouvají, ¹⁾ když se umývají, když za stůl sedají, když kahance rozžehají, když se na lůžko kladou nebo na stoličku sedají, a jakoukoliv zábavou se zaměstnávají. ²⁾

Rána Mirjamina byla zahojena, ale sil jí posud nepřibývalo. Všickni to ku své nemalé bolesti pozorovali; jenom Fabiola toho neznamenal. Vždyť pak začasť matka nebo sestra nejposléze nahlížívá, jaký zlý postup má nemoc dítěte anebo sestry. Lásky jestliť naděje plná a zaslepená! Objevila se souchotinová červenost na jejich tvářích, byla schudlá a slabá, a chvílemi bylo jí slyšet tiše pokašlávati. Nemohouc dlouho usnouti prosila, aby jí lůžko postavili tak, by mohla od prvního rozbřesku ranního patřiti na ono místo, jež bylo v očích všech krásnější nad nejpěknější květinový záhon.

Ode dávna byl v letníku vchod do hřbitova u této silnice ležícího. On se již nyní nazýval hřbitovem Anežčiným; neboť blízko u jeho vchodu byla mučenice tato pochována. Tělo její odpočívalo v jednom kubikulu čili stánku hřbitova pod hrobovým kamenem s obloukem. Právě nade vchodem

¹⁾ Sandály bývaly obuví o pouhých podešvách, ježto se řeménky na nohách uvažovaly.

²⁾ Tertullian, kterýž před rokem 200. žil, a nejstarším církevním spisovatelem latinským jest, v knize de Corona milit. c. 3.

tohoto stánku u prostřed zahrady byl otvor, jímžto do něho světlo a povětrí vcházelo. Otvor ten byl nahoře nízkým zábradlím obehnán a křovím ukryt. Na to místo pohlížela Mirjam nejraději; toť bylo jediným možným způsobem, jímžto se ve své nemoci blížiti mohla hrobu té, již byla tak velice ctíla a milovala.

Velmi ráno za krásného a tichého jitra — již jen několik týchdnů před velikonočí — hleděla opět směrem tím. Tu zpozorovala několik mladých mužů ku blízké řece Anio jdoucích, aby chytali ryby na udici; a ti naměřili svou cestu zahradou. Když šli vedle onoho otvoru, podíval se jeden z nich do něho a přivolával i ostatní.

„Tu jest jedna z podzemních skrýší křesťanských.“

„Jedna z děr vedoucích do jejich kraličích budov.“

„Pojďte tam,“ navrhl jeden.

„Ano, ale kterak potom zase vyjdeme odtud?“ tázal se jiný.

Rozmluvy té nemohla Mirjam slyšeti, ale viděla, co následovalo. Jeden z nich, kterýž maje ruku nad očima pozorněji otvorem nahlédl, pokynul ostatním, aby totéž učinili, posunkami však jim velel, by se tiše chovali. Hned potom brali veliké kameny ze zdi blízkého vodometu a házeli je otvorem dolů. Pak odcházeli hlasitě se smějíce, a Mirjam domnívala se, že viděli dole hada neb nějaké

jiné zvíře, a že se vyráželi házejíce na ně kamením.

Když byli ostatní přišli, vypravovala jim Mirjam, co se přihodilo, aby se kamení odstranilo. Fabiola sama šla dolů s několika otroky, neboť byla žárliva na ostřihání hrobu Anežčina. Ale jak veliký byl její bol, když shledala, že ubohá Emerentiana, jež byla sešla, aby se u hrobu soukojenky své modlila, v krvi své mrtva ležela! — Onať jakož se později osvědčilo, šla minulého večera vedlé řeky, kdežto právě několik pohanů své orgie slavili. ¹⁾ An se, byvši také k tomu pozvána, netoliko zdráhala, než pohanům i jejich bezbožnost a ukrutenství proti křesťanům předstírala, byla od nich kamením pronásledována a poraněna; utekla se však před nimi do letníka. Cítila se býti slabou a rány působily jí bolesti; a takto zalezla nepozorována ke hrobu Anežčinu, aby se modlila. Tam ji z rána nalezlo několik jejich pronásledovníků, an ještě nebyla s to se hýbat. Takto předešli, jakož jsme byli vypravovali, tito zhovadilí pohané křest církevní, a udělili jí křest krevní. Položila se vedlé Anežky; a Církev slaví památku prosté sedlské dívky této každoročně mezi svými svatými. ²⁾

Fabiola a její společnice byly obyčejným způsobem na křest svatý připravovány,

¹⁾ Orgie byly prostopášným hodováním.

²⁾ Dne 23. Ledna.

ačkoliv doba přípravní pro pronásledování se ukrátila. Přebývajíce u vchodu hřbitova, v němž-to veliké chrámy byly, mohly všechny tři stupně čekancův křestu projíti. Nejprvé byly „poslouchajícími,“ ¹⁾ jižto čtení epistol přítomní býti směli; pak „klečícími“, ²⁾ kteříž při některých obřadních modlitbách bývali; konečně „vyvolenci“ čili „prosebníky“ ³⁾ o křest prosivšími a k brzkému přijmutí jeho ustanovenými čili zvolenými.

Byvše do této poslední třídy přijati, musili často do chrámu přichoditi, jmenovitě po tři středy po první, po čtvrté a po poslední neděli postní, na kteréž dny Římská mešní kniha (misál) až posud má druhou modlitbu a epistolu k onomu obyčeji prohlédající. Považujem-li modlitby a obřady křestní, kteréž nyní v katolické Církvi, jmenovitě při křestu dospělých jsou, vidíme, že v nynějším obřadě křestu jest všechno sestaveno, co za starých časů na rozličné dny rozděleno bývalo. Jednoho dne bývalo odříkání se satanáše, kteréž se bezprostředně před křestem opakovalo; v jiný den dělo se dotýkání uší a nosu, tak zvané effeta. Dále pak bývaly opětovány zažehnávání a poklony, znamenání čela a těla znamením kříže, ⁴⁾ nadýchání na křestěnce a

¹⁾ Audientes.

²⁾ Genuflectentes.

³⁾ Electi a Competentes.

⁴⁾ Při tom se, jmenovitě při křestu dospělých, Otčenáš opakuje.

jiné významné obřady. Ještě slavnější bývalo pomazání a sice netoliko hlavy, nýbrž celého těla. Apostolské vyznání víry se vysvětlovalo a bedlivě z paměti učilo. Učení o nejsvětější svátosti oltářní zdělovalo se však tepruv po křestu svatém.

Těmito mnohonásobnými přípravami uplynula doba kající postu čtyřiceti denního rychle a slavně, až pak konečně přišla bílá sobota.

Není tuto na místě, bychom církevní obřady při udělování svátostí popisovali. Soustava církevních obřadů došla svého vývinu hlavně, když pokojnější časové Církvi nastali, a mnohé věci k zevnitřnímu způsobení a k zevnější oslavě náležející nedaly se ani vykonávati v době, kdy Církev tak krutého pronásledování trpěla. Postačíž poukázání, že netoliko učení a podstatné svaté úkony, než i podřízené obřady církevní byly v prvních třech stoletích tytéž jako nyní. Nalezne-li příklad náš následovníka, bude moci někdo v jiném svazku skvělejší dobu popisovati, nežli jest doba, jižto jsme si my vyvolili.

Křest Fabiolin a služebnic jejich odbyval se v tichosti a bez zevnějšího lesku, ve smutném opaku k radostivému a slavnostnému ladu jejího srdce. Všecky fary městské byly uzamknuty, i fara sv. Pastora s papežskou křestitelnicí.

Časně z rána onoho šťastného dne vloudila se Fabiola se svými okolo zdí na pro-

tější stranu města, šly po Silnici Přístavné,¹⁾ — po silnici vedoucí do přístavu u ústí Tibery, — vešly do vinohradu blízko zahrady Caesarovy a sestoupily do hřbitova Pontianova, kterýž byl slavným pro hroby Perských mučovníků Abdona a Sennena.

Jitro ztrávilo se modlitbami a přípravami. K večeru započaly církevní slavnosti, jež po celou noc trvaly. Nastala doba, kdy se měl obřad křestní konati, — bylat to slavnost téměř děsná. Hluboko v nitru zemi nashromáždila se voda podzemního pramene ve čtverečné prohlubni čili cisterně asi čtyry nebo pět stop hluboké. Voda byla čistá, ale studená a bleďá, smíme-li významu toho použiti, v podzemní křestitelnici, jež byla v tufo čili v sopkové skále vytesána. Dlouhé schody vedly dolů k ní, malý výběžek po straně stačil pro kněze i křestěnce, jenž se třikráte pod vodu potápěl. Celé uspořádání jest doposud tak, jak bylo tehdaž; jen že se nyní nad křestitelnici nalézá obraz představující křest Christův Janem, který se nepochybně o sto nebo o dvě sta let později tam dal.

Bezprostředně po křestu udělovalo se birmování, a pak se novokřestěnci čili znovurozené dítky Církve po potřebném po-učení ponejprv ke stolu Páně připouštěli a chlebem anjelským nasycovali.

Tepruv pozdě v neděli velkonoční na-

¹⁾ Via Portuensis.

vrátila se Fabiola do svého letníka; pozdravila Mirjamu dlouhým a němým obejmutím. Obě byly tak šťastny, tak blaženy, tak bohatě odměněny za všechno, což byly v posledních měsících za sebe učinily, že nenalézaly slov, jimižby city své vyjádřily. Nejhlavnější myšlénkou ba hrdostí Fabiolinou toho dne bylo, že se nyní bývalé otrokyni své rovnou stala, ačť nikoliv cnotou, krásou povahy, velkodušností, nebeskou moudrostí, zásluhami před Bohem — o nikoliv, ve všem tom cítila se býti mnohem menší; — ale jako dítě Boží, jako dědicka království věčného, jako živý oud těla Christova, jako připuštěna k účastenství ve všech Jeho milostech a v ceně Jeho vykoupení, jako nové stvoření v Christu cítila se býti Mirjamě rovnou, a to pravila jí s radostivým úsměvem.

Nikdy se tak nehonosila krásnými šaty, jako nyní bílým rouchem, jímžto byla po křestu přioděna a kteréž po osm dní nositi měla.

A však Otec slitování zná naše radosti s bolestmi spojovati, a posílá nám bolesti, když nás byl na ně nejlíp připravil. Při onom radostném obejmutí, o němžto jsme se zmínili, zpozorovala Fabiola poprvé krátký a těžký dech milované sestry své. Nechtěla o tom přemýšleti, a dala prositi Dionysia, aby zítřejšího jitra k ní přišel. Večer slavili všichni pospolu velikonoční večeři; Fabiola seděla vedlé Mirjamy, a s ní seděli za stolem její vlastní pokřtění otroci a otrokyně,

jakož i otrokyně Anežčiny, jež byla všechny u sebe podržela. Nepamatovala se, žeby se byla kdy v hostině tak radostné zúčastnila.

Příštího jitra velmi ráno volala Mirjam Fabiolu k sobě a pravila jemněji než kdy jindy: „Drahá sestro, co hodláš činiti, až tě opustím?“

Ubohá Fabiola byla bolestí přemožena. „Chceš-li mne opustiti? Ját jsem se nadála, že budeme navždy jako sestry pospolu žíti. Ale chceš-li Řím opustiti, nemohu-li tě provázeti, abych ti sloužila a tebe ošetřovala?“

Mirjam se usmívala; slza však vstoupila jí do oka, když uchopivši ruku sestry své k nebesům okazovala. Fabiola jí porozuměla a pravila: „Ó, nikoliv nejdražší sestro! Pros Boha, jenž ti ničeho neodepře, abych tě neztratila. Vím, že to jest sobectví; ale což mohu bez tebe činiti! A nyní, an jsem se naučila, jak mnoho pro nás mohou činiti přímluvou svou ti, jižto s Christem kralují, budu i já Anežku¹⁾ a Sebastianu vzý-

¹⁾ „Agnae sepulchrum est Romulea in domo,
Fortis puellae, martyris inclitae.
Conspectu in ipso condita turrium
Servat salutem virgo Quiritum:
Nec non et ipsos protegit advenas
Puro ac fideli pectore supplices.“

Prudentius.

„Anežčin hrob Římské mají stany,
Mučence slavné, statné panny.
Pochována v kruhu městských věží
Měšťanův tam blaho panna střeží;
Poutníkům též ochranu svou roší,
Jižto čistou hrudí věrně prosí.“

vati, aby za mne orodovali a tak veliké neštěstí ode mne odvrátili. — Budiž dobré mysli, Stav tvůj zajisté není nebezpečný; teplým povětrím a příjemným ponebím Kampanským brzy se opět otaviš. Budeme pak opět spolu sedávati u studánky, a budeme rozmlouvati o věcech lepších nad filosofii.“

Mirjam vrtěla hlavou, nikoliv truchlivě, nébrž vesele a odpověděla: „Nemýl se, nejdražší. Bůh mne nechal žíti, abych spatřila tento šťastný den. Nyní však spočívá ruka Jeho na mně ku smrti, jakož doposud k životu, a já jí vítám radostivě. Vímt předobře, že dnové moji sečtení jsou.“

„Ó nedejž, aby to tak brzy bylo!“ vzlykala Fabiola.

„Nebude to v době té, pokud ještě své bílé roucho nositi budeš, milá sestro,“ odvětila Mirjam. „Vím, že ráda pro mne oblečeš smutek; a však nechci tě připravit ani o hodinu z času toho, v němž tento významný bílý oděv nosíš.“

Dionys přišel a nalezl svou nemocnou, jižto byl po delší čas nenavštívil, velmi změněnou. Čeho se jako možnosti obával, stalo se: bodec dýky ranil pohrudnici¹⁾ a ujmy byly toho následkem. Stvrzoval Mirjaminso opravdivé obávání.

Fabiola šla ke hrobu Anežčinu a modlila se za odevzdání se do vůle Boží.

¹⁾ Pohrudnice čili kožka žeberní.

Modlila se dlouho, vroucně a s hojnými slzami, a pak se vrátila domů.

„Sestro,“ pravila zmužile, „staniž se vůle Boží; jsem hotova Jemu i tebe obětovati. Nyní pak tě prosím, pověz mi, čeho sobě přeješ, abych učinila, až mne budeš odejmuta?“

Mirjam pohledla k nebi a odpověděla: „Polož tělo mé k nohous Anežčiným a zůstaň zde a ostříhej nás, a modli se k ní a za mne, až přijde cizinec od východu, kterýž přinese zprávu radostnou.“

V příští neděli „v neděli bílých šatů“¹⁾ slavil Dionys se zvláštním povolením svatá tajemství ve světnici Mirjamině a podal jí nejsvětější svátost jakožto potravu na cestu. (V prvních stoletích nezřídka sloužila se mše svatá v domech soukromých, jakož vidíme ze spisův sv. Augustina a jiných).²⁾ Pak ji pomazal olejem, a modlil se nad ní, — poslední svátost, jižto Církev uděluje.

Fabiola a domácí, jižto tomuto slavnému obřadu modlíce se a plačíce přítomni byli, odešli nyní dolů do hrobky, a vrátili se po

¹⁾ Doposud „neděle bílá“ čili „provodní.“

²⁾ Svatý Ambrož sloužil mši svatou v domě jisté paničky za Tiberou, jakož Pavlinus v jeho životopisu vypravuje. (Opp. ed. Maur. t. 1.) Svatý Augustin připomíná, že jistý kněz sloužil mši svatou v domě, o němžto se mysliło, že se zlým duchem znepokojuje. De Civ. D. lib. 21. c. 8. (Knihy Augustinovy: „O městě Božím“ máme také v překladu českém od † Čelakovského).

službách Božích v obyčejném obleku k Mirjamě.

„Hodina se přiblížila,“ pravila tato Fabiolinu ruku uchopivši. „Odpusť mi, pak-li jsem zanedbala čeho ze svých povinností k tobě, anebo pak-li jsem ti nedávala tak dobrý příklad, jakož jsem činiti měla.“

To bylo pro Fabiolu příliš mnoho, a proto vypukla v pláč; — Mirjam těšíc ji pravila: „Poznamenej rty mé znamením vykoupení, až nebudu moci mluvit; a ty, dobrý Dionysi, budiž mne u oltáře Božího pamětliv, až mne tuto již nebude.“

Dionys jí předříkával modlitby, a ona odpovídala, až konečně blas její umlknul; rtové její se ještě pohybovali, a ona líbala kříž jí podaný. Byla bodra a vesela; konečně pozvedla ruku svou a křižovala si čelo; chtěla i prsa svá znamením kříže znamenati, a v tom okamžení sklesla jí ruka mrtvá. Úsměv rozhostil se jí v tvářích, a — skonala, jakož od té doby tisícové dítek Christových zemřeli.

Fabiola velice po ní truchlila; ale tentokráte truchlila jako ti, kteříž mají nádeje.

D Í L III.

V í t ě z s t v í.

Hlava prvá.

Cizinec od východu.

Nyní jest nám, jakobychom se procházeli v pustině. Téměř všickni, jichžto slova a skutky, ba i myšlenky nás doposud doprovázely a těšily, odešli druh za druhem od nás, a vůkol nás jest skutečně velmi pusto. Než, mohlo-liž to jinak býti? Vždyť jsme nepopisovali obyčejnou dobu pokoje a života všedního, nébrž dobu války a boje. Zdali jest věcí nepřírozenou, že nejjudatnější a nejrekonavější kolem nás padli? Mluvili jsme o nejkrutějším pronásledování, jehož kdy Církev přestála, o době, kdy se zamýšlelo postaviti sloup s nápisem, že křesťanské jméno vypleněno jest. Zdali jest věcí nápadnou, že lidé nejsvatější a nejčistší byli prvými, jižto byli korunováni?

A však Církev Christova musila ještě po mnohá léta tužšího pronásledování vytrpěti, nežli jsme byli popsali. Řada ukrutníkův a

potlačovatelův pokračovala ve brozné válce protivné bez přestání v jednom, nebo v druhém dílu světa po dvacet roků, i v tom čase, když Konstantin pronásledování zastavil, pokud jeho moc sáhala. Diokletián, Galerius, Maximin a Licinius na východě; Maximian a Maxentius na západě nedali ve svých zemích křesťanům žádného pokoje. Jako divá bouře polovici světa probíhající a mnohé krajiny svou zhoubnou mocí navštěvující, an temní předchůdcové čili tma- vá mračna její současně je zastiňují. — tak vychrlilo toto pronásledování svůj vše, co křesťanského bylo, bořící vztek napřed na jednu, pak na druhou k zemi, — na Italii a na Afriku, na horní Asii, na Palestinu a na Egypt a pak zase na Armenii, nepřejíc při tom žádnému místu pravého pokoje, než raději stojíc jako strašné bouřlivé mračno nad veškerou říší.

A přece zůstala Církev, a kvetla a vzdorovala hříšnému světu. Papež za papežem nastupoval na trůn a na popraviště; sněmy se odbývaly v temných podlubech katakomb; biskupové přicházeli s nebezpečenstvím života do Říma, aby se náměstka sv. Petra dotazovali; listové se posílali mezi vzdálenými církvemi a mezi nejvyšším pastýřem křesťanstva a mezi rozličnými církvemi; listové plni soucitu, důvěry a lásky; biskup za biskupem následoval na stoličce biskupské, a světil kněze a jiné duchovní, aby vstoupil na místo pa-

dlých, a aby se vydal na hradbách městských střelám nepřátelským; — dílo nepomíjivého království Christova konalo se bez přestání a bez bázně před zničením.

Vždyť pak se právě uprostřed těchto nepokojů a bojů zakládal ústav mocný, jenž v pozdějších dobách věci podivuhodné vyvoditi měl. Pronásledování vyhnalo mnohé z měst do pouště Egyptské, kdežto mnišstvo povstalo a způsobilo, že se poušť veselila a kvetla jako lilium; že pučíc pučila se a plesala veselíc se a chválíc.“¹⁾ A tudýž, když Diokletian z purpuru svlečený jako mrzutý a bídný stařec umřel; když Galerius za živa vředy a červy rozežraný veřejným ohlášením nezdaření svých snah uznal, a Maximian Herkuleus sám se zardousil; když Maxentius v Tibeře utonul, a Maximian skonal v mukách Božskou spravedlností na něj seslaných, v mukách rovněž tak hrozných, jakýchž křesťané jím trpěli, tak že mu i oči z důlkův vytekly; když konečně Licinius na rozkaz Konstantinův usmrčen byl, — tu stála choť Christova, k jejímuž zničení se byli všickni zapřisáhli, mladistvá a kvetoucí jako vezdy, hotova jsouc, aby velikou dráhu svou nastoupila a panování své do všech končin rozšířila a nade všemi zeměmi rozestřela.

Léta 313., když Konstantin Ma-

¹⁾ Isaiáš 35, 1. 2.

xentia přemohl, dal Církvi úplnou volnost. I kdyby nám to staří spisovatelé nebyli popsalí, mohli bychom si snadno představit, jak radostně a vděčně ubozí křesťané tuto velikou změnu pozdravili. Byloť jim, jakoby v městě, v němžto byl mor zuřil, posud žijící obyvatelé, uslyševše veřejné ohlášení o pominutí nemoci, vycházeli plačce, a však radostně se pozdravující. Po deset roků žili křesťané na živě pozůstalí po různu a v úkrytech; rodiny se mohly sotva ve hřbitovech nejbližších scházeti; a tudyž nyní mnohý nevěděl, kdo z přátel anebo z příbuzných jeho stal se obětí pronásledování a kdo je přežil. Nejprv vycházeli ostýchavě, pak směleji; brzy se vyčistily nebo nově vystavěly, ozdobily a nově zasvětily místnosti, v nichžto se ondy shromáždívali, jichžto však dítky za posledních deset let narozené neviděly; — a nyní se opět, a sice bez bázně počala tamto svatá tajemství slaviti.

Konstantin také rozkázal, aby se křesťanům pobrané jmění navrátilo, ať si bylo majetností státu nebo soukromníků; připojil však moudré nařízení, že nynější majetníci dostanou náhradu z císařského pokladu. ¹⁾ Církve se brzy horlivě zaměstnávala tím, aby se její obřadové a ústavy v nejkrásnějším lesku okázaly. Staré basiliky zařídily se ke službám Božím, a nové stavěly se v Římě na místech, křesťanům nejdražších.

¹⁾ Euseb. hist. eccl. 10, 5.

Čtenář ať se nebojí, že bychom chtěli ještě dlouhý příběh započnouti; to budiž ponecháno jinému, jenž jest schopnější, aby líčil nádheru a vznešenost Církve, stavší se svobodnou a okovů sprostěnou. Nám jest toliko s hory dolů ukazovati na zemi zaslíbenou, ježto nám jako vítající ráj u nohou se rozkládá; my však nejsme Josuem, jenžby měl jiné tamto uvéstí. Co ještě v tomto krátkém třetím díle své skromné knihy říci máme, toho jest jenom k její úplnosti potřebí.

Vmysleme se tedy do roku 318, patnácte let po smrti Mirjamině, jižto jsme posledně popisovali. Čas a zákonové pojistili náboženství křesťanské a Církev ustáluje se důkladněji a pevněji. Mnozí, kteříž při návratu pokoje hlavy smutně svěsovali, jelikož slabou povolností v čas pronásledování život svůj byli zachránili, smířili opět klesnutí své pokáním; zde onde uctivě pozdravovali mimojdoucí kmeta cizího, vidouce, že má pravé oko vypálené, nebo ruku uřatou, aneb když jeho kulhavý chod ukazoval, že mu v pronásledování pro Christa svazové u kolenou přerézání byli.¹⁾

Pakli nás laskavý čtenář o této době doprovoditi chce Nomentanskou branou do údolí již známého, spatří, že jsou krásné

¹⁾ Ku konci pronásledování, jakož Eusebius vypravuje, odsuzovali někteří místodržitelové na východě křesťany k těmto trestům, jelikož se jim vraždění jich již znechutilo.

stromy a květinové záhony na venkovském statku F a b i o l i n ě smutně spustošeny.

Tam kde byly stromy, stojí nyní lešení, a kde bývaly květiny, tam jsou nyní cihly, kusy mramoru a sloupy. K o n s t a n t i a, dcera K o n s t a n t i n o v a, modlila se než-li ještě byla křesťankou, u hrobu A n e ž č i n a, aby se jí bolestný vřed zahojil; byla viděním potěšena a ozdravěla dokonale. Byvši pak pokřtěna stavěla na poděkování nade hrobem krásnou basiliku. Mezi tím byla však věřícím ještě přístupna hrobka, v nížto A n e ž k a odpočívala; a veliký byl počet poutníkův ze všech dílů světa tam přichodících.

Jednoho dne vrátila se F a b i o l a z města do svého letníka; ztrávila den u nemocných v nemocnici, jižto byla ve svém domě zařídila. Hrobař, jenž měl dohlídku nad hřbitovem, přišel jí s radostivou rozčileností vstříc a pravil: „Mám za jisto, že již přišel ten cizinec od východu, jehož jsi tak dlouho očekávala.“

F a b i o l a ostříhajíc jen slova umírající M i r j a m y stále v srdci svém tázala se prudce: „Kde jest?“

„Odešel opět,“ byla odpověď.

„Odkud pak to víš, že on to byl?“ ptala se z radosti své povytržena.

„Během jitra,“ odpověděl hrobař, „pozoroval jsem mezi modlícími se muže, jenž se nezdál míti ještě padesáte roků, a však strastmi a zapíráním sebe časně sestárnul. Vlasy a

dlouhé vousy jeho byly téměř šedivé. Oděv jeho byl východní; měl roucho, jakéž obyčejně mnichové z těch krajův nosí. Když přišel ke hrobu Anežčinu, vrhl se na zemi a plakal; vzdychal a vzlykal tak hlasitě, že byli všickni kolem něho útrpností hnuti. Mnozí přistoupivše k němu pravili: „Bratře, ty jsi u veliké bídě; neplač, svěťice ta jest plna smilování.“ Jiní pravili: „Budeme se všickni za tebe modliti, budiž dobré mysli.“¹⁾ Podobalo se však, jakoby se nechtěl dát těšiti. Myslíl jsem u sebe, že u přítomnosti tak milostivé a dobrotivé svěťice nikdo nemůže býti tak beztěšným a malomyslným mimo muže jednoho.“

„Pokračuj, pokračuj,“ pravila Fabiola; „co potom dělal?“

„Po velké chvíli,“ pokračoval hrobař dále, „povstal, vyňal krásný třpytící se prsten z náder a položil ho na hrob. Zdá se mi, že jsem ten prsten před mnohými léty již jednou viděl.“

„A pak?“

„Když se obrátil, spatřil mne, a poznal po mém oděvu, že jsem hrobařem. Přišel ke mně, a já jsem viděl, jak se trásl, když se mne tázal, aniž se mi byl do očí podíval: „Bratře, víš-li, je-li zde někde pohřbena panna S y r s k á jménem Mirjam?“ Mlčky okázal jsem mu hrob. Po přestávce pro něj

¹⁾ Tento výjev jest ze skutečnosti vzat.

patrně velice bolestné, tázal se opět hluboce dojat a třesoucím se hlasem: „Víš-li bratře, nač zemřela?“ — „Na ujmy;“ odpověděl jsem. — „Bohu díky!“ zvolal s povzdychem, jakoby se byl veliké úzkosti sprostil. Pak se opět na zemi vrhl a vzdychal a plakal ještě přes hodinu; potom přistoupiv ke hrobu, líbal vroucně hrobový kámen a odešel.

„Totě on, Tork vate, totě on!“ zvolala Fabiola radostně. „Proč jsi ho tuto nezdržel?“

„Netrouval jsem si, Fabiolo; spatřiv jeho tvář neměl jsem zmužilosti, abych se s okem jeho setkal. On však jistě opět přijde; šel do města.“

„Musíme ho nalézt,“ skončila Fabiola. „Drahá Mirjamo, tuto potěšitelnou udalost si tedy umírajíc předvídala!“

Hlava druhá.

Cizinec v Římě.

Druhého dne z rána šel onen cizinec po náměstí. Viděl tlupu lidí shromážděnou kolem muže, jež patrně škádlili a trápili. Nebylby si takového výjevu na veřejném místě povšimnul, kdyby nebyl slyšel volati jméno známé. Přistoupil tedy blíže. Uprostřed stál muž mladší nežli on sám; ale vyhlížel-li on starším nežli v skutku byl, jsa tak bledý a zchu-

dlý: zdál se onen právě z opačné příčiny ještě starším býti. Byl holohlavý a opuchlý; obličej jeho byl oteklý a červený, pln neštovic a boulí. Jeho ohyzné oko, jeho postava a hlas jevily, že jest ožralec. Šatstvo jeho bylo špinavé, a celý zevnějšek zpustlý.

„Ha, ha, Korvine,“ pravil mladý muž k němu; „nyní dostaneš svou odplatu. Slyšel-li jsi již? Konstantin přijde letos do Říma; pak se budou křesťané mstíti, nemyslíš-li?“

„Oni se nebudou mstíti!“ odpověděl Korvin. „Nemajš k tomu příležitosti. Ovšem! jsme se toho obávali, když Konstantin po smrti Maxentiově svůj první nález křesťanům příznivý vydal; ale na druhý rok nás opět upokojil, vyhlásiv všeliká náboženství za rovnoprávná. ¹⁾

„To jest všeobecně pravdivé,“ pravil jiný, aby jej ještě déle mučil; „ale není-li pravdě podobno, že s těmi, kteříž v pronásledování zvláště činnými byli, dle zákona odplaty ²⁾ nakládati bude? Pak bude rána za ránu, upálení za upálení, dravé zvíře za dravé zvíře!“

„Kdo to praví?“ tázal se Korvin bledna.

¹⁾ Eusebius a jině.

²⁾ Zákon odplaty, lex čili jus talionis odpovídá našemu: „Jaká půjčka, taká oplátka.“ Zákon čili právo to i v zákoně Mojžišově praví: „Oko za oko, zub za zub.“

„Inu, byloby to aspoň věci zcela přirozenou,“ řekl kdosi.

„A věci velmi spravedlivou,“ doložil jiný.

„Proto nic,“ pravil Korvin, „tomu se vždycky bude moci vyhnouti přijmutím víry křesťanské. A já se raději stanu, čím kdo bude chtít, nežlibych měl státi —“

„Kde stál Pankrát,“ vskočil mu kdosi zlostně do řeči.

„Drž hubu!“ zařval ožralec vztekle. „Neopovažuj se jméno to ještě jednou vysloviti!“ A zatnuv pěst hleděl divoce na mluvivšího.

„Ha, ha; on ti předpověděl, jakou smrti zemřeš,“ zvolal onen mladík a utíkal. „Hoj, hoj! pardala sem na Korvina!“

Všickni utíkali od zuřivce spěšněji jako od dravého zvířete. On pak je proklínal a házel po nich kamením.

Poutník se díval z pozdálí na tento výjev, a pak šel dále. Korvin šel váhavěji toutéž cestou; bylať to silnice vedoucí k Lateránské basilice, anáž tenkrát byla biskupským chrámem Římským. Náhle bylo slyšeti hlasité zařvání a zároveň i pronikavé vzkřiknutí. Šli vedlé kolisea, vedlé klecí dravých zvířat, ježto měla o návštěvě císařově spolu zápasiti. Křečovitá zvědavost, ježto se začasté nalézá u osob domnívajících se, že jsou ustanoveny za obět nezměnného osudu, pudila Korvina neodolatelně ku kleci, v nížto byl krásný pardal zavřen. Postavil se až k

samé mříži, dráždil zvíře posuňky i slovy a pravil: „Ano, ano, tyť vyhlížíš právě tak, jakobych měl sebou umřít! Ty jsi dobře uzavřen ve své kleci!“ V tom okamžení vyskočilo zvíře divoce proti němu, zasáhlo mříží jeho šíji a hrdlo svým pazourem a zasadilo mu strašnou ránu.

I zvedli jej a odnesli do jeho příbytku nedalekého. Cizinec šel za ním. Příbytek byl špatný, špinavý a nejvýš nepohodlný; na obsluhu měl jenom starého sešlého otroka, jenž dle pohledu pitím také tak sešlý byl, jako jeho pán. Cizinec jej poslal pro lazebníka, jenž dlouho nepřicházel; zatím hleděl mu zastaviti krev.

An se tím zaměstnával, upřel naň Korvin zraky své jako zoufalec.

„Znáš-li mne?“ tázal se cizinec mírně.

„Zda-li tě znám? Neznám — znám. Ukaž se. Ha — lišák! Můj lišák! Víš-li ještě, jak jsme spolu měli hon na hanebné křesťany? Kde pak jsi byl po celý ten čas? Kolik jsi jich ulovil?“ Při tom se strašně smál.

„Ticho, ticho, Korvine!“ odpověděl cizinec. „Ty se musíš docela pokojně chovati, sice budeš jistotně ztracen. K tomu nerad slyším o těch časích mluvit; neboť jsem nyní sám také křesťanem.“

„Ty jsi křesťanem?“ řičel Korvin vztekle. „Ty, jenž jsi mnohem více jejich nejlepší krve prolil než kdo jiný? Zda-li ti všechno odpustili? Aneb-li jsi mohl při tom po-

kojně spáti? Zdali tě nebičovaly v noci vzteklíce? Zdali tě nelekaly mátohy? Zdali nehlodali hadi srdce tvé? Pověz mi, jak jsi je zapudil, abych já také je zahnal. Nepřišly-li však posud k tobě, pak ještě přijdou; jistě přijdou; — pročby nemučily také tebe jako mne?“

„Ticho, Korvine! Já jsem trpěl tak těžko jako ty. Avšak našel jsem lék, o kterémž i tobě povím, jakmile tě uvidí lékař, ježž přicházeti slyším.“

Lékař přišel, zavázal ránu, pravil však, že jest velmi nebezpečná, zvláště u nemocného, jehož krev následkem nestřídmosti úplně zkažena jest.

Cizinec posadil se opět k němu, a mluvil o milosrdenství Božím, a kterak Bůh jest hotov i sebe většímu hříšníku odpustiti, jakož i jeho vlastní příklad o tom svědčí. Podobalo se, že nešťastník ten ležel v jakémisi omámení, a že to, co se mluvilo, sotva poslouchal, a jistotně tomu nerozuměl. Cizinec mu vykládal nejdůležitější učení křesťanské; ovšem! nevěděl, zdali ho Korvin poslouchá, nechtěl se však naděje vzdáti. Potom pokračoval: „A nyní, Korvine, budeš se mne tázati, kterak může dosáhnouti odpuštění ten, jenž všecko to věří. Křestem, znovuzrozením z vody a z Ducha Svatého.“

„Jak že?“ zvolal nemocný mrzutě.

„Tím, že se pokřestí vodou.“

Bylť jest křečovitým stenáním čili raději

řvaním zastaven. „Vodou? Vodou? Nechci žádné vody! Pryč s vodou!“ Prudký nával křeče mu svíral chřtán.

Cizinec se ulekl, hleděl jej však upokojiti. „Nedomnívej se, žeby's musel v tomto zimničním postavení do vody potopen býti“; (nemocný se otrásl a stenal opět) „při křestu nemocných ¹⁾ jest jen několika kapek potřetí — nic více, než co v této sklenici jest.“ Při tom mu ukázal vodu v malé nádobce. Při pohledu na ni zkřivil se obličej nemocného, pěny mu vystoupily z úst, a otrásal se silnými křečemi. Zvuky, jež vydával, byly spíše vytím dravé zvěře, jako hlasy ze rtů lidských pochodícími.

Poutník nyní viděl, že zběsilost se všemi strašnými odznaky následkem kousnutí vzteklého pardala u nemocného se objevila. Chvillemi měl i s otrokem co dělat, aby jej udržel. Opět a opět chrлил nejstrašnější rouhání proti Bohu i lidem; pak stav se trochu pokojnějším, stenal sám pro sebe: „Vody mi chtějí dáti? Vody? Vody? Nikoliv! To je oheň; oheň mám, a oheň jest mým podílem! Hořím již vnitř i zevnitř. Hledte, jak se blíží kolem. Každým okamžikem přichází blíže!“ A odháněl domnělý plamen rukama od obou stran lůžka a snažil se kolem hlavy své foukáním jej zhasnouti. Pak se obrátil k oběma

¹⁾ Nemocní bývali omočením hlavy vodou křestěni; nazývalo se to křestem klinickým čili křestem na lůžku. Viz Bingham, II. sv. 11. kap.

a pravil: „Proč nehasíte? Vždyť vidíte, že zhořím!“

Tak uplynul hrozný den, a nastala ještě hroznější noc. Zimnice se zmáhala, s ní pak i třesnutí i návaly vzteklostí, jakkoliv tělo sláblo. Konečně povstal na lůžku a hledě upřenýma očima před sebe volal hlasem vzteklostí duseným: „Pryč Pankráti! Pryč s tebou! Již jsi dosti dlouho díval se na mne. Drž pevně svého pardala. Drž jej pevně, pravím, on mne chce popadnouti! Již jde! Oh!“ — Křečovitým trhnutím, jakoby chtěl ono zvíře s krku strhnouti, strhl obvazek své rány. Proud krve se vyvalil, a Korvin padl nazpět na lůžko své mrtev.

Přítel jeho spatřil, kterak umírají nekající pronásledovníci křesťanův.

Hlava třetí.

Závěrek.

Příštího jitra odešel poutník, aby obstaral záležitost, v čemž mu včerejší případnost překážela. Nejprve bylo jej vidět u Janových soch na náměstí, kde se po někom doptával. Konečně našel muže, ježž hledal, a obá šli do malého špinavého příbytku pod Kapitoliem na svahu, jenž sloul Clivus Asyli. Tam se přinesly zaprášené staré knihy a prohlížel se list za listem, až se přišlo na den

„konsulů Diokletiana Augusta po osmé, a Maximiana Herkulea Augusta po sedmé.“¹⁾ Tam se našlo několik poznámek, ježto k jakýmsi úpisům odkazovaly. Vytáhl se balík plesnivého pergamenu tímtež dnem naznačeného; číslo v knihách udané se vyňalo, a skoumalo. Výsledek skoumání oba upokojil.

„Totě ponejprv za mého živobytí“, pravil muž pergamen uschovávající, „že člověk šťastně vyváznuvší po patnácti létech se navrácuje a ke svému dluhu se hlásí. Tyť jsi nepochybně křesťan?“

„Jsem — z milosti Boží.“

„To jsem si myslel. Dobrý den pane. Budu vezdy hotov tobě peníze půjčovati pod těmiž mírnými výminkami, jako můj otec Efraim, jenž nyní u Abrahama jest. — Veliký blázen, to musím říci!“ doložil, když byl cizinec odešel.

Rychlými kroky a s veselejším pohledem, nežli bylo až posud na něm pozorovati, kráčel cizinec rovnou cestou k letníku před Nomentánskou branou. Vykonav pobožnost svou ve hrobce — avšak s lehčím srdcem jako poprvé — obrátil se k hrobaři a pravil, jakoby nebyli nikdy odloučení bývali: „Torkvate, mohu-liž mluviti s paničkou Fabiolou?“

„Zajisté,“ odpověděl on, „pojď sem.“

Nikdo z nich nemluvil, když spolu krá-

¹⁾ 303 po narození Christově.

čeli, o starých časech nebo o tom, čeho od té doby zažili. Jakoby pudem jakýmsi obá v tom souhlasili, že lidé musejí na všechny minulé věci zapomenouti, jakož doufali, že věci ty v očích Božích smazány jsou. Fabiola ostala toho a předešlého dne doma, naděje se, že cizinec opět přijde. Seděla v zahradě u vodometu; Torkvat ukázav ji cizinci odešel.

Povstala vidouc dávno očekávaného hosta přicházet, a byla podivně dojmuta, když před ní předstoupil.

„Šlechtná paničko,“ pravil pokorně a prostě, „nikdy bych se nebyl odvážil tobě opět na oči přijíti, kdyby mne nebyla k tomu nutila povinnost spravedlnosti a desaterá povinnost vděčnosti.“

„Oronti“, odvětila Fabiola — „zdali jest to jméno, jímž tě osloviti musím?“ — (on přisvědčil) — „ty nemáš jiných povinností ke mně mimo povinnost, již nám veliký apoštol náš předpisuje, bychom se vespolek milovali.“

„Vím, že tak smýšlíš. Proto bych se, jsa povědom sobě nehodnosti své, nebyl nikdy odvážil tobě se přiblížiti, kdyby to nebylo mou přísnou povinností. Vím, jakým díkem zavázán jsem za dobrotu a lásku mně prokázanou tebou, ježto mi nyní jsi dražší nad každou sestru na zemi, vím, kterak jsi plnila povinnosti lásky k ní, jichžto jsem já zanedbával.“

„Tím však stal jsi se právě příčinou,“ přejala Fabiola řeč, „že přišla ke mně, a

že se stala anjelem života mého. Považ, Oronti, že byl Josef svými bratřími prodán, aby se stal ochráncem pokolení svého.“

„Tyť jsi opravdu příliš dobrotiva ke mně nehodnému,“ pokračoval poutník; „já však ti nechci děkovati za lásku jiné prokázanou, ježto tobě tak bohatě odplacena byla. Tepruv dnešního jitra jsem slyšel, jak dobrotivou jsi byla k někomu, jenž dobrotivosti tvé zajisté nikdy nezasloužil.“

„Nerozumím ti,“ pravila Fabiola.

„Tedy se musím jasněji vyjádřiti,“ pokračoval Orontius. „Byl jsem nyní po několik roků spoluoudem spolku mužův v Palestině, jižto světa vzdálení jsouce na pouštích bydlejí a svůj den i svou noc ve svaté zpěvy, rozjímání a práce rozdělují. Přísné pokání za naše předešlé hříchy, posty, kvílení a modlitby jsou hlavními povinnostmi našeho stavu. Slyšela-li jsi tuto o takových mužích?“

„Pověst svatého Pavla a svatého Antonia jest rovně tak veliká na západě jako na východě,“ odvětila Fabiola.

„Ve společnosti největšího učeníka sv. Antonia jsem žil. Jeho povzbuzující příklad a útěcha, jižto mi skýtal, udržovaly mne. Jedna myšlénka však mne trápila, a nedala mi úplného pokoje dojíti ani po mnoholetém pokání. Nežli jsem byl opustil Řím, nadělal jsem velikých dluhů; dluh tento, — myslil jsem — musel se úroky nesmírně zvýšiti; a přece to bylo pro mne povinností neodkladnou, abych

všecko zaplatil. Byl jsem chudobným mnichem ¹⁾ a živil jsem se tím, co jsem si vydělal pletením rohožek z palmových listů, a nehojnými kořínky v písku rostoucími. Jak jsem mohl povinnosti své učiniti zadost? Zbýval mi jediný toliko prostředek. Mohl jsem se dobrovolně státi otrokem svého věřitele, abych bití a předhůzky jeho trpělivě snášel, aneb od něho prodán byl; neboť jsem ještě silen a mohu pracovati. V obou případech, myslil jsem si, bude mne těšiti a slíti příklad mého Vykupitele; každým způsobem bych byl takto dal vše, co jsem měl, — totiž sám sebe. — I šel jsem dnes ráno na náměstí, našel jsem syna svého věřitele, prohledal jsem jeho knihy a shledal jsem, že jsi dluh můj zcela zaplatila. Nyní tedy nejsem otrokem židovým, nébrž otrokem tvým, šlechtná Fabiolo.“ S těmito slovy poklekl poníženě před Fabiolo.

„Vstaň, vstaň!“ pravila Fabiola se slzavýma očima. „Ty nejsi mým otrokem, nébrž milovaným bratrem v Pánu nám společným.“

Pak se s ním posadila a pravila: „Oronti, mám na tebe prosbu. Vypravuj mi, kterak jsi přiveden byl k tomu životu, jemuž jsi se tak velkodušně zasvětil“?

„Uposlechnu tě a vyložím ti všechno co

¹⁾ Mniši čili řeholníci společně žijící jmenovali se coenobitové.

nejstručněji. Prchnul jsem, jako víš, za truchlivé noci z Říma, doprovázen jsa mužem —“ Hlas se mu chvěl.

„Vím to; vím, koho míníš — Evrotu,“ vskočila mu Fabiola do řeči.

„On to byl, — kletba našeho domu, původce všeho neštěstí mého a všeho trápení milované sestry mé. Najali jsme si za veliké peníze loď v Brundusiu a plouli jsme k Cypru. Pokusili jsme se o obchod a o rozličné jiné podniky, ale všechno šlo na zmar. Spočívalat patrně kletba na všem, cožkoliv jsme podnikli. Jméni naše se seschlo, a my jsme museli jinou krajinu vyhledávat. Odplouli jsme do Palestiny a zdržovali jsme se po nějaký čas v Gaze. Brzy jsme docela zchudobněli. Každý se nás štítíl, a my jsme nevěděli proč; svědomí moje mi však pravilo, že jsem měl známku Kainovství na čele svém.

Orontius se na chvíli zamlčel a plakal; potom pokračoval: „Konečně, když se již všechny prameny naše vyčerpaly a my ničeho více neměli mimo několik klenotů ovšem velikou cenu majících, s nimiž se však Evrotas, nevím proč, rozloučiti nechtěl, dotíral na mne, abych křesťany udával; neboť tam krvavé pronásledování nastalo. Ponejprv ve svém životě zdráhal jsem se uposlechnouti jeho rozkazův. Jednoho dne mne vyzval, abych s ním vyšel za město; šli jsme daleko, až jsme přišli na krásnou prostoru u prostřed pouště. Bylo tam úzké údolíčko krásnou zelení porostlé, palmami

ostlné, a svlažované čistým potokem, jenž se ze skály na konci údolíčka prýštil. Ve skále té viděli jsme jeskyně a díry; zdálo se však, že jest místo to neobývané; nebylo slyšet ničeho kromě šustotu kromě bublání vody. Posadili jsme se, bychom si odpočinuli, a Evrotas mluvil mi slova strašná. Pravil, že přišla doba, kdy oba ve skutek uvést musíme děsný úmysl, jenž se byl v něm ustálil: — že nesmíme přežítí pád rodu svého; tam že musíme oba umřít. Lítá zvěř prý mrtvolý naše ztráví a pak prý nikdo nezví skončení posledních potomkův domu našeho. S těmito slovy vynadal dvě láhvičky nestejné velikosti; větší podal mně a menší vypil sám. Zdráhal jsem se ji přijmouti a představoval jsem mu, že jed tak nestejně rozdělil. On však mi odpověděl, že jest stár, já ale mlád, a že jest každému z nás odměřena dávka podle síly. Já jsem se pořád ještě zdráhal boje se smrti; ale jakýsi dábelský vztek do něho vjel; on se mne chopil silou obrovskou, mrštil mnou na drn, a vlil mi obsah láhvičky násilně do úst, ani krůpěje mi neodpustiv, a volal: „Oba musíme zároveň umřít!“

„Já jsem pozbyl i hned pamět. Když jsem procitnul, nalezal jsem se v jeskyni. Zadal jsem slabým hlasem vody. Ctihodný stařec s bílými vousy podal mi dřevěnou nádobu s vodou k ústům. „„Kde jest Evrotas?““ tázal jsem se. — „„Míníš-li svého soudruha?““ tázal se starý mnich. — „„Ano.““ odpověděl

jsem. — „Jest mrtev!“ byla odpověď. Nevím jak se to stalo, že on umřel a já jsem neumřel; ale děkuji Bohu celým srdcem, že mne zachránil.“

Onen stařec byl Hilarion z Gazy, jenž byl mnohá léta se svatým Antoniem v Egyptě ztrávil, a nedávno ¹⁾ se navrátil, aby zavedl život mnišský a poustevnický i ve vlasti své. Měl již několik žáků; bydleli v poblížkých jeskyních, požívali svých chudobných pokrmů ve stínu palm a hasivali žízeň svou z onoho potoka. Jejich laskavost ke mně, jejich radostivá pobožnost a jejich svatý život získali srdce mé, když jsem se pozdravil. Viděl jsem náboženství, jež jsem pronásledoval, ve vznešené podobě, upamatoval jsem se na vyučování své milé matky a na příklad své svaté sestry; a milostí přemožen oplakával jsem hříchy své u nohou služebníka Božího ²⁾, a v den před velikonočí přijal jsem svatý křest.“

„Tedy jsme dvojnásobně sbratřeni,“ pravila Fabiola, „ano dvojčata Církve; neboť i já jsem byla téhož dne k věčnému životu zrozena. Ale co pak hodláš nyní činiti?“

„Hodlám ještě dnes večer odejti. Obobního úkolu cesty své jsem dosáhl. Předně jsem chtěl zaplatiti své dluhy, a za druhé chtěl jsem položit dar na hrob Anežčin. Upa-

¹⁾ V roce 303.

²⁾ Křest předcházíváno začasté soukromé vyznání hříchů. Viz: Bingham Origines k. 11, kap. 8 §. 14.

matuješ se,“ pokračoval s úsměvem, „že mne tvůj dobrý otec nevinným způsobem přivedl na myšlenku, že má Anežka zalíbení v mých klenotech. Byl jsem blázen. Ale po obrácení svém uzavřel jsem, že jí má nejdražší klenot náležeti, ježž byl Evrotas ještě zachoval; a ten jsem jí přinesl.“

„Máš-li peníze na cestu?“ tázala se panička ostýchavě.

„Více než dosti,“ odpověděl on. „O to se stará křesťanská dobročinnost věřících. Mámť list od biskupa z Gazy, jenž mi všudy opatřuje pokrm, nápoj a nocleh; ale příjmu od tebe doušek vody a sousto chleba ve jménu mučeníka. ¹⁾

Povstavše šli do domu, a tu k nim běžela žena v největším spěchu křovím, padla jim k nohám a volala: „Zachraň mne, nejdražší velitelko, zachraň mne! On mne pronásleduje a chce mne zabiti!“

Fabiola poznala svou bývalou otrokyni Jubalu. Její vlasy byly šedivé a rozčuchané, a celý zevnějšek prozrazoval velikou bídu. Fabiola se tázala, kohoby mínila?

„Můj muž,“ odpověděla ona, „byl již na mne dlouho zlý a ukrutný; ale dnes jest ještě zhovadilejší nežli obyčejně. Ó zachraň mne před ním!“

„Zde se nemáš čeho báti,“ odvětila Fa-

¹⁾ Matth. 10, 42.

biola, „ale bojím se, že nejsi šťastna. Dlouho, dlouho jsem tě již neviděla.“

„Nikoliv, drahá velitelko; proč bych byla přicházela, abych ti všecko své trápení žalovala? Ó proč jsem opouštěla tebe a dům tvůj, kde jsem mohla tak šťastna býti! Mohlať jsem se u tebe, u Graji a u dobré staré Eufrosyny, která již umřela, naučiti také dobrou býti, a mohla bych nyní též křesťankou býti.“

„Jakže, myslila-li jsi skutečně na to, Jubalo?“

„Již dávno, šlechetná paničko, v trápení svém a v lítosti své. Vidělať jsem, jak jsou křesťané šťastni, i ti, jižto bývali tak zlými jako já jsem byla. A poněvadž jsem to dnes ráno muži svému řekla, bil mne a hrozil mi zabitím. Ale v učení křesťanském jsem, chvála Bohu, jednou přitelkou vycvičena.“

„Dlouho-li s tebou muž tak ukrutně nakládal, Jubalo?“ tázal se Orontius, jenž se o tom dozvěděl svým strýcem.

„Vždycky,“ odpověděla ona, „co jsem mu řekla brzy po naší svadbě, že mi dříve cizinec jménem Evrotas ruku svou nabízel. O, ten byl zlý člověk, muž pln černých náruživostí a bezsvědomitého padoušství! S jeho jménem jest spoutána nejbolestnější úpomínka moje.“

„Jak, to?“ tázal se Orontius napnutě.

„Když chtěl opustiti Řím, prosil mne, abych mu připravila dvojí mámivý nápoj; jeden že jest určen nepříteli, a ten prý musí neomylně smrtonosným býti; druhý pak, aby

toliko na několik hodin omámil; toho prý snad může jedenkrát pro sebe upotřebiti. Když si pro ně přišel, chtěla jsem mu právě vysvětliti, že menší láhvička obsahuje smrtný jed, a nikoli, jakby se dalo souditi, láhvička větší: v tom okamžení vstoupil můj muž, a hnal mne v návalu žárlivosti ze světnice. Bojím se nyní, že jsem tím zavedla příčinu k něčemu zlému, a že jsem se stala vinnou něčí smrti.“

Fabiola a Orontius pohlíželi mlčky na sebe a obdivovali se spravedlivému řízení prozřetelnosti. Tu náhle žena hlasitě vykřikla. Ku svému úleku spatřili, že projel šíp Jubalina nádra. Fabiola ji zachytla v náručí; Orontius se ohledl a uviděl, že černý oblíček ohyzně se šklebící plotem do zahrady hledí. V nejbližším okamžení bylo vidět Numidana koňmo ujížděti, jenž měl dle způsobu Parthů přes rameno natažený luk, aby se proti každému pronásledovníku chránil. Šíp nepozorovaně mezi Orontiem a Fabiolou proletěl a zasáhl Jubalu smrtelně.

„Jubalo,“ tázala se Fabiola, chceš-li jako křesťanka zemřít?“

„Chci toužebně,“ odpověděla.

„Věřš-li v jednoho Boha ve třech osobách?“

„Věřím pevně všechno, čemu křesťanská Církev učí.“

„I v Ježíše Christa narozeného a umčeného pro naše hříchy?“

„Věřím všechno, co ty věříš,“ odpovídala Jubala slabším hlasem.

„Rychle, rychle, Oronti,“ volala Fabiola na studnici ukazujíc.

Orontius pospíšíl k vodojemu, nabral oběma rukama vody, spěšně se vrátil a lil na hlavu ubohé Afrikanky, říkáje při tom slova při křestu předepsaná. Ona skonala a voda znovuzrození smísila se s její krví, s krví smíření.

Po tomto strašlivém, ale přece také potěšitelném výjevu vešli do domu, a dali Torkvatovi rozkazy o pohřebu této dvojnásobně pokřtěné novo-křestanky.

Orontius žasnul nad prostým uspořádáním domu, jenž byl pravou protivou bujné skvostnosti prvéjšího příbytku Fabiolina. Náhle však vábila skvostná schránka v jedné malé jizbičce jeho pozornost k sobě, ježto byla klenoty posázena avšak vyšívanou záclonou zakryta, tak že jen kraj její viděti lzelo. On přistoupil a četl nápis:

„Krev zvěčnělé Mirjamy, prolitá ukrutnými rukami.“

I zbledl jako stěna, pak se zarděl jako nach a málem by se byl skácel.

Fabiola to viděla a přistoupivši přívětivě k němu, položila mu ruku svou na rameno a pravila jemně: „Oronti, obá máme příčinu zarděti se; nesmíme však proto zmalo-myslněti.“

Při těch slověch odtáhla záclonu, a Orontius spatřil v krystalové schránce onen vyšíváný závoj, jenž v jeho a sestřině životě velikou měl úlohu. Na něm ležely dvě ostré zbraně, jichžto bodce byly krví rezavy. Jeden z nich poznal opět za svou vlastní dýku, druhý zdál se mu býti nástrojem ženské mstivosti, jímžto, jakož věděl, pohanské paničky své otroky trestávaly.

„My obá jsme ji poranili,“ pravila Fabiola, „obá jsme prolili krev té, jižto nyní jako sestru na nebesích ctíme. Ale co se mne týče, já čítám zasvitnutí milosti v duši své od toho dne, kdy jsem to učinila a kdy jsem jí dala příležitost, aby okázala svou cnost. Co pravíš ty, Oronti?“

„I já jsem počal cititi na sobě ruku Boží, kteráž mne k lítosti a k odpuštění vedla, v onom okamžení, kdy jsem s ní tak ohavně nakládal, a kdy ona tak slavnou křesťanskou rekovnost osvědčila.“

„Tak jest vezdy,“ skončila Fabiola. „Příklad našeho Spasitele zplodil mučeníky, a příklad mučeníkův vodí nás vzhůru k Němu. Krev jejich oměkčuje srdce naše, Jeho krev jedině očišťuje naše duše. Krev jejich volá za nás o milost, krev Jeho nám ji propůjčuje. Ó kéžby Církev za dnů pokoje a vítězství nikdy nezapomínala, zač má děkovati době svých mučeníků! Co se nás dvou týká, my jim děkujeme svůj duchovní život. Kéžby se mno-

hým, kdož o této době toliko čísti budou, dostalo téhož smilování a téže milosti!“

Obá poklekli a modlili se dlouho potichu před schránkou. Pak se rozloučili, aby se na zemi nikdy více neviděli.

Po několika létech, jež Orontius v přísném pokání prožil, označoval pahorek z drnu pod palmami v údolí u Gazy ono místo, kdežto spal spánkem spravedlivých. A po mnohých létech poodešla i Fabiola s této země, bohata skutky cnostnými a dobročinnými, aby v pokoji odpočívala vedlé Anežky a Mirjamy.

byla, když o této době toliko čísti budou do-
 stalo tohož smýšlení a též milosti.
 Oba pokleli a modlili se dlouho počtu
 před schránkou. Pak se rozloučili, aby se
 na zemi nikdy více neviděli.
 Po několika letech jež Oronius v pří-
 znení posádky prošel, oznámil pahorek a dnu
 pod palmami v údolí a davy ono místo,
 kdežto spal spánkem spravedlivých. A po
 mnohých letech pooděšla i Fadiola a tato
 země, počala skůtky činnostem a dobročinný-
 mi obzvy v pokoji obcevala ve své zemi
 a vřelosti.

S e z n a m.

	Strana
Úvod spisovatelův	VIII

DÍL I. Pokoj.

Hlava první (Křesťanský dům)	15
„ druhá (Syn mučeníkův)	20
„ třetí (Posvěcení)	28
„ čtvrtá (Domácnost pohanská)	35
„ pátá (Návštěva)	48
„ šestá (Večeře)	55
„ sedmá (Chudoba a bohatství)	65
„ osmá (Závěrek prvního dne)	79
„ devátá (Schůzky)	85
„ desátá (Jiné schůzky)	102
„ jedenáctá (Slovo k čtenáři)	118
„ dvanáctá (Vlk a liška)	127
„ třináctá (Dobročinnost)	133
„ čtrnáctá (Krajností se stýkají)	138
„ patnáctá (Rozdávání almužny)	150
„ šestnáctá (Měsíc Říjen)	154
„ sedmnáctá (Křesťanská obec)	173
„ osmnáctá (Pokušení)	190
„ devatenáctá (Pád)	197

DÍL II. Boj.

Hlava první (Diogenes)	213
„ druhá (Hřbitovy)	228
„ třetí (Co Diogenes o katakombách vypravovati nemohl)	242
„ čtvrtá (Co Diogenes o katakombách vypravoval)	253
„ pátá (Na povrchu země)	266
„ šestá (Porada)	271
„ sedmá (Temná smrt)	282
„ osmá (Ještě temnější)	289

	Strana
Hlava devátá (Lichý bratr).	295
„ desátá (Svěcení kněžstva v Prosinci)	299
„ jedenáctá (Panny)	309
„ dvanáctá (Nomentánský letník)	319
„ třináctá (Ohlášení)	326
„ čtrnáctá (Objev)	336
„ patnáctá (Vysvětlivky)	341
„ šestnáctá (Vlk ve stádě)	348
„ sedmnáctá (Prvá květina)	364
„ osmnáctá (Odplata)	375
„ devatenáctá (Dvojnásobná pomsta)	388
„ dvacátá (Veřejné práce)	399
„ dvacátá první (Žalář)	406
„ dvacátá druhá (Potrava na cestu)	413
„ dvacátá třetí (Zápas)	429
„ dvacátá čtvrtá (Křesťanský vojin)	441
„ dvacátá pátá (Vysvobození)	448
„ dvacátá šestá (Znovuoživení)	461
„ dvacátá sedmá (Druhá koruna)	469
„ dvacátá osmá (Rozhodný den; jeho první část)	477
„ dvacátá devátá (Tentýž den; jeho druhá část)	489
„ třicátá (Tentýž den; jeho třetí část)	506
„ třicátá první (Kněz a lékař)	527
„ třicátá druhá (Přijetí oběť)	534
„ třicátá třetí (Mirjannin příběh)	546
„ třicátá čtvrtá (Krásná smrt)	557

DÍL III. Vítězství.

Hlava první (Cizinec od východu)	571
„ druhá (Cizinec v Římě)	578
„ třetí (Závěrek)	584

Stanovy

Dědictví sv. Cyrilla a Methodia, potvrzené c. k. mor. místodržitelstvím.

§. 1. Účel Dědictví sv. Cyrilla a Methodia.

Dědictví pečuje o zvedení lidu Moravského, jakého náš čas požaduje; o zvedení všestranné, avšak na základě víry katolické s vyloučením všeliké politiky.

§. 2. Prostředky k dosažení účele tohoto.

1. Spisování a vydávání kněh, a sice netoliko výhradně náboženských, nýbrž vůbec vzdělávacích a k duchovním potřebám věku našeho prohlédajících, zvláště dějepisu, zeměpisu, poznání vlasti, přírody, řemesel a orby a t. d. I v zábavných spisech obsažena býti má buď obrana, buď utvrzování pravdy některé katolické, jížto se odpor časový dotýká.

Vydávati se budou Dědictvím knihy ve trojí řadě:

- a) Obšírné životopisy Svatých.
- b) Spisy poučné.
- c) Spisy zábavné.

2. Časopisy a všelijaké listy běžné. — Organem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia jest: „Hlas, časopis církevní.“

3. Předměty umělecké, k. p. obrazy, zeměvidy čili mapy a t. d.

§. 3. Šetření zákonův tiskových.

Při vydávání časopisův, kněh, běžných listů, obrazů a t. d. budou se stávající zákony tiskové zevrubně zachovávat.

§. 4. Zřízení Dědictví.

1. Spoluoudem Dědictví státi se může každý, kdož za sebe jedenkrát za vždy položí 10 zl. stř.

2. Kdo však témuž ústavu 100 zl. stř. věnuje, považován bude za spoluzakladatele, a obdrží 4 výtisky věcí Dědictvím vydaných zdarma.

3. Kdo jednou na vždy dá 40 zl. stř., bude téhož ústavu spoluoudem 1. třídy, a obdrží 3 výtisky. — Kdo 20 zl. stř. dá, stane se spoluoudem 2. třídy, a obdrží 2 výtisky — Kdo 10 zl. stř. položí, bude spoluoudem 3. třídy, a obdrží 1 výtisk zdarma.

Kdyby bylo zapotřebí druhého neb třetího vydání některé již vydané knihy, spoluúdogé ji dostávají nebudou, nýbrž bude se prodávati ve prospěch pokladnice Dědictví, aby se nákladnější díla vydávati mohla.

4. Řehole, děkanství (vikariaty), osady, kněhárny, školy, rodiny, spolky, bratrstva atd. vstupují dvojnásobným příspěvkem do spoluzakladatelství a v nadřčené třídě

Spojí-li pak se manžel s manželkou svou v jeden toliko základ o 10 zl. stř., vydávají se jim knihy jen do úmrtí prvního z nich.

Aby úmrtí spoluúda přišlo ústavu tomuto ve známost, žádají se veleb. p. p. duchovní pastýřové, aby úmrtí takové pokladníkovi Dědictví, třebať i přímo poštou oznámili ráčili.

Podobného oznámení písemního zapotřebí jest, kdykoliv spoluúd některý buď k vyšší důstojnosti vynikl, neb se jinam přestěhoval.

Poznámání. 1. Rodina se běře, pokud jméno se netratí.

Dcery provdané, synů-li není, odbírají budou knihy, pokud žijí; dítky pak jejich, jiné již jméno nesoucí, nemají práva tohoto.

Poznámání. 2. Pošle-li kdo první polovici vkladu do Dědictví, dostane hned listek a knihy v tom roce vydané. Kdyby však do roku druhé polovice složena nebyla, nebudou se knihy vydávati, leč až tato se složí, kdy se teprv diplom vyhotovený odešle. — Rodiny, tehle, děkanství, osady, knihárny, školy, spolky, bratrstva a jednotliví spoluúdové, jenž celý základ svůj na jedinou učiní, dostanou zmíněný diplom hned s listem a s knihami jim patřícími.

5. Každému volno, doplněním vkladu u vyšší třídy postoupiti. Zašle-li tudíž k. p. spoluúd 3. třídy k prvnímu 10 zl. stř. opětně 10 zl. stř., stane se spoluúdem 2. třídy, a. t. d.

Avšak spoluúdství postoupiti jinému nedovoluje se.

6. Každý přistupující račiž jméno a místo přebývání svého, jakož i biskupství a děkanství (vikariat) a poslední poštu zevrubně udati.

7. Každý kněz, který jest údem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia, běře na sebe povinnost, buď ve slavnost, buď v některý den v oktávě svatých apostolů Cyrilla a Methodia každoročně sloužiti mši svatou za všechny živé i mrtvé spoluúdy dotčeného Dědictví; a bude-li libo a možno, i jinou mši svatou za obrácení národův Slovanských od jednoty církevní odloučených, kterouž pobožnost jistě každý spoluúd co věrný katolík spolu konati neopomine.

8. Zemteli, za které někdo vkladek k Dědictví učinil, tak jako ti, jižto na smrtelné posteli nejméně 10 zl. stř. za sebe Dědictví odkázali, stávají se účastnými duchovních milostí v předešlém (7) čísle jmenovaných.

Každý, jenž byl vkladek učinil za mrtvého, pokud živ jest, knihy bez ohledu na velikost vkladu — ovšem nejméně 10 zl. stř. — po jednom výtisku dostávati má.

9. Správu Dědictví sv. Cyrilla a Methodia vede výbor sestávající z kněží, kteří buď v Brně, buď na blízku přebývají.

10. U jiných osob a u úřadů zastoupá Dědictví sv. Cyrilla a Methodia starosta, a v jeho zaměstnání jeden z jednatelů.

11. Výbor schází se čtvrtletně, a na vyzvání starostovo i častěji v Brně, aby, čeho zapotřebí, v poradu bral, a většinou hlasů přítomných výborníkův o nálezích pro celé Dědictví platných rozhodoval. — Výbor má právo počet údův svých odcházejících doplniti nebo i rozmnožiti, avšak nejnaka než katolickými kněžími, a každoročně uvěřuje zprávu o činnosti své.

12. Každý spolnůd Dědictví má právo, písemně návrhy své činiti a přání svá projevovati dotčenému výboru, kterýžto při svých shromážděních zavázán jest, jich svědomitě v úvahu bráti, a dle nich, pokud potřebno, prospěšno a možno jest, se zachovávat.

13. Ve sporech z poměru spolkovního snad vzniklých odvolává se k starostovi, a v domněle nedostatečném vyhovění k příslušícím c. k. úřadům.

14. Kdo témuž Dědictví obětuje práce své literární neb umělecké, obdrží na výslovnou žádost honorar podle výbornosti, obšírnosti a důležitosti spisu svého, o čemž výbor usudek pronese.

§. 5.

Rozesílání kněh a výtvarův uměleckých.

O rozesílání kněh, spisův a jiných předmětův Dědictví vydanych postará se výbor. Každý přistupující k Dědictví račiž ihned oznámiti, jakou cestou se mu knihy mají poslati, aneb v kterém pohlízkem kněhkupectví je sobě bráti zamýšlí. — Poznámání. 1. Pravidlem u věci této ostane, co na listku tištěno jest, že na poukázání listku svého každý spoluoud v hlavní komisi u pp. Nitsche a Grosse, kněh-kupců v Brně, knihy sobě vybírati má. — Kdoby však

chtěl poštou knihy své dostávat, račiž se obrátiti frankovanými listem na jmenované kněhkupectví.

Poznámání 2. Všecké dopisy v záležitostech Dědictví sv. Cyrilla a Methodia buďtež posílány pod adressou na Fr. Sušila, starostu Dědictví, professora bohosloví: zásilky peněz pak buďtež činěny v listech frankovaných pod adressou na Eduarda Karlicka, kaplana u sv. Magdaleny, pokladníka Dědictví v Brně.

§. 6.

Poměr k vládnímu řízení.

1. Vládnímu řízení se ponechává nahlídati v jednání spolku, bdíti nad zachováním nařízení u propůjčeném potvrzení daných, aneb všeobecnými předpisy stanovených, a uzná-li za potřebu, přidati spolku od příslušícího úřadu určeného císařského komisaře.

2. Kdyby se spolek rozejíti měl, rozhodne výbor o jménu v duchu Dědictví sv. Cyrilla a Methodia, a podá o tom předběžnou zprávu vysokému c. k. místodržitelství, a svému P. T. nejdůstojnějšímu pánu biskupovi.

František Sušil, professor theologie v Brně, starosta.
Eduard Karlik, kaplan u sv. Magdaleny v Brně, pokladník.
Robert Šuderla, biskupský ceremoniář v Brně, jednatel.
Beneš Method Kulda, duchovní správce v mor.-slez. ochranitelně pro zanedbalou mládež v Brně, jednatel.
Dr. Jan Ev. Bílý, duchovní správce v Předklášteří Tišnovském.
Dr. Beda Dudík, professor ve Vídni.
Jan Faborský, kaplan v Židlochovicích.
Bedřich Geissler, spiritual v bohosloveckém semináři biskupském v Brně.
Gunther Kalivoda, prałat a opat v Rajhradě.
František Maršovský, administrátor fary Ořechovské.
Peregrín Obdržálek, kaplan v Pustoměři.
František Poimon, redaktor „Hlasu časopisu církevního,“ kaplan u sv. Tomáše v Brně.
Emanuel hrabě Pötting, kanovník Olomucký, děkan a farář ve Švábenicích.
Matěj Procházka, gymnasiální professor v Brně.
Tomáš Procházka, kaplan v Ivančicích.
Jiří Slota, gymnasiální professor v Baňské Bystrici.
Jan Soukup, kaplan v Sloupě.
Eduard Stuchlý, duchovní správce v Mašůvkách.
Bedřich hrabě Silva Tarouca, c. k. konservator pro Moravu, kněz církevní v Brně.
Tomáš Šimbera, duchovní správce v Komině.
Dr. František Škorpík, duchovní správce v Bohdalicích.
Anton Subert, farář v Lulči.
Josef Těšík, duchovní správce v Nosislavě.
Ludvik Tidl, konsistorní rada v Olomouci i v Brně, děkan a farář v Újezdě.
Josef Voráč, kaplan v Jedovnici.
Ignác Vurm, kaplan v Dědicích.
Karel Zelinka, farář v Krásné.
Č. 1247.

Předešlé stanovy potvrzují se od c. k. m. místodržitelství.

V Brně, dne 18. února 1854.

(L. S.)

Místodržitel:
Lažanský, v. r.